

J. T. HOOKER

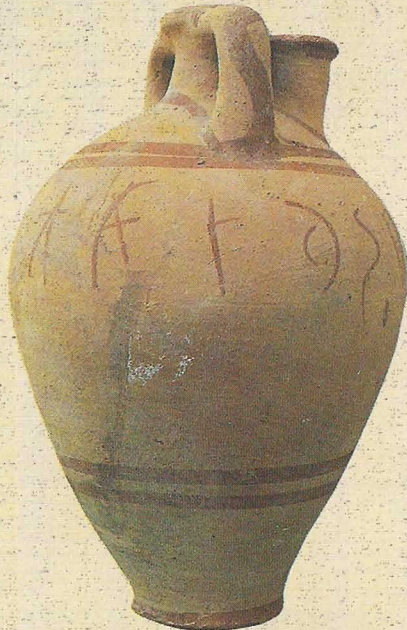


ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗ ΓΡΑΜΜΙΚΗ Β

Β' ΕΚΔΟΣΗ



ΜΟΡΦΟΤΙΚΟ ΙΔΡΤΜΑ
ΕΘΝΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΗΣ



J. T. HOOKER

ΕΙΣΑΓΩΓΗ
ΣΤΗ
ΓΡΑΜΜΙΚΗ Β

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ - ΣΧΟΛΙΑ

ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ Ε. ΜΑΡΑΒΕΛΙΑΣ

ΕΠΟΠΤΕΙΑ - ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ

ΒΑΣΙΛΗΣ ΑΡΑΒΑΝΤΙΝΟΣ

Β' ΕΚΔΟΣΗ

ΜΟΡΦΩΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΕΘΝΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΗΣ
ΑΘΗΝΑ 1996

Τίτλος πρωτοτύπου:
Linear B: An Introduction
α' έκδοση, Bristol Classical Press, U.K.
© J. T. Hooker (1980)

Στὴν ἑλληνικὴ ἔκδοση
ἔχουν ἐνσωματωθεῖ διορθώσεις καὶ προσθήκες
καθ' ὑπόδειξιν τοῦ συγγραφέα.

Copyright για τὴν ἑλληνικὴ ἔκδοση:
Μορφωτικὸ Ἴδρυμα Ἐθνικῆς Τραπεζίας, Ἀθήνα 1994

ISBN 960-250-087-5

*Ἡ ἑλληνικὴ ἔκδοση
ἀφιερώνεται στὴ μνήμη τοῦ
ΜΑΝΟΛΗ ΑΝΔΡΟΝΙΚΟΥ,
ὁ ὁποῖος τὴν εἰσηγήθηκε
στὸ Μορφωτικὸ Ἴδρυμα Ἐθνικῆς Τραπεζῆς*

Ἡ ἀπόφαση τοῦ MIET νὰ ἀφιερῶσει στὸν Μανόλη Ἀνδρόνικο τὴν προκείμενη μετάφραση τῆς *Εἰσαγωγῆς στὴ Γραμμικὴ Β*, τοῦ διάσημου J. T. Hooker, ὑπῆρξε αὐτονόητη καὶ αὐθόρμητη.

Οἱ λόγοι τῆς ἀφιερωτικῆς αὐτῆς πράξης εὐκολὰ ἐξηγοῦνται: ὁ Ἀνδρόνικος εἰσηγήθηκε μὲ θέρμη τὴν ἔκδοση τῆς μετάφρασης ἀπὸ τὸ MIET· ἡ πραγματοποίηση τῆς θερμῆς σύστασης συμπίπτει μὲ τὴ δεύτερη ἐπέτειο ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ Μανόλη Ἀνδρόνικου, ποὺ ὑπῆρξε μέλος τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τοῦ Ἰδρύματος ἀπὸ τὸ 1979 ἕως τὸ 1988, πολῦτιμος σύμβουλος προπάντων σὲ θέματα Ἀρχαιολογίας καὶ Ἱστορίας.

Συγγραφέας τῆς *Εἰσαγωγῆς* καὶ εἰσηγητῆς τῆς ἐλληνικῆς μετάφρασης πέρασαν στὸ μεταξὺ καὶ οἱ δύο στὴν ἄλλη ὄχθη — ὁ θάνατος πρόλαβε τὸν Hooker στὴν Κορνοῦαλη τὸ 1991. Ἡρώες σεμνοὶ τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἐπιστήμης, συνομιλοῦν τώρα σὲ τοῦτο τὸ βιβλίο, πίνοντας ἀπὸ τὸ αἷμα τῆς ἀφιερωτικῆς σπονδῆς. Ὑπάρχει κάτι συγκινητικὸ καὶ σημαδιακὸ σ' αὐτὴ τὴ σύμπτωση, ποὺ θυμίζει τὴ «Νέκυια» τῆς Ὀδύσσειας, ὅπου ὁ Ὀδυσσεύς συμβουλευέται τοὺς νεκροὺς, προτοῦ προχωρήσει στὸν ἀσυντέλεστο νόστο του.

Ἄν ἡ συμβίωση στὸν πάνω κόσμο ἐργατῶν τῆς Ἀρχαιογνωσίας, ὅπως ὁ Ἀνδρόνικος καὶ ὁ Hooker, ἀποτελεῖ παρήγορη ἐγγύηση γιὰ τὸ παρόν, ἢ συνεύρεσή τους στὸν Ἄδη ἐπικυρώνει τὴν παρηγοριὰ καὶ γιὰ τὸ μέλλον, γυρίζοντας τὴν ἀπώλεια σὲ διαθήκη: μὲ τέτοιους νεκροὺς στερεώνεται ἡ ἀλυσιδα τῶν ἐπιγενομένων, δένονται οἱ κρίκοι τῆς καλῆς μεταξύ τους. Τὰ ἄλλα εἶναι σιωπῆ, μέσα στὴν ὁποία ἀνθίζουν ἢ ἀνθρωπολογικὴ γνώση καὶ ἡ ἀνθρώπινη φιλία.

Δ. Ν. Μ.

χιούμορ. "Όλα αυτά τὸν ἔκαναν ἀγαπητὸ στοὺς φίλους καὶ στὸν κύκλο τῶν ἐπιστημόνων καὶ τῶν μαθητῶν ποὺ τὸν γνῶριζαν ἢ τὸν διάβαζαν. Ἄφήνει ἐπίσης ἓνα ἔργο ἐπιβλητικὸ σὲ ὄγκο καὶ ὑψηλῆς ποιότητος, ποὺ θὰ παραμείνει πολὺτιμο καὶ γιὰ τὶς ἐπόμενες γενιὲς φοιτητῶν καὶ ἐπιστημόνων. Τὰ δύο κύρια χαρακτηριστικὰ τῶν μελετῶν του εἶναι ἡ ἐπιστημονικὴ ἀκρίβεια καὶ ἡ σαφήνεια, στοιχεῖα ποὺ ἐπισημαίνουν καὶ οἱ κριτικὲς ὄλων ἀνεξαιρέτως τῶν ἔργων του. Ὁ ἐπιστημονικὸς του λόγος θεμελιώνεται πάντοτε σὲ ἐμπεριστατωμένες ἀναφορές, ἐνδείξεις, ἀποδείξεις, σὲ τεκμηριωμένα στοιχεῖα καὶ ἐπιχειρήματα, χωρὶς προκαταλήψεις, πιθηκισμοὺς καὶ τυφλὴ καθοδήγηση ἀπὸ αὐθεντίες. Ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρὰ, ἡ σαφήνεια καὶ ἡ ἀπλότητα τοῦ λόγου του ὀφείλονται, πέρα ἀπὸ τὸ ἔμφυτο χάρισμά του, σὲ μιὰ ἐπίπονη ἐπεξεργασία τῶν πληροφοριῶν μὲ τὶς κατευθυντήριες ἀρχές ποὺ μόλις σημειώσαμε. Ἐτσι δὲν μᾶς ξαφνιάζει ἡ παρατήρηση ἐνὸς σχολιαστῆ, ξένου πρὸς τὴ Γραμμικὴ Β καὶ τὴν προβληματικὴ τῆς ἐποχῆς τοῦ Χαλκοῦ στὸ Αἶγαῖο: «Εἶναι ἀπορίας ἄξιο πῶς ὁ συγγραφέας κατορθώνει νὰ παρουσιάσει μὲ κρυστάλλινη καθαρότητα τὰ τόσο δύσκολα καὶ πολὺπλοκα προβλήματα, ἀκόμη καὶ σὲ κάποιον ποὺ δὲν ἤξερε προηγουμένως τίποτε γι' αὐτά».

Ἡ πρωτοβουλία λοιπὸν τοῦ MIET, μετὰ ἀπὸ θερμὴ εἰσήγηση τοῦ Μανόλη Ἀνδρόνικου, νὰ προσφέρει στὸ μορφωμένο ἑλληνικὸ ἀναγνωστικὸ κοινὸ ἓνα ἐργαλεῖο μύησης στὸν λαβυρινθῶδη ἀλλὰ φαντασμαγορικὸ κόσμον τῆς ἀρχαιότερης στιγμῆς τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας ἔρχεται νὰ καλύψει ἀνάγκη ἐπιτακτικῆ. Ἄφενὸς γιὰ τὸ ἐγχειρίδιον τοῦ Hooker εἶναι τὸ μόνον στὸ εἶδος του στὸν σχετικὸ κλάδο· ἀφετέρου γιὰ τὸ ἅλα τὰ παρεμφερῆ βοηθήματα (λεξικά, ἄρθρα, ἐκδόσεις μὲ σχόλια, πρακτικὰ συνεδρίων, εἰδικὲς μονογραφίες) εἶναι ξενόγλωσσα. Ἡ ἑλληνικὴ μετάφραση τοῦ λόγιου δικηγόρου καὶ ἐνθουσιώδη μελετητῆ τῶν γραφῶν τοῦ Αἶγαίου Χαράλαμπος Ε. Μαραβέλια μεταφέρει στὸν ἑλληνα ἀναγνώστη αὐτούσια τὰ χαρίσματα τοῦ πρωτοτύπου: ἀκρίβεια, λιτότητα καὶ σαφήνεια.*

Ἡ ἐπικαιρότητα τῆς ἑλληνικῆς ἔκδοσης τοῦ ἔργου Εἰσαγωγή στή

* Στὸ τέλος τοῦ βιβλίου παρατίθενται ὀρισμένες βιβλιογραφικὲς καὶ ἄλλες σημειώσεις τοῦ μεταφραστῆ. Στὶς ἐπιμέρους βιβλιογραφίες τῶν κεφαλαίων, οἱ προσθήκες σημειώνονται πάντοτε μὲ ἀγκύλες.

Γραμμική Β έπισηραγίζεταί με τή συμπλήρωση σαράντα χρόνων από τήν ολοκλήρωση τῆς πορείας τῆς ἀποκρυπτογράφησης. Τρία γεγονότα σταθμοί μέσα στο 1953 σημαδεύουν τὸ κύριο ἔργο τῆς ἀποκρυπτογράφησης καὶ τὴ θεμελίωση ἑνὸς νέου ἐπιστημονικοῦ κλάδου, τῆς μυκηναϊολογίας. Αὐτὸ τὸ καινούριο πεδίο ἐξειδικευμένης ἔρευνας συνδέεται στενὰ μετὴν αἰγαιακὴ ἀρχαιολογία, τὴν ἑλληνικὴ πρωτοϊστορία, τὴν κλασικὴ φιλολογία, τὴ διαλεκτολογία, τὴν ἐπιγραφικὴ, τὴν πινακολογία καὶ τὴ γλωσσολογία. Στὸ *Journal of Hellenic Studies* τοῦ 1953 δημοσιεύεται, σὲ κοινὸ ἄρθρο τῶν M. Ventris καὶ J. Chadwick, τὸ μαυιφέστο τῆς ἀποκρυπτογράφησης μετὸν μετριόφρονα τίτλο «Ἐνδείξεις ἑλληνικῆς διαλέκτου στὰ μυκηναϊκὰ ἀρχεῖα». Τὴν ἴδια ἐποχὴ πραγματοποιεῖται διάλεξη τοῦ Ventris στὸ Λονδίνο, μετὴν ὁποία ἀνακοινώνει τὴν ἐπιτυχία τῆς ἀποκρυπτογράφησης (24 Ἰουνίου 1953). ἀκολουθεῖ ἄρθρο τῶν Times μετὸν τίτλο «Στὸ κατώφλι;», ἐνῶ λίγο ἀργότερα ὁ ἀνασκαφέας τοῦ ἀνακτόρου τῆς Πύλου C. W. Blegen ἀναγγέλλει τὴν ἀνάγνωση, στὴν πινακίδα Ta 641, ὀνομάτων ἀγγείων (τριπόδων κτλ.) ποὺ ταυτίζονταν μετὰ σαφέστατα ἰδεογράμματά τους. Τὸ τελευταῖο τοῦτο ἐπιβεβαίωσε ἀποφασιστικὰ τὸ μεγάλο ἐπίτευγμα τοῦ Michael Ventris, ἐπισηραγίζοντας ταυτοχρόως τὴν πρώτη φάση μιᾶς μεγάλης καὶ θαυμαστῆς πορείας.

Τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἀποκρυπτογράφησης συνοψίζεται στὴν ἀναγνώριση μιᾶς πρώιμης μορφῆς ἑλληνικῆς γλώσσας, τῆς μυκηναϊκῆς ἑλληνικῆς, σὲ μικρὰ κείμενα πινακίδων, σφραγισμάτων καὶ ἀγγείων, γραμμένα κυρίως τὸν 13^ο π.Χ. αἰῶνα στὴ συλλαβικὴ γραφὴ ποὺ συμβατικὰ ὀνομάζεται Γραμμικὴ Β. Ἡ ἑλληνικὴ γλώσσα, λοιπόν, μιλιόταν καὶ γραφόταν στὸ χῶρο τοῦ Αἰγαίου πεντακόσια ὡς ἐπτακόσια χρόνια πρὶν ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ποὺ, κατὰ τὰ φαινόμενα, ἔζησε καὶ δημιούργησε τὰ ἔπη ὁ Ὅμηρος.

Ὁ Ventris εἶχε ὀδηγηθεῖ στὶς γραφές τοῦ Αἰγαίου ἀπὸ ἔμφυτη ἀσφαλῶς κλίση, ἀλλὰ καὶ συνεπαρμένος ἀπὸ τὴν αἴγλη καὶ τὸ μυστήριο τῶν μεγάλων κρητικῶν ἀνακαλύψεων τοῦ Sir Arthur Evans. Ἀπὸ μαθητῆς εἶχε τάξει στὸν ἑαυτό του νὰ λύσει τὸ μυστήριο τῆς ἄγνωστης γλώσσας ποὺ ἔκρυβε ἡ κρητικὴ γραφὴ, ἡ ὁποία πρόσφατα τότε εἶχε ἀνακαλυφθεῖ σὲ ἑκατοντάδες κείμενα καὶ στὸ ἀνάκτορο τῆς Πύλου. Ὁ στόχος τοῦ Ventris στέφθηκε μετὴν ἐπιτυχία ὕστερα ἀπὸ ἐπίμονες καὶ συστηματικὲς προσπάθειες, ὅταν πιά ἦταν ἀρχιτέκτονας, στὶς

ἀρχές τῆς δεκαετίας τοῦ '50 (1952-53). Ἡ τύχη ὅμως, πού εὐνόησε τὸν Ventris νὰ ἐπιτύχει κάτι πού δὲν κατάφεραν ἐπὶ δεκαετίες τόσο ἐπίδοξοι ἀναλυτὲς τῶν κειμένων, δὲν τὸν συνόδευσε γιὰ πολὺ στὴν κατοπινὴ περίοδο τῆς σχεδὸν καθολικῆς ἀναγνώρισης καὶ τῆς ἀπόλαυσης τῶν καρπῶν τοῦ μόχθου του (γιατὶ πράγματι τὰ ἀποτελέσματα τῆς συνεργασίας του μὲ τὸν ἐπίσης νέο ἑλληνιστὴ τοῦ Cambridge J. Chadwick ἀπέδιδαν πλούσιους καρπούς). Ἄλλα ἐπιφύλασσε ἡ μοίρα...

Τὸ 1956 προδιαγραφόταν ἔτος προόδου γιὰ τὸν νέο ἐπιστημονικὸ κλάδο, καθὼς ὄλο καὶ περισσότερες μελέτες γιὰ τὰ ἐρμηνευτικὰ καὶ γλωσσολογικὰ προβλήματα τῶν μυκηναϊκῶν κειμένων ἔβλεπαν τὸ φῶς, καὶ μὲ ἐνθουσιασμό ἐτοιμαζόταν τὸ πρῶτο διεθνὲς συμπόσιο μυκηναϊκῶν σπουδῶν στὴν Gif-sur-Yvette. Παράλληλα τυπωνόταν τὸ βιβλίον τῶν Ventris - Chadwick, *Documents in Mycenaean Greek*, λεπτομερῆς ἀνάλυση μιᾶς ἐπιλογῆς τριακοσίων κειμένων ἀπὸ τὴν Πύλο, τὴν Κνωσὸ καὶ τὶς Μυκῆνες. Τότε ἀκριβῶς χάθηκε ὁ Ventris σὲ αὐτοκινητικὸ ἀτύχημα, ἔχοντας μόλις συμπληρώσει τὰ τριάντα τρία τοῦ χρόνιου.

Ἡ μελέτη τῶν κειμένων, ἡ ἔρευνα τῆς γλώσσας τους μέσα στὰ πλαίσια τῶν νέων ἀντιλήψεων τῆς διαλεκτολογίας καὶ τῆς γλωσσολογίας, ἡ ἔκδοση λεξικῶν καὶ πινάκων καθὼς καὶ προσωπογραφιῶν καὶ ἐπιγραφικῶν ἔργων γιὰ κάθε ξεχωριστὸ ἀρχεῖο συνεχίστηκαν. Μελέτες γιὰ τὴν οἰκονομία, τὴν κοινωνία, τὴ διοίκηση καὶ τὴ θρησκεία, στηριγμένες κυρίως στὰ σημαντικὰ στοιχεῖα πού ἀποκάλυπταν τὰ κείμενα, εἶδαν τὸ φῶς κατὰ τὴν τεσσαρακονταετία πού μεσολάβησε ἀπὸ τὴν ἀποκρυπτογράφηση. Κέντρα μυκηναϊκῶν σπουδῶν ἀναπτύχθηκαν σὲ πολλὰ μέρη τοῦ κόσμου —δυστυχῶς ἄργησαν στὴν Ἑλλάδα— μὲ κυριότερα τοῦ Cambridge, τοῦ Madison στὸ Wisconsin, τοῦ Λονδίνου, τῆς Ρώμης, τῆς Salamanca στὴν Ἰσπανία, τῆς Louvain στὸ Βέλγιο, τοῦ Austin στὸ Τέξας καὶ τῆς Τεργέστης, ἐνῶ ἡ Γραμμικὴ γραφὴ Β διδάχθηκε καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ διδάσκεται στὸ πλαίσιο τῶν κλασικῶν σπουδῶν σὲ ὅλα τὰ μῆκη καὶ τὰ πλάτη τοῦ κόσμου. Ἀπὸ τὸν Καναδὰ ὡς τὴ Νότιο Ἄφρική καὶ τὴν Αὐστραλία, καὶ ἀπὸ τὴν Ἰαπωνία ὡς τὴ Ρωσία καὶ τὴ Σκανδιναβία, ὑπάρχουν ἐπιστήμονες πού μελετοῦν τὰ μυκηναϊκὰ κείμενα καὶ συμβάλλουν μὲ τίς δημοσιεύσεις τους στὴ διηγενὴ τελειοποίησι τῶν γνώσεών μας. Παράλ-

ληλα με την έκδοτική και συγγραφική δραστηριότητα της διεθνούς ομάδας των μυκηναϊολόγων έγιναν και ανακαλύψεις ομάδων κειμένων στις Μυκήνες, στην Τίρυνθα, στη Θήβα και στα Χανιά, ενώ σε αποθήκη του Μουσείου Ήρακλείου ήλθαν στο φως το 1984 περίπου τρεις χιλιάδες μικρά θραύσματα πινακίδων. Με την ανακάλυψη περισσότερων κειμένων όλων των ειδών —δηλαδή πινακίδων, ενεπίγραφων σφραγισμάτων και αγγείων, και μάλιστα σε ανακτορικά κέντρα (Τίρυνθα, Χανιά) όπου έως πρόσφατα δέν υπήρχαν ένδείξεις για την παρουσία μυκηναϊκών αρχείων— οί όρίζοντες και οί προοπτικές διευρύνονται. Η προαγωγή της μελέτης των προαλφαβητικών γραφών και γλωσσών στο σημείο όπου συναντιούνται οί πολιτισμοί των τριών γηραιών ήπειρων, όπως μπορεί να χαρακτηριστεί ή Αιγαίδα, αποκτᾶ όλο και μεγαλύτερη σημασία.

Έν τῷ μεταξύ, σε όλοκληρο τόν μεσογειακό χώρο διαπιστώθηκαν αρχαιολογικά κατάλοιπα του μυκηναϊκού πολιτισμού, ενώ εἶναι πλέον βέβαιο ότι οί επιδράσεις του έφθθαναν, μαζί με τὰ προϊόντα του εμπορίου, πολύ μακρύτερα. Τελευταῖες έρευνες ανακαλύπτουν μυκηναϊκές έγκαταστάσεις στη Σικελία, στη Δυτική Μεσόγειο (Σαρδηνία, Ίβηρία), στην Ήπειρο και στην πέραν του Όλύμπου χώρα, τή Μακεδονία, στη Σαμοθράκη και τή Λήμνο, καθώς και όλο και βαθύτερα στο έσωτερικό της Μικρᾶς Ασίας.

Τὰ νέα κείμενα, πού συνήθως έρχονται στο φως με άργό ρυθμό, όχι σπάνια επιβεβαιώνουν την όρθότητα της αποκριπτογράφησης ή μᾶς επιτρέπουν να συμπληρώσουμε κενά της ως πρὸς όρισμένα συλλαβικά σύμβολα, ιδεογράμματα ή μονάδες μέτρησης πού παραμένουν άκόμη άγνωστα. Τὸ παλαιόφατο όνομα της άρχαιότερης ίσως πόλης της Εὐρώπης, της βοιωτικής Θήβας, πού έμεινε άπαραλλάκτο μέσα στις χιλιετίες, έντοπίσθηκε έπανειλημμένα στα τελευταῖα μυκηναϊκά κείμενα από τις σωστικές άνασκαφές της Καδμείας. Άπό την Τίρυνθα προέκυψε προσφάτως ή ταύτιση της λέξης θώρακας με τὸ ιδεόγραμμα της, πού συνοδεύεται από τόν αριθμό 1 στην ίδια γραμμή. Τελευταῖες στη μακρᾶ σειρά των ανακαλύψεων, οί δύο πινακίδες Γραμμικῆς Β από τή Θήβα πού βρέθηκαν αυτόν τὸ Νοέμβρη στην Καδμεία, γραμμένες σε ώμὸ πηλό, περιέχουν τή λέξη ΣΙΤΟΣ ακολουθούμενη από τὸ ιδεόγραμμα του σταριου και τις μονάδες μέτρησης ξηρῶν προϊόντων. Η άποκριπτογράφηση λοιπόν συνεχῶς έπαληθεύεται.

Με αυτή τή σύντομη αναδρομή στην ιστορία τῆς ἀποκρυπτογράφησης καὶ μελέτης τῆς Γραμμικῆς Β, θέλησα νὰ ὑπογραμμίσω τὴν ἐπικαιρότητα καὶ τὴ χρησιμότητα τῆς ἐλληνικῆς ἔκδοσης τῆς Εἰσαγωγῆς στὴ Γραμμικὴ Β τοῦ Hooker σὲ μιὰ στιγμή πού ἡ γλῶσσα μας ἀπειλεῖται μὲ συρρίκνωση ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῶν τειχῶν... Τὸ λόγο ἔχουν πλέον οἱ ἀναγνώστες, πού τοὺς εὐχομαι νὰ ἀντιμετωπίσουν τὸ μικρὸ αὐτὸ βιβλίο ὄχι μόνο ὡς ἔργο πού πλουτίζει τὶς γνώσεις τους γιὰ τὴ Γραμμικὴ Β ἀλλὰ καὶ ὡς κάτι περισσότερο: ὡς μείζονα πρόκληση γιὰ τὴ διεύρυνση τοῦ ὀρίζοντα τῶν γνωστῶν γλωσσῶν τοῦ Αἰγίου μὲ τὴν ἀποκρυπτογράφηση, μιὰ μέρα, καὶ τῆς Γραμμικῆς Α. Αὐτὴ θὰ ἦταν ἡ καλύτερη σπονδὴ στὴ μνήμη τοῦ Μ. Ventris καὶ τοῦ J. T. Hooker, οἱ ὁποῖοι τόσα πολλὰ προσέφεραν στὴ γνώση τῆς ἱστορίας τῆς πρωιμότερης ἐλληνικῆς.

Θῆβα - Ἀθήνα
Δεκέμβριος 1993

ΒΑΣΙΛΗΣ ΑΡΑΒΑΝΤΙΝΟΣ
Διευθυντῆς Ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου Θεβῶν
Προϊστάμενος Ἀρχαιοτήτων Βοιωτίας

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Ἐπιθυμῶ νὰ εὐχαριστήσω τὸν κ. John Betts, ποὺ ἀνέλαβε τὴ δημοσίευση αὐτοῦ τοῦ βιβλίου καὶ μοῦ παρέσχε τὴν ἔμπρακτὴ ἐνθάρρυνσή του. Ἡ καθηγήτρια Anna Morpurgo Davies, ὁ δρ John Killen καὶ ὁ δρ Jean-Pierre Olivier διάβασαν τὸ δακτυλόγραφο καὶ μοῦ ἔστειλαν ἐκτενῆ σχόλια καὶ κριτικὲς ποὺ μὲ βοήθησαν νὰ ἐπιφέρω πολλὰς βελτιώσεις στὸ κείμενο. Εἶμαι βαθιὰ ὑποχρεωμένος στοὺς συναδέλφους αὐτοὺς γιὰ τὸ ἐνδιαφέρον καὶ τὴ βοήθειά τους. Φυσικὰ δὲν θὰ πρέπει νὰ θεωρηθοῦν ὑπεύθυνοι γιὰ καμία ἀπὸ τὶς θέσεις ἢ παραλείψεις μου. Εὐχαριστῶ τὶς κυρίες Jean Bees καὶ Brenda Timmins γιὰ τὴν ἐκτέλεση τῶν σχεδίων, καὶ τὸ University College γιὰ τὴν κάλυψη ὀρισμένων ἐξόδων. Εἶμαι εὐγνώμων γιὰ τὴν παραχώρηση φωτογραφιῶν καὶ γιὰ τὴν ἄδεια δημοσίευσής τους στοὺς δρ J.-P. Olivier καὶ δρ Ingo Pini, στὴν καθηγήτρια Anna Sacconi καθὼς καὶ στὴν Ἀμερικανικὴ Σχολὴ Κλασικῶν Σπουδῶν τῆς Ἀθήνας.

Ἐκφράζω τὶς εὐχαριστίες μου στὸν κ. E. X. Κάσδαγλη καὶ τὸ Μορφωτικὸ Ἰδρυμα Ἐθνικῆς Τραπεζικῆς γιὰ τὴ δημοσίευση τῆς ἐλληνικῆς ἐκδοσης τοῦ βιβλίου μου. Ἐλπίζω ὅτι θὰ ἀποδειχθεῖ χρήσιμο στοὺς μελετητὲς τοῦ θέματος τόσο στὴν Ἑλλάδα ὅσο καὶ στὴν Κύπρο.

University College, Λονδίνο
Μάιος 1989

J. T. HOOKER

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Παρά τὸν μεγάλο ἀριθμὸ βιβλίων καὶ ἀρθρῶν σχετικῶν μὲ τὰ κείμενα τῆς Γραμμικῆς γραφῆς Β καὶ τὴν ἐρμηνεία τους, δὲν ἔχουμε στὴν ἀγγλικὴ γλῶσσα καμιὰ εἰσαγωγὴν στὸ ἀντικείμενο ὡς σύνολο. Τὰ ἔργα *Documents in Mycenaean Greek* τῶν Ventris καὶ Chadwick καὶ *Interpretation of Mycenaean Greek Texts* τοῦ Palmer εἶναι ἔργα μεγάλης αὐθεντίας καὶ κύρους, ἀλλὰ κανένα δὲν εἶναι ἐντελῶς κατάλληλο γιὰ τοὺς σπουδαστὲς ποὺ ἔχουν κάποια γνώση τῆς ἐλληνικῆς γλώσσας καὶ ἐπιθυμοῦν νὰ ἀποκτήσουν πρόσβαση στὸ ὑλικὸ τῆς Γραμμικῆς Β: τὸ *Interpretation*, ἔργο ποὺ τὸ χαρακτηρίζει ἡ πολεμικὴ καὶ ἡ μονομέρεια, δὲν μπορεῖ νὰ καλύψει αὐτὲς τὶς ἀνάγκες, ἐνῶ ἡ δομὴ τῆς δευτέρας ἐκδοσης τοῦ *Documents* εἶναι πιθανότερο νὰ προκαλέσει σύγχυση παρά νὰ βοηθήσει τὸν σπουδαστὴ. Ἐλπίζω ὅτι αὐτὴ ἡ *Εἰσαγωγὴ* ἐκθέτει τὰ σχετικὰ ζητήματα ὅσο πιὸ ἀπλὰ γίνεται. Τὸ πρῶτο μέρος τοποθετεῖ τὴν ἐξέλιξη τῆς Γραμμικῆς Β στὸ ἱστορικὸ της πλαίσιο. Ἐξετάζει τὰ πρῶτα εἶδη τῆς αἰγαιακῆς γραφῆς καὶ περιγράφει τὴν ἀποκριπτογράφηση τῆς Γραμμικῆς Β ἀπὸ τὸν Ventris· ἀκολούθως ἡ προσοχὴ ἐστιάζεται στοὺς ὑπάρχοντες τύπους ἐπιγραφῶν σὲ Γραμμικὴ Β καὶ στὴν ταξινόμησή τους· τέλος, ἐξετάζεται ἀρκετὰ λεπτομερῶς ἡ μυκηναϊκὴ διάλεκτος τῆς ἐλληνικῆς γλώσσας. Στὸ δεῦτερο μέρος ὁ ἀναγνώστης εἰσάγεται σὲ μερικὰ σημαντικὰ κείμενα Γραμμικῆς Β. Τὰ κείμενα αὐτὰ παρουσιάζονται πρῶτα σὲ μιὰ «τυποποιημένη» ἀντιγραφὴ τῶν χαρακτήρων τῆς Γραμμικῆς Β, ἔτσι ποὺ νὰ ὀδηγήσουν σὲ ἐξοικείωση μὲ τὴ διάταξη τῶν πρωτότυπων κειμένων, κατόπιν σὲ μεταγραφὴ καὶ τέλος σὲ μετάφραση, ὅπου αὐτὴ εἶναι δυνατή. Τὴ μελέτη συμπληρώνουν τὰ Εὐρετήρια.

Πολλὰ ζητήματα ποὺ ἔχουν σχέση μὲ τὴ Γραμμικὴ Β ἀποτελοῦν ἀκόμη ἀντικείμενο διαμάχης καὶ συχνὰ εἶναι ἀναγκαῖο νὰ λάβει κα-

νείς θέση. Προσπάθησα όμως να υποδείξω και εναλλακτικές ερμηνείες: κάθε κεφάλαιο συνοδεύεται άλλωστε και από πλήρη Βιβλιογραφία. Σκοπός αὐτῆς τῆς *Εἰσαγωγῆς* εἶναι νὰ προετοιμάσει τὸν ἀναγνώστη γιὰ τὴ μελέτη πρὸ προχωρημένων ἔργων, ὅπως τὰ *Documents* καὶ *Interpretation*, καθὼς καὶ ἄλλα βιβλία καὶ ἄρθρα ποὺ ἀναφέρονται στὶς ἐπιμέρους βιβλιογραφίες.

Πρόσθετη βοήθεια προσφέρουν τὰ ἀκόλουθα δημοσιεύματα:

Nestor (Madison 1957-1977, Bloomington 1977-): μηνιαῖος κατάλογος ὄλων τῶν δημοσιευμάτων γιὰ τὴ μυκηναϊκὴ καὶ συναφεῖς κλάδους, μὲ ἐτήσιο εὔρετήριο.

Studies in Mycenaean Inscriptions and Dialect (Λονδίνο 1953-1975, Cambridge 1976-): ἐτήσιο εὔρετήριο δημοσιευμάτων γιὰ τὴ Γραμμικὴ Β καὶ τὶς ἄλλες αἰγαιακὲς γραφές. Συγκεντρωτικὴ ἔκδοση τοῦ *Studies* ἀπὸ τὴν L. Baumbach: γιὰ τὰ ἔτη 1953-1964, Πώμη 1968, καὶ γιὰ τὰ ἔτη 1965-1978, Πώμη 1986.

E. Grumach, *Bibliographie der kretisch-mykenischen Epigraphik*, Μόναχο 1963, καὶ *Supplement I*, Μόναχο 1967: ταξινομημένος καὶ εὔρετηριασμένος κατάλογος ὄλων τῶν δημοσιευμάτων ἕως τὸ τέλος τοῦ 1965.

S. Hiller / O. Panagl, *Die frühgriechischen Texte aus mykenischer Zeit*, Darmstadt 21986: λεπτομερὴς ἐξέταση τῶν διαφόρων κατηγοριῶν κειμένων σὲ Γραμμικὴ Β, μὲ Βιβλιογραφία.

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

AA	<i>Archäologischer Anzeiger</i> (Βερολίνο)
AAA	<i>Ἀρχαιολογικά Ἀνάλεκτα ἐξ Ἀθηνῶν</i> (Ἀθήνα)
ABSA	<i>The Annual of the British School at Athens</i> (Λονδίνο)
AC	<i>L'Antiquité classique</i> (Βρυξέλλες)
AC(CT)	<i>Acta classica</i> (Cape Town)
AC(D)	<i>Acta classica</i> (Debrecen)
AE	<i>Ἀρχαιολογική Ἐφημερίς</i> (Ἀθήνα)
Aevum	<i>Aevum: Rassegna di scienze storiche, linguistiche, filologiche</i> (Μιλάνο)
AGI	<i>Archivio glottologico italiano</i> (Φλωρεντία)
AIV	<i>Atti dell' Istituto Veneto di Scienze, Lettere ed Arti</i> (Βενετία)
AJA	<i>American Journal of Archaeology</i> (Princeton)
AJP	<i>American Journal of Philology</i> (Baltimore)
Altertum	<i>Das Altertum</i> (Βερολίνο)
AM	<i>Acta mycenaea</i> , ἐπιμ. M. S. Ruipérez, Salamanca 1972
AntCret	<i>Antichità cretesi: Studi in onore di D. Levi I-II</i> , Catania 1973-1974
Anthropos	<i>Anthropos: Internationale Zeitschrift für Völker- und Sprachenkunde</i> (Freiburg, Ἑλβετία)
AO	<i>Archiv orientální</i> (Πράγα)
AR	<i>Atti e memorie del 1° Congresso Internazionale di Miceneologia</i> , Ρώμη 1968
Archaeology	<i>Archaeology: A magazine dealing with the antiquity of the world</i> (Νέα Ὑόρκη)
Archaeometry	<i>Archaeometry: Bulletin of the Research Laboratory for Archaeology and the History of Art</i> (Ἄξφορδη)
Arion	<i>Arion: A quarterly journal of classical culture</i> (Austin)
ASAA	<i>Annuario della Scuola Archeologica di Atene e delle Missioni Italiani in Oriente</i> (Ρώμη)
Athenaeum	<i>Athenaeum: Studi periodici di letteratura e storia dell' antichità</i> (Pavia)

- AVEM Y. Duhoux, *Aspects du vocabulaire économique mycénien*, Amsterdam 1976
- BASOR *Bulletin of the American Schools of Oriental Research in Jerusalem and Baghdad* (Baltimore)
- BCH *Bulletin de correspondance hellénique* (Παρίσι)
- BICS *Bulletin of the Institute of Classical Studies* (Λονδίνο)
- BIFG *Bollettino dell' Istituto di Filologia Greca dell' Università di Padova* (Ρώμη)
- BJRL *Bulletin of the John Rylands Library* (Manchester)
- BN *Beiträge zur Namenforschung* (Χαϊδελεβέργη)
- BSL *Bulletin de la Société de Linguistique* (Παρίσι)
- CAH *The Cambridge Ancient History* (Cambridge)
- CM *Colloquium mycenaeanum*, έπιμ. E. Risch / H. Mühlestein, Neuchâtel / Γενεύη 1979
- CRAI *Comptes rendus de l'Académie des Inscriptions et Belles Lettres* (Παρίσι)
- DI *Donum indogermanicum: Festgabe für A. Scherer*, έπιμ. R. Schmitt-Brandt, Χαϊδελεβέργη 1971
- Documents M. G. F. Ventris / J. Chadwick, *Documents in Mycenaean Greek*, Cambridge ²1973
- EC *Estudios clásicos* (Μαδρίτη)
- Eirene *Eirene: Studia graeca et latina* (Πράγα)
- EM *Études mycéniennes*, έπιμ. M. Lejeune, Παρίσι 1956
- Emerita *Emerita: Revista de linguística y filología clásica* (Μαδρίτη)
- Eranos *Eranos: Acta philologica suecana* (Gothenburg)
- Eunomia *Eunomia: Παραρτήματα στò Listy filologické* (Πράγα)
- Europa *Europa: Festschrift E. Grumach*, έπιμ. W. C. Brice, Βερολίνο 1967
- FF *Forschungen und Fortschritte* (Βερολίνο)
- Glotta *Glotta: Zeitschrift für griechische und lateinische Sprache* (Göttingen)
- Gymnasium *Gymnasium: Zeitschrift für Kultur der Antike und humanistische Bildung* (Χαϊδελεβέργη)
- Hermathena *Hermathena: A Dublin University review* (Δουβλίνο)
- Hesperia *Hesperia: Journal of the American School of Classical Studies at Athens* (Baltimore)
- Historia *Historia: Zeitschrift für alte Geschichte* (Wiesbaden)
- IBK *Innsbrucker Beiträge zur Kulturwissenschaft* (Innsbruck)
- IF *Indogermanische Forschungen* (Βερολίνο)

<i>Interpretation</i>	L. R. Palmer, <i>The Interpretation of Mycenaean Greek Texts</i> , Ὁξφόρδη 1963
<i>JCS</i>	<i>Journal of Classical Studies</i> (Κυότο)
<i>JHS</i>	<i>The Journal of Hellenic Studies</i> (Λονδίνο)
<i>JNES</i>	<i>Journal of Near Eastern Studies</i> (Σικάγο)
<i>JRAS</i>	<i>Journal of the Royal Asiatic Society</i> (Λονδίνο)
<i>Kadmos</i>	<i>Kadmos: Zeitschrift für vor- und frühgriechische Epigraphik</i> (Βερολίνο)
<i>Klio</i>	<i>Klio: Beiträge zur alten Geschichte</i> (Βερολίνο)
<i>Kratylos</i>	<i>Kratylos: Kritisches Berichts- und Rezensionsorgan für indogermanische und allgemeine Sprachwissenschaft</i> (Wiesbaden)
<i>ΚΣ</i>	<i>Κυπριακαὶ σπουδαὶ</i> (Λευκωσία)
<i>KX</i>	<i>Κρητικά χρονικά</i> (Ἡράκλειο)
<i>Κώκαλος</i>	<i>Κώκαλος: Studi pubblicati dall' Istituto di Storia Antica dell' Università di Palermo</i> (Παλέρμο)
<i>Language</i>	<i>Language: Journal of the Linguistic Society of America</i> (Baltimore)
<i>LB</i>	<i>Linguistique balkanique</i> (Σόφια)
<i>Linear B 1984</i>	<i>Linear B: A 1984 Survey</i> , ἐπιμ. A. Morpurgo Davies / Y. Duhoux, Louvain 1985
<i>Lingua</i>	<i>Lingua: International Review of General Linguistics</i> (Amsterdam)
<i>LP</i>	<i>Lingua posnaniensis</i> (Poznan)
<i>MDOG</i>	<i>Mitteilungen der Deutschen Orient-Gesellschaft</i> (Βερολίνο)
<i>Mémoires I</i>	M. Lejeune, <i>Mémoires de philologie mycénienne I</i> , Παρίσι 1958
<i>Mémoires II</i>	ἑ.π. II, Πώμη 1971
<i>Mémoires III</i>	ἑ.π. III, Πώμη 1972
<i>MH</i>	<i>Museum helveticum</i> (Βασιλεία)
<i>Minoica</i>	<i>Minoica: Festschrift J. Sundwall</i> , ἐπιμ. E. Grumach, Βερολίνο 1958
<i>Minos</i>	<i>Minos: Revista de filología egea</i> (Salamanca)
<i>MIO</i>	<i>Mitteilungen des Instituts für Orientforschung</i> (Βερολίνο)
<i>Mnemosyne</i>	<i>Mnemosyne: Bibliotheca classica batava</i> (Leiden)
<i>MS</i>	<i>Mycenaean Studies</i> , ἐπιμ. E. L. Bennett, Madison 1964
<i>MSS</i>	<i>Münchener Studien zur Sprachwissenschaft</i> (Μόναχο)
<i>MX</i>	<i>Μνήμης χάριν: Gedenkschrift P. Kretschmer II</i> , ἐπιμ. H. Kronasser, Βιέννη 1957
<i>Names</i>	<i>Names: Journal of the American Name Society</i> (Berkeley)

<i>Numen</i>	<i>Numen: International review for the history of religions</i> (Leiden)
<i>OA</i>	<i>Opuscula archaeologica</i> (Lund)
<i>OLZ</i>	<i>Orientalistische Literaturzeitung</i> (Βερολίνο)
<i>OpAth</i>	<i>Opuscula atheniensia</i> (Στοκχόλμη)
<i>OR</i>	<i>Opuscula romana</i> (Στοκχόλμη)
<i>Orbis</i>	<i>Orbis: Bulletin international de documentation linguistique</i> (Louvain)
<i>PCA</i>	<i>Pylos Comes Alive: Industry and administration in a Mycenaean palace</i> , έπιμ. C. W. Shelmerdine / T. G. Palaima, Νέα Ύόρκη 1984
<i>PCCMS</i>	<i>Proceedings of the Cambridge Colloquium on Mycenaean Studies</i> , έπιμ. L. R. Palmer / J. Chadwick, Cambridge 1966
<i>Πλάτων</i>	<i>Πλάτων: Δελτίον τής Έταιρείας Έλλήνων Φιλολόγων</i> ('Αθήνα)
<i>PP</i>	<i>La parola del passato</i> (Napoli)
<i>QU</i>	<i>Quaderni Urbinati di cultura classica</i> (Urbino)
<i>RA</i>	<i>Revue d'archéologie</i> (Παρίσι)
<i>RAL</i>	<i>Rendiconti della (Reale) Accademia dei Lincei</i> (Ρώμη)
<i>RBPH</i>	<i>Revue belge de philologie et d'histoire</i> (Βρυξέλλες)
<i>REA</i>	<i>Revue des études anciennes</i> (Παρίσι)
<i>REArm</i>	<i>Revue des études arméniennes</i> (Παρίσι)
<i>REG</i>	<i>Revue des études grecques</i> (Παρίσι)
<i>RF</i>	<i>Rivista di filologia e di istruzione classica</i> (Τορίνο)
<i>RhM</i>	<i>Rheinisches Museum für Philologie</i> (Φραγκφούρτη)
<i>RIL</i>	<i>Rendiconti dell' Istituto Lombardo</i> (Μιλάνο)
<i>RM</i>	<i>Res Mycenaee</i> , έπιμ. A. Heubeck / G. Neumann, Göttingen 1983
<i>RP</i>	<i>Revue de philologie</i> (Παρίσι)
<i>RPL</i>	<i>Recherches de philologie et de linguistique</i> (Louvain)
<i>Saeculum</i>	<i>Saeculum: Jahrbuch für Universalgeschichte</i> (Freiburg / Μόναχο)
<i>SC</i>	<i>Studii clasice</i> (Βουκουρέστι)
<i>SCO</i>	<i>Studi classici e orientali</i> (Πίζα)
<i>SG</i>	<i>Sicilorum gymnasium</i> (Catania)
<i>SGIIL</i>	<i>Studies in Greek, Italic, and Indo-European linguistics offered to L. R. Palmer</i> , έπιμ. A. Morpurgo Davies / W. Meid, Innsbruck 1976
<i>SL</i>	<i>Studi linguistici in onore di V. Pisani II</i> , Brescia 1969
<i>SM</i>	<i>Studia Mycenaee</i> , έπιμ. A. Bartoněk, Brno 1968

- SMCG *Studies in Mycenaean and Classical Greek presented to J. Chadwick*, ἐπιμ. J. T. Killen / J. L. Melena / J.-P. Olivier (= *Minos* 20-22), Salamanca 1987
- SMEA *Studi micenei ed egeo-anatolici* (Πώμη)
- SMSR *Studi e materiali di storia delle religioni* (Πώμη)
- SPFFBU *Sborník Prací Filosofické Faculty Brněnské University* (Brno)
- Sprache *Die Sprache: Zeitschrift für Sprachwissenschaft* (Wiesbaden / Βιέννη)
- SSL *Studi e saggi linguistici* (Πιζα)
- TAPA *Transactions of the American Philological Association* (Νέα Υόρκη)
- TM *Tractata Mycenaea*, ἐπιμ. P. Hr. Ilievski / L. Crespajac, Σκόπια 1987
- TPS *Transactions of the Philological Society* (Ώξφόρδη)
- TTS *Texts, Tablets and Scribes: Studies in Mycenaean epigraphy and economy offered to E. L. Bennett*, ἐπιμ. J.-P. Olivier / T. G. Palaima, Salamanca 1988
- VDI *Vestnik drevney istorii* (Μόσχα)
- VY *Voprosy yazykoznaniiya* (Μόσχα)
- WJ *Würzburger Jahrbücher für die Altertumswissenschaft* (Würzburg)
- Word *Word: Journal of the Linguistic Circle of New York* (Νέα Υόρκη)
- ZA *Živa antika* (Σκόπια)
- ZVS *Zeitschrift für vergleichende Sprachforschung* (Göttingen)
- 2ICretStud *Πεπραγμένα τοῦ Β' Διεθνοῦς Κρητολογικοῦ Συνεδρίου*, Ἀθήνα 1968
- 3ICretStud *Πεπραγμένα τοῦ Γ' Διεθνοῦς Κρητολογικοῦ Συνεδρίου*, Ἀθήνα 1973

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ



Χάρτης του Αιγαίου με τις θέσεις όπου βρέθηκαν επιγραφές Γραμμικής Β.

Η ΕΠΟΧΗ ΤΟΥ ΧΑΛΚΟΥ ΣΤΟ ΑΙΓΑΙΟ

[1] Οί έρευνες στην Κρήτη πρὸς τὸ τέλος τοῦ περασμένου αἰ-
 ώνα καὶ τὶς ἀρχές τοῦ εἰκοστοῦ ἀποκάλυψαν ὅτι ἕνας ἰδιαίτερος
 πολιτισμὸς εἶχε ἀκμάσει ἐκεῖ κατὰ τὴν ἐποχὴ τοῦ Χαλκοῦ. Ἡ
 ἀρχαιολογικὴ σκαπάνη ἔφερε στὸ φῶς μεγάλα συγκροτήματα
 κτιρίων (ποῦ συμβατικὰ ἀποκαλοῦνται «ἀνάκτορα»): στὴν Κνω-
 σό, στὴ βόρεια Κρήτη, ἀπὸ τὸν Sir Arthur Evans καὶ τοὺς συ-
 νεργάτες του· στὴ Φαιστό, νότια, ἀπὸ τὴν Ἴταλικὴ Ἀρχαιολο-
 γικὴ Σχολή· καὶ στὰ Μάλια, ἀνατολικά, ἀπὸ τὴ Γαλλικὴ Σχο-
 λή. Ἄλλες σημαντικὲς θέσεις ποῦ ἔγιναν γνωστὲς ὡς τὶς ἀρχές
 τῆς δεκαετίας τοῦ 1900 εἶναι τὸ Παλαίικαστρο, τὰ Γουρνιά, ἡ
 Τύλισος καὶ ἡ Ἁγία Τριάδα. Πιὸ πρόσφατα, δύο μείζονες οἰκι-
 σμοὶ ἀνακτορικοῦ χαρακτήρα ἀποκαλύφθηκαν στὴ Ζάκρο, στὴν
 ἀνατολικὴ Κρήτη, καὶ στὰ Χανιά, δυτικά. Στὸν πολιτισμὸ ποῦ
 ἀντιπροσώπευαν τόσο αὐτὲς ὅσο καὶ ἄλλες θέσεις τῆς ἐποχῆς
 τοῦ Χαλκοῦ στὴν Κρήτη, ὁ Evans ἔδωσε τὸ συνοπτικὸ ὄνομα
 «μινωικός», ἀπὸ τὸν Μίνωα ποῦ, σύμφωνα μὲ τὴν ἑλληνικὴ πα-
 ράδοση, βασίλευε στὴν Κνωσό κατὰ τὴν ἡρωικὴ ἐποχὴ. Ἡ
 «Μινωικὴ» περίοδος διαιρέθηκε ἀπὸ τὸν Evans σὲ τρεῖς χρονο-
 λογικὲς φάσεις: τὴν Πρωτομινωικὴ (ΠΜ), τὴ Μεσομινωικὴ
 (ΜΜ) καὶ τὴν Ὑστερομινωικὴ (ΥΜ). Μόνον ἡ Μεσομινωικὴ
 καὶ ἡ Ὑστερομινωικὴ θὰ μᾶς ἀπασχολήσουν περισσότερο ἐδῶ,
 γιατί μόνο σὲ αὐτὲς τὶς περιόδους χρησιμοποιήθηκε ἡ γραφὴ (μὲ
 τὴν πραγματικὴ ἔννοια τοῦ ὄρου) στὴν περιοχὴ τοῦ Αἰγαίου.

[2] Κατὰ τὴν πρώιμη ΜΜ περίοδο (γύρω στὸ 1850 π.Χ.)
 οἰκοδομήθηκαν ἀνάκτορα στὴν Κνωσό, τὰ Μάλια καὶ τὴ Φαι-

στό· γι' αυτό ή περίοδος αυτή είναι γνωστή και ως Πρώιμη 'Ανακτορική ή Πρωτοανακτορική περίοδος. Σε όλη τη διάρκεια τῆς MM περιόδου γίνονται ἀλλεπάλληλες μετατροπές και προσθήκες στα ἀνάκτορα· στην Κνωσό, για παράδειγμα, οικοδομείται, ἀνατολικά τῆς Κεντρικῆς Αὐλῆς, τὸ ἀποκαλούμενο Οἰκιστικὸ Τετράγωνο (Domestic Quarter). Ἡ μεγάλη λαμπρότητα αὐτῆς τῆς ἐποχῆς δὲν ἀντανακλάται μόνο στα περίτεχνα σχέδια τῶν ἀνακτόρων και τῶν οἰκιῶν, ἀλλὰ και στα τεχνουργήματα, κυρίως στους πολύτιμους λίθους και τὴν πολύχρωμη κεραμική πὺ ἀνακαλύφθηκαν σὲ μινωικούς οἰκισμούς και σπήλαια. Οἱ Μινωῖτες τῆς Πρωτοανακτορικῆς περιόδου ἦταν ἕνας ἐξωστρεφῆς λαός. Ὁ MM οἰκισμὸς στὴ Μῆλο εἶναι γνωστὸς ἀπὸ τὶς ἀνασκαφές πὺ ἔγιναν πρὶν ἀπὸ πολλὰ χρόνια· ὡστόσο, μινωικὰ προϊόντα ἄριστης ποιότητας μεταφέρονταν και σὲ τόπους πολὺ μακρύτερα ἀπὸ τὸ Αἶγαῖο: στὴν Αἴγυπτο και στὶς ἀκτὲς τῆς Συρίας και τῆς Παλαιστίνης. Παρατηρεῖται ὅμως και ἀντίστροφη ἐπιρροή: ἡ τέχνη τῶν Μινωιτῶν, και εἰδικὰ οἱ τοιχογραφίες και ἡ κεραμική, ἐμφανίζουν ἀρκετὰ αἰγυπτιακὰ μοτίβα. Στὸ τέλος τῆς MM περιόδου (γύρω στὸ 1570), οἱ Κρῆτες πραγματοποίησαν τὶς πρῶτες στενές ἐπαφές τους μὲ τὸν «Ἑλλαδικὸ» πολιτισμὸ τῆς ἠπειρωτικῆς Ἑλλάδας. Ἡ ἀλληλεπίδραση τοῦ μινωικοῦ και τοῦ ἑλλαδικοῦ στοιχείου, κυρίως στους λακκοειδεῖς τάφους (shaft graves) τῶν Μυκηνῶν, ἀλλὰ και σὲ ἄλλες θέσεις τῆς Πελοποννήσου, ὀδήγησαν στὴν ἀνάπτυξη ἐνὸς νέου πολιτισμοῦ στὴν Ἑλλάδα, πὺ τῶρα ἀποκαλεῖται «μυκηναϊκός».

[3] Ἡ λαμπρότητα τῆς MM περιόδου σκιάσθηκε, ἀλλὰ δὲν ἔσβησε, ἀπὸ μιὰ σειρά φυσικὲς καταστροφές πὺ ἐπληξαν τοὺς κρητικούς οἰκισμούς στὴν τελευταία φάση αὐτῆς τῆς περιόδου. Πρὶν ἀπὸ τὸ τέλος τῆς MM περιόδου, τὰ ἀνάκτορα ἐπανοικοδομήθηκαν σὲ ἀκόμη μεγαλύτερη κλίμακα, διαδικασία πὺ ἐγκαινιάζει τὴν καλούμενη Δεύτερη Ἀνακτορική περίοδο. Σε αὐτὴ τὴν περίοδο ἀνάπτυξης, τὰ μινωικὰ τεχνουργήματα ἔξα-

πλώνονται ακόμη περισσότερο στις παραδοσιακές αγορές τῆς ἀνατολικῆς Μεσογείου ἀπ' ὅ,τι συνέβαινε στὴ διάρκεια τῆς Πρωτοανακτορικῆς περιόδου. Ἰδρύνονται μινωικοὶ οἰκισμοὶ στὴ Ρόδο, στὴ Μίλητο τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ ἴσως ἀκόμη καὶ στὴν Κύπρο. Βρίσκουμε μινωικὲς «ἀποικίες» στὶς Κυκλάδες, καὶ εἰδικότερα τὴ Μῆλο καὶ τὴ Θήρα. Ταυτόχρονα, ἡ ἠπειρωτικὴ Ἑλλάδα δέχεται ἔντονες ἐπιρροὲς ἀπὸ τοὺς τρόπους καὶ τὶς συνήθειες τῆς μινωικῆς Κρήτης· σὲ αὐτὴ τὴν περιοχὴ τοῦ Αἰγαίου πραγματοποιεῖται μιὰ σχεδὸν ὀλοκληρωτικὴ συγχώνευση ἀνάμεσα στὸν μινωικὸ καὶ τὸν ἑλλαδικὸ πολιτισμό.

[4] Στὴ διάρκεια τοῦ 15^{ου} αἰώνα, ἡ Δεύτερη Ἀνακτορικὴ περίοδος φτάνει στὸ τέλος τῆς σὲ ὅλες σχεδὸν τὶς θέσεις, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν Κνωσὸ καὶ τὰ Χανιά. Μὲ αὐτὲς τὶς δύο ἐξαιρέσεις, οἱ κυριότερες μινωικὲς θέσεις καταστρέφονται καὶ ἐγκαταλείπονται. Ἡ ἴδια ἡ Κνωσὸς, ἂν καὶ ἐπιβιώνει ὡς ἀνακτορικὴ θέση ἐπὶ δύο-τρεῖς γενιὲς ἀκόμη, ὑφίσταται βαθιῆς ἀλλαγὲς στὸν τρόπο ζωῆς τῆς. Ἡ ταφὴ «ἀρχηγῶν» σὲ ἐπιμελημένους χτιστοὺς τάφους μὲ δόρατα καὶ ἄλλα ὅπλα, ἡ ἀπεικόνιση πολεμιστῶν σὲ τοιχογραφίες, καὶ ἡ ἀναφορὰ μεγάλων ποσοτήτων πολεμικοῦ ἐξοπλισμοῦ στὶς πινακίδες Γραμμικῆς Β τῆς Κνωσοῦ, προσδίδουν ἕναν στρατιωτικὸ χαρακτήρα σὲ αὐτὴ τὴν περίοδο (ποῦ ὀνομάσθηκε ἀπὸ τὸν Evans ΥΜ II), ὁ ὁποῖος ἀπουσίαζε προηγουμένως. Ἡ κεραμικὴ ποῦ παράγεται στὰ ἐργαστήρια τῆς Κνωσοῦ εἶναι τώρα ἀρκετὰ τυποποιημένη καὶ μὲ ἐπιβλητικὴ μορφή, μὲ χαρακτηριστικὰ δείγματα τοὺς μεγάλους τρίωτους ἀμφορεῖς τοῦ «ἀνακτορικοῦ ρυθμοῦ». Ἡ ἐρήμωση τῆς Κνωσοῦ στὶς ἀρχὲς τοῦ 14^{ου} αἰώνα σήμανε τὸ τέλος τῆς Δεύτερης Ἀνακτορικῆς περιόδου στὴν κεντρικὴ Κρήτη, ἀλλὰ ὁ μινωικὸς πολιτισμὸς ἐξακολούθησε νὰ ἀνθεῖ, χωρὶς διακοπὴ, στὰ Χανιά. Ἄλλες θέσεις στὸ νησί, γιὰ παράδειγμα ἡ Κνωσὸς καὶ τὸ Παλαίκαстро, γνωρίζουν ἐκ νέου μιὰ μέτρια ἀνθησὴ τοῦ ὑλικοῦ πολιτισμοῦ κατὰ τὴν ΥΜ III περίοδο (1400-1200), παρόλο ποῦ ὁ «ἀνακτορικὸς» τρόπος ζωῆς ἔχει πλέον ἐκλείψει. Ὑπάρχουν

κάποιες ένδειξεις ἐμπορικῶν ἀναλλαγῶν ἀνάμεσα στὴν Κρήτη καὶ τὴν ἡπειρωτικὴ Ἑλλάδα κατὰ τὴν ΥΜ III περίοδο.

[5] Μετὰ τὸ τέλος τῆς Κνωσοῦ ὡς ἀνακτορικῆς θέσης, ὁ μυκηναϊκὸς πολιτισμὸς τῆς ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδας ἀκολουθεῖ ἀνεξάρτητη πορεία, πὺ φτάνει στὴν ἀκμὴ της κατὰ τὸν 14^ο καὶ 13^ο αἰῶνα. Αὐτὴ τὴν περίοδο (Ὑστεροελλαδικὴ III) ἀνεγείρονται ἀνάκτορα στὶς Μυκῆνες, τὴν Τίρυνθα, τὴν Πύλο, τὴ Θήβα, τὸν Ὀρχομενὸ καὶ τὸν Βόλο, καὶ πιθανῶς στὸν Γλά καὶ τὴν Ἀθήνα. Οἱ ὀγκῶδεις «κυκλώπειοι» λίθινοι περίβολοι πὺ ζῶνουν τὶς ἀκροπόλεις πολλῶν μυκηναϊκῶν θέσεων (εἰδικότερα στὶς Μυκῆνες, τὴν Τίρυνθα καὶ τὸν Γλά) βρίσκονται σὲ ἀξιοσημείωτη ἀντίθεση μὲ τὰ ἀτείχιστα καὶ ἀνοχύρωτα ἀνάκτορα τῆς μινωικῆς Κρήτης. Στὴ διάρκεια αὐτῆς τῆς ἐλλαδικῆς ἀνακτορικῆς περιόδου, οὐσιαστικὰ ὀλόκληρη ἡ Ἑλλάδα, μέχρι τὴ Θεσσαλία πρὸς βορρά, δέχεται τὴν ἐπίδραση τοῦ μυκηναϊκοῦ πολιτισμοῦ, ὁ ὁποῖος ὅμως παρουσιάζει σποραδικές μόνον ἐπαφές μὲ τὴν Ἡπειρο καὶ τὴ Μακεδονία. Οἱ Κυκλάδες, ὄχι ὅμως καὶ ἡ Κρήτη, εἰσέρχονται στὴ σφαῖρα ἐπιρροῆς τοῦ μυκηναϊκοῦ πολιτισμοῦ. Οἱ Μυκηναῖοι ἀρχικὰ φτάνουν καὶ ἀργότερα ξεπερνοῦν, τόσο σὲ κλίμακα ὅσο καὶ σὲ ἔκταση, τὶς ἐμπορικὲς δραστηριότητες στὶς ὁποῖες προηγουμένως ἐπιδίδονταν οἱ Μινωῖτες. Τειχισμένοι μυκηναϊκοὶ οἰκισμοὶ εἶναι γνωστοὶ στὴ Μίλητο καὶ τὴν Ἰασὸ στὴ Μικρὰ Ἀσία, ἐνῶ ὁ μεγάλος ἀριθμὸς μυκηναϊκῶν τάφων στὴ Ρόδο μαρτυρεῖ τὴν ὕπαρξη μυκηναϊκῶν ἀποικιῶν στὸ νησί. Ὁ σημαντικότερος ἀποθέτης μυκηναϊκῆς κεραμικῆς στὴν Αἴγυπτο, πὺ χρονολογεῖται γύρω στὸ 1375, βρέθηκε στὴν Τέλ-Ἐλ-Ἀμάρνα. Ἡ Κύπρος καὶ οἱ νοτιοανατολικὲς ἀκτὲς τῆς Μεσογείου ἔχουν ἀποδώσει τεράστιες ποσότητες μυκηναϊκῆς κεραμικῆς, γεγονός πὺ μαρτυρεῖ τὴν ὕπαρξη ἔντονων ἐμπορικῶν σχέσεων ἀνάμεσα στὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν ἀνατολικὴ Μεσόγειο ἐπὶ ἕναν καὶ πλέον αἰῶνα. Βρέθηκαν ἐπίσης μυκηναϊκὰ προϊόντα σὲ μερικὲς παραλιακὲς θέσεις στὴ Σικελία καὶ τὴ νότια Ἰταλία, ἐνῶ διατηρήθηκαν οἱ μακροχρόνιοι

έμπορικοί δεσμοί με τὰ Βαλκάνια καὶ τὴν κεντρικὴ Εὐρώπη.

[6] Ἡ μυκηναϊκὴ ἀνακτορικὴ περίοδος ἔληξε γύρω στὸ 1200, μετὰ τὴν καταστροφὴ ὅλων τῶν ἡπειρωτικῶν θέσεων ποὺ ἀναφέρονται πιὸ πάνω, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν Ἀθήνα καὶ τὸν Βόλο. Ἀκολούθησε μιὰ περίοδος ἐπανοικισμοῦ σὲ μερικές θέσεις, ἀλλὰ τὸν 11^ο πλεόν αἰῶνα εἶχαν ἐξαφανιστεῖ ὅλα σχεδὸν τὰ ιδιαίτερα χαρακτηριστικὰ τοῦ μυκηναϊκοῦ πολιτισμοῦ, ἐνῶ ὁ κύπομυκηναϊκὸς πολιτισμὸς παραχωροῦσε τὴ θέση του στὸν πολιτισμὸ τῆς Πρωτογεωμετρικῆς περιόδου.

*
* *

Ἡ ἐποχὴ τοῦ Χαλκοῦ στὸ Αἴγαῖο

S. Marinatos / M. Hirmer, *Crete and Mycenae*, Λονδίνο 1960.

M. I. Finley, *Early Greece: The Bronze and Archaic Ages*, Λονδίνο 1970.

H.-G. Buchholz / V. Karageorghis, *Prehistoric Greece and Cyprus*, μτφρ. F. Garvie, Λονδίνο 1973.

P. Warren, *The Aegean Civilizations*, Λονδίνο 1975.

Μινωικὸς πολιτισμὸς

A. J. Evans, *The Palace of Minos at Knossos*, τόμοι I-IV, Λονδίνο 1921-1935.

J. D. S. Pendlebury, *The Archaeology of Crete*, Λονδίνο 1939.

R. W. Hutchinson, *Prehistoric Crete*, Harmondsworth 1963.

F. Schachermeyr, *Die minoische Kultur des alten Kreta*, Στουτγάρδη 1964.

Σ. Ἀλεξίου, *Μινωικὸς πολιτισμὸς*, Ἡράκλειο [1969].

M. S. F. Hood, *The Minoans*, Λονδίνο 1971.

G. Cadogan, *Palaces of Minoan Crete*, Λονδίνο 1976.

Μυκηναϊκὸς πολιτισμὸς

W. D. Taylour, *The Mycenaean*, Λονδίνο 1964.

G. E. Mylonas, *Mycenae and the Mycenaean Age*, Princeton 1966.

E. T. Vermeule, *Greece in the Bronze Age*, Σικάγο 1972.

J. Chadwick, *The Mycenaean World*, Cambridge 1976.

F. Schachermeyr, *Die ägäische Frühzeit*, τόμος II, Βιέννη 1976.

J. T. Hooker, *Mycenaean Greece*, Λονδίνο 1977.

[M. S. Ruy Pérez / J. L. Melena, *Los Griegos Micénicos*, Μαδρίτη 1990.]

Πρώιμος μυκηναϊκός

G. Karo, *Die Schachtgräber von Mykenai*, Μόναχο 1930-1933.

Γ. Ε. Μυλωνᾶς, *Ὁ ταφικὸς κύκλος Β τῶν Μυκηναίων*, Ἀθήνα 1973.

Ἵστερος μυκηναϊκός

P. Ålin, *Das Ende der mykenischen Fundstätten auf dem griechischen Festland*, Lund 1962.

V. R. d'A. Desborough, *The Last Mycenaean and Their Successors*, Ὁξφόρδη 1964.

Μεταμυκηναϊκός

A. M. Snodgrass, *The Dark Age of Greece*, Ἐδιμβούργο 1971.

Ἡ μινωικὴ καὶ μυκηναϊκὴ ἐπέκταση

A. J. B. Wace / C. W. Blegen, *Klio* 32 (1939) 131-147.

H. J. Kantor, *AJA* 51 (1947) 3-103.

A. Furumark, *OA* 6 (1950) 150-271.

F. H. Stubbings, *Mycenaean Pottery from the Levant*, Cambridge 1951.

W. D. Tylour, *Mycenaean Pottery in Italy and Adjacent Areas*, Cambridge 1958.

S. A. Immerwahr, *Archaeology* 13 (1960) 4-13.

K. Bittel, *MDOG* 98 (1967) 17-23.

— *Gymnasium* 83 (1976) 513-533.

V. Hankey, *ABSA* 62 (1967) 107-147.

— *BICS* 19 (1972) 143-145.

F. Schachermeyr, *Ägäis und Orient*, Βιέννη 1967.

R. A. Crossland / A. Birchall (ἐπιμ.), *Bronze Age Migrations in the Aegean*, Λονδίνο 1973.

Acts of the International Archaeological Symposiums «The Mycenaean in the Eastern Mediterranean», Λευκωσία 1973 καὶ *«The Relations between Cyprus and Crete, ca. 2000-500 B.C.»*, Λευκωσία 1979.

Η ΓΡΑΦΗ ΣΤΟ ΑΙΓΑΙΟ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΠΟΧΗ ΤΟΥ ΧΑΛΚΟΥ

Ἡ χρήση τῆς γραφῆς στους Μινωίτες

[7] Οἱ Μινωίτες ἦταν οἱ ἐφευρέτες τῆς γραφῆς στὸ χῶρο τοῦ Αἰγαίου. Ὅχι μόνο ἐπινόησαν αὐτὴ τὴν τέχνη, ἀλλὰ καὶ σὲ ὅλη τὴ διάρκεια τῆς ἐποχῆς τοῦ Χαλκοῦ διατήρησαν τὴν πρωτοβουλία γιὰ τὴν ἀνάπτυξη καὶ βελτίωσή της. Τὰ μινωικὰ γραφικὰ συστήματα παραλήφθηκαν σὺν τῷ χρόνῳ καὶ ἀπὸ ἄλλους λαούς, ὅπως τοὺς Κυπρίους καὶ τοὺς Μυκηναίους, οἱ ὁποῖοι τὰ χρησιμοποίησαν γιὰ τοὺς δικούς τους σκοπούς. Τὸ ἐρώτημα ἂν καὶ κατὰ πόσον ὑπῆρξαν οἱ Μινωίτες ὀφειλέτες σὲ κάποιο ξένο γραφικὸ σύστημα κατὰ τὴ δημιουργία τῶν δικῶν τους συστημάτων γραφῆς δὲν μπορεῖ ἀκόμη νὰ ἀπαντηθεῖ ἱκανοποιητικά: φαίνεται ὅμως βέβαιο ὅτι μερικὰ ἀπὸ τὰ πρωιμότερα σύμβολα ποὺ χρησιμοποιήθηκαν στὴ μινωικὴ γραφὴ προέρχονταν ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο.

[8] Δύο θεμελιακὰ ἐρωτήματα θὰ πρέπει νὰ ἀπαντηθοῦν: Σὲ ποιὲς περιπτώσεις χρησιμοποιοῦσαν οἱ λαοὶ τοῦ Αἰγαίου τὴ γραφὴ; Ποιὰ στάδια τῆς ἱστορίας τῆς γραφῆς ἀντιπροσωπεύουν τὰ διάφορα γραφικὰ τους συστήματα; Ἡ πιθανὴ ἀπάντηση στὸ πρῶτο ἐρώτημα εἶναι ὅτι ἡ ἐπινόηση τῆς γραφῆς στὴν Κρῆτη δὲν ὑπαγορεύτηκε ἀπὸ κάποια ἐπιθυμία ἐπικοινωνίας, ἀλλὰ ἀπὸ οἰκονομικὴ ἀναγκαιότητα. Φαίνεται ὅτι οἱ Μινωίτες, καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτοὺς οἱ Μυκηναῖοι, χρησιμοποιοῦσαν τὴ γραφὴ γιὰ δύο κυρίως σκοπούς: γιὰ τὸν προσδιορισμὸ τῆς ιδιοκτησίας καὶ γιὰ τὴν τήρηση ἀρχείων. Μόνον οἱ ἐπιγραφές

πού βρέθηκαν σε κάποια μινωικά λατρευτικά αντικείμενα, και ειδικά στις αποκαλούμενες «τράπεζες προσφορών», ξεφεύγουν κάπως από αυτές τις δύο κατηγορίες. Δεν διαθέτουμε, προς το παρόν, καμιά άπτη απόδειξη ότι οι Μινωίτες ή οι Μυκηναίοι έγραψαν ποτέ κάποιο λογοτεχνικό ή ιστορικό κείμενο, ή ακόμη ότι έστειλαν κάποια έπιστολή από μια πόλη σε άλλη· ωστόσο οι αναλογίες με άλλους σύγχρονους πολιτισμούς καθιστούν πολύ πιθανό να χρησιμοποιούσαν πράγματι τή γραφή και για τέτοιους σκοπούς. Σε όλη τήν περίοδο, και ειδικά κατά τήν ύστερη έποχή του Χαλκού, ή κρητομυκηναϊκή γραφή περιορίσθηκε σε έλάχιστα κέντρα· μπορούμε άλλωστε να υποθέσουμε ότι ό αριθμός των ανθρώπων που γνώριζαν γραφή και ανάγνωση ήταν σε όλες τις περιόδους πολύ περιορισμένος.

Τά τρία στάδια τής μινωικής γραφής

[9] Τά διαδοχικά στάδια τής μινωικής γραφής αποσαφηνίσθηκαν από τον Evans τό 1909 με βάση τις μαρτυρίες των ανακαλύψεών του στην Κνωσό:

«Τά γραπτά μνημεία από τό ανάκτορο τής Κνωσοῦ και τά άμεσα παραρτήματά του άνέρχονται τώρα γύρω στις δύο χιλιάδες. Ή συντριπτική πλειοψηφία αυτών των πήλινων τεκμηρίων, περιλαμβανομένων κι εκείνων που είχαν ανακαλυφθει πρώτα, παρουσιάζουν έναν ανεπτυγμένο τύπο γραμμικής γραφής —στην παρούσα έργασία αναφέρεται ως σύστημα Β (Class B)—, ή όποία ήταν σε χρήση σε όλη τή διάρκεια τής τελευταίας φάσης τής ιστορίας του ανακτόρου. Άλλά ή πορεία των ανασκαφών απεκάλυψε ότι πριν από τή χρήση αυτού του άρκετά ανεπτυγμένου τύπου γραφής στον “Οίκο του Μίνωα” είχαν προηγηθει δύο παλαιότεροι τύποι: ένας τύπος που περιγράφεται παρακάτω ως σύστημα Α (Class A), με γραμμικούς επίσης χαρακτήρες,

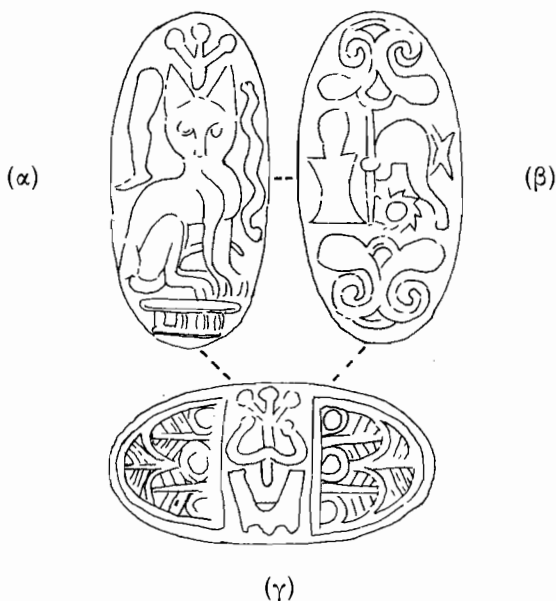
καὶ ἕνας ἄλλος, ἀκόμη πρωιμότερος, τύπος συμβατικῆς εἰκονογραφικῆς μορφῆς, πού θυμίζει τὰ αἰγυπτιακὰ ἱερογλυφικά.»
(*Scripta Minoa* I, 18)

Ὁ Evans ὀνόμασε τὸ πρῶτο στάδιο τῆς κρητικῆς γραφῆς εἰκονογραφικὸ ἢ ἱερογλυφικό, χωρὶς διάκριση. Ἐδῶ θὰ χρησιμοποιεῖται μόνον ὁ ὅρος εἰκονογραφικό (pictographic) γιὰ νὰ ἀποφεύγεται ἡ σύγχυση μὲ τὰ αἰγυπτιακὰ ἢ χεττιτικὰ ἱερογλυφικά συστήματα γραφῆς.

[10] Ἡ γενικὴ εἰκόνα πού ἔδωσε ὁ Evans σὲ αὐτὴ τὴν πρῶτη δημοσίευση εἶναι ἀξιοθαύμαστα σαφῆς, καὶ στὶς γενικὲς τῆς γραμμῆς ἰσχύει ἀκόμη καὶ σήμερα. Στὴν Κρήτη τῆς Μέσης καὶ Ὑστερης ἐποχῆς τοῦ Χαλκοῦ (περ. 1900-1200) ἐμφανίσθηκαν τρία μεγάλα συστήματα γραφῆς. Τὸ πιὸ πρῶμο (εἰκονογραφικό) ἄνθησε ἀπὸ τὶς ἀρχές αὐτῆς τῆς περιόδου. Ἡ ἀνάπτυξη τῆς Γραμμικῆς Α πρέπει νὰ τοποθετηθεῖ σὲ κάποιον ἀπροσδιόριστο χρονικὸ σημεῖο τῆς Μεσομινωικῆς περιόδου. Στὸ *Scripta Minoa* (I, 28-29), ὁ Evans παρατηρεῖ ὅτι δείγματα τῆς Γραμμικῆς Α εἶχαν βρεθεῖ στὸ πρῶτο ἢ πρῶμο ἀνάκτορο τῆς Κνωσοῦ, τὸ ὁποῖο καταστράφηκε πρὸς τὸ τέλος τῆς Μεσομινωικῆς περιόδου. Οἱ περισσότερες, ἴσως καὶ ὅλες οἱ ἐπιγραφές Γραμμικῆς Β τῆς Κνωσοῦ χρονολογοῦνται ἀπὸ τὴν καταστροφὴ τοῦ δευτέρου ἢ ὕστερου ἀνακτόρου, γύρω στὸ 1375. Δὲν μπορεῖ ἀκόμη νὰ προσδιορισθεῖ ἐπακριβῶς ἡ χρονολογία τῶν ἐπιγραφῶν Γραμμικῆς Β πού ἀνακαλύφθηκαν πρόσφατα στὰ Χανιά. Ἔτσι ἔχουμε ἕνα ἱκανοποιητικὸ *terminus ante quem* γιὰ τὴ δημιουργία τόσο τῆς Γραμμικῆς Α ὅσο καὶ τῆς Γραμμικῆς Β, ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει κανένα *terminus post quem* γιὰ τὴ δημιουργία καμιᾶς ἀπὸ τὶς δύο.

Ἡ εἰκονογραφικὴ γραφή

[II] Οἱ κρητικὲς εἰκονογραφικὲς ἐπιγραφὲς ἀνήκουν κυρίως σὲ δύο εἶδη: αὐτὲς ποὺ ἔχουν σκαλισθεῖ σὲ σφραγιδόλιθους, καὶ αὐτὲς ποὺ ἔχουν χαραχθεῖ σὲ τεμάχια πηλοῦ, ὅπως πινακίδες, δελτάρια (labels) καὶ τετράπλευρες ράβδους. Οἱ ἐπιγραφὲς σὲ σφραγίδες ἴσως νὰ μὴν ἀνήκουν σὲ κάποιο διαφορετικὸ χρονολογικὸ στάδιο ἀπὸ ἐκεῖνο τῶν ἐπιγραφῶν σὲ πηλό: εἶναι πιθανὸ ὅτι ἡ μεγαλύτερη σχηματοποίηση τῶν εἰκόνων στὶς πρῶτες ὀφείλεται στὸ δυσκατέργαστο τοῦ ὑλικοῦ ποὺ χρησιμοποιήθηκε. Μιὰ ἐντυπωσιακὴ σφραγίδα ἐνισχύει τὴν ὑπόθεση ὅτι αὐτὸς ὁ τύπος ἐπιγραφῆς διατηροῦσε ἀκόμη τὸ ρόλο τοῦ προσδιοριστικοῦ ἰδιοκτησίας:



Εὐκόλα διαπιστώνεται ὁ ἐραλδικὸς χαρακτήρας τῆς γάτας στὴν πλευρὰ (α). Τὸ ἐραλδικὸ στοιχεῖο ἐνισχύει τὴν ἄποψη, τὴν ὁ-

ποία διατύπωσε ο Evans, ότι οι ομάδες συμβόλων κάθε πλευρᾶς ἀποδίδουν ἐπίσημα ὀνόματα καὶ τίτλους. Οἱ ἴδιες ομάδες συμβόλων ἐπαναλαμβάνονται καὶ σὲ ἄλλα εἰκονογραφικὰ κείμενα, κάποτε σὲ διαφορετικοὺς συνδυασμοὺς ἢ σὲ διαφορετικὴ διάταξη. Ἐάν κρίνουμε ἀπὸ ἀνάλογα στάδια ἀνάπτυξης ἄλλων συστημάτων γραφῆς, ἀπομένει μικρὴ ἀμφιβολία πῶς ὀρισμένα τουλάχιστον ἀπὸ τὰ σύμβολα τῆς κρητικῆς εἰκονογραφικῆς γραφῆς εἶναι φωνητικά, δηλαδή ἀποδίδουν τὸν πραγματικὸ ἤχο ἢ συλλαβὲς τῆς ὁμιλούμενης γλώσσας. Δύο ἀπὸ τὰ σύμβολα, τὸ Ξ στὴν πλευρὰ (α) καὶ τὸ Υ στὴν πλευρὰ (γ), ἐπιβιώνουν τόσο στὴ Γραμμικὴ Α ὅσο καὶ στὴ Γραμμικὴ Β. Ἡ σφραγίδα αὕτη εἶναι σημαντικὴ γιὰ τὸν μελετητὴ τῆς γραφῆς καὶ ἀπὸ μία ἄλλη ἀποψη: Ἡ πλευρὰ (γ) ἐμφανίζει ἓνα ἀμάλαγμα ἀπὸ περισσότερα τοῦ ἐνὸς σύμβολα, ἔτσι πού νὰ σχηματίζεται ἓνα σύμπλεγμα ἢ μονόγραμμα — πρακτικὴ συνήθης στὶς ἐπιγραφὰς Γραμμικῆς Α καὶ ἴσως λιγότερο συχνὴ σὲ ἐκεῖνες τῆς Γραμμικῆς Β (βλ. § 75).

[12] Οἱ εἰκονογραφικὲς σφραγίδες εἶναι, στὸ μεγαλύτερο μέρος τους, τυχαῖα εὐρήματα. Ἀντίθετα, τὰ πῆλινα ἐνεπίγραφα μνημεῖα προέρχονται ἀπὸ τὸν ἀποκαλούμενο «Ἀποθέτη τῶν Ἱερογλυφικῶν» (Hieroglyphic Deposit) τῆς δυτικῆς πτέρυγας τοῦ ἀνακτόρου τῆς Κνωσοῦ. Ὁ ἀπλούστερος τύπος κειμένου ἀπὸ αὐτὸν τὸν ἀποθέτη δὲν κάνει τίποτε ἄλλο παρὰ νὰ καταγράφει ἓναν ἀριθμὸ εἰκονογραφημένων ἀντικειμένων: ἀνήκει ἐπομένως στὸ εἶδος τῆς ἀπογραφῆς πού ἀπαντᾶται συχνὰ τόσο στὴ Γραμμικὴ Α ὅσο καὶ στὴ Γραμμικὴ Β. Παράδειγμα ἡ P. 101c (σύμφωνα μὲ τὴν ἀρίθμηση τοῦ Evans στὸ *Scripta Minoa* I), πού πρέπει νὰ διαβαστεῖ ἀπὸ τὰ δεξιὰ πρὸς τὰ ἀριστερά:



Μπορούμε νὰ ἐντοπίσουμε δύο βασικά στοιχεῖα σὲ αὐτὸν τὸν ἀπλὸ τύπο γραπτοῦ μνημείου: ἓνα «ιδεόγραμμα» (δηλαδὴ σύμβολο πὸν παριστάνει ἓνα πραγματικὸ ἀντικείμενο) καὶ ἓναν ἀριθμὸ. Ἔτσι, τὸ ιδεόγραμμα ΠΙΘΟΣ ΣΙΤΟΥ ἀκολουθούμενο ἀπὸ τὸν ἀριθμὸ 170 καταγράφει τὴν ὕπαρξη 170 μονάδων σίτου, ἐνῶ τὸ ἐπόμενο σύνολο ὑποδηλώνει 160 βέλη· ἐκτός, βέβαια, καὶ ἂν ἡ γραφή εἶναι ἤδη ἐπαρκῶς ἀνεπτυγμένη ὥστε τὰ ιδεογράμματα νὰ ἔχουν κάποια ιδιαίτερη σημασία πέρα ἀπὸ ὅ,τι φαινομενικὰ συμβολίζουν. Ὁ μικρὸς σταυρὸς δεξιὰ τοῦ ιδεογράμματος ΒΕΛΟΣ ἴσως νὰ εἶναι ἓνα ιδεόγραμμα-δείκτης (ideogram-marker) ὅπως πρότεινε ὁ Grumach (*Minoica*, 162-191).

[13] Ἐνας κάπως πιθὸ σύνθετος τύπος κειμένου ἀντιπροσωπεύεται ἀπὸ μιὰ ομάδα συμβόλων πὸν ἀποτελεῖται ἀπὸ: διπλοῦ πέλεκυ + πίθο σίτου + τεθλασμένη γραμμὴ (P. 103d):



Ἐδῶ ἡ ομάδα τῶν συμβόλων προηγεῖται τοῦ ἀριθμοῦ 1640. Ἄν τὸ × ἔχει ἀναγνωρισθεῖ σωστὰ ὡς ιδεόγραμμα-δείκτης, ἔχουμε μιὰ καταγραφή 1640 ἀντικειμένων πὸν ὑποδηλώνονται μὲ τὸ ιδεόγραμμα ΔΙΠΛΟΥΣ ΠΕΛΕΚΥΣ (ἴσως ἀντικείμενα λατρευτικοῦ χαρακτήρα, λόγω τῶν ἱερῶν συσχετίσεων τοῦ διπλοῦ πέλεκυ στὸ μινωικὸ τελετουργικόν). Σὲ αὐτὴ τὴν περίπτωσι, τὰ δύο ἐπόμενα σύμβολα, ὁ πίθος σίτου καὶ ἡ τεθλασμένη γραμμὴ, ἴσως λειτουργοῦν εἴτε ὡς περαιτέρω ιδεογράμματα (πὸν μὲ κάποιον τρόπο προσδιορίζουν τὸ ΔΙΠΛΟΥΣ ΠΕΛΕΚΥΣ), εἴτε ὡς φωνητικὰ σύμβολα, πὸν ἴσως ἀποδίδουν τὴ λέξη πὸν ἀντιπροσωπεύει τὸ ιδεόγραμμα ΔΙΠΛΟΥΣ ΠΕΛΕΚΥΣ. Δὲν θὰ προξενούσε ἔκπληξη ἂν βρῖσκαμε τὸν πίθο σίτου, γιὰ παράδειγμα, νὰ ἔχει τὴ θέση ἄλλοτε ιδεογράμματος καὶ ἄλλοτε φωνητικοῦ


συμβόλου: τέτοια διπλή λειτουργία απαντάται συχνά και σε άλλα συστήματα γραφής της εποχής του Χαλκού, καθώς και στη Γραμμική Α και Β.

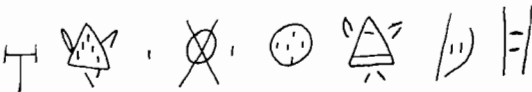
[14] Ὁ πήλινος δίσκος τῆς Φαιστοῦ, στὸν ὁποῖο ὁ Evans ἀφιέρωσε ἓνα κεφάλαιο στὸ *Scripta Minoa I*, βρίσκεται ἐντελῶς ἔξω ἀπὸ τὶς βασικῆς εἰκονογραφικῆς καὶ γραμμικῆς παραδόσεις τῆς μινωικῆς Κρήτης. Αὐτὸς ἦταν ἓνας ἀπὸ τοὺς λόγους γιὰ τοὺς ὁποίους ὁ Evans θεώρησε ὅτι ἐπρόκειτο γιὰ ἀντικείμενο πού εἶχε εἰσαχθεῖ ἀπὸ τὴ Μικρὰ Ἀσία. Αὐτὴ ἡ ἄποψη γιὰ τὴν προέλευση τοῦ δίσκου ἐξακολουθεῖ νὰ ἔχει ὀρισμένους ὑποστηρικτές· ἔχει πάψει ὅμως νὰ εἶναι ἰδιαίτερα πειστικὴ ἤδη ἀπὸ τὸ 1935, ἔτος κατὰ τὸ ὁποῖο δημοσιεύθηκε ἓνας πέλεκυς ἀπὸ τὸ Ἀρκαλοχώρι, ὁ ὁποῖος φέρει δεκαπέντε ἐγγάρακτα σύμβολα μὲ ἐμφανεῖς ὁμοιότητες πρὸς τὰ σύμβολα τοῦ Δίσκου τῆς Φαιστοῦ, καὶ γιὰ τὸν ὁποῖο δὲν ὑπάρχει λόγος νὰ ὑποθέσουμε ὅτι δὲν κατασκευάστηκε στὴν Κρήτη. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ γραφὴ τοῦ Δίσκου τῆς Φαιστοῦ καὶ ἐκείνη τοῦ πέλεκου τοῦ Ἀρκαλοχωρίου δὲν σχετίζονται ἄμεσα μὲ τὸ εἰκονογραφικὸ σύστημα τῆς Κνωσοῦ, φαίνεται πιθανὸ ὅτι κατὰ τὴ Μεσομινωικὴ περίοδο ἀναπτύχθηκαν ταυτόχρονα διαφορετικὰ εἶδη εἰκονογραφικῆς γραφῆς.

Ἡ Γραμμικὴ γραφὴ Α

[15] Κατὰ τὴ Μεσομινωικὴ περίοδο, ἡ εἰκονογραφικὴ γραφὴ, ἢ κάποια γραφὴ συγγενῆς πρὸς αὐτή, μετασχηματίστηκε (ἴσως στὴ διάρκεια μιᾶς μακρᾶς χρονικῆς περιόδου) σὲ ἓνα πιὸ κομψό, συστηματικότερο καὶ πιὸ ρέον εἶδος γραφῆς, στὴν ὁποία τὰ εἰκονογραφικὰ στοιχεῖα τυποποιήθηκαν ἀκόμη περισσότερο. Ἡ νέα αὐτὴ γραφὴ ὀνομάστηκε ἀπὸ τὸν Evans Γραμμικὴ Α. Ἔως πρόσφατα πιστεύαμε ὅτι ἡ Γραμμικὴ Α εἶχε ἀντικαταστήσει τὰ εἰκονογράμματα σὲ ὁλόκληρη τὴν Κρήτη πρὸς τὸ τέλος τῆς Μεσομινωικῆς περιόδου. Χαρακτηριστικὸ δεῖγμα τῆς μετάβασης ἀπὸ τὴν εἰκονογραφικὴ γραφὴ στὴ Γραμμικὴ Α ἀποτελοῦν

οι έπιγραφές σε πήλινη ράβδο ή όποία βρέθηκε στα Μάλια και χρονολογείται σε κάποιο ύστερο στάδιο της Μεσομινωικής περιόδου:

πλευρά (α) 

πλευρά (β) 

Τά σύμβολα σε αυτή τη ράβδο έχουν πλέον μεγάλες ομοιότητες με τὸ σχῆμα πὸ παίρνουν τελικά στη Γραμμική Α, και έτσι μπορεί νά υποτεθεῖ ὅτι ἡ διαδικασία ἀνάπτυξης τῆς τελευταίας εἶχε ἀρχίσει λίγο πρωτότερα. Δέν υπάρχουν ἐνδείξεις ὅτι ἡ Γραμμική Α δημιουργήθηκε γιά νά καλύψει τίς ἀνάγκες μιᾶς νέας γλώσσας. Ἡ ἴδια ἡ ὑπαρξη ἐνός τεκμηρίου ὅπως ἡ πήλινη ράβδος τῶν Μαλίων σημαίνει πὼς δέν θά πρέπει νά θεωρήσουμε ὅτι ὑπάρχει μιᾶ κἀθετη τομή ἀνάμεσα στήν εἰκονογραφική γραφή και τῆ Γραμμική Α, ἀλλά μᾶλλον ὅτι ὑπῆρξε βαθμιαία μετάβαση ἀπό τῆ μιᾶ πρὸς τὴν ἄλλη. Οἱ ἀνακαλύψεις τοῦ Levi στή Φαιστό δείχνουν ὅτι ἐκεῖ ἡ μετάβαση ἀπό τὴν εἰκονογραφική γραφή στή Γραμμική Α συντελέστηκε νωρίτερα ἀπ' ὅ,τι στα βόρεια και ἀνατολικά τῆς Κρήτης.

[16] Τὸ συνολικά γνωστὸ ὕλικὸ σε Γραμμική Α εἶναι πολὺ μικρό. Ἐκτός ἀπό λίγες ἐπιγραφές σε λίθινες τράπεζες προσφορῶν και ἄλλα λατρευτικά ἀντικείμενα, τὰ περισσότερα ἀπό τὰ κείμενα σε Γραμμική Α πὸ διαθέτουμε προέρχονται ἀπό τὸ ἀρχεῖο τῆς Ἀγίας Τριάδας, θέση κοντά στή Φαιστό, πὸ καταστράφηκε ἀπό φωτιά στή διάρκεια τοῦ 15^{ου} αἰῶνα π.Χ. (ΥΜ Ιβ). Τὸ ἀρχεῖο ἀποτελεῖται ἀπό 150 περίπου μικρές πήλινες πινακίδες (μερικές ἀπό τίς ὅποιες τώρα εἶναι πολὺ ἀ-

ποσπασματικές), που καταγράφουν δοσοληψίες ή έναποθηκεί-
σεις. Μερικά παραδείγματα θα διευκρινίσουν τους κύριους τύ-
πους έπιγραφών που υπήρχαν στα αρχεία τής Αγίας Τριάδας
(ΗΤ). Η πινακίδα ΗΤ 114, γραμμένη και από τις δύο πλευρές,
έχει άπλή δομή, όπως δείχνει η ανάλυση που ακολουθεί:

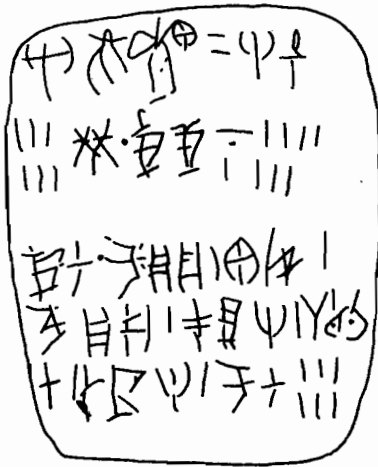
	έπικεφαλίδα		10 μονάδες ΣΙΤΟΥ
	κατάλογος άγαθών		7 μονάδες ΚΡΙΘΗΣ
			1 μονάδα ΣΥΚΩΝ
			1 μονάδα ΟΙΝΟΥ
			3 ΒΟΔΙΑ (;)
			8 μονάδες ΟΙΝΟΥ

[17] Είναι άγνωστο τί εκφράζουν οι αντίστοιχες «έπικε-
φαλίδες», αλλά ο αριθμός των πιθανών νοημάτων είναι πολύ
περιορισμένος: έτσι, θα μπορούσαν να δηλώνουν τον τόπο όπου
παρήχθησαν, συλλέχθηκαν ή καταγράφηκαν τα άγαθά, ή τα πρό-
σωπα που άναμείχθηκαν στην παραγωγή, διανομή ή παράδοσή
τους. Το νόημα των ιδεογραμμάτων τής Γραμμικής Α δέν είναι
γνωστό με βεβαιότητα, και για τους σκοπούς αυτής τής έργα-
σίας ή χρήση τους έχει συναχθεί από τον τρόπο με τον όποιο
χρησιμοποιούνται παρόμοια ιδεογράμματα στη Γραμμική Β.
Το αριθμητικό σύστημα μπορεί να συγκριθεί με εκείνο τής ει-
κονογραφικής γραφής:

	<i>Εικόνογραφική</i>	<i>Γραμμική Α</i>
1	∪ ῆ	
10	•	• ῆ -
100	\	ο
1000	◇	ϕ

Τὸ ἀριθμητικὸ σύστημα τῆς Γραμμικῆς Α εἶναι ἐν πολλοῖς ὅμοιο μ' ἐκεῖνο τῆς Γραμμικῆς Β, μὲ τὴ διαφορὰ ὅτι στὴν τελευταία τὸ σημεῖο — ἔχει καταστῆ ὁ κανόνας γιὰ τὸ 10. Ἀντίθετα πρὸς τὴ Γραμμικὴ Β, ἡ Γραμμικὴ Α περιέχει ἓνα ἐκτεταμένο σύστημα κλασματικῶν ἀριθμῶν.

[18] Ἡ πινακίδα ΗΤ 88 φαίνεται πὼς περιέχει δύο καταλόγους, πού καθένας ἔχει τὴ δική του «ἐπικεφαλίδα»:



ἐπικεφαλίδα: $\Upsilon \text{ ῆ}$
 κατάλογος: $\text{ῆ} =$
 $\Upsilon \text{ ϕ} \text{ ῆ}$
 $\Upsilon \cdot \text{ῆ} \text{ ῆ} \text{ ῆ} \text{ ῆ}$

ἐπικεφαλίδα: $\text{ῆ} +$
 κατάλογος: $\text{ῆ} \text{ ῆ} \text{ ῆ} \text{ ῆ}$
 $\text{ῆ} \text{ ϕ} \text{ ῆ}$
 $\text{ῆ} \text{ ῆ} \text{ ῆ}$
 $\text{ῆ} \text{ ῆ} \text{ ῆ}$
 $\text{ῆ} \text{ ῆ} \text{ ῆ}$
 $\text{ῆ} \text{ ῆ} \text{ ῆ}$
 $\text{ῆ} \text{ ῆ} \text{ ῆ}$
 σύνολο: $\text{ῆ} \text{ ῆ} \text{ ῆ}$

Κανενός από αυτούς τους καταλόγους ο προορισμός δὲν εἶναι ἄρκετὰ σαφής. Ἡ παρουσία τοῦ ιδεογράμματος ΑΝΔΡΑΣ στὴν πρώτη θέση τοῦ πρώτου καταλόγου μπορεῖ νὰ ὑποτεθεῖ ὅτι ὑποδηλώνει ἀριθμητικὴ καταγραφή προσωπικοῦ, καὶ εἶναι δυνατὸ τὰ δύο σύμβολα ποὺ ἀκολουθοῦν νὰ δηλώνουν πράγματι ὀνόματα προσώπων ἢ ἐπαγγέλματα· ἀλλὰ τρίτο στὸν κατάλογο ἔρχεται τὸ σύμβολο χ , τὸ ὁποῖο ἔχει ἐρμηνευθεῖ ὡς τὸ ιδεόγραμμα ΣΥΚΑ, ἀκολουθούμενο (ἴσως) ἀπὸ τὴ φωνητικὴ ἀπόδοση τῆς λέξης γιὰ τὰ «σύκα», πρὶν ἀπὸ τὸν ἀριθμὸ «7». Ὁ δεῦτερος κατάλογος ἴσως ἀποτελεῖται ἀπὸ ὀνόματα προσώπων (καί, σὲ μιὰ τέτοια περίπτωση, ὁ σκοπὸς τῆς καταγραφῆς θὰ μπορούσε νὰ ἐξηγεῖται στὴν «ἐπικεφαλίδα»). Τὸ κείμενο καταλήγει μὲ τὴ συνθέςτερη ὁμάδα συμβόλων στὶς πινακίδες τῆς Ἀγίας Τριάδας· εἶναι ἡ μόνη ὁμάδα τῆς ὁποίας τὸ νόημα γνωρίζουμε μὲ βεβαιότητα: $\ddagger \dagger$. Ἀπὸ τὸν τρόπο ποὺ χρησιμοποιεῖται ἡ ὁμάδα αὐτὴ (ὅπως σὲ αὐτὸ τὸ κείμενο), θὰ πρέπει νὰ σημαίνει «ὄλα» ἢ «σύνολο», ἀφοῦ κατὰ κανόνα ἀπαντᾶται μαζὶ μὲ κάποιον ἀριθμὸ, ὁ ὁποῖος ἀποτελεῖ τὸ ἄθροισμα τῶν ἀριθμῶν τοῦ καταλόγου ποὺ προηγεῖται.

[19] Περίπου ἑκατὸ σύμβολα εἶναι σὲ κοινὴ χρῆση στὴ Γραμμικὴ Α. Ἀπὸ αὐτά, γύρω στὰ δώδεκα ἐμφανίζονται μεμονωμένα σὲ καταλόγους πρὶν ἀπὸ ἀριθμούς. Σὲ ἀντίθεση μὲ αὐτὰ τὰ σύμβολα, ποὺ μὲ βεβαιότητα μποροῦν νὰ θεωρηθοῦν ιδεογράμματα, τὰ ὑπόλοιπα ἐμφανίζονται σὲ ὁμάδες, καὶ ἡ πειστικότερη ἐρμηνεία τους εἶναι ὅτι ἀντιπροσωπεύουν φωνητικὲς παραστάσεις συλλαβῶν. Ὅπως καὶ στὴ Γραμμικὴ Β (ἴσως καὶ στὴν εἰκονογραφικὴ γραφή), μερικοὶ χαρακτῆρες ἔχουν διπλὴ λειτουργία, ἐνεργώντας εἴτε ὡς ιδεογράμματα εἴτε ὡς φωνητικὰ σύμβολα. Τὸ κείμενο ποὺ προσφέρεται περισσότερο γιὰ τὴ μελέτη τῆς σχέσης ἀνάμεσα στὰ ιδεογράμματα καὶ τὰ φωνητικὰ σύμβολα εἶναι ἡ πολὺ φθαρμένη πινακίδα ΗΤ 31. Ἡ πινακίδα αὐτὴ περιέχει μιὰ «ἐπικεφαλίδα» ἄδηλης σημασίας, καὶ ἀκολουθεῖ ἕνας κατάλογος ἀγγείων:



Ἐφόσον ὅλα τὰ ιδεογράμματα παριστάνουν προφανῶς ἀγγεῖα διαφόρων σχημάτων, ἐνδέχεται οἱ ομάδες συμβόλων



νὰ ἀποδίδουν ὁμοίως τὰ ὀνόματα τῶν ἀγγείων, μόνο πού σέ αὐτές τίς περιπτώσεις τὰ ὀνόματα γράφονται φωνητικά. Τὸ σημαντικότερο χαρακτηριστικὸ τῆς ἐπιγραφῆς εἶναι ἡ ἀναγραφὴ μιᾶς ομάδας συμβόλων μὲ μικροὺς χαρακτῆρες πάνω ἀπὸ κάθε ιδεόγραμμα. Εἶναι πιθανό, ἀλλὰ ὄχι βέβαιο, ὅτι καθεμιὰ ἀπὸ τίς ομάδες αὐτές ἀποτελεῖ τὴ φωνητικὴ ἀπόδοση τοῦ ὀνόματος τοῦ ἀγγείου στὸ ὁποῖο ἀναφέρεται (πβ. E. Peruzzi, *Minoica*, 287-293).

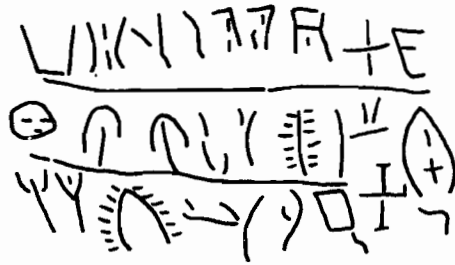
Ἡ διάδοση τῆς Γραμμικῆς Α. Ἡ κυπρομινωικὴ γραφὴ

[20] Ἡ ἐξάπλωση τοῦ κρητικοῦ ἐμπορίου κατὰ τὴν πρώιμη καὶ στὴν ἀρχὴ τῆς ὕστερης ἀνακτορικῆς περιόδου εἶχε ὡς ἀποτέλεσμα τὴ διάδοση τῆς μινωικῆς γραφῆς στὰ νησιά τῶν Κυκλάδων, καὶ πιθανῶς ἐπίσης καὶ στὴν ἠπειρωτικὴ Ἑλλάδα. Μεμονωμένα σύμβολα καὶ ομάδες συμβόλων εἶναι, ἐδῶ καὶ καιρὸ, γνωστὰ ἀπὸ τὴ Φυλακωπὴ τῆς Μήλου· καὶ σὲ αὐτὰ ἤδη ἔχουν προστεθεῖ διάσπαρτα εὐρήματα ἀπὸ τὴν Κέα, τὰ Κύθηρα, τὴ Νάξο καὶ τὴ Θήρα. Ἀπ' ὅ,τι γνωρίζουμε, δὲν γίνεται πλέον χρῆση τῆς γραφῆς στὶς Κυκλάδες μετὰ τὴν ἐξασθένηση τῆς μινωικῆς ἐπιρροῆς στὰ τέλη τοῦ 15^{ου} αἰώνα.

[21] Τὰ δείγματα γραφῆς ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὴν Κύπρο εἶναι πολὺ μεγαλύτερης σημασίας. Ἦδη ἀπὸ τὸ 1909, ὁ Evans ἀσχολήθηκε μὲ τίς ἐπιγραφές σὲ πήλινες σφαιρὲς (clay balls) ἀπὸ τὴν Ἐγκωμὴ τῆς ἀνατολικῆς Κύπρου ποὺ χρονολογοῦνται στὴν ἐποχὴ τοῦ Χαλκοῦ (*Scripta Minoa* I, 68-73). Ἀφοῦ ἐξέτασε τὴ στενὴ ὁμοιότητα ἀνάμεσα σὲ μερικὰ σύμβολα τῆς Ἐγκωμῆς καὶ σὲ ἐκεῖνα τῶν Γραμμικῶν συστημάτων τῆς Κρήτης, κατέληξε στὸ συμπέρασμα ὅτι καὶ οἱ τρεῖς αὐτὲς γραφές συνδέονταν μεταξύ τους. Ἦταν ἐπίσης σαφές ὅτι μιὰ εὐθεία γραμμὴ συνέδεε τὴν κυπριακὴ γραφὴ τῆς εποχῆς τοῦ Χαλκοῦ, τὴν ὁποία ὁ Evans ὀνόμασε κυπρομινωικὴ, μὲ τὸ συλλαβᾶριο ποὺ ἤγμασε στὴν Κύπρο κατὰ τὴν κλασικὴ περίοδο. Οἱ φωνητικὲς ἀξίες τοῦ κλασικοῦ κυπριακοῦ συλλαβαρίου εἶχαν γίνῃ γνωστὲς κάμποσα χρόνια πρὶν γράψῃ ὁ Evans τὸν πρῶτο τόμο τοῦ *Scripta Minoa*.

[22] Τώρα μποροῦν νὰ προστεθοῦν νέα δείγματα ἐνεπιγραφῶν πήλινων σφαιρῶν ἀπὸ τὴν Κύπρο, πέρα ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ ἦταν γνωστὰ στὸν Evans, ἐνῶ ἡ ἀνακάλυψη μεγάλων ἐπιγραφῶν ἀπὸ τὴν Ἐγκωμὴ, ποὺ χρονολογοῦνται στὴν ὕστερη περίοδο τῆς ἐποχῆς τοῦ Χαλκοῦ, μαρτυρεῖ τὴ χρῆση τῆς γρα-

φῆς ἐκεῖ γιὰ σκοποὺς διάφορους ἀπὸ τὴν ἀπλή τήρηση ἀρχείων. Ἡ παλαιότερη σωζόμενη κυπρομινωικὴ πινακίδα, ποὺ χρονολογεῖται στὸν 16^ο αἰῶνα, παρουσιάζει ἕναν τύπο γραφῆς ποὺ σαφῶς προέρχεται ἀπὸ τὴ μινωικὴ Γραμμικὴ Α:



Ἔτσι φαίνεται πιθανὸ ὅτι ἡ γραφὴ εἰσήχθη στὴν Κύπρο ἀπὸ μινωῖτες ἐμπόρους πρὶν ἀπὸ τὴ μυκηναϊκὴ ἐπέκταση στὴν ἀνατολικὴ Μεσόγειο.

*
* *

Οἱ γραφές τοῦ Αἰγαίου

- A. J. Evans, *Scripta Minoa I*, Ὁξφόρδη 1909.
 B. Caya Nuño, *Minoiká*, Μαδρίτη 1952.
 S. Dow, *AJA* 58 (1954) 77-129.
 H. Jensen, *Die Schrift in Vergangenheit und Gegenwart*, Βερολίνο 1958, 111-126.
 A. Bartoněk, *Alttertum* 5 (1959) 16-34.
 I. J. Gelb, *A Study of Writing*, Σικάγο 1963, 91-97.
 J. Friedrich, *Geschichte der Schrift*, Χαϊδελεβέργη 1966, 64-70.
 H.-G. Buchholz, *Frühe Schriftzeugnisse der Menschheit*, Göttingen 1969, 88-112.
 E. Grumach, *Allgemeine Grundlagen der Archäologie*, ἐπιμ. U. Hausmann, Μόναχο 1969, 234-267.
 A. Heubeck, *Archaeologia Homerica III* (Schrift), Göttingen 1979, X 1-73.
 [L. Godart, *L'invenzione della scrittura. Dal Nilo alla Grecia*, Τορίνο 1992.]

Ἡ κρητική εἰκονογραφική γραφή

Corpora:

A. J. Evans, *Scripta Minoa I*.

F. Chapouthier, *Les Écritures minoennes au palais de Mallia*, Παρίσι 1930.

Ἐνώσεις:

E. L. Bennett, *Minoica*, 36-40.

Πρόσθετο ὕλικό:

F. Chapouthier, *BCH* 62 (1938) 104-109.

H. Van Effenterre, *RA* (6^η σειρά) 49 (1957) 205-208.

E. Grumach, *Kadmos* 1 (1962) 153-162· 2 (1963) 7-13, 84-97· 6 (1967) 6-14.

S. Alexiou, *Kadmos* 2 (1963) 79-83.

O. Pelon, *BCH* 89 (1965) 1-9.

E. Grumach / J. Sakellarakis, *Kadmos* 5 (1966) 109-114.

J.-P. Olivier / J.-C. Poursat, *Kadmos* 10 (1971) 16-19.

Δομή τῆς γραφῆς:

H. Th. Bossert, *Santaš und Kupapa*, Λιψία 1932, 7-21.

F. Chapouthier, *Minos* 1 (1951) 71-76.

L. Deroy, *Minos* 2 (1952) 34-56.

E. Grumach, *Minoica*, 162-191.

— *FF* 36 (1962) 115-119.

— *BJRL* 46 (1964) 346-384.

— *KX* 18 (1964) 7-14.

W. C. Brice, *BJRL* 48 (1965) 56-68.

M.-L. καὶ H. Erlenmeyer, *Kadmos* 4 (1965) 1-4.

P. Meriggi, *Kadmos* 12 (1973) 114-133.

— *AntCret* I, 172-181.

P. Faure, *Kadmos* 14 (1975) 1-7.

J.-P. Olivier, *PP* 31 (1976) 17-23.

D. Schürr, *Kadmos* 17 (1978) 8-15.

A. A. Molchanov, *VDI* 157 (1981) 116-133.

Ἡ γραφή τοῦ Δίσκου τῆς Φαιστοῦ

Πρώτη ἔκδοση:

A. Della Seta, *RAL* (5^η σειρά) 18 (1909) 297-367.

Ἀναθεωρημένες ἐκδόσεις με' λεπτομερεῖς φωτογραφίες:

J.-P. Olivier, *BCH* 99 (1975) 5-34.

Y. Duhoux, *Le disque de Phaistos*, Louvain 1977.

Δομή καὶ ἐρμηνεία:

A. Cuny, *REA* 26 (1924) 5-29.

G. Ipsen, *IF* 47 (1929) 1-41.

- G. Neumann, *Kadmos* 7 (1968) 27-44.
 W. Nahm, *Kadmos* 8 (1969) 110-119· 18 (1979) 1-25.
 V. Georgiev, *LB* 19 (1976) 5-47.
 — *VDI* 139 (1977) 52-60.

Προέλευση τῆς γραφῆς:

- C. Davaras, *Kadmos* 6 (1967) 101-105.
 E. Grumach, *2ICretStud*, 281-296.
Σύγκριση τῶν συμβόλων μὲ τὰ σύμβολα τῆς Γραμμικῆς Α:
 S. Schürr, *Kadmos* 12 (1973) 6-19.
 W. Nahm, *Kadmos* 14 (1975) 97-101.

Ἡ γραφή τοῦ πέλεκου τοῦ Ἄρκαλοχωρίου

- S. Marinatos, *AA* (1935) 252-254.
 N. K. Μπουφίδης, *AE* (1953/2) 61-74.

Ἐπιγραφές πρωτογραμμαμικῆς καὶ Γραμμικῆς Α ἀπὸ τῆ Φαιστό

- G. Pugliese Carratelli, *ASAA* 35-36 (1957-1958) 363-388.

Ἡ Γραμμικὴ Α

Corpora:

- W. C. Brice, *Inscriptions in the Minoan Linear Script of Class A*, Ὁξφόρδη 1961.
 G. Pugliese Carratelli, *Le epigrafi di Haghia Triada in lineare A*, Salamanca 1963.
 L. Godart / J.-P. Olivier, *Recueil des inscriptions en linéaire A*, I-V, Παρίσι 1976-1985.

Εὑρετήριο:

- J. Raison / M. W. M. Pope, *Index transnuméré du linéaire A*, Louvain 1977.
Συχνότητα ἐμφάνισης συμβόλων:
 D. W. Packard, *Minoan Linear A*, Berkeley / Los Angeles / Λονδίνο 1974.

Νέο ὑλικό:

- E. Grumach, *Kadmos* 1 (1962) 164-165.
 S. Alexiou, *Kadmos* 2 (1963) 14-16.
 M. S. F. Hood / J. Chadwick, *ABSA* 57 (1962) 73-74.
 M. S. F. Hood, *Kadmos* 3 (1964) 111-113.
 A. Morpurgo Davies / G. Cadogan, *Kadmos* 10 (1971) 105-109.
 J.-P. Olivier / O. Pelon, *BCH* 95 (1971) 433-436.
 C. Davaras, *Kadmos* 11 (1972) 101-112· 20 (1981) 1-6.
 S. Alexiou / W. C. Brice, *Kadmos* 11 (1972) 113-124· 15 (1976) 18-27.
 N. Πλάτων / W. C. Brice, *Ἐνεπίγραφοι πινακίδες καὶ πίθοι γραμμικοῦ συστήματος Α ἐκ Ζάκρου*, Ἀθήνα 1975.

- L. Godart / J.-P. Olivier, *BCH* 100 (1976) 309-314.
 I. A. Παπαποστολόου / L. Godart / J.-P. Olivier, *Γραμμική Α στο Μινωικό άρχείο τών Χανίων*, Ρώμη 1976.
 J.-P. Olivier / O. Pelon / F. Vandenabeele, *BCH* 103 (1979) 3-27.
 E. Hallager, *Kadmos* 19 (1980) 9-11.
 J.-P. Olivier / L. Godart / R. Laffineur, *BCH* 105 (1981) 3-25.
 W. C. Brice, *Kadmos* 21 (1982) 9-14.
 R. Janko, *Kadmos* 21 (1982) 97-100.
 J.-P. Olivier, *Rayonnement grec: hommages à C. Delvoye*, Βρυξέλλες 1982, 15-26.
 M. Tsipoulou / L. Godart / J.-P. Olivier, *SMEA* 23 (1982) 61-72.
 M. A. Vlasaki / L. Godart, *SMEA* 23 (1982) 51-60.
Σχέση με άλλες γραφές:
 M. W. M. Pope, *Aegean Writing and Linear A*, Lund 1964.
Δομή:
 J. L. Myres, *Minos* 1 (1951) 26-30.
 G. Pugliese Carratelli, *ASAA* 30-32 (1952-1954) 7-19.
 G. P. Goold / M. W. M. Pope, *Preliminary Investigations into the Linear A Script*, Λονδίνο 1955.
 A. Furumark, *Linear A und die altkretische Sprache*, Βερολίνο 1956.
 — *OR* 11 (1976) 1-21.
 P. Meriggi, *Primi elementi di minoico A*, Salamanca 1956.
 G. Neumann, *Glotta* 36 (1958) 156-158· 38 (1960) 181-186· 39 (1961) 172-178.
 E. Peruzzi, *PP* 11 (1956) 434-448.
 — *Minos* 5 (1957) 35-40· 6 (1958) 9-15.
 — *Minoica*, 287-293.
 — *Word* 15 (1959) 313-324.
 — *Le iscrizioni minoiche*, Φλωρεντία 1960.
 — *VY* 9/3 (1960) 17-27.
 — *Minos* 8 (1963) 7-14.
 W. C. Brice, *Kadmos* 1 (1962) 42-48· 2 (1963) 27-38.
 — *Europa*, 32-44.
 S. Luria / I. D. Amusin, *VDI* 86 (1963) 198-201.
 R. Kamm, *Orbis* 16 (1967) 242-268.
 E. Grumach, *BIRL* 52 (1970) 326-345.
 J. T. Hooker, *JRAS* (1975) 164-172.
 J.-P. Olivier, *Le Monde grec: hommages à C. Préaux*, Βρυξέλλες 1975, 441-449.
 L. Godart, *PP* 31 (1976) 30-47.
 — *SMEA* 20 (1979) 27-42.

- Y. Duhoux, *Études minoennes I: le linéaire A*, Louvain 1978.
C. Consani, *SSL* 21 (1981) 225-249.

Διάδοση τῆς Γραμμικῆς Α ἐκτὸς Κρήτης

Αἰολικὰ νησιά:

- L. Bernabò Brea, *Minos* 2 (1952) 5-28.
G. Pugliese Carratelli, *Κώκαλος* 1 (1955) 5-9.

Θήρα:

- S. Marinatos, *Excavations at Thera* IV, Ἀθήνα 1971, 43-45.

Κέα:

- J. L. Caskey, *Kadmos* 9 (1970) 107-117.

Κύθηρα:

- J. N. Coldstream / G. L. Huxley, *Kythera*, Λονδίνο 1972, 205-206.

Μῆλος:

- C. C. Edgar / A. J. Evans, *Excavations at Phylakopi in Melos*, Hellenic Society suppl. paper 4, Λονδίνο 1904, 177-185.
A. C. Renfrew / W. C. Brice, *Kadmos* 16 (1977) 111-119.

Μυκῆνες:

- E. Grumach, *Kadmos* 1 (1962) 85-86.

Νάξος:

- N. Kontoleon, *Kadmos* 4 (1965) 84-85.

*Η γραφή στὴν Κύπρο

Γενικά:

- J. F. Daniel, *AJA* 45 (1941) 249-282.
J. V. Karageorghis, *RA* (1958/2) 1-19.
— *ΚΣ* 25 (1961) 43-60.

Κυπρομινωική:

- H.-G. Buchholz, *Minos* 3 (1955) 133-151· 6 (1958) 74-85.
O. Masson, *EM*, 199-206.
— *Ugaritica* III, Παρίσι 1956, 233-250.
— *Minos* 5 (1957) 9-27.
— *Ugaritica* VI, Παρίσι 1969, 379-392.
E. Masson, *Minos* 10 (1969) 64-77.
— *SMEA* 11 (1970) 73-102.
— *Étude de 26 boules d'argile inscrites trouvées à Hala Sultan Tekke*, Gothenburg 1971.
— *CRAI* (Ἰαν.-Μάρτ. 1973) 32-60.
— *Cyprominoica*, Gothenburg 1974.
— *CM*, 397-409.

Η ΑΠΟΚΡΥΠΤΟΓΡΑΦΗΣΗ
ΤΗΣ ΓΡΑΜΜΙΚΗΣ Β

Ἡ Γραμμικὴ Β

[23] Ἡ ἐμφάνιση τοῦ τρίτου καὶ τελευταίου εἴδους αἰγαιακῆς γραφῆς, τῆς «Γραμμικῆς γραφῆς Β» τοῦ Evans, συνήθως τοποθετεῖται στὸν 15^ο αἰῶνα π.Χ. Μποροῦμε ὅμως βάσιμα νὰ ὑποθέσουμε ὅτι ἐμφανίστηκε σὲ κάποια ἀρκετὰ παλαιότερη χρονολογία. Ἐπειδὴ ἡ δομὴ τῆς Γραμμικῆς Α παραμένει ἀκόμη ἀτελῶς γνωστὴ, δὲν εἶναι εὐκόλο νὰ εἰκάσουμε γιατί χρειάστηκε ἓνα νέο σύστημα γραφῆς. Ἀπὸ ὅ,τι μποροῦμε νὰ ἀντιληφθοῦμε, ἡ Γραμμικὴ Β διαφέρει ἀπὸ τὴ Γραμμικὴ Α σὲ δύο σημαντικὰ σημεῖα: στὴν ἐσωτερικὴ δομὴ τοῦ συστήματος καὶ στὴν ἐξωτερικὴ μορφή τῶν συμβόλων.

[24] Σὲ ὅ,τι ἀφορᾷ τὴ δομὴ, εἶδαμε ὅτι οἱ κατάλογοι στὶς πινακίδες τῆς Γραμμικῆς Α συνήθως ἀποτελοῦνται ἀπὸ μεμονωμένα σύμβολα (ποὺ φαίνεται νὰ εἶναι ἰδεογράμματα) καὶ ἀπὸ ομάδες συμβόλων (ποὺ μοιάζουν νὰ ἀναπαριστοῦν συλλαβὲς τῆς ὁμιλούμενης γλώσσας): μόνο σπάνια διαπλέκονται ἰδεογράμματα μὲ φωνητικὰ σύμβολα στὴν ἴδια φράση. Ἀντίθετα, ἡ Γραμμικὴ Β χρησιμοποιεῖ συχνὰ ομάδες φωνητικῶν συμβόλων ποὺ ἀκολουθοῦνται ἀπὸ ἓνα ἰδεόγραμμα, ἔτσι ποὺ καὶ τὰ φωνητικὰ σύμβολα καὶ τὸ ἰδεόγραμμα νὰ ἀναφέρονται στὸ ἴδιο ἀντικείμενο. Ἀντιπροσωπευτικὸ δεῖγμα αὐτοῦ τοῦ εἴδους «διπλῆς γραφῆς», ὅπως ἀποκαλεῖται μερικὲς φορές, ἀποτελεῖ τὸ πρῶτο κείμενο Γραμμικῆς Β ποὺ θὰ ἐξετάσουμε παρακάτω (βλ. § 168).

[25] Σὲ ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν ἐξωτερικὴ μορφή τῶν δύο συστη-

μάτων, και τὰ δύο χρησιμοποιοῦν σχεδὸν τὸν ἴδιο ἀριθμὸ συλλαβικῶν συμβόλων. Ὅρισμένα εἶναι κοινὰ καὶ στὰ δύο συστήματα, ἐνῶ κάθε γραφή διαθέτει καὶ πολλὰ σύμβολα ποὺ ἀνήκουν ἀποκλειστικὰ σὲ αὐτήν.

[26] Βάσει τῶν παραπάνω στοιχείων, ἀλλὰ καὶ βάσει ἄλλων παραμέτρων, ὁ Evans διαπίστωσε ὅτι τὰ τρία κύρια εἶδη τῆς κρητικῆς γραφῆς, ἂν καὶ συνδέονταν στενὰ μεταξύ τους, δὲν ἀποτελοῦσαν στάδια μιᾶς ἀπλῆς διαδικασίας μετεξέλιξης, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία ἡ Γραμμικὴ Α ἀντικατέστησε τὴν εἰκονογραφικὴ γραφή καὶ αὐτή, μὲ τὴ σειρά της, ἐκτοπίστηκε ἀπὸ τὴ Γραμμικὴ Β. Κατὰ τὴ διατύπωση τοῦ ἴδιου τοῦ Evans:

«Τὸ προφανὲς συμπέρασμα ὅτι ἡ Γραμμικὴ γραφή Β, ἡ ὁποία στὴν Κνωσὸ ἐκτοπίζει τὴν ἄλλη, εἶναι ἀπλῶς μεταγενέστερη ἐξέλιξη τῆς Γραμμικῆς Α, δὲν ἐξηγεῖ ἱκανοποιητικὰ τὰ φαινόμενα τὰ ὁποία ἔχουμε νὰ ἀντιμετωπίσουμε. Εἶναι ἀλήθεια ὅτι τὰ γενικὰ χαρακτηριστικὰ (facies) αὐτῶν τῶν ὕστερων κνωσιακῶν γραπτῶν μνημείων εἶναι πιὸ προχωρημένα. Τὰ κείμενα εἶναι συχνὰ πληρέστερα καὶ οἱ πινακίδες μεγαλύτερες· ὑπάρχει μικρότερη ἐπιλογή χαρακτήρων κι ἓνα λιγότερο πολύπλοκο σύστημα συνδυασμοῦ συμβόλων. Ταυτόχρονα, τὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ Γραμμικὴ Β (Class B) ἀναπτύχθηκε ἀπλῶς ἀπὸ τὴν ἄλλη [Α] ἀποκλείεται ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι ἀρκετὰ ἀπὸ τὰ σύμβολα ποὺ ἀνήκουν στὴ Β δὲν ἀπαντῶνται στὴν Α, καὶ ἀπὸ τὸ ὅτι μερικὰ ἀπὸ τὰ σύμβολα ποὺ εἶναι κοινὰ καὶ στὰ δύο "συλλαβοσυστήματα" ("signaries") ἐμφανίζονται σὲ πιὸ πρωτόγονη μορφή σὲ πινακίδες τῆς Γραμμικῆς Β. Τὰ δύο συστήματα, ποὺ περιέχουν μεγάλη ἀναλογία κοινῶν στοιχείων, θὰ πρέπει ἐπομένως νὰ θεωρηθοῦν, σὲ γενικὲς γραμμές, παράλληλα μεταξύ τους, καὶ εἶναι πιθανό, ὅπως ἤδη προτάθηκε, ἡ χρῆση τῆς Γραμμικῆς Β στὸ ἀναδομημένο ἀνάκτορο τῆς Κνωσοῦ νὰ συνέπεσε λίγο-πολύ χρονικὰ μὲ τὴ συνεχιζόμε-

νη χρήση τῆς Γραμμικῆς Α στὴ Φαιστό καὶ τὴν Ἁγία Τριάδα.»
(*Scripta Minoa* I, 38)

[27] Μεταγενέστερες ἀνασκαφές στὴν Κρήτη καὶ περαιτέρω προβληματισμός πάνω στὸ εἶδος τῶν γραφικῶν αὐτῶν συστημάτων ἔχουν ἐπιβεβαιώσει τὴν ἀκρίβεια τῆς διάγνωσης τοῦ Evans. Ἡ ἱστορία τῆς κρητικῆς γραφῆς δὲν θὰ πρέπει νὰ θεωρηθεῖ μιὰ ἐνιαία ἐξέλιξη σὲ ὅλα τὰ μέρη τοῦ νησιοῦ· τουναντίον, ἴσως ὑπῆρξε μεγάλο ποσοστὸ ἀλληλεπικάλυψης, ἐνῶ διαφορετικὲς σχολές γραφέων ἐκινουῦντο μὲ διαφορετικὲς ταχύτητες, ἂν καὶ πρὸς τὴν αὐτὴ γενικὰ κατεύθυνση: τῆς ἀπλοποίησης καὶ τυποποίησης τῶν εἰκονογραφικῶν συμβόλων. Ἐπιπλέον, μολονότι ἡ Γραμμικὴ Β ἔχει πολλὰ κοινὰ χαρακτηριστικὰ μὲ τὴν ἀρχαιότερὴ τῆς Γραμμικῆς Α, ἄλλα στοιχεῖα τῆς ἐμφανίζουν μεγαλύτερη ὁμοιότητα μὲ τὴν εἰκονογραφικὴ γραφή. Συνεπῶς, εἶναι προτιμότερο νὰ θεωρήσουμε τὴ Γραμμικὴ Β συγγενὴ τῆς Γραμμικῆς Α, ἀλλὰ ὄχι ἄμεση διάδοχός τῆς.

[28] Ὁ Evans χρονολογεῖ τὶς ἐπιγραφές Γραμμικῆς Β τῆς Κνωσοῦ στὸ τέλος τῆς ὕστερης κνωσιακῆς ἀνακτορικῆς περιόδου, πού σήμερα συνήθως τοποθετεῖται γύρω στὸ 1375. Αὐτὴ, ἢ κάποια κοντινὴ πρὸς αὐτὴ, χρονολογία παραμένει ἀκόμη ἢ πιὸ πιθανή, παρὰ τὶς ἀντιρρήσεις πού διατύπωσε ὁ Palmer γιὰ τὶς μεθόδους καὶ τὰ ἐπιχειρήματα τοῦ Evans. Πάντως, οἱ μεγάλες ποσότητες ἐπιγραφῶν Γραμμικῆς Β πού βρέθηκαν στὴν Πύλο τὸ 1939, καθὼς καὶ στὰ μεταπολεμικὰ χρόνια, θὰ πρέπει νὰ τοποθετηθοῦν σὲ μιὰ πολὺ νεότερη χρονολογία. Οἱ ἐπιγραφές αὐτὲς ἀνήκουν σὲ κάποια ὕστερη φάση τῆς ΥΕ IIIβ (γύρω στὸ 1200)· αὐτὴ δὲ εἶναι καὶ ἡ κατὰ προσέγγιση χρονολόγηση τῶν λίγων κειμένων πού ἀνακαλύφθηκαν στὶς Μυκῆνες τὴ δεκαετία τοῦ 1950 καὶ στὴν Τίρυνθα τὴ δεκαετία τοῦ 1970. Ἡ χρονολογία τῶν πινακίδων ἀπὸ τὴ Θήβα τῆς Βοιωτίας δὲν μπορεῖ νὰ προσδιορισθεῖ μὲ βεβαιότητα προτοῦ δημοσιευθεῖ πλήρως ἢ σχετικὴ κεραμικὴ βάσει τῶν σημερινῶν μας γνώσεων, φαίνεται

νά είναι λίγο-πολύ σύγχρονες με τις πινακίδες τῆς Πύλου.

[29] Ἐκτὸς ἀπὸ τὶς ἐπιγραφές πού εἶναι χαραγμένες σὲ πήλινες πινακίδες καὶ σφραγίσματα, καὶ οἱ ὁποῖες ἀποτελοῦν τὸν κύριο ὄγκο τοῦ ὑπάρχοντος ὕλικου σὲ Γραμμικὴ Β (βλ. § 63-65), εἶναι γνωστὰ καὶ μικρὰ «γραπτὰ» κείμενα, ζωγραφισμένα δηλαδὴ πάνω σὲ πήλινα ἀγγεῖα πού προέρχονται ἀπὸ διάφορες ἡπειρωτικὲς τοποθεσίες, ὅπως ἡ Ἐλευσίνα, οἱ Μυκῆνες, ὁ Ὀρχομενός, ἡ Θήβα καὶ ἡ Τίρυνθα, καθὼς ἐπίσης καὶ ἀπὸ τὴν Κνωσὸ καὶ τὰ Χανιά στὴν Κρήτη (§ 66). Οἱ χρονολογίες κατασκευῆς τους κυμαίνονται ἀνάμεσα στὸν 14^ο καὶ τὸν 13^ο αἰῶνα.

Τὰ προκαταρκτικὰ τῆς ἀποκρυπτογράφησης

[30] Σὲ πρώτη ματιά, οἱ πινακίδες τῆς Γραμμικῆς Β ἐλάχιστα ὑπόσχονταν κάποια πιθανότητα ἐπιτυχοῦς ἀποκρυπτογράφησης τους, λόγω τῆς παντελοῦς ἐλλείψεως δίγλωσσου κειμένου. Οἱ πινακίδες φέρουν μικρὲς ἐπιγραφές πού προέρχονται ἀπὸ τὸν γραφειοκρατικὸ μηχανισμό τῶν ἀνακτόρων τῆς ἐποχῆς τοῦ Χαλκοῦ, καὶ ἀποτελοῦνται, σχεδὸν ἀποκλειστικά, ἀπὸ καταλόγους ἀνθρώπων, ζώων καὶ ἀγαθῶν, καταγραφές δοσοληψιῶν, περιγραφές γαιοκατοχῶν, καὶ ἄλλα παρόμοια. Ἡ πρώτη δυσκολία πού ἀντιμετώπιζε ὁ ἐπίδοξος ἀποκρυπτογράφος προερχόταν ἀπὸ τὴν ὕλικὴ κατάσταση τῶν πινακίδων, καθότι οἱ περισσότερες εἶναι σπασμένες, φθαρμένες ἢ καμένες, σὲ μικρότερο ἢ μεγαλύτερο βαθμό. Οἱ ἐπιγραφές, ἄλλωστε, εἶναι ἐξαιρετικὰ σύντομες καὶ λακωνικές, καὶ ἀποκαλύπτουν πολὺ λίγα σχετικὰ μὲ τὴ συντακτικὴ δομὴ τους. Μιὰ τρίτη δυσκολία ἔχει σχέση μὲ τὸ ἀντικείμενο τῶν κειμένων: Καθὼς ἀσχολοῦνται ἐκτεταμένα μὲ ἀνθρώπους καὶ τοποθεσίες, ἀναπόφευκτα ἕνας μεγάλος ἀριθμὸς τῶν λέξεων πού περιέχουν θὰ εἶναι κύρια ὀνόματα. Ἐνῶ ὅμως τὰ κύρια ὀνόματα ὑπῆρξαν ἡ ἀφετηρία γιὰ τὴν ἀποκρυπτογράφηση τῆς περσικῆς σφηνοειδοῦς γραφῆς τὸν

19^ο αιώνα, δὲν μπόρεσαν νὰ προσφέρουν βοήθεια στὴν περιπτώση τῆς Γραμμικῆς Β. Μερικὰ ἀπὸ τὰ περσικὰ κείμενα ἦταν δυνατὸ νὰ ἀναγνωρισθοῦν ὡς «βασιλικές» ἐπιγραφές, καὶ φυσικὰ ἦταν ἤδη γνωστὰ τὰ ὀνόματα πολλῶν περσῶν βασιλέων. Καμιὰ ἔνδειξη ὅμως δὲν ὑπῆρχε ὡς πρὸς τὴ γλώσσα στὴν ὁποία ἦταν γραμμένα τὰ κείμενα τῆς Γραμμικῆς Β, ἐνῶ τὰ ὀνόματα ποὺ περιεῖχαν ἦταν πιθανότερο νὰ εἶναι ὀνόματα ἐντελῶς ταπεινῶν ἀνθρώπων παρὰ βασιλέων. Εἶναι ἀλήθεια πὼς τὰ τοπωνύμια ἔπαιξαν πραγματικὰ κάποιον ρόλο στὴν ἀποκρυπτογράφηση τῆς Γραμμικῆς Β, ἂν καὶ ὄχι στὸ ἀρχικὸ στάδιο (§ 49).

[31] Παράλληλα, ὅμως, μιὰ προσεκτικότερη καὶ συστηματικότερη ἐξέταση τοῦ ὕλικου τῆς Γραμμικῆς Β ἀπεκάλυπτε μερικὰ χαρακτηριστικά, ποὺ φαίνονταν τουλάχιστον νὰ μειώνουν ἀρκετὰ τὸν ἀριθμὸ τῶν πιθανῶν γλωσσῶν. Ἄλλὰ τὸ πῶς σημαντικὸ στοιχεῖο εἶναι ὅτι ἡ δομὴ μιᾶς ἐπιγραφῆς Γραμμικῆς Β εἶναι τέτοια ὥστε νὰ δίνει ἓνα μέρος συμφραζομένων ἐντὸς τοῦ ὁποίου πρέπει νὰ ἀναζητηθεῖ τὸ νόημα τοῦ συνόλου, καὶ ἐκτὸς τοῦ ὁποίου δὲν μπορεῖ νὰ γίνῃ κατανοητό. Τὸ φάσμα τῶν πιθανῶν νοημάτων περιορίζεται ἀπὸ τὸ ἰδεόγραμμα ποὺ ὑπάρχει στὰ περισσότερα πλήρη κείμενα (§ 76). Πολλὰ χρόνια πρὶν ἐπιτευχθεῖ μιὰ πειστικὴ συνολικὴ ἀποκρυπτογράφηση τῆς γραφῆς, ὁ Evans κατάφερε νὰ κατατάξῃ ἑκατοντάδες πινακίδες τῆς Κνωσοῦ σὲ σαφῶς προσδιορισμένες ομάδες, στηριζόμενος ἀποκλειστικὰ καὶ μόνο στὴ μαρτυρία τῶν ἰδεογραμμάτων (*Palace of Minos IV*, Λονδίνο 1935, 694-732).

[32] Ἐνα ἄλλο ἐνθαρρυντικὸ στοιχεῖο ποὺ προέκυπτε ἀπὸ τὴν ἐξέταση τῶν πινακίδων ἦταν ὅτι, ἂν μερικὰ σύμβολα ἀντιπροσώπευαν καθαρὰ ἰδεογράμματα (εἰκονογραφικὲς παραστάσεις προσώπων ἢ ἀντικειμένων), οἱ ἀναλογίες μὲ σύγχρονα συστήματα γραφῆς τῆς Ἑγγύς Ἀνατολῆς ὑποδήλωναν ὅτι οἱ ὑπόλοιπες ομάδες συμβόλων ἦταν φωνητικῶς χαρακτήρα· καὶ ὅταν διαπιστώθηκε ὅτι αὐτὰ τὰ σύμβολα ἦταν περίπου ἐνενήντα, εὐλογα θεωρήθηκε βέβαιον ὅτι ἐπρόκειτο γιὰ συλλαβάρια: γιὰ ἓνα

σύστημα, δηλαδή, στο οποίο κάθε φωνητικό σύμβολο εκφράζει μιὰ συλλαβή τῆς συγκεκριμένης γλώσσας.

[33] Γιά τὸν λόγο αὐτὸ θεωρήθηκε πιθανὸ ὅτι τὰ σύμβολα τῆς Γραμμικῆς Β τὰ ὁποῖα ἐμφανίζονταν σὲ ὁμάδες ἦταν «συλλαβογράμματα». Ἄν τὸ σύστημα, στὸ σύνολό του, ἀποτελοῦσε πράγματι συλλαβάριο, θὰ μπορούσε νὰ ἀναλυθεῖ μὲ κάποιον συστηματικὸ τρόπο ὥστε νὰ δώσει ὀρισμένες προκαταρκτικὲς ἐνδείξεις σχετικὰ μὲ τὶς ἀρχὲς πάνω στὶς ὁποῖες εἶχε δομηθεῖ ἡ γλώσσα. Οἱ ὁμάδες τῶν συμβόλων ἔπρεπε νὰ μελετηθοῦν γιὰ νὰ διαπιστωθεῖ ἂν περιεῖχαν ἐνδείξεις γραμματικῆς κλίσης. Ἄν τὰ πορίσματα αὐτῆς τῆς μελέτης ἦταν θετικά, θὰ κατείχαμε κάποιες πληροφορίες σχετικὰ μὲ τὴ συντακτικὴ δομὴ. Ἐπειδὴ ὅμως οἱ διαθέσιμες ἐπιγραφὲς ἦταν πολὺ σύντομες, οἱ πληροφορίες αὐτὲς ἦταν μᾶλλον ἀπίθανο νὰ μᾶς ἐπιτρέψουν ἄμεσα νὰ προσδιορίσουμε τὴ γλώσσα· ἀλλὰ τουλάχιστον θὰ μπορούσαμε νὰ ἀποκλείσουμε ἀπὸ τὴν ἔρευνα σειρὰ ὀλόκληρη γλωσσῶν τελείως διαφορετικῆς δομῆς.

[34] Τὸ πρῶτο οὐσιαστικὸ βῆμα πρὸς τὴ μεθοδικὴ ἀπομόνωση τῶν ὁμάδων συμβόλων ποὺ παρουσίαζαν σημεῖα γραμματικῆς κλίσης ἐγίνε ἀπὸ τὴν Alice Kober. Στὸ *AJA* 52 (1948) 97, ἡ Kober παρουσίασε μιὰ σειρὰ ἀπὸ πιθανὰ παραδείγματα οὐσιαστικῶν, στὰ ὁποῖα ἡ μεσαία καὶ ἡ τελευταία σειρὰ ἔμοιαζαν νὰ ἀποτελοῦν γραμματικὲς παραλλαγὲς τῶν λέξεων τῆς ἐπάνω σειρᾶς:

κατάληξη	κατάληξη	κατάληξη	κατάληξη	κατάληξη	
Υ Δ Α Β	Ϝ Ϟ Ϡ ϡ	Ϝ Ϟ Ϡ ϡ	Ϝ Ϟ Ϡ ϡ	Ϝ Ϟ Ϡ ϡ	«α' πτώση»
Υ Δ Α Ϝ	Ϝ Ϟ Ϡ ϡ Ϝ	Ϝ Ϟ Ϡ ϡ Ϝ	Ϝ Ϟ Ϡ ϡ Ϝ	Ϝ Ϟ Ϡ ϡ Ϝ	
Υ Δ Ϝ	Ϝ Ϟ Ϡ ϡ Ϝ	Ϝ Ϟ Ϡ ϡ Ϝ	Ϝ Ϟ Ϡ ϡ Ϝ	Ϝ Ϟ Ϡ ϡ Ϝ	
Υ Δ Ϝ	Ϝ Ϟ Ϡ ϡ Ϝ	Ϝ Ϟ Ϡ ϡ Ϝ	Ϝ Ϟ Ϡ ϡ Ϝ	Ϝ Ϟ Ϡ ϡ Ϝ	«γ' πτώση»

[35] Σε όρισμένες λέξεις, ή αλλαγή τύπου ήταν τόσο όμα-
 λή ώστε μπορούσε να προβλεφθεϊ· επειδή δέ αυτές οι λέξεις
 έμφανίζονταν ως ουσιαστικά και φαίνονταν να κλίνονται σύμ-
 φωνα με τόν ίδιο κανόνα, ή Α. Kober αποτόλμησε να τά έντάξει
 στην «πρώτη κλίση» τής «μινωικής» γλώσσας. Βάσει τών κανό-
 νων κλίσης που είχε έντοπίσει, ή Kober κατέληξε σέ κάποια
 προσωρινά συμπεράσματα σχετικά με τις φωνητικές συγγέ-
 νειες τών ίδιων τών συμβόλων. Έτσι, στην πρώτη στήλη του
 παραπάνω πίνακα, αν κάθε σύμβολο παριστοῦσε μιá άνοικτή
 συλλαβή του τύπου ba ή ti, ήταν πολύ πιθανό ότι τó τρίτο σύμ-
 βολο στίς γραμμές 1, 2 και 3 θα έπρεπε να αρχίζει με τó ίδιο
 σύμφωνο: αυτό τó σύμφωνο θα έπρεπε να άντιπροσωπεύει τόν
 τελευταίο ήχο του θέματος του ουσιαστικού, ενώ τó φωνήεν θα
 έπρεπε να άντιπροσωπεύει τήν κατάληξη. Έφαρμόζοντας αυτή
 τήν αρχή σέ όλες τίς στήλες της, ή Kober συνέθεσε αυτό που ή
 ίδια αποκάλεσε «προσωρινό φωνητικό σχήμα» με πέντε ζεύγη
 συμβόλων, καθένα από τά όποια φαινόταν να έχει κοινό τó ίδιο
 σύμφωνο:

		1 φωνήεν	2 φωνήεν
σύμφωνο	1	𐀀	𐀁
	2	𐀂	𐀃
	3	𐀄	𐀅
	4	𐀆	𐀇
	5	𐀈	𐀉

Τή σχηματική αυτή κατάταξη τήν περιγράφει ως έξής ή Kober:

«Οί υποθέσεις στις οποίες στηρίζεται [αυτό το σχήμα] είναι οι ακόλουθες:

(1) Ἡ [Γραμμική] Β είναι ένα απλό συλλαβάριο, όπου κάθε φωνητικό σύμβολο παριστάνει ένα συνδυασμό συμφώνου-φωνήεντος, με τήν πιθανότητα ότι κάποιο από αυτά τα δύο μπορεί να είναι νεκρό (zero): είναι δηλαδή δυνατό να είναι καθαρά σύμβολα συμφώνου ή φωνήεντος. Ἡ υπόθεση αυτή δὲν ἔχει αποδειχθεῖ, οὔτε μπορεί να αποδειχθεῖ πρὸς τὸ παρόν. Ἐνδέχεται, μάλιστα, να είναι ἐντελῶς λανθασμένη. Χρησιμοποιεῖται ἀπὸ τὴ συγγραφέα όπου εἶναι ἀναγκαῖο, στὴν ὑποστήριξη ἑνὸς συλλογισμοῦ, ὥστε να διερευνηθοῦν οἱ πιθανές ἐπιπτώσεις στὸ πλαίσιο ἑνὸς συλλαβάριου, ἀφοῦ ὁ ἀριθμὸς τῶν φωνητικῶν συμβόλων τῆς [Γραμμικῆς] Β προσεγγίζει πολὺ ἐκεῖνον τοῦ κυπριακοῦ συλλαβάριου, τὸ ὁποῖο ἀνήκει στὸν τύπο πὺ περιγράψαμε [...]. Ὅταν εἶναι ἀναγκαῖο να θεωρηθεῖ δεδομένος κάποιος τύπος συλλαβάριου, ἡ μόνη λογικὴ ἐπιλογὴ εἶναι, κατὰ τὴ γνώμη μου, να ἀναζητηθεῖ κάποιος τύπος πὺ εἶναι ἀπλὸς καὶ ταυτόχρονα συμφωνεῖ με τὰ λίγα δεδομένα πὺ ἔχουμε στὴ διάθεσή μας: ἄλλοι τύποι ἀπαιτοῦν εἴτε πάρα πολλὰ σύμβολα (γιὰ παράδειγμα, ἡ σφηνοειδής) εἴτε πολὺ λίγα (ὅπως ἡ σανσκριτικὴ).

(2) Ἡ δεύτερη ὑπόθεση εἶναι ὅτι τὸ θέμα καθεμιᾶς ἀπὸ τὶς πέντε λέξεις περιέχει τὸ ἀρχικὸ σύμφωνο τῶν συμβόλων τῆς παραλήγουσας τῶν «πτώσεων» α' καὶ β' καὶ τῶν τελικῶν συμβόλων τῆς «πτώσης» γ'.

(3) Ἡ τρίτη ὑπόθεση εἶναι ὅτι ὅλες οἱ λέξεις στὶς πρῶτες πέντε στῆλες [...] ἀνήκουν στὴν αὐτὴ «κλίση», καὶ ὅτι τὸ φωνῆεν πὺ ἔπεται τοῦ τελευταίου συμφώνου τοῦ θέματος εἶναι τὸ ἴδιο γιὰ ὅλες τὶς λέξεις στὶς «πτώσεις» α' καὶ β', καὶ ὅτι μετατρέπεται σὲ ἕνα ἄλλο φωνῆεν, τὸ ὁποῖο εἶναι ἴδιο γιὰ ὅλες τὶς λέξεις στὴν «πτώση» γ'. Ἐπειδὴ καὶ οἱ τρεῖς ὑποθέσεις εἶναι ἀναπόδεικτες, [τὸ προσωρινὸ φω-

νητικό σχῆμα] δὲν ἔχει καμιὰ ἀξία. Ἐάν, ὡστόσο, καταστῆ δυνατὸ νὰ συγκροτηθεῖ ἓνα σχέδιο κλίσης τῆς [Γραμμικῆς] Β καὶ ἐὰν καταφέρουμε νὰ δομήσουμε ἓνα λογικὰ πλήρες φωνητικὸ σχῆμα μὲ βάση αὐτὸ τὸ σχέδιο κλίσης, χρησιμοποιώντας ὑποθέσεις ὅμοιες μὲ τὶς παραπάνω, καὶ ἐὰν βροῦμε ὅτι οἱ φωνητικὲς σχέσεις ἐπαληθεύονται ἀμοιβαῖα, τότε ἡ ἀξία τῆς ἀρχικῆς ὑπόθεσης θὰ μπορούσε νὰ ἀποδειχθεῖ ἀπὸ αὐτὸ καὶ μόνο τὸ γεγονός. Σὲ αὐτὸ ὅμως τὸ στάδιο, καμιὰ τέτοια ἀπόδειξη δὲν εἶναι δυνατὴ.»

(AJA 52 [1948] 98, ἀρ. 46)

Διαπιστώνουμε ὅτι, σχετικὰ μὲ τὸ κάθε ζεῦγος συμβόλων στὸ προσωρινὸ φωνητικὸ σχῆμα τῆς Alice Kober, τὰ συμπεράσματά της ἔχουν ἀποδειχθεῖ σωστά.

Ἡ ἀποκρυπτογράφηση τῆς Γραμμικῆς Β ἀπὸ τὸν Ventris

[36] Ἄφοῦ πιά εἶχαν τεθεῖ τὰ θεμέλια ἀπὸ τὴν Alice Kober, ὁ Michael Ventris ἦταν σὲ θέση νὰ πραγματοποιήσῃ γοργὴ πρόοδο πρὸς τὴν ἀποκρυπτογράφηση τῆς γραφῆς. Ἄπὸ τὶς ἀρχὲς τοῦ 1951 ἕως τὸν Ἰούνιο 1952 ἔστειλε σὲ ὀρισμένα ἐνδιαφερόμενα γιὰ τὸ ζήτημα πρόσωπα μιὰ σειρά ἀπὸ «Σημειώσεις ἐργασίας πάνω στὴν ἔρευνα τῆς μινωικῆς γλώσσας», ὅπου κατέγραφε τὶς μεταβαλλόμενες ἀπόψεις του, ἐνῶ στὸ μεταξύ εἶχε λάβει ὑπόψη του καὶ τὴ δημοσίευση τῶν πινακίδων τῆς Πύλου (1951). Οἱ «Σημειώσεις ἐργασίας» χαρακτηρίζονται, στὸ σύνολό τους, ἀπὸ μεγάλη συστηματικότητα καὶ πληρότητα. Ἄν καὶ οἱ μέθοδοι ποὺ χρησιμοποιοῦνται σὲ αὐτὲς μειονεκτοῦν κάπως ἔναντι τῆς αὐστηρῆς προσήλωσης σὲ κανόνες τῆς Kober, τὸ μειονέκτημα αὐτὸ ὑπεραναπληρώνεται στὴ μελέτη τοῦ Ventris ἀπὸ τὴ μοναδικὴ ὀξυδέρκεια ποὺ ἐπιδεικνύει στὴν ἀπομόνωση σημαντικῶν προβλημάτων καὶ στὴν ἐπιμονὴ μὲ τὴν ὁποία τὰ διερευνᾷ. Τὸ βασικὸ του λάθος ἦταν ὅτι —κι αὐτός, ὅπως καὶ

πολλοί άλλοι επίδοξοι αποκρυπτογράφοι τῆς Γραμμικῆς Β— δὲν μπόρεσε νὰ ἀντισταθεῖ πάντα στὸν πειρασμὸ νὰ μεταφράζει ὀλόκληρες λέξεις, ὅπως τὶς ἔβρισκε, στηριζόμενος στὶς ἐπισφαλεῖς ἐνδείξεις τῆς κυπριακῆς γραφῆς καὶ στὴν ἐξαρτώμενη ἀπὸ τὰ συμφραζόμενα καθοδήγηση πού προσέφεραν τὰ ἰδεογράμματα. Γιὰ μερικὰ χρόνια πρὶν ἀπὸ τὸ 1951, ὁ Ventris ἦταν τῆς γνώμης (καὶ ἡ γνώμη αὐτὴ ἦταν οὐσιαστικὰ ἀστήρικτη) ὅτι πίσω ἀπὸ τὶς ἐπιγραφές τῆς Γραμμικῆς Β κρυβόταν ἡ ἔτρουσικὴ ἢ κάποια γλῶσσα στενὰ σχετιζόμενη πρὸς τὴν ἔτρουσικὴ.¹ Ἔτσι ὁ ἀναγνώστης τῶν «Σημειώσεων ἐργασίας», ἐνήμερος τῶν συμπερασμάτων στὰ ὁποῖα γρήγορα ἔμελλε νὰ φτάσει ὁ Ventris, διαρκῶς σαστίζει ἀπὸ ἔμμεσες ἀναφορές σὲ ἔτρουσικὲς λέξεις καὶ ἀπὸ τὴν — ὄχι καὶ τόσο ἐπίμονη, εἶναι ἀλήθεια— προσπάθεια νὰ προσαρμοσθεῖ ὁ τρόπος κλίσης τῆς «μινωικῆς» γλώσσας σὲ ἔτρουσικὰ πλαίσια.

[37] Ὁ Ventris διαπίστωσε ἐξαρχῆς ὅτι ἡ ταύτιση τῶν παραδειγμάτων γραμματικῆς κλίσης τῆς Kober προσέφερε τὴ μόνη ἀξιόλογη προσέγγιση σὲ μιὰ συστηματικὴ ἀποκρυπτογράφηση. Ὡς ἐκ τούτου, ἄρχισε νὰ συγκεντρώνει δείγματα ὄλων τῶν τότε γνωστῶν ὁμάδων συμβόλων, στὶς ὁποῖες τὸ τελευταῖο ἢ τὰ δύο τελευταῖα σύμβολα παρουσίαζαν σταθερὲς καὶ ἀναμενόμενες ἀλλαγές πού εὐλόγα θὰ μπορούσαν νὰ ἀποδοθοῦν σὲ γραμματικὴ κλίση. Ὡς ἀποτέλεσμα αὐτῆς τῆς ἔρευνας, στὶς 28 Ἰανουαρίου 1951 δημοσίευσε τὴν πρώτη φωνητικὴ του «σχάρα» (grid). Στὴ «σχάρα» αὐτὴ τοποθέτησε τὰ σύμβολα τῆς Γραμμικῆς Β πού ἐμφανίζονταν συχνότερα ἔτσι ὥστε νὰ φαίνονται ἐκεῖνα πού περιέχουν τὸ ἴδιο σύμφωνο. Μιὰ ἀπλοποιημένη ἀπόδοση αὐτῆς τῆς «σχάρας» μᾶς βοηθᾷ νὰ κατανοήσουμε τὴ μέθοδο πού ἀκολούθησε:

1. Πβ. τὶς ἀπαντήσεις του στὸ ἐρωτηματολόγιό του *The Languages of the Minoan and Mycenaean civilizations*, Λονδίνο 1950, σ. i. [Σ.τ.μ.: Βλ. ἤδη Μ. Ventris, *Work Notes on Minoan Language Research and other unedited papers*, ἐπιμ. Anna Sacconi, Ρώμη 1988, σ. 31-132.]

ΣΥΜΦΩΝΑ	ΦΩΝΗΝ 1 -νεκρό; (-ο;)	ΦΩΝΗΝ 2 -i;	ΑΛΛΑ ΦΩΝΗΝΤΑ; -a-e-u;	ΑΜΦΙΒΟΛΑ
t-;	𐀓	𐀔		⊕
r-;;	𐀕	𐀖	𐀗 𐀘	
ś-;;	𐀙	𐀚	𐀛 𐀜	
n-;; s-;;	𐀝	𐀞	𐀟	
l-;	𐀠	𐀡		
h-;;	𐀣		𐀤	
θ-;;	𐀧		𐀨	𐀩
m-; k-;	⊖			𐀫
				𐀬 𐀭

Με την ἐπινόηση αὐτῆς τῆς «σχάρας», ὁ Ventris προχώρησε μακρύτερα ἀπ' ὅ,τι εἶχε τολμήσει ἡ Kober, καί, ἐξαντλώντας τὶς ἐλάχιστες ἔμμεσες ἐνδείξεις ποὺ προσέφερε τὸ κυπριακὸ συλλαβάριο σχετικὰ μὲ τὸ εἶδος τῶν συμβόλων, ἀποπειράθηκε νὰ προσδώσει πραγματικὲς φωνητικὲς ἀξίες σὲ μερικὰ σύμβολα τὰ ὁποῖα ἐμφανίζονται σταθερὰ σὲ καταλήξεις λέξεων.

[38] Στὶς «Σημειώσεις ἐργασίας» τοῦ Ventris εἶναι ἐμφανεῖς δύο βασικὲς κατευθύνσεις, οἱ ὁποῖες ἀπορρέουν ἀπὸ τὴν ἐξαιρετικὰ λεπτομερῆ ἐξέταση τῶν ἐπιγραφῶν τῆς Πύλου στὴν ὁποία ἐπιδίδεται.

[39] Καταρχάς έπεξεργάστηκε περισσότερο τή σύλληψη τής Alice Kober σχετικά με τις γραμματικές «πτώσεις». Για παράδειγμα, διαπίστωσε ότι ή «β' πτώση» τής Kober μπορούσε να ύποδιαιρεθεί (όσον άφορᾶ τόν τύπο της) σε πέντε δευτερεύοντες τύπους, ανάλογα με τή συμπεριφορά τοῦ φωνήεντος στην τελευταία συλλαβή τοῦ θέματος: αυτό άλλοτε παρέμενε άμετάβλητο, ενώ άλλοτε μεταβαλλόταν κατά διαφόρους τρόπους.

[40] Κατόπιν ο Ventris έκανε μιὰ στατιστική ανάλυση τῶν έπιγραφῶν τής Πύλου, όχι μόνο σχετικά με τήν κατανομή τῶν συλλαβῶν έντός τής λέξης (πράγμα που μελετᾶμε μέχρι τώρα), αλλά επίσης και σχετικά με τήν κατανομή τῶν λέξεων έντός ένός κειμένου. Διαπίστωσε ότι ή άπαρέγκλιτη σειρά τῶν λέξεων σε μερικές κατηγορίες πινακίδων μπορούσε να δώσει πολύτιμες πληροφορίες αν γινόταν αντικείμενο διεισδυτικῆς ανάλυσης.

[41] Ἡ μελέτη τῶν λεγόμενων πινακίδων τής σειράς E τής Πύλου (§ 248-274) ύπῆρξε ιδιαίτερα γόνιμη. Αὐτές οἱ καταγραφές διανομῆς σίτου που σχετίζονται με γαιοκατοχές έχουν αρκετά σύνθετη δομή, ή ακριβῆς φύση τής όποιás δέν έχει διευκρινισθεῖ πλήρως, ακόμη και σήμερα. Εἶναι όμως σαφές ότι μπορούν να διακριθοῦν δύο ομάδες έπιγραφῶν μέσα στη σειρά E, άφου ή μία ομάδα έχει γραφεῖ άργότερα από τήν άλλη. Τό σημαντικό στοιχεῖο που έπισήμανε ο Ventris εἶναι ότι ή δομή αὐτῶν τῶν έπιγραφῶν εἶναι, σε μεγάλο βαθμό, στερεότυπη, έτσι που να μπορεί να μελετηθεῖ εύκολα ή συμπεριφορά διαφορετικῶν ομάδων συμβόλων σε όμοια συμπραζόμενα. Μαρτυρεῖ πολλά για τόν άψογο χαρακτήρα τής έρευνας τοῦ Ventris τό γεγονός ότι στη σημείωση έργασίας 14 έκανε —ούτε λίγο ούτε πολύ— 159 αναλύσεις τής δομῆς τῶν πινακίδων τής σειράς E. Τό περίγραμμα μιᾶς από αὐτές τις αναλύσεις παρουσιάζεται στην έπόμενη παράγραφο. Ἐποδείχτηκε ζωτικῆς σημασίας για τήν πραγματοποίηση τής άποκρυπτογράφησης, και έπιπλέον

δίνει ένα θαυμάσιο παράδειγμα τῶν μεθόδων τοῦ Ventris.

[42] Ὁ Ventris διαπίστωσε ὅτι στή σειρά Ε μιὰ ἐπιγραφή ἀνήκει:

εἴτε στήν Κατηγορία I,
 πού ἀποτελεῖται ἀπό λέξεις πού λή-
 γουν σέ ἕνα ἀπό τὰ ἐξῆς σύμβολα:

†
 ††
 †††
 ††††
 †††††
 ††††††
 †††††††

ἀκολουθούμενα ἀπό †† ††† †††† καί τήν ομάδα συμβόλων †† ††† ††††

εἴτε στήν Κατηγορία II,
 πού ἀποτελεῖται ἀπό λέξεις πού λή-
 γουν σέ ἕνα ἀπό τὰ ἐξῆς σύμβολα:

‡
 ‡‡
 ‡‡‡
 ‡‡‡‡
 ‡‡‡‡‡
 ‡‡‡‡‡‡
 ‡‡‡‡‡‡‡

ἀκολουθούμενα ἀπό †† ††† †††† καί τήν ομάδα συμβόλων †† ††† ‡

[43] Ὁ Ventris εἰσάγει στό σημεῖο αὐτό μιὰ παρατήρηση ἀπό τίς πινακίδες τῆς Κνωσοῦ, σέ μιὰ προσπάθεια νά βρεῖ κά-
 ποιο νόημα σέ αὐτή τήν παραλλαγή καταλήξεων, καί εἰδικά
 ἀνάμεσα στό -† καί στό -‡. Παρατήρησε ὅτι στήν Κνω-
 σό ὑπάρχουν δύο διαφορετικοί τύποι τελικῶν συμβόλων πού ἐμ-
 φανίζονται πρὶν ἀπὸ τὸ ἰδεόγραμμα ΑΝΔΡΑΣ καί ΓΥΝΑΙΚΑ ἀν-

τίστοιχα. Ὁ πρῶτος τύπος ἀντιστοιχεῖ στις πρῶτες λέξεις τῆς «Κατηγορίας I» τῆς Πύλου, ἐνῶ ὁ δεύτερος στις πρῶτες λέξεις τῆς «Κατηγορίας II». Ἀπὸ αὐτὸ συνήγαγε ὅτι ἡ τελευταία λέξη τῆς ὁμάδας τῆς «Κατηγορίας I» θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι ὁ ἀρσενικός, καὶ ἡ τελευταία λέξη τῆς ὁμάδας τῆς «Κατηγορίας II» ὁ θηλυκὸς τύπος τοῦ οὐσιαστικοῦ. Ἦταν ἐπίσης πολὺ πιθανὸ ὅτι τὸ οὐσιαστικὸ πού προηγεῖται στὴν «Κατηγορία II» ἀποτελοῦσε εἴτε ὄνομα προσώπου, ἢ, τὸ πιθανότερο, «ὄνομα εἰδικότητας» («department-name»). Ὁ Ventris διατύπωσε τὴν ὑπόθεση —ὡς ἀπλὴ εἰκασία— ὅτι ἡ ἀκολουθία $\zeta \text{ A } \dagger$ ἦταν ἡ γραφὴ τῆς λέξης do^welos, δηλαδὴ «δοῦλος» (ἡ συνηρημένη μορφή τῆς λέξης στὰ ἀρχαῖα ἑλληνικά): εἰκασία πού ἀργότερα ἀποδείχθηκε σωστὴ, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ λέξη στὴν πραγματικότητα δὲν περιέχει τὸ -w-.

[44.] Στηριζόμενος στὴν ἐκτεταμένη ἀνάλυσή του τῶν πινακίδων τῆς σειρᾶς E τῆς Πύλου (ἡ ὁποία μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ ὁ βασικὸς πυρῆνας ὀλόκληρης τῆς ἀποκρυπτογράφησης), ὁ Ventris κατόρθωσε νὰ διατυπώσει μὲ ἀκόμη μεγαλύτερη ἀκρίβεια τὰ καταληκτικὰ χαρακτηριστικὰ τῆς γλώσσας πού ἀντιπροσώπευαν τὰ κείμενα τῆς Γραμμικῆς Β. Διέκρινε τὴν κλίση τῶν ὀνομάτων προσώπων ἀπὸ τὴν κλίση τῶν ἀπλῶν λέξεων (vocabulary-words): ἐπεξήγησε τὴ φύση τῶν «περιληπτικῶν» προσφυσμάτων (collective affixes): μὲ τὴ βοήθεια τῶν ἰδιογραμμάτων, ἔκανε τὴ διάκριση μεταξὺ πολλῶν ἀρσενικῶν καὶ θηλυκῶν λέξεων καί, μὲ τὴ βοήθεια τῶν ἀριθμῶν, μεταξὺ τύπων τοῦ πληθυντικοῦ καὶ τοῦ ἐνικοῦ· τέλος, διατύπωσε τὴν ἄποψη ὅτι τρεῖς ὁμάδες καταλήξεων θὰ μπορούσαν νὰ εἶναι ρηματικὲς καταλήξεις πού ἀποκαλύπτουν διαφορὲς χρόνου, ἔγκλισης, ἢ ποιοῦ ἐνεργείας (aspect). Ἀλλὰ ἐπειδὴ τὰ ρήματα ἀποτελοῦν μιὰ συγκριτικὰ σπάνια κατηγορία στις ἐπιγραφές τῆς Γραμμικῆς Β, ἡ ἀνάλυση τῶν ρηματικῶν τύπων ἔπαιξε μικρὸ μόνο ρόλο στὴν ἀποκρυπτογράφηση. Σὲ αὐτὸ τὸ προχωρημένο στάδιο τῆς ἐργασίας του, ἡ ἱκανότητα πού εἶχε ἐπιδείξει ὁ Ventris στὸ νὰ

κάνει έμπνευσμένες αλλά άνεπιβεβαίωτες ύποθέσεις δέν τόν έγκατέλειψε· παρεμπιπτόντως, παρατήρησε ότι μερικές άπό τις καταλήξεις στις πινακίδες τής Πύλου πού μελετοΰσε, έμοιαζαν νά συμπεριφέρονται όπως άκριβώς ή κλίση τών έλληνικών ούσιαστικών σέ -ος, πού στον Όμηρο συχνά έχουν κατάληξη -οιο στή γενική του ένικοϋ.

[45] Με λίγα λόγια, ό Ventris ένιωθε τώρα ίκανός νά περιγράψει τά γενικά χαρακτηριστικά τής γλώσσας τών πινακίδων. ΈΗ περιγραφή του βέβαια —παρά τήν έσωτερική συνοχή και τήν πειστικότητά της— παρέμενε καθαρά θεωρητική, μέχρι νά μπορέσει νά προσδώσει ειδικές φωνητικές άξίες στις συλλαβές. Έτσι, προχώρησε σέ μιá τελειοποιημένη μορφή τής φωνητικής του «σχάρας»: σέ αυτό τó «δεύτερο στάδιο» (με ήμερομηνία 28 Σεπτεμβρίου 1951) ένσωμάτωνε τά άποτελέσματα στα όποια τόν είχαν οδηγήσει οι γραμματικές αναλύσεις τών έπιγραφών τής Πύλου, αλλά δέν άποτολμοΰσε άκόμη τήν άπόδοση πραγματικών φωνητικών άξιών.

[46] Μετά τή δημοσίευση τών σχεδίων και φωτογραφιών τών πινακίδων τής Κνωσοϋ στο *Scripta Minoa II* (Όξφόρδη 1952), ό Ventris άμέσως άφομοίωσε τις νέες μαρτυρίες και συνέθεσε τó «τρίτο στάδιο» τής «σχάρας» του, όπου άποτόλμησε νά καθορίσει, προσωρινά, έναν άριθμό φωνητικών άντιστοιχιών (βλ. πίνακα με πιθανές άξίες συμφώνων και φωνηέντων στή σελίδα 69).

[47] Αν και ό ίδιος ό Ventris δέν φαίνεται νά είχε έπίγνωση του γεγονότος, στο στάδιο αυτό είχε πλέον στή διάθεσή του όλο τó ύλικό για μιá έπιτυχημένη άποκρυπτογράφηση. Είναι βέβαια άλήθεια (όπως δέν παρέλειψαν νά έπισημάνουν έχθρικοί πρós τήν άποκρυπτογράφηση κριτικοί) ότι δέν ύπάρχει καμιá αναγκαία σχέση άνάμεσα στο τρίτο στάδιο τής «σχάρας» και στα έπιχειρήματα πού περιέχονται στή σημείωση έργασίας 20, ή όποια σημαδεύει τήν άπαρχή τής καθαυτό άποκρυπτογράφησης, όπως όρθά χαρακτηρίσθηκε. Σέ όλο τó διάστημα πριν και

στή διάρκεια τῆς συγκρότησης τῆς τρίτης «σχάρας», ὁ Ventris εἶχε ἐπεξεργασθεῖ, στὸ μέτρο τοῦ δυνατοῦ, μιὰ γραμματικὴ τῆς ὑποκείμενης γλώσσας τῶν κειμένων, μὲ τὸ νὰ προσδιορίσει τὶς διαφορετικὲς λειτουργίες τῶν οὐσιαστικῶν καὶ τὶς μεταξύ τους σχέσεις σὲ ἐπαναλαμβανόμενες ομάδες συμβόλων. Ἐπιπρόσθετα εἶχε καταρτίσει ἓνα πλαίσιο ρηματικῶν ἀντιστοιχιῶν, ποὺ φυσικὰ δὲν περίμενε νὰ εἶναι ὅλες σωστές, ἀλλὰ ποὺ τουλάχιστον ὑπόσχονταν τὴ μεταφορὰ τῶν συντακτικῶν τοῦ τύπων ἀπὸ τὸ ἐπίπεδο τῆς θεωρίας σὲ ἐκεῖνο τοῦ δεκτικοῦ ἀποδείξεως γεγονότος.

[48] Στὴν εἰκοστὴ καὶ τελευταία ἀπὸ τὶς «Σημειώσεις ἐργασίας», ὁ Ventris ἀναρωτιέται τί ἀποτέλεσμα θὰ προέκυπτε ἂν, πρὸς στιγμὴν, ὑπέθετε ὅτι ὑπῆρχαν στοιχεῖα τῆς ἐλληνικῆς γλώσσας στὸν ὄγκο τοῦ ἐπιγραφικοῦ ὕλικου ποὺ εἶχε πλέον ὀργανώσει τόσο καλά. Παρὰ τὴν αἴσθησή του ὅτι ἡ γλώσσα ἦταν κάπως συγγενῆς πρὸς τὴν ἔτρουσικὴ, ὀρισμένες φορὲς παρατηροῦσε ὅτι οἱ συμπτώσεις μὲ τὴν ἐλληνικὴ γλώσσα ἦταν πολὺ ἐντυπωσιακές. Συνεπῶς ἡ ἐκδοχὴ αὐτὴ πρέπει ἀπὸ τότε νὰ ἀπασχολοῦσε διαρκῶς τὸ μυαλό του. Ἐκρινε ὅτι ἔπρεπε πρῶτα νὰ ἀναζητηθεῖ ἓνα γνωστὸ τοπωνύμιο στὶς ἐπιγραφές, καὶ ὕστερα νὰ γίνεи προσπάθεια νὰ συνδυασθεῖ μὲ τὶς πιὸ πιθανὲς ἠχητικὲς ἀξίες.

[49] Σὲ αὐτὴ τὴ φάση, ὁ Ventris εἶχε ἤδη ἀπομονώσει ἓναν ἀριθμὸ «ὀνομάτων ομάδων» ἀπὸ τὴν Κνωσὸ καὶ τὴν Πύλο, ποὺ παρουσίαζαν μιὰ «ἐπιθετοποίηση» μὲ τὴ μεταβολὴ τῆς τελευταίας τους συλλαβῆς σὲ β καὶ μὲ τὴν προσθήκη $- \bar{\rho}$ ἢ $- \bar{\eta}$. Κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὰ ἀρχεῖα ἀπὸ τὴν Οὐγκαρίτ τῆς ἐποχῆς τοῦ Χαλκοῦ, φαινόταν πιθανὸ ὅτι αὐτὰ τὰ «ὀνόματα ομάδων» ἦταν λέξεις γιὰ πόλεις, ἐνῶ τὰ ἐπίθετα ποὺ εἶχαν καταλήξεις $- \bar{\rho}$ καὶ $- \bar{\eta}$ ἦταν τὰ ἐθνικά τους. Κατόπιν ὁ Ventris ἀναρωτήθηκε ἂν αὐτὴ ἡ ὑπόθεση μπορούσε νὰ ἐλεγχθεῖ μὲ τὸ νὰ προσδώσει τὶς ἀξίες ποὺ πρότεινε στὴν τρίτη του «σχάρα» σὲ ἓνα γνωστὸ τοπωνύμιο. Ἐνας ἀπὸ τοὺς πιὸ πιθανοὺς ὑποψή-

Πιθανές Αξίες → ↓ Σύμφωνα	Φωνήεντα					άβέβαιο φωνήεν
	-i; -e;	-o; -e;	-e; -u;	-a; -i;		
	φ1	φ2	φ3	φ4	φ5	
καθαρό φωνήεν	β				τ	
j-;			η		θ	
s-; v-; o-; c-;	α	φ	ζ	δ	π	
z-; p-;	Α				κ	τ
s-;	π	ς				
t-;		ρ			χ	
t-;	π	τ				
o-; r-;	κ	ρ	η			
n-;	χ	π	τ		ι	
f-;	β	ς			π	
h-; o-;		ρ	κ			
r-; l-;	κ				ς	
l-;	ς	τ	τ		τ	π
v-; r-;	τ		Α		⊕	
c-;			ρ			
m-;		τ	⊖			ε

φίους ἦταν ἡ Ἄμνισός, μινωική θέση κοντὰ στὴν Κνωσό, ἡ ὁποία εἶχε ἀνασκαφεῖ στὴ δεκαετία τοῦ 1930. Ἄν τὸ Α..... ὑπῆρχε πραγματικὰ ἀνάμεσα στὰ «ὀνόματα ὁμάδων», καὶ ἂν οἱ ἀξίες (ἢ τουλάχιστον μερικὲς ἀπὸ τὶς ἀξίες) τῆς τρίτης «σχάρας» ἦταν ὀρθές, τὸ τοπωνύμιο αὐτὸ θὰ ἔπρεπε νὰ γράφεται μὲ τὴ μορφή:

𐀀	𐀁
a	ni

Ἔτσι, μιὰ καὶ μοναδικὴ ὁμάδα συμβόλων περιεῖχε αὐτὴ τὴν ἀκολουθία, καὶ συγκεκριμένα ἡ ἐξῆς:

𐀀	𐀁	𐀂	𐀃
a	mi	ni	so

Αὐτὴ ἡ λέξη παρήγαγε τοὺς τύπους «ἐπιθέτων»

𐀀	𐀁	𐀂	𐀄	𐀅	𐀀	𐀁	𐀂	𐀄	𐀆
a	mi	ni	si	jo	a	mi	ni	si	ja

καθὼς ἐπίσης καὶ ἓναν τύπο 𐀀 𐀁 𐀂 𐀃 𐀄 𐀅, ποὺ θὰ μπορούσε νὰ θεωρηθεῖ ὡς ἡ ἐλληνικὴ λέξη a-mi-ni-so-de, Ἄμνισόνδε, «πρὸς τὴν Ἄμνισό» (τύπος ποὺ ὑποδηλώνει κίνηση πρὸς τόπο [«lative»]).

[50] Μὲ τὸ νὰ δείξει ὅτι μιὰ ὀρισμένη ἀκολουθία συμβόλων γραφόταν a-mi-ni-so, ὁ Ventris δὲν ἀπέδειξε τὴν παρουσία οὔτε μιᾶς ἔστω ἐλληνικῆς λέξης στὰ κείμενα τῆς Γραμμικῆς Β, καθόσον τὰ τοπωνύμια σὲ -σ(σ)ος, ποὺ ὑπάρχουν τόσο στὴν Κρήτη ὅσο καὶ στὴν ἠπειρωτικὴ Ἑλλάδα, ἀπὸ καιρὸ εἶχαν ἀναγνωρισθεῖ ὅτι ἀνήκουν σὲ μιὰ γλῶσσα προελληνικοῦ ὑποστρώματος. Ἀλλά, ὅπως πάντα, ὁ Ventris διείδε τὴν προέχουσα σπουδαιότητα τῶν καταληκτικῶν παραλλαγῶν καὶ ὅταν προχώρησε γιὰ νὰ ταυτίσει δύο ἐθνικὰ τῆς Ἄμνισοῦ, διαπίστωσε ὅτι ἐπρόκειτο γιὰ σχηματισμοὺς ἐλληνικοῦ τύπου. Ἡ

επόμενη υπόθεσή του ότι η ομάδα συμβόλων a-mi-ni-so- σὺν τὸ ἐπίθημα ἀντιπροσώπευε τὸ ἐλληνικὸ Ἄμισόνδε, ἂν καὶ ἀπλή εἰκασία, ἦταν πολὺ εὐλόγη, μὲ δεδομένη τὴν ἕως τότε ἐπιχειρηματολογία, ἀργότερα δὲ ἀποδείχθηκε σωστή.

[51] Ἄπο τὴν ταύτιση τῆς λέξης Ἄμισός καὶ τῶν ἐθνικῶν τῆς ποῦ ἐπέτυχε ὁ Ventris, προέκυπταν ὀρισμένα ἐνδιαφέροντα συμπεράσματα. Γιὰ παράδειγμα: ἀφοῦ ἡ κατάληξη - Ἔ φαινόταν νὰ ἀντιπροσωπεύει τὸ -so, τότε θὰ ἔπρεπε νὰ ἀναγνωρισθοῦν στὰ κείμενα κι ἄλλα τοπωνύμια ποῦ λήγουν σὲ -σ(σ)ος. Ἔτσι ἀποδείχθηκε ὅτι:

Ϝ	ϜϜϜ	Ϝ	Ϝ	Ϝ	Ϝ	Ϝ
ko	no	so	tu	li	so	
«Κνωσός»			«Τύλισος»			

[52] Κατὰ τὴν πορεία τῆς σημείωσης ἐργασίας 20, ὁ Ventris ἄρχισε νὰ ταυτίζει καὶ ἄλλες ἐλληνικὲς λέξεις, στηριζόμενος ἀποκλειστικὰ στὰ συμφραζόμενα, καὶ (κάτι ἀκόμη πιὸ καταπληκτικὸ) νὰ θεμελιώνει τὴν παρουσία ἐλληνικῶν τύπων κλίσης.

[53] Ἄνάμεσα στὶς ἐλληνικὲς λέξεις ποῦ ταυτίσθηκαν ἀπὸ τὰ συμφραζόμενα ἦταν ἡ λέξη τόσος (μὲ τὶς κλιτικὲς τῆς παραλλαγές) καὶ κορίαννον. Ὁ Ventris παρατήρησε ὅτι δύο ἀθροισματικὲς λέξεις, τὸ Ϝ Ϝ (ἀρσενικοῦ γένους) καὶ τὸ Ϝ Ϝ (θηλυκοῦ γένους), ἦταν πολὺ συνηθισμένες στὰ κείμενα τῆς Γραμμικῆς Β. Ἄφοῦ εἶχε δείξει ὅτι τὸ Ϝ ἀντιπροσωπεύει τὸ so, τότε:

Ϝ Ϝ = 10-so, ποῦ ἀντιστοιχεῖ στὸ τόσον ἢ τόσοι

Ϝ Ϝ = 10-sa, ποῦ ἀντιστοιχεῖ στὸ τόσα ἢ τόσαι

[54] Παρόμοια ἀλυσίδα συλλογισμῶν ὀδήγησε στὴν ἀναγνώριση τῆς λέξης κορίαννον. Ἐμφανίζεται ἡ ἐξῆς παραλλαγή στὴν ὀρθογραφία:

𐀀	𐀁	𐀂	𐀃		𐀀	𐀁	𐀂	𐀃	𐀄
a	ra	ru	ja		a	ra	ru	wo	a
<i>ἀραρυῖα</i>					<i>ἀραρφῶα</i>				

[58] Αὐτοὶ οἱ δύο τύποι κατάληξης, δηλαδή ἡ κλίση τῶν λέξεων μὲ χαρακτηριστὴρα διφθόγγου σὲ -εύς καὶ ἡ παραλλαγή στὶς μετοχές παρακειμένου ἀνάμεσα στοὺς θηλυκοὺς καὶ τοὺς οὐδέτερους τύπους, ὅταν τεθοῦν δίπλα στὸ σχηματισμὸ τῶν ἀρσενικῶν καὶ θηλυκῶν τῶν ἐθνικῶν ποὺ ἤδη ἐξετάσθηκαν, ὀδηγοῦν σὲ ἓνα σύνολο τύπων ποὺ ὄχι μόνον εἶναι χαρακτηριστικοὶ τῆς ἐλληνικῆς γλώσσας, ἀλλὰ ἀπαντῶνται μόνον στὴν ἐλληνική. Ἔτσι ἔγινε ἀντιληπτὴ ἡ ὑπαρξὴ ἐνὸς πυρήνα ἐλληνικῶν λέξεων καὶ τύπων.

[59] Καὶ αὐτὰ μὲν γιὰ τὶς πρῶτες ταυτίσεις ἐλληνικῶν τύπων στὰ κείμενα τῆς Γραμμικῆς Β ἀπὸ τὸν Ventris. Ἀπέμενε ὅμως νὰ ἐφαρμοστοῦν οἱ ὑποθέσεις του, μὲ συστηματικὸ τρόπο, σὲ ὁλόκληρο τὸ corpus τῶν κειμένων. Τὴν ἔρευνα αὐτὴ τὴν ἔφερε σὲ πέρας ὁ Ventris στὰ 1952-53, σὲ συνεργασία μὲ τὸν Chadwick. Ἡ κοινὴ ἐργασία τους, ποὺ δημοσιεύθηκε τὸ 1953, περιέχει μετάφραση μεγάλου μέρους τῶν κειμένων σὲ Γραμμικὴ Β, βασισμένη στὸ τέταρτο καὶ τελευταῖο στάδιο τῆς «σχάρας» τοῦ Ventris.

[60] Ἡ ἐγκυρότητα τῆς ἀποκρυπτογράφησης τοῦ Ventris ἐπιβεβαιώθηκε στὴ συνέχεια, στὶς γενικὲς γραμμὲς τῆς τουλάχιστον, μὲ τὴν ἀνακάλυψη νέων ἐπιγραφῶν στὴν Πύλο καὶ ἄλλοι. Ἡ θεωρία του ὄχι μόνον ἐξηγοῦσε γλωσσολογικὰ φαινόμενα γνωστὰ σὲ αὐτόν, ἀλλὰ ἀντιμετώπισε μὲ ἐπιτυχία καὶ τὸν ἔλεγχο κάθε ἐπιστημονικῆς ὑποθέσεως, ἀφοῦ τὸν βοήθησε νὰ προβλέπει μὲ ἀκρίβεια τὴ συμπεριφορὰ λέξεων σὲ ἐπιγραφές ποὺ ἀνακαλύφθηκαν ἀργότερα. Τὸ ἔργο τῆς ἀνάλυσης συνεχίζεται ἀδιάκοπα ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ Ventris (1956), καὶ ἔχει καταλήξει στὴ σύγχρονη «σχάρα» φωνητικῶν ἀξιῶν (βλ. σ. 83).

[61] Παρά τὸ ἔργο πού ἔχει συντελεσθεῖ, δὲν μπορεῖ νὰ ὑποστηριχθεῖ ὅτι εἴμαστε σὲ θέση νὰ «διαβάσουμε» τὰ κείμενα τῆς Γραμμικῆς Β, ὅπως, γιὰ παράδειγμα, μπορούμε νὰ διαβάσουμε πολλές ἐπιγραφές αἰγυπτιακῶν ἱερογλυφικῶν. Πολλές λέξεις, καὶ ἀνάμεσά τους ὀρισμένες πού εἶναι ζωτικῆς σημασίας γιὰ τὴν πλήρη κατανόηση τῶν κειμένων, δὲν μποροῦν νὰ συσχετισθοῦν καθόλου μὲ λέξεις γνωστὲς ἀπὸ τὴ μεταγενέστερη ἑλληνικὴ γλῶσσα. Ἡ ἐξήγηση εἶναι ὅτι ἴσως οἱ λέξεις αὐτὲς εἶναι πράγματι ἑλληνικές, ἀλλὰ ἔπαψαν νὰ χρησιμοποιοῦνται πρὶν ἀπὸ τὴν ἱστορικὴ περίοδο, ἢ ὅτι τὰ κείμενα τῆς Γραμμικῆς Β περιέχουν καὶ στοιχεῖα ἄλλης γλώσσας, ἢ γλωσσῶν, πέρα ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴ. Φυσικά, οἱ δύο αὐτὲς ἐξηγήσεις δὲν ἀποκλείουν ἢ μία τὴν ἄλλη. Ἐπιπλέον, καὶ τὰ κύρια ὀνόματα παρυσιάζουν μεγάλες δυσκολίες ἐρμηνείας, κυρίως ἐξαιτίας τῆς ἀσάφειας τοῦ συστήματος γραφῆς. Εἶναι δύσκολο νὰ ἐπιλύσουμε αὐτὰ τὰ προβλήματα στηριζόμενοι ἀποκλειστικὰ καὶ μόνο στὰ ἤδη γνωστὰ κείμενα. Ἐλπίζουμε ὅτι ἡ ἀνακάλυψη νέων ἐπιγραφῶν θὰ δώσει κάποια μέρα τὴ λύση — ἐφόσον οἱ ἐπιγραφές αὐτὲς περιέχουν, σὲ νέα συμφραζόμενα, ὅσα κύρια ὀνόματα ἀλλὰ καὶ ἀπλὲς λέξεις ἀντιστέκονται ἀκόμη στὴν ἀποκρυπτογράφηση.

*
* *

Ἐξέλιξη τῆς Γραμμικῆς Β

- S. Marinatos, *Minos* 4 (1956) 13-16.
 F. Schachermeyr, *Saeculum* 10 (1959) 66-71.
 M. W. M. Pope, *KX* 16 (1963) 310-319.
 E. Grumach, *Kadmos* 4 (1965) 45-57.
 J. T. Hooker, *The Origin of the Linear B Script*, Salamanca 1979.
 J.-P. Olivier, *SMEA* 20 (1979) 43-52.
 A. Heubeck, *SMEA* 23 (1982) 195-217.
 T. G. Palaima, *TTS*, 269-342.
 [J. Chadwick, *Linear B and Related Scripts*, Λονδίνο 1987.]

«Διπλή γραφή»:

W. Nahm, *Kadmos* 9 (1970) 1-21.

Τὰ προκαταρκτικά τῆς ἀποκρυπτογράφησης

A. E. Cowley στὸ S. Casson (ἐπιμ.), *Essays in Aegean Archaeology Presented to Sir A. Evans*, Ὁξφόρδη 1927, 5-7.

A. J. Evans, *The Palace of Minos at Knossos IV*, Λονδίνο 1935, 666-763.

A. E. Kober, *AJA* 49 (1945) 143-151· 50 (1946) 268-276· 52 (1948) 91-99.

T. B. Jones, *TAPA* 78 (1947) 430-431.

A. E. Kober, *AO* 17/1 (1949) 386-398.

Ἡ ἀποκρυπτογράφηση τοῦ Ventris καὶ οἱ συνέπειές της

M. G. F. Ventris, «Work notes on Minoan language research» 1-20 (28 Ἰαν. 1951 - 1 Ἰουν. 1952), (διανεμημένες ἰδιωτικά).

M. G. F. Ventris / J. Chadwick, *JHS* 73 (1953) 84-103.

J. Friedrich, *Entzifferung verschollener Schriften und Sprachen*, Βερολίνο ²1966, 109-119.

J. Chadwick, *The Decipherment of Linear B*, Cambridge ²1967.

M. W. M. Pope, *The Story of Decipherment*, Λονδίνο 1975, 146-179.

Ἀρχές ἀποκρυπτογράφησης ποὺ ἐφαρμόσθησαν στὴ θεωρία τοῦ Ventris

E. Sittig, *Minos* 3 (1954) 10-19.

J. Friedrich, *Minos* 4 (1956) 6-10.

A. P. Treweek, *BICS* 4 (1957) 10-26.

S. Luria, *Minoica*, 209-225.

E. Risch, *Anthropos* 53 (1958) 143-160.

A. Heubeck, *Gymnasium* 66 (1959) 494-501.

F. Schachermeyr, *Saeculum* 10 (1959) 48-72.

H. D. Ephron, *Minos* 7 (1961) 63-100.

Κριτικὲς στὴν ἀποκρυπτογράφηση τοῦ Ventris

A. J. Beattie, *JHS* 76 (1956) 1-17.

— *MIO* 6 (1958) 33-104.

E. Grumach, *OLZ* 52 (1957) 293-342.

S. Levin, *The Linear B Decipherment Controversy Re-examined*, Νέα Ὑόρκη 1964.

J. E. Henle, *Minoica*, 192-196.

— *BJRL* 48 (1965) 69-80.

D. C. C. Young, *Arion* 4 (1965) 512-542.

H. Geiss, *Klio* 48 (1967) 5-51.

F. R. Richards, *Europa*, 257-276.

W. Ekschmitt, *Die Kontroverse um Linear B*, Μόναχο 1969.

ΟΙ ΕΠΙΓΡΑΦΕΣ ΤΗΣ ΓΡΑΜΜΙΚΗΣ Β

Τύποι ἐπιγραφῶν

[62] Ἐπιγραφές Γραμμικῆς Β ἀπαντῶνται σὲ τέσσερις κατηγορίες ἀντικειμένων: σὲ πήλινες πινακίδες, πήλινα δελτάρια, πήλινα σφραγίσματα καὶ πήλινα ἀγγεῖα.

[63] Ὁ ἴδιος τρόπος γραφῆς ἐχρησιμοποιεῖτο γιὰ ἐπιγραφές σὲ πινακίδες, δελτάρια καὶ σφραγίσματα. Ὁ γραφέας ἔπαιρνε μιὰ αἰχμηρὴ γραφίδα (stylus) καὶ χάρασσε τὰ σύμβολα πάνω σὲ ἓνα κομμάτι μαλακοῦ πηλοῦ. Ὑστερα ἄφηνε στὸν ἥλιο τὰ ἐγγάρακτα κομμάτια τοῦ πηλοῦ γιὰ νὰ ξεραθοῦν. Εἶναι σαφές, τόσο ἀπὸ αὐτὴ τὴ διαδικασία ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἐνδείξεις στὰ κείμενα, τὰ ὁποῖα μερικὲς φορές κάνουν λόγο γιὰ «ἐφέτος» καὶ γιὰ «πέρυσι», ὅτι οἱ πινακίδες σὲ κάθε ἀνάκτορο ἀποτελοῦσαν τὰ ἀρχεῖα ἑνὸς μόνου ἔτους. Σὲ κάθε περίπτωση, αὐτὰ τὰ πήλινα γραπτὰ μνημεῖα ὀφείλουν τὴ διατήρησή τους στὶς μεγάλες πυρκαγιές ποὺ κατὰ περιόδους ἐπληξάν θέσεις τῆς ἐποχῆς τοῦ Χαλκοῦ στοῦ Αἰγαῖο. Μερικὲς πινακίδες εἶχαν μαυρίσει ἢ φθαρεῖ ἀπὸ τὴ φωτιά σὲ τέτοιο βαθμὸ ποὺ ἦταν ἀδύνατο νὰ διαβαστοῦν· παραμένει ὅμως μιὰ ἐπαρκὴς ποσότητα ὑλικοῦ ἀπὸ τὴν Κνωσὸ καὶ τὴν Πύλο, ὥστε νὰ ἔχουμε μιὰ γενικὴ εἰκόνα τοῦ εἴδους τῶν «ἀνακτορικῶν» ἀρχείων αὐτῶν τῶν δύο θέσεων. Ὁ πολὺ μικρότερος ἀριθμὸς πινακίδων ἀπὸ τὶς Μυκῆνες καὶ τὴ Θήβα, καθὼς καὶ ἡ ἐλάχιστη ποσότητα ἀπὸ τὴν Τίρυνθα, ἀποκαλύπτουν ὅτι καὶ αὐτὰ τὰ ἀνάκτορα τηροῦσαν ἀρχεῖα κατὰ πολὺ ὅμοια μὲ ἐκεῖνα τῆς Πύλου καὶ τῆς Κνωσοῦ.

[64] Οἱ πῆλινες πινακίδες, οἱ ὁποῖες ἀποτελοῦν τὸν κύριο ὄγκο τῶν ἐπιγραφῶν, εἶναι κυρίως δύο σχημάτων: τοῦ ἀποκαλούμενου «φοινικόφυλλου» («palm-leaf») τύπου (*Εἰκ. 3*), καὶ τοῦ τύπου «σελίδας» («page») (*Εἰκ. 1, 2*). Ὁ «σελιδόσχημος» τύπος εἶναι κατάλληλος ἰδίως γιὰ μακροὺς καταλόγους προσωπικοῦ κλπ., ἐνῶ ὁ «φοινικόφυλλος» τύπος γιὰ μεμονωμένες δοσοληψίες καὶ ὑπολογισμούς. Οἱ πινακίδες Γραμμικῆς Β ποικίλλουν πολὺ ὡς πρὸς τὸ μέγεθος. Οἱ «σελιδόσχημες» πινακίδες ἔχουν μέγιστο ὕψος $9\frac{1}{2}$ ἴντσες περίπου [= 24,13 ἐκ.] καὶ μέγιστο πλάτος $4\frac{1}{2}$ ἴντσες περίπου [= 11,43 ἐκ.]. ἐνῶ οἱ πινακίδες τοῦ «φοινικόφυλλου» τύπου φτάνουν τὶς 7 ἴντσες σὲ μῆκος [= 17,8 ἐκ.] καὶ τὴν $1\frac{1}{2}$ ἴντσα [= 3,8 ἐκ.] σὲ πλάτος.

[65] Οἱ συνθῆκες εὔρεσης στὴν Κνωσὸ καὶ τὴν Πύλο μαρτυροῦν ὅτι μερικὲς τουλάχιστον πινακίδες φυλάγονταν σὲ ξύλινα κιβωτίδια καὶ ἀσφαλιζόνταν μὲ σφραγίσμα (*Εἰκ. 6*). τὰ λίγα ἐνεπίγραφα σφραγίσματα ποὺ ἔχουν διασωθεῖ ἀναφέρονται στὸ περιεχόμενο τῶν πινακίδων ποὺ βρίσκονταν μέσα στὸ κιβωτίδιο. Τὰ εἴκοσι τρία πῆλινα δελτάρια ποὺ βρέθηκαν στὴν Πύλο (π.χ. *Εἰκ. 4*) ἀρχικὰ εἶχαν κολληθεῖ πάνω σὲ πανέρια· ὅπως καὶ τὰ σφραγίσματα, φέρουν ἐπιγραφές ποὺ προσδιορίζουν τὸ περιεχόμενο τῆς ἀντίστοιχης συλλογῆς πινακίδων.

[66] Ἀντίθετα ἀπὸ τὶς πινακίδες, τὰ σφραγίσματα καὶ τὰ δελτάρια, τὰ ἐνεπίγραφα ἀγγεῖα (π.χ. *Εἰκ. 5*) δὲν ἀνήκουν στὰ «ἀρχεῖα» τῶν ἀνακτόρων. Οἱ ἐπιγραφές ἦταν γραπτές (δηλ. ζωγραφισμένες) καὶ ὄχι χαραγμένες πάνω στὴν ἐπιφάνειά τους: πρόκειται γιὰ ἐπιγραφές ποὺ προφανῶς ἀναφέρουν τὸν τόπο προέλευσης τοῦ περιεχομένου. Ὁ μεγαλύτερος ἀριθμὸς ἐπιγραφῶν σὲ ἀγγεῖα (περισσότερες ἀπὸ ἐξήντα) προέρχεται ἀπὸ τὴ Θήβα, καὶ τὰ ἀγγεῖα αὐτὰ εἶναι, στὴν πλειονότητά τους, μεγάλοι ψευδόστομοι ἀμφορεῖς. Ἄλλες καλὰ διατηρημένες ἐπιγραφές Γραμμικῆς Β βρέθηκαν πάνω σὲ ἀγγεῖα στὴν Ἐλευσίνα, τὸν Ὀρχομενὸ, τὶς Μυκῆνες καὶ τὴν Τίρυνθα στὴν ἠπειρωτικὴ χώρα, καὶ στὴν Κνωσὸ καὶ τὰ Χανιά στὴν Κρήτη.

Ἡ ταξινόμηση τῶν ἐπιγραφῶν Γραμμικῆς Β

[67] Ἄσχετα μὲ τὸ σύστημα πὺ χρησιμοποιοῦσαν οἱ γραφεῖς τῆς Γραμμικῆς Β προκειμένου νὰ ὀργανώσουν τὰ ἀρχεῖα τους, ἡ σύγχρονη ἔρευνα τῶν ἐπιγραφῶν καὶ τῶν χειρῶν πὺ τις ἔγραψαν ἔχει διαίρεισι τὰ κείμενα σὲ κατηγορίες, ἀνάλογα μὲ τὸ ἀντικείμενο στὸ ὅποιο ἀναφέρονται (κεφαλαῖο γράμμα). Πολλὲς κατηγορίες ὑποδιαιροῦνται μὲ σκοπὸ νὰ δηλώσουν διαφορετικὲς ταξινομήσεις τῶν περιεχομένων (μικρὸ γράμμα). Ὁ προσδιορισμὸς τῆς κατηγορίας βρῖσκεται μετὰ ἀπὸ τὰ γράμματα πὺ δηλώνουν τὸν τόπο προέλευσης τῆς ἐπιγραφῆς, καὶ ἀκολουθεῖ ὁ αὐξων ἀριθμὸς πὺ δόθηκε ἀπὸ τοὺς ἀνασκαφεῖς.

[68] Οἱ συντομογραφίες πὺ χρησιμοποιοῦνται γιὰ τοὺς τόπους εὑρεσης τῶν ἐπιγραφῶν εἶναι: EL = Ἐλευσίνα, KH = Χανιά, KN = Κνωσός, MY = Μυκῆνες, OR = Ὀρχομενός, PY = Πύλος, TH = Θήβα, TI = Τίρυνθα.

[69] Σὲ σύγχρονες ἐκδόσεις ἀναγνωρίζονται οἱ ἐξῆς κατηγορίες ἐπιγραφῶν Γραμμικῆς Β:

Πινακίδες προσωπικοῦ: KN Ag, Ai, Ak, Am, Ap, As, B· MY Au·
PY Aa, Ab, Ac, Ad, Ae, An, Aq.

Πινακίδες κατοικίδιων ζώων: KN Ca, Ce, Ch, Co, C· PY Cc, Cn, Cr· TI Cb.

Πινακίδες προβάτων: KN Da, Db, Dc, Dd, De, Df, Dg, Dh, Dk, Dl, Dm, Dn, Do, Dp, Dq, Dv, D.

Πινακίδες σίτου: KN E· MY Eu· PY Ea, Eb, Ed, En, Eo, Ep, Eq, Er, Es· TI Ef.

Πινακίδες πὺ καταγράφουν ποσότητες τροφίμων, προσφορὲς καὶ διανομὲς ἐλαιόλαδου: KN Fh, Fp, Fs, F, Ga, Gg, Gm, Gv, G· MY Fo, Fu, Ge, Go· PY Fa, Fg, Fn, Fr, Gn.

Πινακίδες ἀπογραφῆς ἢ διανομῆς μετάλλων: PY Ja, Jn, Jo.

Πινακίδες ἀγγελίων: KN K.

Πινακίδες ὑφασμάτων: KN Lc, Ld, Le, Ln, L· PY La.

Πινακίδες διαφόρων ἀπογραφῶν ἢ διανομῶν: KN Mc, M, Nc, Nr, Oa, Od, Og, Pp· MY Oe, Oi· PY Ma, Mb, Mn, Na, Ng, Nn, Ob, On, Pa, Pn, Qa· TH Of.

Πινακίδες καταγραφῆς ὄπλων: KN Ra, R.

Πινακίδες ἀρμάτων καὶ πανοπλιῶν: KN Sc, Sd, Se, Sf, Sg, Sk, So, Sp· PY Sa, Sh.

Πινακίδες σκευῶν: PY Ta, Tn.

Πινακίδες διαφόρων προμηθειῶν: KN Uc, Uf, U· MY Ue, Ui· PY Ua, Ub, Un· TH Ug.

Πινακίδες καταλόγων χωρὶς ἰδεογράμματα: KN Vc, Vd, V· MY V· PY Va, Vn.

Δελτάρια: KN Wb· PY Wa.

Σφραγίσματα: KN Ws· MY Wt· PY Wt.

Θραύσματα πινακίδων: KN Xd, Xe, X· MY X· PY Xa, Xn.

Ἐπιγραφές σὲ ἀγγεῖα: EL Z· KH Z· KN Z· MY Z· OR Z· PY Za· TH Z· TI Z.

[70] Ἔτσι, γιὰ παράδειγμα, μιὰ ἐπιγραφή Γραμμικῆς Β ἀναφέρεται ὡς KN As 1516 ἢ PY Fn 50. Ὄταν μιὰ ἐπιγραφή ἔχει συγκροτηθεῖ ἀπὸ τὴν ἔνωση θραυσμάτων, δηλώνεται μὲ τὸν ἀκόλουθο τρόπο: KN L 7400 + 7402 + 8250.

Τὰ στοιχεῖα τῆς Γραμμικῆς Β

[71] Τὰ βασικὰ στοιχεῖα τοῦ συστήματος γραφῆς εἶναι: (1) τὰ συλλαβογράμματα, (2) τὰ ἰδεογράμματα, (3) τὰ σύμβολα μέτρων καὶ σταθμῶν, (4) τὰ ἀριθμητικὰ σύμβολα.

[72] (1) Τὰ συλλαβογράμματα παρατίθενται στὴ σ. 83, μαζὶ μὲ τοὺς ἀυθαίρετους ἀριθμοὺς ποὺ τοὺς ἔχουν δοθεῖ, καὶ μὲ τὶς φωνητικὲς τοὺς ἀντιστοιχίεις, ὅπου αὐτὲς ἔχουν προσδιοριστεῖ μὲ ἀσφάλεια.

[73] Τὶς περισσότερες φορές τὰ συλλαβογράμματα τίθεν-

ται τὸ ἓνα μετὰ τὸ ἄλλο ἔτσι πὺ νὰ σχηματίζου ἀναγνωρίσιμες λέξεις τοῦ εἴδους πὺ προσδιόρισε ὁ Ventris κατὰ τὴ διαδικασία τῆς ἀποκρυπτογράφησης του. Ἄλλὰ τὰ συλλαβογράμματα μποροῦν ἐπίσης νὰ χρησιμοποιηθοῦν καὶ μὲ ἄλλους τρόπους: μεμονωμένα (§ 74) ἢ ὡς συστατικὰ μονογράμματος (§ 75).

[74] Ὅταν ἓνα συλλαβογράμμα χρησιμοποιεῖται μεμονωμένα, λειτουργεῖ εἴτε ὡς σύμπλεγμα (ligature) μὲ ἰδεόγραμμα ἢ προσδιορισμὸς (adjunct) ἰδεογράμματος (λειτουργία πὺ ἐξετάζεται στὶς § 77-78), εἴτε ὡς συντομογραφία μιᾶς λέξης. Ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὸν κατάλογο πὺ ἀκολουθεῖ, ἡ λέξη πὺ συντομογραφεῖται μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο μόνο σπάνια μπορεῖ νὰ προσδιοριστεῖ μὲ βεβαιότητα:

- a : λειτουργεῖ ὡς ἰδεόγραμμα, ἀκολουθούμενο ἀπὸ ἀριθμούς (νόημα ἄγνωστο) (PY).
- a₂ : λειτουργεῖ ὡς ἰδεόγραμμα, ἀκολουθούμενο ἀπὸ ἀριθμούς (νόημα ἄγνωστο) (PY).
- ai : συντομογραφία τοῦ ai-ka-na-jo (PY).
- da : ἀκολουθούμενο ἀπὸ ἀριθμούς, ἰδίως στὶς πινακίδες τῆς σειρᾶς A Κνωσοῦ καὶ Πύλου· ἴσως ἀντιπροσωπεύει τὸν «ἐπιβλέποντα» κάποιας ὀμάδας ἐργατῶν (πβ. ta) (§ 201).
- de : συντομογραφία τοῦ δεσμά; (MY).
- di : λειτουργεῖ ὡς ἰδεόγραμμα, ἀκολουθούμενο ἀπὸ ἀριθμούς (νόημα ἄγνωστο) (PY).
- du : λειτουργεῖ ὡς ἰδεόγραμμα, ἀκολουθούμενο ἀπὸ ἀριθμούς (νόημα ἄγνωστο) (PY).
- e : (α) ἀκολουθούμενο ἀπὸ ἀριθμούς (νόημα ἄγνωστο) (KN, PY).
(β) συντομογραφία τοῦ e-ne-me-na (MY).
(γ) συντομογραφία τοῦ e-ra-pe-ja ἢ e-ra-ri-ja (PY).
- ka : λειτουργεῖ ὡς ἰδεόγραμμα, ἀκολουθούμενο ἀπὸ τὸν ἀριθμὸ 1 (νόημα ἄγνωστο) (PY).
- ki : λειτουργεῖ ὡς ἰδεόγραμμα (νόημα ἄγνωστο) (KN).
- ko : (α) συντομογραφία τοῦ ko-wo (KN).

(β) συντομογραφία τοῦ ko-ri-a₂-da-na (KN, MY, PY)·

(γ) συντομογραφία τοῦ ko-ru-to (PY).

ku : συντομογραφία τοῦ ku-mi-no (MY).

ma : συντομογραφία τοῦ ma-ra-tu-wo (KN, MY, PY).

me : λειτουργεῖ ὡς ιδεόγραμμα, ἀκολουθούμενο ἀπὸ ἀριθμούς (νόημα ἄγνωστο) (PY).

mi : συντομογραφία τοῦ mi-ta (MY).

mo : συντομογραφία τοῦ μόνης (ἀντίθετο: ze [[β]]) (KN, PY).

mu : λειτουργεῖ ὡς ιδεόγραμμα (νόημα ἄγνωστο) (KN).

ni : λειτουργεῖ ὡς τὸ ιδεόγραμμα ΣΥΚΟ (συντομογραφία τοῦ νικύλεον;) (KN, MY, PY).

o : (α) λειτουργεῖ ὡς ιδεόγραμμα (νόημα ἄγνωστο) (PY)·

(β) συντομογραφία τοῦ o-ra-wo-ta (PY)·

(γ) συντομογραφία τοῦ o-pe-ro (συνηθέστερα) (KN, PY).

pa : (α) ἀκολουθούμενο ἀπὸ ἀριθμούς (νόημα ἄγνωστο) (KN, PY)·

(β) συντομογραφία τοῦ pa-ra-ja ἢ pa-ra-jo (KN)·

(γ) συντομογραφία τοῦ pa-ra-wa-jo (PY).

pe : (α) λειτουργεῖ ὡς ιδεόγραμμα (νόημα ἄγνωστο) (KN, MY, PY)·

(β) συντομογραφία τοῦ pe-ru-si-nu-wo (KN).

po : ἀκολουθούμενο ἀπὸ ἀριθμούς (νόημα ἄγνωστο) (KN).

qo : ἀκολουθούμενο ἀπὸ τὸν ἀριθμὸ 1 (νόημα ἄγνωστο) (KN).

ra : ἀκολουθούμενο ἀπὸ τὸν ἀριθμὸ 1 (νόημα ἄγνωστο) (PY).

re : λειτουργεῖ ὡς ιδεόγραμμα (νόημα ἄγνωστο) (MY).

ri : λειτουργεῖ ὡς ιδεόγραμμα ζυγισμένου προϊόντος (νόημα ἄγνωστο) (PY).

sa : (α) λειτουργεῖ ὡς τὸ ιδεόγραμμα ΛΙΝΑΠΙ (KN, PY)·






(β) συντομογραφία τοῦ sa-sa-ma (MY).

se : πιθανῶς συντομογραφία τοῦ se-to-i-ja (KN).

ta : ἀκολουθούμενο ἀπὸ ἀριθμούς στὶς πινακίδες τῆς σειρᾶς Α Κνωσοῦ καὶ Πύλου· προφανῶς ἀντιπροσωπεύει τὸν «ἐποπτεύοντα» ὀμάδας ἐργατῶν (πβ. da).

- u : ακολουθούμενο από τον αριθμό 1 (νόημα άγνωστο) (PY).
 we : συντομογραφία του *φέταλον*; (KN, PY).
 wi : λειτουργεί ως ιδεόγραμμα (νόημα άγνωστο) (PY).
 wo : λειτουργεί ως ιδεόγραμμα (νόημα άγνωστο) (PY).
 ze : (α) λειτουργεί ως ιδεόγραμμα και προφανώς δηλώνει ἔ-
 κταση γῆς (PY).
 (β) συντομογραφία του ζευγος (ἀντίθετο: mo) (KN, PY).

[75] Δύο ἢ τρία συλλαβογράμματα μερικές φορές γράφονται ως ένα σύμβολο ἢ «μονόγραμμα», τὸ ὁποῖο σὲ αὐτὴ τὴν περίπτωση ἀντιπροσωπεύει ἀπὸ μόνο του κάποια λέξη. Εἶναι γνωστὰ τὰ ἀκόλουθα μονογράμματα:

	KAPÒ	ka + po: καρποί
	KANAKO	ka + na + ko: κινᾶκος (κινῆκος [= τὸ φυτὸ κινίκος])
	AREPA	a + re + pa: ἀλειφαρ (ἀλοιφή, βλ. § 289)
	MERI	me + ri: μέλι
	TURO ₂	tu + ro ₂ : τυροί (τυριά)

[76] (2) Τὰ ιδεογράμματα (ἢ, ἀκριβέστερα, λογογράμματα) ἦταν ἀρχικὰ εἰκονογραφικὲς παραστάσεις προσώπων, ζώων ἢ ἀντικειμένων. Μερικὰ ἀπὸ τὰ ιδεογράμματα τῆς Γραμμικῆς Β εἶναι προσεκτικά, ἢ καὶ λεπτομερῆ, σχεδιάσματα ἀντικειμένων· πολλὰ ὅμως ἔχουν ἐκφυλισθεῖ σὲ σχηματικὰ σχεδιάσματα πού τὸ νόημά τους δὲν μπορεῖ νὰ ἐξαχθεῖ ἂν δὲν ὑπάρχουν ἐπαρκῆ συμφραζόμενα. Τὰ συνηθέστερα ιδεογράμματα, μὲ τοὺς ἀριθμοὺς πού τοὺς ἔχουν δοθεῖ σήμερα, εἰκονίζονται στίς σελίδες 88 καὶ 89.

[77] Μερικές φορές δύο ιδεογράμματα ἐνώνονται σὲ ἓνα

ΣΥΛΛΑΒΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΓΡΑΜΜΙΚΗΣ Β

*08 a		*38 e		*28 i		*61 o		*10 u		*25 a ₂		*43 ai		*85 au		*18		*83	
*01 da		*45 de		*07 di		*14 do		*51 du		*71 dwe		*90 dwo				*19		*86	
*57 ja		*46 je				*36 jo										*22		*89	
*77 ka		*44 ke		*67 ki		*70 ko		*81 ku								*34			
*80 ma		*13 me		*73 mi		*15 mo		*23 mu								*35			
*66 na		*24 ne		*30 ni		*52 no		*55 nu		*48 nwa						*47			
*03 pa		*72 pe		*39 pi		*11 po		*50 pu		*29 pu ₂		*62 pte				*49			
*16 qa		*78 qe		*21 qi		*32 qo										*56			
*60 ra		*27 re		*53 ri		*02 ro		*26 ru		*76 ra ₂		*33 ra ₃		*68 ro ₂		*63			
*31 sa		*09 se		*41 si		*12 so		*58 su								*64			
*59 ta		*04 te		*37 ti		*05 to		*69 tu		*66 ta ₂		*87 twe		*91 two		*65			
*54 wa		*75 we		*40 wi		*42 wo										*79			
*17 za		*74 ze				*20 zo										*82			

«σύμπλεγμα»: Έτσι τὰ ιδεογράμματα ΧΡΥΣΟΣ+ΦΙΑΛΗ σχηματίζουν ένα σύμβολο στην πινακίδα ΡΥ Τη 316 vs. 6. Είναι σύνηθες κάποιο ιδεόγραμμα νὰ συμπλέκεται μὲ κάποιο συλλαβόγραμμα, γιὰ παράδειγμα:

- a : (α) ἔνωμένο μὲ τὸ ιδεόγραμμα ΕΛΙΑ (ΚΝ).
 (β) ἔνωμένο μὲ τὸ ιδεόγραμμα ΛΑΔΙ (ΡΥ).
 ko : ἔνωμένο μὲ τὸ ιδεόγραμμα ΠΡΟΒΙΑ (ΡΥ).
 o : ἔνωμένο μὲ τὸ ιδεόγραμμα ΚΡΙΘΑΡΙ (ΚΝ, ΜΥ, ΡΥ).
 pa : (α) ἔνωμένο μὲ τὸ ιδεόγραμμα ΥΦΑΣΜΑ (ΚΝ).
 (β) ἔνωμένο μὲ τὸ ιδεόγραμμα ΛΑΔΙ (ΡΥ).
 (γ) ἔνωμένο μὲ τὸ ιδεόγραμμα ΚΥΠΕΙΡΟ (ΡΥ).
 po : (α) ἔνωμένο μὲ τὸ ιδεόγραμμα *211 (ΚΝ).
 (β) ἔνωμένο μὲ τὸ ιδεόγραμμα ΛΑΔΙ (ΡΥ).
 qa : ἔνωμένο μὲ τὸ ιδεόγραμμα ΚΥΠΕΙΡΟ (ΚΝ).
 ri : ἔνωμένο μὲ τὸ ιδεόγραμμα ΧΙΤΩΝΑΣ (ΚΝ).
 si : ἔνωμένο μὲ τὰ ιδεογράμματα ΒΟΔΙ καὶ ΧΟΙΡΟΣ (ΡΥ).
 ta : ἔνωμένο μὲ τὸ ιδεόγραμμα ΠΡΟΒΑΤΟ (ΡΥ).
 te : ἔνωμένο μὲ τὰ ιδεογράμματα ΥΦΑΣΜΑ (ΚΝ, ΡΥ) καὶ ΤΡΟΧΟΣ (ΡΥ).

[78] Ἐνα συλλαβόγραμμα μπορεῖ νὰ τεθεῖ πάνω ἀπὸ ἕνα ιδεόγραμμα, ἔτσι πὺ νὰ σχηματίζει ἕναν «συλλαβικὸ προσδιορισμό». Οἱ πιὸ συνηθισμένοι προσδιορισμοὶ εἶναι:

- a : προσδιορισμὸς στὸ ιδεόγραμμα ΑΜΦΟΡΕΑΣ (ΚΝ).
 ai : προσδιορισμὸς στὸ ιδεόγραμμα ΑΙΓΑ (ΚΝ).
 de : προσδιορισμὸς στὸ ιδεόγραμμα ΓΥΝΑΙΚΑ (ΚΝ).
 di : (α) προσδιορισμὸς στὸ ιδεόγραμμα ΓΥΝΑΙΚΑ (ΚΝ).
 (β) προσδιορισμὸς σὲ διάφορα ιδεογράμματα ἀγγείων (ΚΝ).
 e : προσδιορισμὸς στὸ ιδεόγραμμα *177 (ΚΝ).
 ka : (α) προσδιορισμὸς στὸ ιδεόγραμμα ΨΕΥΔΟΣΤΟΜΟΣ ΑΜΦΟΡΕΑΣ (ΚΝ).
 (β) προσδιορισμὸς στὸ ιδεόγραμμα ΧΟΙΡΟΣ (ΚΝ).
 ke : (α) προσδιορισμὸς σὲ ιδεόγραμμα ἀγγείου (ΚΝ).

- (β) προσδιορισμός στο ιδεόγραμμα ΛΙΝΑΡΙ (PY).
 (γ) προσδιορισμός στο ιδεόγραμμα *I89 (PY).
- ki : (α) προσδιορισμός στα ιδεογράμματα ΠΡΟΒΑΤΟ και ΑΙ-
 ΓΑ (KN).
 (β) προσδιορισμός στο ιδεόγραμμα ΧΙΤΩΝΑΣ (KN).
- ko : προσδιορισμός στο ιδεόγραμμα ΥΦΑΣΜΑ (KN).
- ku : (α) προσδιορισμός στο ιδεόγραμμα ΥΦΑΣΜΑ (KN).
 (β) προσδιορισμός στο ιδεόγραμμα ΚΥΠΕΙΡΟ (KN, MY).
- me : προσδιορισμός σε ιδεογράμματα που αντιπροσωπεύουν
 παιδιά (KN).
- mi : προσδιορισμός στο ιδεόγραμμα ΥΦΑΣΜΑ (KN).
- ne : προσδιορισμός σε γυναίκες, παιδιά και ζῶα (συντομογρα-
 φία του ne-wo = νέφος;) (KN).
- pa : προσδιορισμός γυναικῶν (KN).
- pe : προσδιορισμός στα ιδεογράμματα ΥΦΑΣΜΑ, ΧΙΤΩΝΑΣ,
 ΑΝΔΡΑΣ και ΓΥΝΑΙΚΑ (KN).
- po : προσδιορισμός στα ιδεογράμματα ΥΦΑΣΜΑ και ΑΝΔΡΑΣ
 (KN).
- pu : προσδιορισμός στο ιδεόγραμμα ΥΦΑΣΜΑ (KN, PY).
- qe : προσδιορισμός στο ιδεόγραμμα ΘΩΡΑΚΑΣ (KN).
- re : προσδιορισμός στο ιδεόγραμμα ΥΦΑΣΜΑ (KN).
- sa : προσδιορισμός στα ιδεογράμματα ΠΡΟΒΑΤΟ και ΑΙΓΑ
 (KN).
- se : προσδιορισμός στο ιδεόγραμμα *I68 (KN).
- su : προσδιορισμός στο ιδεόγραμμα ΔΕΝΔΡΟ (KN).
- ta : προσδιορισμός στο ιδεόγραμμα ΒΟΔΙ (KN).
- te : (α) προσδιορισμός στο ιδεόγραμμα ΑΝΔΡΑΣ (KN).
 (β) προσδιορισμός στο ιδεόγραμμα ΛΑΔΙ (KN).
- ti : προσδιορισμός στο ιδεόγραμμα ΕΛΙΑ (KN, MY).
- tu : προσδιορισμός στο ιδεόγραμμα ΓΥΝΑΙΚΑ (συντομογραφία
 του tu-ka-te = θυγάτηρ;) (KN).
- u : προσδιορισμός στο ιδεόγραμμα *212 (KN).
- we : (α) προσδιορισμός στο ιδεόγραμμα ΒΟΔΙ (KN).

(β) προσδιορισμός στο ιδεόγραμμα ΛΑΔΙ (MY, PY).

(γ) προσδιορισμός στο ιδεόγραμμα *I66 (KN, PY).

wi : προσδιορισμός στο ιδεόγραμμα *I52 (PY).

za : προσδιορισμός στα ιδεογράμματα ΠΡΟΒΑΤΟ και ΓΥΝΑΙΚΑ (KN).

zo : προσδιορισμός στο ιδεόγραμμα ΥΦΑΣΜΑ (KN).

[79] (3) Τα σύμβολα για μέτρα και σταθμά μεταγράφονται αυθαίρετα με κεφαλαία γράμματα. Παρουσιάζονται ἔδῳ με τὴ σειρά πὺ υἰοθέτησαν οἱ γραφεῖς τῆς Γραμμικῆς Β, με τὶς μεγαλύτερες ποσότητες νὰ προηγῶνται τῶν μικροτέρων:

μέτρα στερεῶν:	𐀀	T
	𐀁	V
	𐀂	Z
μέτρα ὑγρῶν:	𐀃	S
	𐀄	V
	𐀅	Z
σταθμά:	𐀆	L
	𐀇	M
	𐀈	N
	𐀉	P
	𐀊	Q

Ἐκτὸς ἀπὸ τὸ L, πὺ ἀντιπροσωπεύει τὴ «μονάδα», καθένα ἀπὸ αὐτὰ τὰ σύμβολα ἀντιπροσωπεύει μιὰ κλασματικὴ ποσότητα. Ἡ ἴδια ἢ «μονάδα» συνήθως παρουσιάζεται ἀπλῶς με τὸ κατάλληλο ιδεόγραμμα, ἀκολουθούμενο ἀπὸ ἕναν ἀριθμὸ. Ἔτσι, τὸ σύνολο 𐀆¹ 𐀀¹ 𐀇¹ 𐀁¹ ἀντιπροσωπεύει 1 μεγάλη μονάδα ΣΙΤΟΥ, 5 μονάδες τοῦ δευτέρου μεγέθους, καὶ 4 τοῦ τρίτου.

[80] (4) Τὰ ἀριθμητικὰ δηλώνονται κατὰ τὸ δεκαδικὸ σύστημα, καὶ γράφονται ἀπὸ τὰ ἀριστερὰ πρὸς τὰ δεξιὰ σὲ καθοδικὴ τάξη ὡς ἐξῆς:































-ϕ- 10000 -ϕ- 1000 ο 100 - 10 ι 1

Ἔτσι, γιὰ παράδειγμα, τὸ 67 γράφεται $\equiv \begin{smallmatrix} \text{ϕ} \\ \text{ϕ} \end{smallmatrix}$, καὶ τὸ 2530 γράφεται $\begin{smallmatrix} \text{ϕ} & \text{ο} & \text{ο} \\ \text{ϕ} & \text{ο} & \text{ο} \end{smallmatrix} \equiv$. (Δὲν ἀναφέρονται κλάσματα στὶς σωζόμενες ἐπιγραφές τῆς Γραμμικῆς Β.)



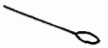























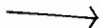



Συνήθειες γραφῶν

[81] Ὅπως ἡ Γραμμικὴ Α, ἔτσι καὶ ἡ Γραμμικὴ Β γράφονταν ἀπὸ τὰ ἀριστερὰ πρὸς τὰ δεξιὰ· ἀλλὰ σὲ ὅ,τι ἀφορᾷ τὶς λεπτομέρειες, ἡ ὁμοιότητα ἀνάμεσα στὰ δύο συστήματα εἶναι ἐλάχιστη. Ἡ εἰκόνα ποὺ παρουσιάζουν τὰ κείμενα τῆς Γραμμικῆς Β εἶναι, σὲ γενικὲς γραμμές, κομψότερη καὶ πιὸ μεθοδικὴ ἀπὸ ὅ,τι στὰ κείμενα τῆς Γραμμικῆς Α. Στὶς «σελιδόσχημες» πινακίδες τῆς Γραμμικῆς Β (βλ. § 64), οἱ γραφεῖς συνήθως χωρίζαν τὰ διάφορα μέρη μὲ ὀριζόντιες γραμμές. Μερικὲς φορές, τμημα, ἢ ἀκόμη καὶ ὀλόκληρη ἢ πλευρά, μιᾶς πινακίδας χαρασσόταν μὲ γραμμές, ἔστω κι ἂν δὲν γράφόταν ποτέ (π.χ. KN V 1526). Τὰ κείμενα συχνὰ τὰ χωρίζαν σὲ «παραγράφους» ἀφήνοντας κενὲς σειρές (π.χ. PY An 657, Eg 312, Un 718). Οἱ γραφεῖς τῆς Γραμμικῆς Β σπάνια ἀκολουθοῦσαν τὴ συνήθεια τῶν γραφῶν τῆς Γραμμικῆς Α νὰ μεταφέρουν μιὰ λέξη ἀπὸ μιὰ σειρά στὴν ἐπόμενη, ἀλλὰ ὅταν ὁ χώρος ἦταν περιορισμένος, τελείωναν τὴ λέξη μὲ μικροὺς χαρακτῆρες πάνω ἀπὸ τὴ σειρά ποὺ ἔγραφαν (π.χ. PY Jn 829.2, Tn 316 vs. 3). Ἀρκετοὶ γραφεῖς, ἀλλὰ ὄχι ὅλοι, χρησιμοποιοῦσαν ἓνα σύμβολο διαχωρισμοῦ τῶν λέξεων: συνίσταται, σχεδὸν πάντα, σὲ μιὰ μικρὴ κάθετη γραμμὴ (στὴν PY Cn 40.14 εἶναι ὀριζόντια). Σὲ μερικὲς πινακίδες (γιὰ παράδειγμα, στὴ συλλογὴ Vd τῆς Κνωσοῦ), οἱ ὁμάδες τῶν λέξεων

ΙΔΕΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΓΡΑΜΜΙΚΗΣ Β

*100 ΑΝΔΡΑΣ (VIR)		*121 ΚΡΙΘΗ (HORDEUM)		*145 ΜΑΛΛΙ (LANA)	
*102 ΓΥΝΑΙΚΑ (MULIER)		*122 ΕΛΑΙΑ (OLIVA)		*151 ΚΕΡΑΣ (CORNU)	
*104 ΕΛΑΦΙ (CERVUS)		*125 ΚΥΠΕΙΡΟΝ (CYPEROS)		*153	
*105 ΙΠΠΟΣ (EQUUS)		*129 ΑΛΕΥΡΙ (FARINA)		*155 ΡΗΧΟ ΑΓΓΕΙΟ	
*106 ^f ΠΡΟΒΑΤΙΝΑ (OVIS ^f)		*130 ΕΛΑΙΟΝ (OLEUM)		*158	
*106 ^m ΚΡΙΟΣ (OVIS ^m)		*131 ΟΙΝΟΣ (VINUM)		*159 ΥΦΑΣΜΑ (TELA)	
*107 ΑΙΓΑ (CAPER)		*140 ΧΑΛΚΟΣ (AES)		*162 ΧΙΤΩΝΑΣ (TUNICA)	
*108 ΧΟΙΡΟΣ (SUS)		*141 ΧΡΥΣΟΣ (AURUM)		*164	
*109 ΒΟΥΣ (BOS)		*142		*167	
*120 ΣΙΤΟΣ (GRANUM)		*144 ΚΡΟΚΟΣ (CROCUS)		*168	

ΙΔΕΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΓΡΑΜΜΙΚΗΣ Β

* 173 ΣΕΛΗΝΗ (LUNA)		* 209 ΑΜΦΟΡΕΑΣ		* 230 ΔΟΡΥ (HASTA)	
* 200 ΛΕΚΑΝΗ		* 212 ΔΙΩΤΟ ΑΓΓΕΙΟ		* 231 ΒΕΛΟΣ (SAGITTA)	
* 201 ΤΡΙΠΟΥΣ		* 213 ΦΙΑΛΗ		* 232	
* 202 ΤΡΙΩΤΟ ΑΓΓΕΙΟ		* 214 ΔΟΧΕΙΟ		* 233 ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟ (PUGIO)	
* 203 ΠΙΘΟΣ		* 215 ΔΙΩΤΗ ΚΥΛΙΣ		* 240 ΑΡΜΑ ΜΕ ΤΡΟΧΟΥΣ (ΔΙΖΥΓΙΑ / BIGAE)	
* 204 ΠΡΟΧΟΥΣ		* 216 ΒΑΘΥ ΚΥΠΕΛΛΟ		* 241 ΑΡΜΑ ΧΩ- ΡΙΣ ΤΡΟΧΟΥΣ (CURRUS)	
* 205 ΠΡΟΧΟΪΣΚΗ		* 218 ΜΟΝΩΤΟ ΚΥΠΕΛΛΟ		* 242 ΑΡΜΑ (ΔΙΦΡΟΣ / CAPSUS)	
* 206 ΥΔΡΙΑ		* 227 ΡΥΤΟ		* 243 ΤΡΟΧΟΣ (ROTA)	
* 207 ΤΡΙΠΟΔΙΚΗ ΥΔΡΙΑ		* 228 ΑΡΥΤΗΡΑΣ (ΜΕ ΟΡΙΖΟΝ- ΤΙΑ ΛΑΒΗ)		* 254 ΑΚΟΝΤΙΟ (JACULUM)	
* 208 ΑΩΤΟ ΚΥΠΕΛΛΟ		* 229 ΑΡΥΤΗΡΑΣ (ΜΕ ΚΑΤΑΚΟ- ΡΥΦΗ ΛΑΒΗ)		* 257	

χωρίζονται σὲ τμήματα μὲ μεγάλες κάθετες γραμμές. Ἄν χρειαζόταν, μιὰ ἐπιγραφή συνεχιζόταν στὸ πίσω μέρος τῆς πινακίδας (π.χ. PY Tn 316) ἢ στὸ πλάι (π.χ. KN Sd 4404). Ἡ ποικιλία στὸ μέγεθος τῶν χαρακτήρων εἶναι συνηθισμένο φαινόμενο στὶς πινακίδες τῆς Γραμμικῆς Β· καμιά φορά (ὅπως στὴν PY Tn 316) εἶναι φανερό ὅτι μιὰ λέξη γράφεται μὲ μεγάλους χαρακτήρες γιατί ἀναφέρεται σὲ ὀλόκληρη τὴν ἐπιγραφή, ἀλλὰ σὲ ἄλλες περιπτώσεις ὁ λόγος γιὰ τὸν ὁποῖο ποικίλλει τὸ μέγεθος δὲν μπορεῖ νὰ ἐπιβεβαιωθεῖ. Σὲ μερικὲς πινακίδες ὑπάρχει ἓνα σημάδι ἐλέγχου μὲ τὴ μορφή ἐνὸς μικροῦ σταυροῦ, × (π.χ. KN V 280, PY An 594). Κάποιες πινακίδες ἐμφανίζουν σαφὴ ἴχνη προηγούμενης ἐπιγραφῆς ποὺ ἔχει ἐν μέρει σβηστεῖ ὥστε νὰ δημιουργηθεῖ χῶρος γιὰ τὴ διορθωμένη ἐκδοχή: αὐτό, γιὰ παράδειγμα, ἰσχύει στὶς περισσότερες ἐπιγραφές τῆς συλλογῆς Un τῆς Πύλου. Σὲ στιγμὲς σχόλης, ἓνας ἢ δύο γραφεῖς ἔκαναν κάποιον σχέδιο ἢ σκαρίφημα στὴν πίσω πλευρὰ τῆς πινακίδας (π.χ. MY Oe 106, PY Cn 1287).

[82] Ἡ μελέτη τῶν χειρῶν τῶν γραφέων στὰ μεγάλα ἀρχεῖα τῆς Κνωσοῦ καὶ τῆς Πύλου ἔχει φτάσει τώρα σὲ προχωρημένο στάδιο: σαράντα πέντε διαφορετικὲς χεῖρες ἔχουν ἀναγνωρισθεῖ στὴν Πύλο, καὶ ἐξήντα ἑξὶ στὴν Κνωσό. Ἡ ἐκτεταμένη ἔρευνα τῶν γραφικῶν διαφορῶν ἔχει διευκολύνει τὴ συνένωση πολλῶν ἐνεπιγραφῶν θραυσμάτων.

*
* *

Ἡ δομὴ τῆς Γραμμικῆς Β

A. Sacconi, *PP* 31 (1976) 48-65.

Y. Duhoux, *Linear B* 1984, 7-74.

Τὰ ἀρχεῖα τῆς Γραμμικῆς Β

J. Chadwick, *RF* 90 (1962) 337-358.

— *SM*, 11-21.

J. T. Hooker, *Kadmos* 3 (1964) 114-121.

C. G. Thomas, *PP* 25 (1970) 301-311.

Τόποι εύρεσης τῶν πινακίδων*Θήβα:*

T. G. Spyropoulos / J. Chadwick, *The Thebes Tablets II*, Salamanca 1975.

Κνωσός:

L. R. Palmer / J. Boardman, *On the Knossos Tablets*, Ὁξφόρδη 1963.

Πύλος:

E. L. Bennett, *MS*, 241-252.

A. Sacconi, *SMEA* 2 (1967) 94-102.

Χεῖρες γραφέων*Γενικά:*

E. L. Bennett, *Hesperia* 35 (1966) 295-309.

Κνωσός:

J.-P. Olivier, *Les Scribes de Cnossos*, Ρώμη 1967.

Μυκῆνες:

E. L. Bennett στὸ *The Mycenae Tablets II*, Philadelphia 1958, 89-95.

Πύλος:

E. L. Bennett, *Athenaeum* 46 (1958) 328-333.

T. G. Palaima, *The Scribes of Pylos*, Ρώμη 1988.

Πινακίδες καὶ σφραγίσματα Κνωσοῦ*Corpus:*

A. J. Evans, *Scripta Minoa II*, ἐπιμ. J. L. Myres, Ὁξφόρδη 1952. Τὸ ἔργο αὐτὸ ἀντικαθίσταται σταδιακὰ ἀπὸ ἕνα πλήρες *Corpus of Mycenaean Inscriptions from Knossos*, ποὺ περιέχει φωτογραφίες, σχέδια καὶ μεταγραφές. Ὁ πρῶτος τόμος (ἐπιμ. J. Chadwick / L. Godart / J. T. Killen / J.-P. Olivier / I. A. Sakellarakis) ἐκδόθηκε τὸ 1986 (Cambridge / Ρώμη). Μεταγραφή τῶν ἐπιγραφῶν τῆς Κνωσοῦ (ποὺ ὅμως δὲν λαμβάνει ὑπόψη τὶς πρόσφατες ἀενώσεις) ὑπάρχει στὸ:

J. Chadwick / J. T. Killen / J.-P. Olivier (ἐπιμ.), *The Knossos Tablets*, Cambridge 41971.

Πινακίδες καὶ σφραγίσματα Μυκηνῶν*Corpora:*

E. L. Bennett (ἐπιμ.), *The Mycenae Tablets II*, Philadelphia 1958.

J. Chadwick (ἐπιμ.), *The Mycenae Tablets III*, Philadelphia 1963.

J.-P. Olivier, *The Mycenae Tablets IV*, Leiden 1969.

A. Sacconi, *Corpus delle iscrizioni in lineare B di Micene*, Ρώμη 1974.

Σχόλια ἐπιγραφῶν:

J.-P. Olivier, *Kadmos* 8 (1969) 46-53.

Σφραγίσματα:

J. Chadwick, *Eranos* 57 (1959) 1-5.

Νέο κείμενο:

G. E. Mylonas, *Kadmos* 9 (1970) 48-50.

Πινακίδες, σφραγίσματα και δελτάρια Πύλου*Προσωρινές δημοσιεύσεις:*

E. L. Bennett, *The Pylos Tablets*, Princeton 1955.

M. L. Lang, *AJA* 62 (1958) 181-191· 63 (1959) 128-137· 64 (1960) 160-164·
65 (1961) 158-163· 66 (1962) 149-152· 67 (1963) 160-162· 69 (1965)
98-101.

Οι πινακίδες Fr:

E. L. Bennett, *The Olive Oil Tablets of Pylos*, Salamanca 1958.

Δελτάρια:

J. Chadwick, *BICS* 5 (1958) 1-5.

Μεταγραφή όλων τῶν γνωστῶν ἐπιγραφῶν:

E. L. Bennett / J.-P. Olivier, *The Pylos Tablets Transcribed I-II*, Ρώμη 1973,
1976.

Πινακίδες Θήβας*Corpora:*

J. Chadwick, *Minos* 10 (1969) 115-137.

Th. G. Spyropoulos / J. Chadwick, *The Thebes Tablets II*, Salamanca 1975.

L. Godart / A. Sacconi, *Les Tablettes en linéaire B de Thèbes*, Ρώμη 1978.

Σχόλια:

J.-P. Olivier, *AAA* 4 (1971) 269-272.

Πινακίδες Τίρυνθας*Corpus:*

L. Godart / J.-P. Olivier, *Tiryns VIII*, Mainz 1975, 37-53.

Πρόσθετα ἀποσπάσματα:

U. Naumann / L. Godart / J.-P. Olivier, *BCH* 101 (1977) 229-234.

L. Godart / J. T. Killen / J.-P. Olivier, *AA* (1979) 450-458.

Επιγραφές σε ἀγγείαCorpora:*

J. Raison, *Les Vases à inscriptions peintes de l'âge mycénien*, Ρώμη 1968.

A. Sacconi, *Corpus delle iscrizioni vascolari in lineare B*, Ρώμη 1974.

Σχόλια:

L. Godart, *PP* 31 (1976) 118-122.

Θήβα:

J. Chadwick, *ZA* 8 (1958) 237-239.

Κνωσός:

M. R. Popham, *Kadmos* 8 (1969) 43-45.

Χανιά:

E. Hallager, *OpAth* 11 (1975) 64-86.

Γενικά:

C. Consani, *SSL* 20 (1980) 55-114.

H. W. Catling / J. F. Cherry / R. E. Jones / J. T. Killen, *ABSA* 75 (1980) 49-115.

T. G. Palaima, *SMEA* 25 (1984) 189-203.

Εύρετήρια και λεξικά

A. Morpurgo, *Mycenaeae Graecitatis Lexicon*, Ρώμη 1963.

J. Chadwick / L. Baumbach, *Glotta* 41 (1963) 157-271.

Diccionario micénico I, επιμ. F. A. Jorro υπό τη διεύθυνση του F. R. Adrados, Μαδρίτη, τόμ. Α' 1985, [Β' 1993].

M. Lejeune, *Index inverse du grec mycénien*, Παρίσι 1964.

L. Baumbach, *Glotta* 49 (1971) 151-190.

J.-P. Olivier / L. Godart / C. Seydel / C. Sourvinou, *Index généraux du linéaire B*, Ρώμη 1973.

Συλλαβογράμματα**Προέλευση τῶν συλλαβικῶν ἀξιῶν:**

V. Georgiev, *Athenaeum* 46 (1958) 415-430.

Σπάνια σύμβολα. Γενικά:

M. Lejeune, *AM* I, 73-98.

*17, *20, *74, *79:

M. D. Petruševski, *CM*, 259-265.

*35, *47:

M. Doria, *AM* II, 36-46.

*52:

J.-P. Olivier, *SM*, 71-73.

*65:

A. Heubeck, *SMEA* 13 (1971) 147-155.

*66, *91:

M. Doria, *Kadmos* 3 (1964) 64-71.

M. Lejeune, *Mémoires* II, 327-337.

*82:

M. Doria, *AM* II, 46-51.

*85:

M. D. Petruševski / P. H. Plevski, *ZA* 8 (1958) 265-278.

M. Lejeune, *Mémoires* III, 179-199.

*90:

E. Risch, *Minos* 5 (1957) 34.

Μονόγραμμα:

A. Sacconi, *Kadmos* II (1972) 22-26.

Συντομογραφίες. Γενικά:

H. Geiss, *AR* II, 504-506.

— *Abbreviations and Adjuncts in the Knossos Tablets*, Βερολίνο / Amsterdam 1970.

*da, pa, ta, ze, *171:*

F. R. Adrados, *Emerita* 29 (1961) 287-296.

di, pa, pe, re, za:

J. T. Killen, *AM* II, 433-440.

ko:

H. Geiss, *Europa*, 113-119.

sa:

Θ. Γ. Σπυρόπουλος, *AE* (1963) 154-162.

tu:

J. T. Killen, *ZA* 16 (1966) 207-212.

we, wi:

A. Sacconi, *SMEA* 3 (1967) 97-134.

ze:

A. Sacconi, *PP* 29 (1974) 182-189.

J. L. Melena, *SMCG*, 389-457.

Ἰδεογράμματα

Γενικά:

J. Sundwall, *EM*, 35-37.

A. M. Frenkian, *SC* 2 (1960) 303-307.

E. L. Bennett, *PCCMS*, 11-25.

— *Minos* 8 (1967) 63-99.

— *AM* I, 55-72.

J.-P. Olivier, *BCH* 93 (1969) 830-837.

M. Lejeune, *Mémoires* II, 141-165.

C. Sourvinou-Inwood, *Minos* 13 (1972) 67-97.

F. Vandenabeele / J.-P. Olivier, *Les Idéogrammes archéologiques du linéaire B*, Παρίσι 1979.

*102:

J. Chadwick, *Kadmos* 2 (1963) 124-126.

*106:

J. T. Killen, *PP* 17 (1962) 26-31.

*106, *107, *108, *109:

L. Godart, *KX* 23 (1971) 89-94.

*123:

A. Sacconi, *AM* II, 18-32.

*124:

J. L. Melena, *Minos* 13 (1972) 52.

*124, *125:

A. Sacconi, *CM*, 347-351.

*134, *190:

P. H. Ilievski, *ZA* 15 (1966) 271-280.

*142:

L. Baumbach, *AC(CT)* 14 (1971) 7-8.

J. L. Melena, *Minos* 13 (1972) 44.

*145:

J. T. Killen, *Hermathena* 96 (1962) 38-72.

*146:

M. Lejeune, *Mémoires* II, 313-325.

*146, *160:

Y. Duhoux, *Minos* 15 (1974) 116-122.

*146, *150, *152, *153, *154, *165, *166, *167:

A. Sacconi, *SMEA* 3 (1967) 97-134.

*165, *166:

Y. Duhoux, *Minos* 15 (1974) 122-132.

*166, *167:

A. Sacconi, *AntCret* I, 202-204.

*168:

Y. Duhoux, *Kadmos* 14 (1975) 117-120.

*169:

J. Manessy-Guitton / N. Weill / M. Lejeune, *REG* 89 (1976) 183-215, 596-598.

*181:

Y. Duhoux, *Kadmos* 14 (1975) 121-124.

*249:

J.-P. Olivier, *Kadmos* 4 (1965) 58-63.

Προσδιοριστικά και συμπλέγματα

J. Sundwall, *Minos* 4 (1956) 43-49.

E. Grumach, *BJRL* 45 (1962) 40-57.

pa, pe, se, za:

J. T. Killen, *Eranos* 61 (1963) 69-93.

te:

J. T. Killen, *BICS* 13 (1966) 109.

u:

A. Sacconi, *SMEA* 3 (1967) 105-108.

Μέτρα και σταθμά

Γενικά:

E. L. Bennett, *AJA* 54 (1950) 204-222.

J. Sundwall, *Minos* 3 (1954) 107-110.

N. F. Parise, *PP* 19 (1964) 5-21.

A. Sacconi, *Kadmos* 10 (1971) 135-149.

Μονάδες χωρητικότητας:

M. L. Lang, *AJA* 68 (1964) 99-105.

Μέτρα ἐπιφανείας:

Y. Duhoux, *Kadmos* 13 (1974) 27-38.

Η ΓΛΩΣΣΑ ΤΩΝ ΚΕΙΜΕΝΩΝ ΤΗΣ ΓΡΑΜΜΙΚΗΣ Β

Οι ὀρθογραφικοί κανόνες

[83] Τὰ σύμβολα τῆς Γραμμικῆς Β στὰ ὁποῖα μποροῦν νὰ ἀποδοθοῦν συλλαβικὲς ἀξίες μὲ κάποια βεβαιότητα εἶναι 73, καὶ συγκεκριμένα:

a	e	i	o	u	a ₂	ai	au
da	de	di	do	du	dwe	dwo	
ja	je		jo				
ka	ke	ki	ko	ku			
ma	me	mi	mo	mu			
na	ne	ni	no	nu	nwa		
pa	pe	pi	po	pu	pu ₂	pte	
qa	qe	qi	qo				
ra	re	ri	ro	ru	ra ₂	ra ₃	ro ₂
sa	se	si	so	su			
ta	te	ti	to	tu	ta ₂	twe	two
wa	we	wi	wo				
za	ze		zo				

[84] Παρατηροῦμε ὅτι κάθε σύμβολο ἀντιπροσωπεύει μιὰ ἀνοικτὴ συλλαβή, δηλαδή συλλαβὴ πού ἀποτελεῖται εἴτε ἀπὸ ἓνα φωνῆεν, εἴτε ἀπὸ σύμφωνο + φωνῆεν, εἴτε ἀπὸ σύμφωνο + σύμφωνο + φωνῆεν. Ὄταν μιὰ συλλαβὴ ἀποτελεῖται ἀπὸ φωνῆεν + σύμφωνο ἢ σύμφωνο + φωνῆεν + σύμφωνο, τὸ σύμφωνο πού κλείνει τὴ συλλαβὴ συνήθως παραλείπεται ἀπὸ τοὺς γραφεῖς: π.χ. a-ku-ro = ἄργυρος, a-mo-ta = ἄρματα, a-pi = ἀμφί, e-ko = ἔγχος, ka-ko = χαλκός, pa-te = πάντες. Ἀλλὰ ὅταν μιὰ συλλαβὴ ἀποτελεῖται ἀπὸ τὴ σειρά σύμφωνο + σύμφωνο + φωνῆεν, ἡ συνή-

της πρακτική είναι να αποδίδεται σάν δύο συλλαβές, όποτε ή πρώτη περιέχει ένα «κενό» ή «νεκρό» φωνήεν, πού παίρνει τή χροιά τοῦ φωνήεντος τῆς συλλαβῆς πού ακολουθεῖ: π.χ. a-mi-ni-so = Ἀμισός, du-ru-to-mo = δρυτόμος, ko-no-so = Κνωσός, ku-ru-so = χρυσός, ku-su = ξύν, ro-ro- = προ-. Ἡ ὀρθογραφία qí-si-re-e γιά τὸ ξίφεε εἶναι προφανῶς ἀνώμαλη.

[85] Παρὰ τὸ γεγονός ὅτι καί τὰ πέντε ἀπλὰ φωνήεντα ἀντιπροσωπεύονται στό συλλαβάριο, οἱ μόνες δίφθογοι πού ἔχουν εἰδικὰ σύμβολα εἶναι ή ai καί ή au· καί τὸ μὲν συλλαβικό σύμβολο γιά τήν ai χρησιμοποιεῖται σπάνια, ἐνῶ πιὸ συχνά ή δίφθογος ai δηλώνεται ἀπλῶς μὲ τὸ a. Ἀπὸ τίς ἄλλες δίφθογους, μερικές, ὅπως ή eu, δηλώνονται μὲ δύο σύμβολα, π.χ. qa-si-re-u = βασιλεύς· ἄλλες, ὅπως ή oi, γράφονται μὲ ἀπλὸ φωνήεν, π.χ. o-no = ὄνοι. Ἡ γραφή δὲν διακρίνει ἀνάμεσα σὲ μακρὰ καί βραχέα φωνήεντα, ἀτέλεια πού ὑπάρχει καί στό πρωιμότερο γνωστὸ ἀττικὸ ἀλφάβητο τῆς κλασικῆς ἐλληνικῆς, τὸ ὁποῖο χρησιμοποιεῖ ἓνα σύμβολο γιά τὸ μακρὸ καί τὸ βραχὺ e, καί ἓνα γιά τὸ βραχὺ καί τὸ μακρὸ o. Ὡστόσο, τὸ συλλαβάριο τῆς Γραμμικῆς Β παρέχει ἰσοδύναμα τὰ ὁποῖα δὲν φαίνεται νὰ εἶναι ἀπόλυτα ἀναγκαῖα γιά τήν ἀπόδοση τῆς ἐλληνικῆς γλώσσας. Αὐτὸ ἰσχύει κυρίως γιά τὰ σύμβολα πού μεταγράφονται ὡς a₂ καί ra₂: σύμβολα πού ἴσως νὰ δηλώνουν τή σύνδεση τοῦ φωνήεντος a μὲ ἓναν «ἡμιφωνικό» (aj, rja) ἢ δασὺ ἦχο (ha, rha). Μὲ αὐτὴ τήν πιθανὴ ἐξαιρέση, ή ὑπαρξή ή μὴ δασέος ἦχου δὲν δηλώνεται πουθενὰ στό σύστημα. Ἐκτός ἀπὸ τὰ ὀδοντικά (da κτλ., ta κτλ.), ή γραφή δὲν διακρίνει ἀνάμεσα σὲ ἠχηρὰ καί ἠχηχα κλειστὰ σύμφωνα. Ἡ παράλειψη σημείωσης τοῦ δασέος ἦχου ή τῆς μακρότητας τῶν φωνηέντων, συνδυαζόμενη μὲ τὸ γεγονός (πού σημειώθηκε στήν § 54) ὅτι ὑπάρχει μία μόνο σειρά συμβόλων γιά τὰ r καί l, μπορεῖ νὰ ὀδηγήσει σὲ σοβαρὲς ἀσάφειες: γιά παράδειγμα, τὸ σύμβολο πού συμβατικὰ μεταγράφεται ὡς ke μπορεῖ, θεωρητικά, νὰ ἀντιπροσωπεύει ὁποιαδήποτε ἀπὸ τίς ἑξι συλλαβές ke, ke, ke, ke, ke ἢ ke· ὁμοίως, τὸ re ἀν-

τιπροσωπεύει όχι μόνο τὸ πε, ἀλλὰ ἐπίσης τὰ πη, φε, φη, βε καὶ βη, ἐνῶ τὸ σύμβολο ποὺ μεταγράφεται ὡς γε προφέρεται λε καὶ λη, ἀλλὰ ἐπίσης ρε καὶ ρη.

[86] Προκύπτουν καὶ ἄλλες ἀσάφειες ὅταν ἐξετάσουμε μὲ ποιὸν ἀκριβῶς τρόπο ἀποδίδει ἡ γραφὴ ἑλληνικὲς λέξεις. Οἱ φθόγγοι s καὶ n δὲν γράφονται στὸ τέλος τῆς λέξης: πρακτικὴ ποὺ προκαλεῖ σύγχυση στὶς καταλήξεις τῶν πτώσεων ὧσων οὐσιαστικῶν καὶ ἐπιθέτων ἔχουν θέμα -a καὶ -o: ἔτσι, τὸ to-so ἀντιπροσωπεύει ὄχι μόνο τὸ τόσος, ὀνομαστικὴ ἐνικοῦ ἀρσενικοῦ, ἀλλὰ καὶ τὸ τόσον, αἰτιατικὴ ἐνικοῦ ἀρσενικοῦ. Ἐπιπρόσθετα, τὸ s κατὰ κανόνα δὲν γράφεται ὅταν βρίσκεται μπροστὰ ἀπὸ κλειστὸ σύμφωνο, π.χ. e-ka-ra = ἐσχάρα, pa-ka-na = φάσγανα, pe-mo = σπέρμο. Ἡ λέξη *Φάναξ* δηλώνεται μὲ τὴν ὀρθογραφία wa-na-ka, ὅπου τὸ -σ- ἀγνοεῖται καὶ τὸ -κ- ἐπεκτείνεται μέσω ἐνός «νεκροῦ» φωνήεντος (βλ. περισσότερα στὴν § 116).

[87] Διαδεδομένη, ἀλλὰ ὄχι ἀπαρέγκλιτη, πρακτικὴ τῶν γραφέων τῆς Γραμμικῆς Β εἶναι νὰ παρεμβάλλουν ἓνα «ἡμίφωνο» ὅπου τὸ i ἢ τὸ u ἀκολουθεῖται ἀπὸ φωνῆεν. Τὸ «ἡμίφωνο» προσλαμβάνει τὴ χροιά τοῦ φωνήεντος ποὺ προηγεῖται καὶ ἐμφανίζεται ὡς j ὅταν αὐτὸ τὸ φωνῆεν εἶναι i, καὶ ὡς w ὅταν αὐτὸ εἶναι u:

a-ni-ja	άνια	ku-wa-no	κύφανος
i-je-re-u	ίρευς	tu-we-a	θύφα
i-jo-te	ίόντες		
po-ti-ni-ja	πότνια		

Μερικὲς φορές ἀπαντᾶται τὸ i-e-re-u ἀντὶ τοῦ i-je-re-u. Ἄλλο πιθανὸ παράδειγμα «ἡμιφώνου» ποὺ ἄλλοτε γράφεται καὶ ἄλλοτε παραλείπεται παρατηρεῖται στὴν ἐναλλαγὴ ἀνάμεσα στὰ προθέματα o- καὶ jo- (§ 130).¹

1. Καὶ ἡ ἀλφαβητικὴ ἑλληνικὴ ἐπίσης σημείωνε μερικὲς φορές στὴ γραφὴ τὸν ἡμιφωνικὸ ἦχο τῆς ὀμιλούμενης γλώσσας: E. Schwyzer, *Griechische Grammatik I*, Μόναχο 1953, 202.

Φωνολογία

[88] "Όσον ἀφορᾶ τοὺς ἤχους ποὺ ἀντιπροσωπεύονται στὴ Γραμμικὴ Β, ἡ ἀποκρυπτογράφηση μᾶς ἔδωσε τὴ δυνατὴτητα —ποὺ δὲν εἶχαμε παλαιότερα— νὰ σχηματίσουμε μιὰ ἰδέα (ἂν ὄχι κάτι περισσότερο) ἑνὸς πολὺ πρώιμου σταδίου στὴν ἐξέλιξη τῆς ἐλληνικῆς γλώσσας. Τέσσερα σημαντικὰ χαρακτηριστικὰ ἀπαιτοῦν κάποιο σχολιασμό:

[89] (1) Οἱ γραφεῖς τῆς Γραμμικῆς Β χρησιμοποιοῦν μὲ ἀρκετὴ συνέπεια τὴ σειρὰ *w* προκειμένου νὰ ὑποδηλώσουν τὴν παρουσία τοῦ «δίγαμμα» ἢ «βαῦ». Ὁ ἤχος αὐτός, ὁ ὁποῖος προφέρεται ὅπως τὰ ἀγγλικά *w* ἢ *v*, εἶχε ἤδη ἐκλείψει ἀπὸ μερικὲς διαλέκτους στὶς ἀρχές τῆς ἱστορικῆς περιόδου· σὲ ἄλλες ὅμως γραφόταν ἀκόμη (*F*), καί, οὕτως ἢ ἄλλως, εἶναι γνωστὸ ὅτι ἐνυπῆρχε σὲ ἀρκετὲς ἐλληνικὲς λέξεις, κι αὐτὸ τεκμηριώνεται ἐν μέρει ἀπὸ συγγενεῖς λέξεις ἄλλων ἰνδοευρωπαϊκῶν γλωσσῶν, καὶ ἐν μέρει διότι ἡ προϋπόθεση τῆς παρουσίας τοῦ μᾶς δίνει τὴ δυνατὴτητα νὰ ὑπολογίσουμε τὴ μετρικὴ διαίρεση πολλῶν ὁμηρικῶν στίχων.

[90] Βεβαιωμένα παραδείγματα λέξεων τῆς Γραμμικῆς Β ποὺ περιέχουν δίγαμμα εἶναι: *di-wo* = Διφός (Διός), *ko-wo* = κόρφος (κοῦρος), *ne-wo* = νέφος (νέος), *-wi-de* = -φίδε (εἶδε), *ra-wo* = λαῖφο- (λαός), *wa-na-ka* = φάναξ (ἄναξ), *wa-tu* = φάστυ (ἄστυ), *we-to* = φέτος (ἔτος).

[91] Οἱ ὀρθογραφίες αὐτὲς δὲν προκαλοῦν ἐκπληξη. Θὰ μπορούσε νὰ ἔχει προβλεφθεῖ ὅτι ὅλες οἱ λέξεις ποὺ ἐξετάζουμε περιεῖχαν ἀκόμη τὸ δίγαμμα στὴν ὕστερη ἐποχὴ τοῦ Χαλκοῦ.

[92] Ἡ παρουσία τοῦ δίγαμμα στὸ συγκριτικὸ ἐπίθετο μείων ἦταν, ὡστόσο, ἀπρόσμενη. Στὴν ἐλληνικὴ τῶν ἱστορικῶν χρόνων, ἡ λέξη αὐτὴ δὲν διατηρεῖ κανένα ἴχνος τοῦ δίγαμμα· ἐντούτοις, ἡ ὀρθογραφία τῆς Γραμμικῆς Β ποικίλλει ἀνάμεσα σὲ

me-u-jo και me-wi-jo, όπου και οι δύο ὀρθογραφίες δείχνουν καθαρά τὴν ἀρχικὴ παρουσία τοῦ δίγαμμα ἀνάμεσα στὰ φωνήεντα.

[93] Τὸ δίγαμμα στὸ *μείων*, ἂν καὶ ἀπρόβλεπτο, δὲν ἔρχεται σὲ οὐσιαστικὴ ἀντίθεση μὲ καμιὰ κατοπινὴ μαρτυρία. Ἡ ὀρθογραφία e-pe-ka, ὡστόσο, εἶναι ἀδύνατο νὰ ἐναρμονισθεῖ μὲ τὴν παραδοσιακὴ ἐτυμολογία αὐτῆς τῆς λέξης. Πρὶν ἀπὸ τὴν ἀποκρυπτογράφηση τοῦ Ventris, τὸ ἔνεκα συνήθως ἀναλυόταν στὸ στοιχεῖο ἔν και στὸ στοιχεῖο *φέκα*, ὅπου τὸ δεύτερο ἀποτελεῖ τὸ θέμα τῆς λέξης (*ἴ*)έκων (*έ*κων). "Ἄν κάνουμε σύγκριση μὲ τὴν ὀρθογραφία τῆς Γραμμικῆς Β, ποὺ δὲν φανερώνει ἴχνη τοῦ ἀναμενόμενου δίγαμμα, εἴτε πρέπει νὰ ποῦμε ὅτι ἡ παραδοσιακὴ ἐτυμολογία εἶναι ἐσφαλμένη (καὶ πράγματι δὲν μπορούμε νὰ κατανοήσουμε πῶς τὸ ἔνεκα, στὸ μαρτυρημένο του νόημα, θὰ μπορούσε νὰ ἔχει προκύψει ἀπὸ τὴν παράθεση τῶν λέξεων ἔν και *φέκα): εἴτε πρέπει νὰ ἐπινοήσουμε γιὰ τὴν περίσταση ἕναν ὀρθογραφικὸ κανόνα τῆς Γραμμικῆς Β, καὶ νὰ ὑποθέσουμε ὅτι, σὲ συγκεκριμένες περιπτώσεις, τὸ w δὲν ἀποδιδόταν στὴ γραφὴ ὅταν βρισκόταν σὲ ἄμεση ἐπαφὴ μὲ τὸ n. "Ἄν κάνουμε τὴν πρώτη ἐπιλογή, ἡ δίφθογγος στὸ ὀμηρικὸ *εἶνεκα* δὲν πρέπει νὰ θεωρηθεῖ ἰωνικὴ ἔκταση φωνήεντος πρὶν ἀπὸ τὸ ν + f, ἀλλὰ περίπτωση «μετρικῆς» ἔκτασης.²

[94] Ἄλλὰ καὶ στὴν περίπτωση μιᾶς ἄλλης λέξης, ἡ μυκηναϊκὴ μαρτυρία ἔχει ἀποδείξει ἐσφαλμένη τὴν παραδοσιακὴ ἐτυμολογία. Τὸ ὄνομα τοῦ θεοῦ ποὺ γράφεται *Ποσειδῶν* στὴν ἀττικὴ διάλεκτο καὶ *Ποσειδάων* στὸν Ὀμηρο, συνήθως ἐθεωρεῖτο ἀντανάκλαση ἐνὸς ἀρχικοῦ τύπου μὲ δίγαμμα, δηλαδὴ *Ποσειδάων*: ἐτυμολογία ποὺ φαινόταν ἀπρόσβλητη λόγῳ τῆς ὑπαρξῆς τοῦ *Ποτεδάφονι* καὶ *Ποτεδάφονος* στὴ δωρικὴ διάλεκτο τῆς Κορινθίας.³ Ἄλλὰ τὸ ὄνομα αὐτὸ γράφεται ro-se-da-o

2. Πβ. W. F. Wyatt, *Metrical Lengthening in Homer*, Πώμη 1969, 88-89.

3. F. Bechtel, *Die griechischen Dialekte II*, Βερολίνο 1923, 218.

στις πινακίδες Γραμμικῆς Β τῆς Πύλου. Αὐτὴ ἡ ὀρθογραφία ἀναιρεῖ τὴν παραδεδεγμένη ἐτυμολογία καὶ καθιστᾷ ἀναγκαία τὴν παραδοχὴ τῶν κορινθιακῶν τύπων ὡς νεωτερισμῶν, στοὺς ὁποίους τὸ δίγαμμα εἰσήχθη ἀναλογικά.

[95] (2) Μία κατηγορία ἤχων ποὺ εἶχαν μεταβληθεῖ σὲ ἄλλους πρὶν ἀπὸ τὴν κλασικὴ περίοδο, οἱ ὁποῖοι ὅμως πρέπει νὰ ὑπῆρχαν σὲ προηγούμενα στάδια τῆς ἐλληνικῆς γλώσσας, ἀποτελεῖται ἀπὸ «χειλικούπερωικά» σύμφωνα (ὑπερωικοὶ ἤχοι προφερόμενοι μὲ στρογγύλεμα τῶν χειλιῶν). Ἀπὸ τὴ μαρτυρία ἄλλων Ἰνδοευρωπαϊκῶν γλωσσῶν, γιὰ παράδειγμα τῆς λατινικῆς, ἔχει βεβαιωθεῖ ἀπὸ καιρὸ ὅτι μερικοὶ ἀπὸ τοὺς ἤχους b, d, p, ph, t καὶ th τῆς κλασικῆς ἐλληνικῆς προέρχονταν ἀπὸ χειλικούπερωικά. Θὰ μπορούσε νὰ συνταχθεῖ ἕνας μακρὺς κατάλογος ἀναλογιῶν, γιὰ νὰ φανεῖ ὅτι ἡ λατινικὴ εἴτε διατήρησε τὸ χειλικούπερωικὸ σύμφωνο, εἴτε τὸ ἀνέπτυξε πρὸς μιὰ διαφορετικὴ κατεύθυνση ἀπὸ ἐκείνη ποὺ ἀκολούθησε στὴν ἐλληνικὴ. Γιὰ παράδειγμα:

Ἐξέλιξη τοῦ I-E *k^w:

quis?	τίς;
-que	τε
quo?	ποῖ;
sequor	ἔπομαι
linguo	λείπω

Ἐξέλιξη τοῦ I-E *g^w:

venio	βαίνω
vivus	βίος

[96] Ἀπὸ αὐτὲς καὶ πολλὲς ἄλλες ἀνάλογες συγκρίσεις ποὺ εἶναι δυνατὸ νὰ γίνουν, μπορούμε νὰ συμπεράνουμε ὅτι γενικὰ στὴν ἐλληνικὴ γλώσσα: (α) τὸ χειλικούπερωικὸ *k^w ἐξελίσσεται σὲ ἄηχο χειλικὸ π πρὸ τῶν ὑπερωικῶν ὀπισθίων φωνηέντων ο καὶ ω, καὶ σὲ ἄφωνο ὀδοντικὸ τ πρὶν ἀπὸ τὰ ἐμπρόσθια φωνηέντα ε καὶ ι· (β) τὸ χειλικούπερωικὸ *g^w ἐξελίσσεται σὲ ἡχηρὸ χειλικὸ β, ἀλλὰ σὲ ἡχηρὸ ὀδοντικὸ δ πρὶν ἀπὸ τὸ ε (π.χ. ἄ-δελφός ἀπὸ τὸ *g^welbh-). Πρὶν ἀπὸ τὴν ἀποκρυπτογρά-

φηση τῆς Γραμμικῆς Β, ἦταν ἐντελῶς ἄγνωστο πότε εἶχε συντελεστεῖ ἢ ἀλλαγῇ ἀπὸ τὰ χειλικουῦπερωϊκὰ σὲ αὐτοὺς τοὺς διαφορετικοὺς ἤχους. Ἡ ἀνακάλυψη ὅτι ἡ γραφὴ αὐτὴ εἶχε μιὰ ξεχωριστὴ σειρὰ συμβόλων (ποὺ συμβατικὰ μεταγράφονται ὡς qa, qe, qi, qo) γιὰ τὴ δῆλωση τῶν χειλικουῦπερωϊκῶν, μαρτυρεῖ ὅτι αὐτὰ προφέρονταν ἀκόμη ὡς χειλικουῦπερωϊκὰ κατὰ τοὺς μυκηναϊκοὺς χρόνους, ἢ, τουλάχιστον, ὅτι ἐθεωροῦντο διαφορετικῆς καταγωγῆς ἀπὸ τοὺς ἤχους ποὺ δηλώνονταν μὲ τὶς σειρὲς τῶν χειλικῶν καὶ ὀδοντικῶν. Σαφῆ παραδείγματα εἶναι τά: e-qe-ta = ἐπέταῶ (<*ék^wétāṣ)· mo-qo-so = Μόφος (<*Mók^wσος)· qa-si-re-u = βασιλεύς (<*γ^wασιλεύς)· -qe = τε (<*κ^wε).

[97] Ὑπάρχουν δύο ἐξαιρέσεις στὴ γενικὴ ἀρχὴ ὅτι τὰ χειλικουῦπερωϊκὰ δηλώνονταν ἀκόμη ὡς τέτοια στὴ Γραμμικὴ Β: (α) ὅπως καὶ στὴ μεταγενέστερη ἐλληνικὴ, ὅταν ἓνα χειλικουῦπερωϊκὸ βρίσκεται σὲ ἐπαφὴ μὲ τὸ u, μεταβάλλεται σὲ ἀπλὸ ὑπερωϊκόν, π.χ. e-u-ke-to = εὔχεται (ἴσως e-u-qe-to)· (β) μερικὲς φορές, ὅταν δύο χειλικουῦπερωϊκὰ συνυπάρχουν στὴν ἴδια λέξει, τὸ ἓνα ἀπὸ αὐτὰ ἀνομοιώνεται. Γιὰ παράδειγμα, στὶς πινακίδες τῆς Πύλου ἐμφανίζονται δύο διαφορετικὲς ὀρθογραφίες ποὺ σίγουρα ἀφοροῦν τὴν ἴδια λέξει: qe-re-qo-ta-o καὶ re-re-qo-ta.

[98] Ὅπως στὴν περίπτωση τοῦ δίγαμμα, ἔτσι καὶ μὲ τὶς σειρὲς τῶν χειλικουῦπερωϊκῶν, ἡ ἀποκρυπτογράφηση ἔχει δώσει κάποιες μὴ ἀναμενόμενες ὀρθογραφίες. Γιὰ παράδειγμα, ὁ χρονικὸς σύνδεσμος ὅτε συνήθως ἀναλυόταν ὡς ἢ οὐδέτερη ἀντωνυμία ὀ+τὸ «γενικευτικόν» μόριο τε (ὅπως βρίσκεται στὸ ὥστε κτλ.). Ἡ ἀνεύρεση τοῦ o-te στὴν Πύλο (βλ. § 160, 234), ποὺ δύσκολα μπορεῖ νὰ ἀντιπροσωπεύει ὅτιδήποτε ἄλλο ἀπὸ τὸ ὅτε, ὑποδηλώνει ὅτι κανένα σκέλος τῆς ἀνάλυσης δὲν εἶναι σωστό, διότι τὸ ὀ θὰ ἔπρεπε προφανῶς νὰ ἔχει γραφεῖ ὡς jo στὴ Γραμμικὴ Β, ἐνῶ (ὅπως εἶδαμε στὴν § 96) τὸ τε ἐμφανίζεται ὡς -qe.

[99] Ἡ ὀρθογραφία i-qo τῆς Γραμμικῆς Β γιὰ τὴ λέξη ἵππος εἶναι ἀνώμαλη. Τὸ -ππ- τοῦ ἵππος δὲν προέρχεται ἀπὸ τὸ

ίνδοευρωπαϊκό χειλικούπερωικό *kʷ, τὸ ὁποῖο θὰ ἔπρεπε νὰ δημιουργήσῃ τὴ λέξη *ἴπος, ἀλλὰ ἀπὸ δύο διαφορετικούς ἤχους k + w. Ἄν καὶ γλωσσολογικὰ ἀστήρικτο, ἡ ὀρθογραφία τῆς Γραμμικῆς Β μπορεῖ νὰ ὑποδηλώνει ὅτι στοὺς μυκηναϊκοὺς χρόνους οἱ διάδοχοι τοῦ *kʷ καὶ τοῦ *k + *w προφέρονταν μὲ τόσο ὅμοιο τρόπο ὥστε ἡ ἴδια σειρά γραφικῶν συμβόλων μπορούσε νὰ χρησιμεύει καὶ γιὰ τὶς δύο περιπτώσεις.

[100] (3) Ἡ γραφὴ εἶχε μιὰ σειρά συμβόλων πὺ συμβατικὰ ἀποδίδονται ὡς za, ze, zo. Αὐτὰ τὰ σύμβολα ἀντιπροσωπεύουν κλειστὰ σύμφωνα πὺ ἀρχικὰ ἦταν «οὐρανικοποιημένα», δηλαδή προφέρονταν μὲ ἓνα οὐρανικοποιημένο ἡμίφωνο: kja, gja, dja, καὶ οὕτω καθεξῆς γιὰ τὰ ἄλλα φωνήεντα. Φυσικὰ δὲν γνωρίζουμε ἂν αὐτοὶ οἱ ἤχοι προφέρονταν ἀκόμη ὡς οὐρανικοὶ στὴ μυκηναϊκὴ περίοδο. Ὅπως θὰ φανεῖ ἀπὸ τὰ παραδείγματα πὺ ἀκολουθοῦν, οἱ ἤχοι πὺ ἀντιπροσωπεύονταν ἀπὸ τὴ σειρά z τῆς Γραμμικῆς Β, συχνὰ κατέληξαν στὸ κλασικὸ ζ: ka-zo-e = κάκγο(ν)ες (κλασικὸ κακίονες)· me-zo-e = μέγγο(ν)ες (κλασικὸ μείζονες)· to-pe-za = τόρπεδα (σὲ μερικὲς διαλέκτους †τόρπεζα, ἀττικὸ τράπεζα)· za-we-te = χυάφετες (ἰωνικὸ σῆτες).

[101] (4) Ὁ πιὸ σημαντικὸς νεωτερισμὸς, σὲ ἀντίθεση μὲ τοὺς ἀρχαῖσμούς πὺ ἤδη σημειώθηκαν, φαίνεται στὴ συμπεριφορὰ τοῦ πρωταρχικοῦ *ti, ἰδίως στὸ τέλος λέξεων. Ἡ ἀρχικὴ συλλαβὴ ti παρέμεινε ἄθικτὴ στὶς δυτικὲς διαλέκτους τῆς ἐλληνικῆς γλώσσας, ἀλλὰ στὴν ἀνατολικὴ ἐλληνικὴ μεταβλήθηκε σὲ si. Πρὶν ἀπὸ τὴν ἀποκρυπτογράφηση τῆς Γραμμικῆς Β ἦταν ἄγνωστο πότε ἔγινε αὐτὴ ἡ ἀλλαγὴ στὶς ἀνατολικὲς ἐλληνικὲς διαλέκτους. Ἐπειδὴ ἡ γραφὴ παντοῦ ἐμφανίζει τὸ τελικὸ -si, καὶ ποτὲ τὸ τελικὸ -ti, ἡ ἀλλαγὴ θὰ πρέπει νὰ εἶχε γίνει τουλάχιστον ἀπὸ τὸ 1400 π.Χ. Ἀρκετὰ σαφῆ παραδείγματα προέρχονται ἀπὸ τὸ τρίτο πρόσωπο τῶν ρημάτων:

ένικός: di-do-si = δίδονσι (>δίδουσι) (δυτ. ἔλλην. δίδοντι).
 πληθυντικός: e-e-si = έενσί (>είσί) (δυτ. ἔλλην. έντί).
 πληθυντικός: e-ko-si = έχονσι (>έχουσι) (δυτ. ἔλλην. έχοντι).
 ένικός: pa-si = φᾶσί (δυτ. ἔλλην. φᾶτί).

[102] Δύο μὴ ρηματικοὶ τύποι προσφέρουν ἐπίσης μαρτυρία ἀλλαγῆς ἀπὸ t σὲ s: (α) ro-si = ποσί, ποὺ δὲν εἶναι πραγματικὰ μαρτυρημένο στὴν ἑλληνικὴ τῶν ἱστορικῶν χρόνων, ἀλλὰ μπορεῖ νὰ συναχθεῖ ἀπὸ τὸ ἀνατολικὸ ἑλληνικὸ (ἀρκαδικό) πός (έναντι τοῦ δυτικοῦ ἑλληνικοῦ ποτί). (β) ro-se-da-o = Ποσειδάων (έναντι τοῦ δυτικοῦ ἑλληνικοῦ Ποτειδάν).

Μορφολογία

[103] (I) Ἡ κλίση τῶν φωνηεντολήκτων οὐσιαστικῶν μαρτυρεῖται καλῶς σὰ κείμενα τῆς Γραμμικῆς Β. Στις περισσότερες λεπτομέρειές τους κλίνονται ὅπως ἀκριβῶς ἀναμενόταν, μέσα στὸ πλαίσιο τῶν ὀρθογραφικῶν κανόνων ποὺ ἤδη εἶχαν θεμελιωθεῖ. Δίνουμε πρῶτα μερικὰ σαφῆ παραδείγματα τῶν πτωτικῶν τύπων, ἐνῶ ἐκεῖνα ποὺ ἐμφανίζουν κάποιες εἰδικές δυσκολίες ἢ ἔχουν ἰδιαιτέρο ἐνδιαφέρον ἐξετάζονται κατόπιν:

σὲ -a:	θηλυκά	
ΕΝΙΚΟΣ		
ὀνομαστικὴ	ko-wa	κόρφᾶ
αἰτιατικὴ	ki-ri-ta	κριθᾶν
γενικὴ	ko-to-na	κτοινᾶς
δοτικὴ		
ὀργανικὴ		
ΔΥΪΚΟΣ		
ὀνομαστικὴ	to-pe-zo	{ τορπέζω; { τορπέζοι;
ΠΑΗΘΥΝΤΙΚΟΣ		
ὀνομαστικὴ	a-ni-ja	άνιαι
αἰτιατικὴ	ai-ka-sa-ma	αἰξμᾶνς
γενικὴ	ko-to-na-o	κτοινᾶων
δοτικὴ		
ὀργανικὴ	a-ni-ja-pi	άνιάφι

σέ -ο:	ἀρσενικά		οὐδέτερα	
ΕΝΙΚΟΣ				
ὀνομαστική	ko-wo	κόρφος	e-ra ₃ -wo	ἔλαιφον
αἰτιατική	do-so-mo	δοσμόν	ri-no	λίνον
γενική	te-o-jo	θεοῖο		
δοτική	da-mo	δάμωι		
ὀργανική	ka-ko	χαλκῶι		
ΔΥΪΚΟΣ				
ὀνομαστική	po-ro	πῶλω		
ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ				
ὀνομαστική	i-fo	ἵπποι	pa-ka-na	φάσγανα
αἰτιατική	si-a ₂ -ro	σίαλος	o-na-ta	ὄνατα
γενική	a-ne-mo	ἀνέμων		
δοτική	do-e-ro-i	δοέλο-ι		
ὀργανική	de-so-mo	δεσμοῖς		

[104] (α) Ἡ γενική ἐνικοῦ φωνηεντολήκτων σέ -ο συνήθως λήγει σέ -ο-jo, τύπο μεγίστου ἐνδιαφέροντος, ὁ ὁποῖος δείχνει ὅτι ἡ ἰνδοευρωπαϊκὴ κατάληξη *-osyo εἶχε ἐξελιχθεῖ σέ -ογο στὴ μυκηναϊκὴ ἑλληνικὴ. (Αὐτὴ ἡ ἀρχαϊκὴ γενική ἐνικοῦ σέ -οιο εἶναι συνηθισμένη στὸν Ὅμηρο, ὁ ὁποῖος χρησιμοποιοεῖ ἐπίσης τύπους σέ -οο καὶ -οου). Ὁρθογραφίες ὅπως du-ni-jo, si-ri-jo καὶ te-o, ἀντὶ du-ni-jo-jo, si-ri-jo-jo, καὶ te-o-jo ἀντίστοιχα, μπορεῖ νὰ προέρχονται ἀπὸ λάθη γραφῶν ἢ μπορεῖ νὰ ἐκφράζουν τὴν ὑπαρξὴ μιᾶς «ἀφαιρετικῆς» γενικῆς ποὺ λήγει σέ -ο.

[105] (β) Στὸν πληθυντικὸ χρησιμοποιοῦνται ξεχωριστοὶ τύποι γιὰ τὴ δοτικὴ καὶ τὴν ὀργανικὴ. Γιὰ τὰ φωνηεντόληκτα σέ -ο, ἡ κατάληξη ὀργανικῆς πληθυντικοῦ εἶναι -ο, ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ ἀντιπροσωπεύει τίποτε ἄλλο παρὰ τὸ -οις. Ἡ κατάληξη δοτικῆς πληθυντικοῦ εἶναι -ο-ι, ἀλλὰ δὲν εἶναι εὐκόλο νὰ ἐρμηνευθεῖ, καὶ ἀκόμη καὶ τώρα δὲν ὑπάρχει ὁμοφωνία ὡς πρὸς τὸ ἑλληνικὸ της ἰσοδύναμο. Εἶναι γνωστὸ ὅτι στὶς ἑλληνικὲς διαλέκτους χρησιμοποιοῦνται δύο κατάληξεις, -οις καὶ -οισι, γιὰ τὴ δοτικὴ καὶ τὴν ὀργανικὴ, χωρὶς διάκριση· εἶναι σχεδὸν βέβαιο ὅτι ἡ κατάληξη ποὺ γράφεται -ο-ι στὴ Γραμμικὴ Β ἔγινε -οισι

σὲ κατοπινοὺς χρόνους. Ἄλλὰ αὐτὸ καθαυτὸ τὸ -ο-ι δὲν μπορεῖ νὰ ἀντιπροσωπεύει τὸ -οισι, οὔτε εἶναι βásiμο νὰ ὑποθέσουμε ὅτι ἀντιπροσωπεύει τὸ -οις. Ἄν καὶ συχνὰ διατυπώνεται ἡ ὑπόθεση ὅτι τὸ -ο-ι εἶναι ἀπλῶς μιὰ ὀρθογραφία τοῦ -οιηι, αὐτὴ ἡ θεωρία δημιουργεῖ ἱστορικὰ προβλήματα: εἰδικότερα, δὲν εἶναι εὐκόλο νὰ φαντασθοῦμε γιατί τὸ δεδομένο -h- ἀντικαταστάθηκε ἀπὸ τὸ -σ-.

[106] (γ) Ἡ κατάληξη -ri στὸν πληθυντικὸ φωνηεντολήκτων σὲ -a εἶναι τὸ ἴδιο ἐπίθημα ποὺ ἀπαντᾶται στὸν Ὀμηρο (-φι), καὶ τὸ ὁποῖο προέρχεται ἀπὸ τὸ ἰνδοευρωπαϊκὸ *-bhis. Ἄλλὰ ἡ χρήση του εἶναι πρὸ περιορισμένη στὴ μυκηναϊκὴ ἑλληνικὴ ἀπ' ὅ,τι στὸν Ὀμηρο. Ἐνῶ ὁ Ὀμηρος συχνὰ προσαρτᾶ τὸ -φι σὲ οὐσιαστικὰ ἐνικοῦ, οἱ γραφεῖς τῆς Γραμμικῆς Β τὸ χρησιμοποιοῦν ἐπὶ τὸ πλεῖστον στοὺς πληθυντικούς τύπους, καὶ μάλιστα στοὺς πληθυντικούς φωνηεντολήκτων σὲ -a ἢ συμφωνολήκτων οὐσιαστικῶν. Ἡ μυκηναϊκὴ ὁμῶς ὁμοιάζει μὲ τὴν ὀμηρικὴ ἑλληνικὴ στὸ ὅτι χρησιμοποιεῖ τὸ -ri ὄχι μόνο μὲ μιὰ ἀσστηρὰ «ὀργανικὴ» ἔννοια, ἀλλὰ ἐπίσης καὶ ὡς ἀφαιρετικὴ ἢ τοπικὴ.

[107] (δ) Ἐνας τύπος ποὺ προξενεῖ ἔκπληξη ἀπαντᾶται στὸν δυϊκὸ τοῦ θηλυκοῦ, π.χ. to-re-zo: «δύο τράπεζαι». Ἐχουν διατυπωθεῖ δύο διαφορετικὲς ἀπόψεις γι' αὐτὸν τὸ σχηματισμὸ: εἴτε τὸ ἀρχικὸ *-αι μεταβλήθηκε σὲ -ω κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὴν κατάληξη τοῦ ἀρσενικοῦ δυϊκοῦ (σὲ ὑποστήριξη αὐτῆς τῆς ἄποψης ἀναφέρεται τὸ καλυψαμένω τοῦ Ἡσιόδου στὸ Ἔργα καὶ Ἡμέραι 198)· εἴτε τὸ -ο τῆς Γραμμικῆς Β συμβολίζει ὄχι τὸ -ω, ἀλλὰ τὸ -οι, ποὺ θεωρεῖται ἡ ἀρχικὴ κατάληξη τοῦ δυϊκοῦ.

[108] Παραδείγματα κλίσης ἀρσενικῶν σὲ -a μᾶς δίνουν οἱ ἀκόλουθοι τύποι:

ΕΝΙΚΟΣ

ὀνομαστικὴ	e-qe-ta	ἐπέτᾱς
γενικὴ	su-qa-ta-o	σὺβάτᾱο
δοτικὴ	ra-wa-ke-ta	λάφᾱγέτᾱι

ΔΥΪΚΟΣ

ὀνομαστική	e-qe-ta-e	ἐπέταε
------------	-----------	--------

ΠΑΗΘΥΝΤΙΚΟΣ

ὀνομαστική	e-qe-ta	ἐπέται
γενική	e-re-ta-o	ἐρετῶν
δοτική	e-qe-ta-i	ἐπέτα-ι

Σὲ αὐτὴ τὴν κλίση, εἶναι ἀξιοσημείωτο πὼς ὄχι μόνο ἡ γενική πληθυντικοῦ ἀλλὰ καὶ ἡ γενική ἐνικοῦ λήγουν σὲ -a-o: γεγονός πού θέτει σοβαρὰ ὑπὸ ἀμφισβήτηση τὴν παραδοσιακὴ ἀποψη ὅτι ἡ κατάληξη -ου τῆς γενικῆς τοῦ ἐνικοῦ στὴ μεταγενέστερη ἑλληνικὴ (π.χ. τὸ ἀττικὸ νεανίου) σχηματίσθηκε κατὰ τὸ πρότυπο τοῦ -oo τῆς γενικῆς τῶν φωνηεντολήκτων σὲ -o. Ἀξίζει νὰ σημειωθεῖ, ἐπιπλέον, τὸ γεγονός ὅτι αὐτὴ ἡ κλίση ἔχει δα-ναιοθεῖ μιὰ δυϊκὴ κατάληξη -e ἀπὸ τὰ συμφωνόληκτα.

[109] (2) Ἡ μεγάλη σημασία τῶν ἑλληνικῶν οὐσιαστικῶν σὲ -εύς γιὰ τὴν ἀποκρυπτογράφηση τῆς γραφῆς ἔχει ἤδη καταδειχθεῖ (§ 56): ἐδῶ παρουσιάζονται οἱ γενικὲς γραμμὲς τῆς κλίσης:

ΕΝΙΚΟΣ

ὀνομαστική	i-je-re-u	ἱερεὺς
γενική	i-je-re-wo	ἱερῆφος

ΔΥΪΚΟΣ

ὀνομαστική	a-(pi-)po-re-we	ἀμ(φι)φορῆφε
------------	-----------------	--------------

ΠΑΗΘΥΝΤΙΚΟΣ

ὀνομαστική	ka-ke-we	χαλκῆφες
δοτική	ka-ke-u-si	χαλκεῦσι
ὀργανική	ku-te-re-u-pi	†Κυθηρεῦφι;

[110] Ἀνάμεσα στὰ παραδείγματα ἄλλων λέξεων μὲ δι-φθογγικὸ χαρακτήρα, τὰ πιὸ σημαντικὰ εἶναι δύο πλάγιες πτώσεις τοῦ Ζεύς: di-wo = Διφός (γενική), di-we = Διφεί (δοτική).

[111] Ἡ δοτικὴ ἐνικοῦ i-je-we ἐμφανίζεται ὡς ἑτερόκλιτος τύπος τῆς λέξης (υ)ῖός, ἀλλὰ τὸ ὅλο ζήτημα τῶν λέξεων πού

άντιπροσωπεύουν τήν ἔννοια «γιός» στή Γραμμική Β εἶναι πολὺ σύνθετο.

[112] Τὸ qo-o πρέπει νὰ ἀντιπροσωπεύει κάποιον τύπο τῆς λέξης βοῦς, καὶ ἐμφανίζει τὴν ἀναμενόμενη ὀρθογραφία μὲ ἓνα χειλικούπερωικό (εἶναι γνωστὸ ὅτι ἡ λέξη βοῦς προέρχεται ἀπὸ ἓνα θέμα ποὺ ἀρχίζει ἀπὸ *g^wo-). Τὸ μυκηναϊκὸ qo-o ἴσως νὰ ἀντιπροσωπεύει τὴν ὀνομαστικὴ ἑνικοῦ g^wōs, ἢ τὴν αἰτιατικὴ πληθυντικοῦ g^wōns (ποὺ ἐπίσης μεταβλήθηκαν σὲ βοῦς στὴν ἀττικὴ διάλεκτο ὡς ἀποτέλεσμα κανονικῶν ἠχητικῶν μεταβολῶν). Ἡ ὀρθογραφία τῆς Γραμμικῆς Β μὲ διπλασιασμένο ο εἶναι ἀνεξήγητη: μπορεῖ νὰ ἐκληφθεῖ εἴτε ὡς γραφικὸ λάθος, εἴτε ὡς μεμονωμένη παράσταση μακρότητας τοῦ φωνήεντος, εἴτε ὡς προσπάθεια νὰ ἀποφευχθεῖ ἡ γραφὴ μιᾶς λέξης ὡς μονοσύλλαβης σὲ περίπτωσιν ποὺ συγχεόταν μὲ κάποιον ἰδεογραφικὸ σύμβολο.

[113] (3) Τὰ οὐδέτερα σὲ -ος καὶ -ας ἀντιπροσωπεύονται ἀπὸ κάποια ἀσφαλῆ παραδείγματα, τὰ ὅποια στὸν δυϊκὸ καὶ τὸν πληθυντικὸ ἐμφανίζουν τοὺς ἀναμενόμενους ἀσυναίρετους τύπους:

ΕΝΙΚΟΣ

ὀνομαστικὴ	te-me-no	τέμενος	di-pa	δέπας; ⁴
αἰτιατικὴ	we-to	φέτος		
δοτικὴ	we-te-i	φέτει		

ΔΥΪΚΟΣ

ὀνομαστικὴ	qi-si-pe-e	ξίψεε	ke-ra-e	κέραε
------------	------------	-------	---------	-------

ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ

ὀνομαστικὴ			ke-ra-a	κέραα
αἰτιατικὴ	tu-we-a	θύφεα		
ὀργανικὴ	pa-we-pi	φάρφεσφι		

4. Γιά τὴν ἐναλλαγὴ i/e βλ. § 167.

[114] (4) Οί σωζόμενοι τύποι δὲν μᾶς ἐπιτρέπουν νὰ ἀποκαταστήσουμε πλήρως τὴν κλίση λέξεων μὲ θέμα ποὺ λήγει σὲ ὑγρὸ ἢ ρινικό, ἀλλὰ τὰ ἀκόλουθα παραδείγματα ἀρκοῦν γιὰ νὰ δείξουν ὅτι ὁ τύπος αὐτὸς κλινόταν κατὰ τὸν ἀναμενόμενο τρόπο:

ΕΝΙΚΟΣ				
ὀνομαστική	ma-te	μάτηρ	po-me	ποιμὴν
γενική			po-me-no	ποιμένος
δοτική			po-me-ne	ποιμένει
ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ				
ὀνομαστική			po-me-ne	ποιμένες
δοτική	pi-ri-e-te-si	...-σι		

Μία μόνο παρατήρηση εἶναι ἀναγκαῖο νὰ γίνει σὲ αὐτὸν τὸν πίνακα. Ἡ δοτική ἐνικοῦ ἐπὶ τὸ πλεῖστον λήγει σὲ -e, ὅπως ἐδῶ τὸ po-me-ne' ἀλλὰ ἀπαντῶνται ἐπίσης παραδείγματα δοτικῆς ἐνικοῦ σὲ -i, εἰδικὰ στὸ ὄνομα Ποσειδῶν, ποὺ παραλλάσσει ἀνάμεσα σὲ po-se-da-o-ne καὶ po-se-da-o-ni. Ἡ ἴδια παραλλαγή ἀπαντᾶται καὶ στὴν κλίση ὀνομάτων μὲ θέμα ποὺ λήγει σὲ κλειστὸ σύμφωνο. Ἡ ἰνδοευρωπαϊκὴ κατάληξη τῆς δοτικῆς/τοπικῆς ἐνικοῦ εἶναι *-ei, ποὺ γενικὰ ἀντικαθίσταται ἀπὸ τὸ -i στὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα τῶν ἱστορικῶν χρόνων, ἂν καὶ ὑπάρχουν ἀκόμη ἴχνη δοτικῆς σὲ -ei (π.χ. ἐκεῖ, Διφείφιλος). Ἐτσι οἱ δύο ὀρθογραφίες τῆς Γραμμικῆς Β ἴσως νὰ ἀντιπροσωπεύουν τὸν παλαιὸ καὶ τὸν νέο τύπο ἀντίστοιχα.

[115] (5) Ὁ ἐπόμενος πίνακας παρουσιάζει τοὺς βασικοὺς τύπους ἀρσενικῶν οὐσιαστικῶν (ἐκτὸς τοῦ wa-na-ka) τῶν ὁποίων τὸ θέμα λήγει σὲ κλειστὸ σύμφωνο:

ΕΝΙΚΟΣ				
ὀνομαστική	ti-ri-po	τρίπων	e-re-pa	ἑλέφας
γενική			e-re-pa-to	ἑλέφαντος
δοτική	po-de	ποδεῖ	e-re-pa-te	ἑλεφάντει
ΔΥΪΚΟΣ				
ὀνομαστική	ti-ri-po-de	τρίποδε		

ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ

ὀνομαστική	du-ma-te	...-τες
ὀργανική	ro-pi	πό(π)φι

Στὴν ὀργανικὴ πληθυντικῶν ro-pi, ἡ κατάληξη τοῦ θέματος ποδ-, ποὺ σημαίνει «πόδι», ἔχει ἀφομοιωθεῖ στὸ κλειστὸ σύμφωνο τῆς κατάληξης -φι.

[116] Παραθέτουμε τώρα τοὺς μαρτυρημένους τύπους τῆς λέξης wa-na-ka:

ΕΝΙΚΟΣ

ὀνομαστική	wa-na-ka	Φάναξ
γενική	wa-na-ka-to	Φάνακτος
δοτική	wa-na-ka-te ἢ wa-na-ke-te	Φανάκτει

Τὰ wa-na-ka-to καὶ wa-na-ka-te παρουσιάζουν ἀνώμαλες ὀρθογραφίες. Σύμφωνα μὲ τὴ συνήθη πρακτικὴ (§ 84), τὸ φωνῆεν τῆς «νεκρῆς» συλλαβῆς ἐναρμονίζεται μὲ τὸ φωνῆεν ποὺ ἀκολουθεῖ, ἔτσι ποὺ κανονικὰ θὰ ἔπρεπε νὰ ἀναμένουμε τοὺς τύπους *wa-na-ko-to καὶ wa-na-ke-te ἀντίστοιχα. Οἱ γραφεῖς πιθανότατα σχημάτισαν τὴν ὅλη κλίση βασιζόμενοι στὴν ὀνομαστικὴ wa-na-ka (§ 86): ἡ ἴδια πιθανῶς ἐξήγηση ἰσχύει καὶ γιὰ τὴν ὀρθογραφία τοῦ ἐπιθέτου wa-na-ka-te-ro (§ 142).

[117] Τὰ οὐδέτερα οὐσιαστικὰ ἀντιπροσωπεύονται ἀπὸ τὰ ἀκόλουθα:

ΕΝΙΚΟΣ

ὀνομαστική	re-ma σπέρμα /	a-mo	ἄρμο
	re-mo σπέρμο		

ΔΥΪΚΟΣ

ὀνομαστική		a-mo-te	ἄρμοτε
------------	--	---------	--------

ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ

ὀνομαστική		a-mo-ta	ἄρμοτα
δοτική		a-mo-si	ἄρμοσι

Ἡ ἐναλλαγὴ ἀνάμεσα στοὺς τύπους re-ma καὶ re-mo δύσκολα μπορεῖ νὰ ἐξηγηθεῖ, ἐκτὸς κι ἂν ὑποθέσουμε ὅτι στὶς μυκηναϊ-

κές ἐπιγραφές ἔχουν ἀφήσει ἴχνη διάφορες διάλεκτοι (§ 167). Στὴ μεταγενέστερη ἑλληνικὴ γλῶσσα ἀπαντῶνται, βέβαια, μόνο οἱ τύποι *σπέρμα* καὶ *ἄρμα* ἀντίστοιχα.

[118] (6) Στὰ κείμενα ἀπαντῶνται τέσσερα συγκριτικὰ ἐπίθετα, καὶ συγκεκριμένα τὰ *me-zo: μείζων*, *me-u-jo/me-wi-jo: μείων*, *a-ro₂: ἀρείων* (καλύτερος, ἀνώτερος), καὶ *ka-zo: κακίων* (χειρότερος, ὑποδέεστερος) (οἱ τύποι *a-ro₂* καὶ *ka-zo* δὲν μαρτυροῦνται ἄμεσα, ἀλλὰ ἡ ὑπαρξή τους μπορεῖ νὰ συναχθεῖ):

ἀρσενικὸ / θηλυκὸ		οὐδέτερο	
ΕΝΙΚΟΣ			
ὀνομαστικὴ	<i>me-zo</i>	<i>μέζων/-ως;</i>	
ΔΥΪΚΟΣ			
ὀνομαστικὴ	<i>me-zo-e</i>	<i>μέζοε</i>	<i>me-zo-e μέζοε</i>
ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ			
ὀνομαστικὴ	<i>me-zo-e</i>	<i>μέζοες</i>	<i>me-zo-a₂ μέζοχα;</i>
ΕΝΙΚΟΣ			
ὀνομαστικὴ	{ <i>me-u-jo</i> <i>me-wi-jo</i> }	<i>μείων/-ως;</i>	<i>me-wi-jo μείον</i>
ΔΥΪΚΟΣ			
ὀνομαστικὴ	<i>me-wi-jo-e</i>	<i>μείοε</i>	
ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ			
ὀνομαστικὴ	{ <i>me-u-jo-e</i> <i>me-wi-jo-e</i> }	<i>μείοες</i>	<i>me-u-jo-a₂ μείοχα;</i>
ΕΝΙΚΟΣ			
γενικὴ	<i>a-ro₂-jo</i>	<i>ἀρίοος;</i>	
ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ			
ὀνομαστικὴ	<i>a-ro₂-e</i>	<i>ἀρίοες</i>	<i>a-ro₂-a ἀρίοχα;</i>
ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ			
ὀνομαστικὴ	<i>ka-zo-e</i>	<i>κακίοες</i>	

[119] Ἐὰν καὶ τὰ σωζόμενα κείμενα ἐμφανίζουν τὴ χρῆση τοῦ *-τερος* στὸ σχηματισμὸ τῶν ἐπιθέτων (§ 142), τὸ ἐπίθημα αὐτὸ δὲν λειτουργεῖ ὡς κατάληξη τοῦ συγκριτικοῦ. Ὁ μυκηναϊ-

κός συγκριτικός σχηματίζεται με τὸ ἐπίθημα *-yo(s)-, πού στή μεταγενέστερη ἑλληνικὴ γλῶσσα παράγει τὴν κλίση σὲ -ίων, -ίονος, π.χ. ἡδίων καὶ τὸ ἰωνικὸ μέζων.⁵ Τὸ τελευταῖο σχηματίζεται ἀπὸ τὸ θέμα *μεγ-* καὶ τὸ συγκριτικὸ ἐπίθημα *-yw* ὃ ἦχος πού παράγεται ἀπὸ τὴ σύμφυρση τοῦ *g* καὶ τοῦ *y* γράφεται *z*, ὅπως στὸ μυκηναϊκὸ συγκριτικὸ *ka-zo*. Ἀντίθετα ἀπὸ ὅ,τι στή μεταγενέστερη ἑλληνικὴ, ἡ μυκηναϊκὴ δὲν ἐμφανίζει κανένα ἴχνος τοῦ *-n-* στὴν κλίση· ἔτσι παραμένει ἀσαφὲς ἂν ἡ ὀνομαστικὴ ἐνικοῦ *me-zo* ἀντιπροσωπεύει τὸ *μέζων* ἢ τὸ *μέζως*.

[I20] Ὁ πίνακας στὴν § 118 δίνει τὰ πιθανὰ ἰσοδύναμα τοῦ *a-to₂-jo* κτλ.: ἡ μυκηναϊκὴ παρουσιάζει ἕναν τύπο *ἀρίων* (ἢ *ἀρίως*), ὃ ὁποῖος στή μεταγενέστερη ἑλληνικὴ ἐπανεμφανίζεται ὡς *ἀρείων*. (Ἡ παραλλαγὴ ἀνάμεσα στὸ *me-u-jo* καὶ τὸ *me-wi-jo* ὀφείλεται καθαρὰ στοὺς γραφεῖς: συγκρίνατε τοὺς τύπους *di-u-jo* ~ *di-wi-jo*.)

[I21] (7) Μαρτυροῦνται με βεβαιότητα μόνο δύο προσωπικὲς ἀντωνυμίας: *-mi* = *μιν* (αἰτιατ. ἐνικ. γ' προσ. ἄρσεν./θηλ.) καὶ *pe-i* = *σφεις* (ἀρκαδικὴ δοτ. πληθ. γ' προσ. ἄρσεν./θηλ.).

[I22] (8) Μερικὲς λέξεις σχηματίζονται με τὸ δεικτικὸ θέμα *to-*:

to-so = *τόσ(σ)ος*·

to-so-de = *τοσ(σ)όσδε* (με ἐμφαντικὸ ἐπίθημα), ἴδιο νόημα·

to-so-ne = *τοσ(σ)όνε* (με δεικτικὸ ἐπίθημα;), ἴδιο νόημα·

to-to, ὄνομ. ἐνικ. οὐδετέρου (ἴσως ἀπὸ ἕνα πρωτογενὲς **to₂to₂*)·

to-e καὶ *to-me*, δοτ. ἐνικ. τῆς δεικτικῆς ἀντωνυμίας·

to-jo = *τοῖο*, γεν. ἐνικ. τῆς δεικτικῆς ἀντωνυμίας.

5. Τὸ *-ei-* τοῦ ἀττικοῦ *μείζων* προέκυψε ἀναλογικὰ πρὸς ἄλλα συγκριτικά, ὅπως τὰ *μείων* καὶ *χείρων*.

[123] (9) Ἐξί μόνο ἀπό τὰ ἀπόλυτα ἀριθμητικά μαρτυροῦνται χωρὶς ἀμφιβολία:

- 1: e-me, δοτική: ἀρχαῖκός τύπος πού ἐκφράζει τὸ ἐλληνικὸ ἐμεί (μὲ τὸ θέμα πού ἀρχικὰ ἦταν *sem-, καὶ τὸ ὁποῖο ἐμφανίζεται ἀκόμη στὸ λατινικὸ semel): κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους, τὸ m εἶχε πλέον ἀντικατασταθεῖ ἀπὸ τὸ n, ὅπως στὸ ἐνί.
- 2: dwo, αἰτιατική: du-wo-u-ri, ὀργανική. Αὐτοὶ οἱ τύποι μπορεῖ νὰ ἀντιπροσωπεύουν μιὰ πρωτογενὴ παραλλαγή (ἰνδοευρωπαϊκὸ *dwō ~ *duwō).
- 3: ti-ri-si = τρισί· ti-ri- = τρι- σὲ σύνθετα.
- 4: qe-to-ro- σὲ σύνθετα: ὁ τύπος αὐτὸς ἀντανακλᾶ πιστὰ τὸ πρωταρχικὸ χειλικούπερωικὸ στὴν ἀρχὴ τῆς λέξης (πβ. τὸ λατινικὸ quattuor). Ἡ τρίτη συλλαβὴ δείχνει ὅτι στὴ μυκηναϊκῇ διάλεκτῳ ἓνα ἀρχικὸ συλλαβικὸ r εἶχε ἐξελιχθεῖ σὲ ro, ἐνῶ στὴν ἀττική ἔγινε ar (τέτταρες) (πβ. μυκηναϊκὸ to-re-za = τόρπεζα ἀντὶ τοῦ ἀττικοῦ τράπεζα).
- 6: we- στὴ σύνθετῃ λέξῃ we-re-za (φέκ-πεζα).
- 9: e-ne-wo- = ἐννεφο- σὲ σύνθετες λέξεις.

[124] (10) Οἱ ἐπιγραφές τῆς Γραμμικῆς Β, ἀπὸ τὴν ἴδια τους τὴ φύση, περιέχουν περιορισμένο ἀριθμὸ ρηματικῶν τύπων. Ἀπουσιάζουν τὸ πρῶτο καὶ δεῦτερο πρόσωπο, καθὼς καὶ ἡ ὑποτακτική, εὐκτική καὶ προστακτική. Οἱ μόνοι χρόνοι πού μὲ βεβαιότητα χρησιμοποιοῦνται εἶναι ὁ ἐνεστώς, ὁ μέλλων, ὁ ἄριστος καὶ ὁ παρακείμενος. Ἀλλὰ ἀκόμη καὶ μὲ μόνο ὁδηγὸ τὶς διαθέσιμες μαρτυρίες, ὑπάρχουν μερικοὶ ρηματικοὶ τύποι πού προσφέρουν πολὺτιμες πληροφορίες γιὰ τὴν κατάστασιν τῆς ἐλληνικῆς γλώσσας στὴν ὕστερη ἐποχὴ τοῦ Χαλκοῦ (§ 125).

[125] Παραθέτουμε κατάλογο καλῶς μαρτυρημένων ρηματικῶν τύπων:

(ΑΤΤΙΚΟΣ ΕΝΕΣΤΩΣ)

ἀγείρω	a-ke-re = ἀγείρει (γ' ἐνικ. ἐνεργ. ἐνεστ.)
ἀραρίσκω	a-ra-ru-ja = ἀραρυῖα (ἐνικ. θηλ. μτχ. ἐνεργ. παρακ.) a-ra-ru-wo-a = ἀραρυφά (πληθ. οὐδ. μτχ. ἐνεργ. παρακ.)
δέω	de-de-me-no = δεδεμένος (ἐνικ. ἄρσ. μτχ. παθητ. παρακ.)
δέχομαι	de-ka-sa-to = δέξατο (γ' ἐνικ. μέσ. ἄορ.)
δίδωμι	di-do-si = δίδονσι (γ' πληθ. ἐνεργ. ἐνεστ.) di-do-to = δίδοντο (γ' πληθ. παθητ. ἐνεστ.) do-se = δώσει (γ' ἐνικ. ἐνεργ. μέλλ.) do-so-si = δώσονσι (γ' πληθ. ἐνεργ. μέλλ.) -do-ke = -δῶκε (γ' ἐνικ. ἐνεργ. ἄορ.) de-do-me-na = δεδομένα (πληθ. οὐδ. μτχ. παθητ. παρακ.)
εἶμι	e-e-si = ἔενσι (γ' πληθ. ἐνεστ.) e-o = ἔων (ἐνικ. ἄρσ. μτχ. ἐνεστ.)
εὔχομαι	e-u-ke-to = εὔχετο (γ' ἐνικ. μέσ. ἐνεστ.)
ἔχω	e-ke = ἔχει (γ' ἐνικ. ἐνεργ. ἐνεστ.) e-ko-si = ἔχονσι (γ' πληθ. ἐνεργ. ἐνεστ.) e-ko = ἔχων (ἐνικ. ἄρσ. μτχ. ἐνεστ.) e-ko-te = ἔχοντες (πληθ. ἄρσ. μετ. ἐνεστ.) e-ke-e = ἔχεεν (ἀπαρέμφ. ἐνεστ. ἐνεργ.)
ὀράω	-wi-de = -φίδε (γ' ἐνικ. ἐνεργ. ἄορ.)
τίθημι	te-ke = θῆκε (γ' ἐνικ. ἐνεργ. ἄορ.)
φημί	pa-si = φᾶσι (γ' ἐνικ. ἐνεργ. ἐνεστ.)

[126] "Όπως θά ἔπρεπε νὰ ἀναμένουμε, τὰ ἐνεργητικὰ ἀπαρέμφατα καί οἱ μετοχές παραμένουν ἀκόμη ἀσυναίρετα· ἔτσι ἡ μετοχή e-o ἀντιπροσωπεύει τὸ ἔων (ὀμηρικό· μτγν. ὦν) καί τὸ ἀπαρέμφατο e-ke-e προφέρεται ἔχεεν (μτγν. ἔχειν).

[127] Μιὰ ὑπόθεση ποὺ γιὰ πρώτη φορά ἔγινε πρὶν ἀπὸ τὴν ἀποκρυπτογράφηση, βρῖσκει ἔρεισμα στοὺς μεσοπαθητικούς τύπους e-u-ke-to καί di-do-to. Ἀπὸ καιρὸ εἶναι γνωστὸ ὅτι στὴν ἀρκαδικὴ διάλεκτο τῶν ἱστορικῶν χρόνων ἡ κατάληξη τῶν μεσοπαθητικῶν ἦταν -τοι / -ντοι, σὲ ἀντίθεση πρὸς τὰ -ται / -νται ἄλλων διαλέκτων. Αὐτὸ τὸ -τοι ἔθεωρεῖτο ἀποτέλεσμα μιᾶς δευτερεύουσας ἐξέλιξης ἀπὸ τὸ -ται σὲ αὐτὴ μόνο τὴ διάλεκτο. Ἄλλὰ τὸ 1952 ὁ Rui Pérez υποστήριξε ὅτι ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα εἶχε κληρονομήσει τὸ -τοι ἀπὸ τὴν ἰνδοευρωπαϊκὴ, καί ὅτι ἡ ἀρκαδικὴ διάλεκτος εἶχε διαφυλάξει αὐτὸ τὸ χαρακτηριστι-

στικό, ἐνῶ οἱ λοιπὲς διάλεκτοι εἶχαν εἰσαγάγει τὸ -ται κατ' ἀναλογία πρὸς ἄλλες μεσοπαθητικὲς καταλήξεις.

[128] Σὲ δύο περιπτώσεις ἡ ἀποκρυπτογράφηση ἔδωσε ρηματικὸς τύπους ποὺ προξενοῦν ἐκπληξή καὶ ποὺ δὲν θὰ μποροῦσε νὰ ἔχουν προβλεφθεῖ:

- (α) Ἡ κατάληξη μετοχῆς παρακειμένου (μὲ ἀμετάβατη ἔννοια) σὲ -u-ja ἀντιπροσωπεύει τὸν θηλυκὸ τύπο σὲ -uīa. Ὅπως εἶδαμε στὴν § 57, αὐτὴ ἦταν μία ἀπὸ τὶς ἐντυπωσιακὲς ἀντιστοιχίες ποὺ ἔπεισαν τὸν Ventris ὅτι ἡ γλώσσα τὴν ὁποία μελετοῦσε περιεῖχε μερικὰ τουλάχιστον στοιχεῖα τῆς ἐλληνικῆς. Ἀλλὰ ὁ πληθυντικὸς οὐδετέρου a-ra-tu-wo-a, ἐνῶ εἶναι ἐπίσης ἀναγνωρίσιμα ἐλληνικὸς, διαφέρει σὲ ἕνα σημαντικὸ σημεῖο ἀπὸ τὸν κλασικὸ τύπο, ἀφοῦ λήγει σὲ -όα καὶ ὄχι σὲ -ότα. Ὁ μυκηναϊκὸς τύπος μαρτυρεῖ ὅτι τὸ -τ- ποὺ ἐμφανίζεται στὴν κλίση κατὰ τοὺς ἱστορικὸς χρόνους εἰσῆχθη μετὰ τὸ τέλος τῆς ἐποχῆς τοῦ Χαλκοῦ.
- (β) Ἡ αὐξηση στοὺς παρωχημένους χρόνους παρουσιάζει ἕνα ἀπὸ τὰ ἄλυτα προβλήματα τῆς μορφολογίας τοῦ ἰνδοευρωπαϊκοῦ ρήματος. Τὰ δεδομένα εἶναι σαφῆ, ἀλλὰ μᾶς διαφεύγει ἀκόμη ἡ ἐξήγησή τους. Ἡ ρηματικὴ αὐξηση στοὺς ἱστορικὸς χρόνους ἀπαντᾶται σὲ μικρὸ μόνον ἀριθμὸ γλωσσῶν, ποὺ περιλαμβάνει τὴν ἐλληνικὴ, τὴν ἀβεστική καὶ τὴν βεδική. Στὴν ἀβεστική καὶ τὴν βεδική, ὅπως στὴν ἐλληνικὴ, ἡ αὐξηση δὲν εἶναι οὐσιῶδες μέρος τοῦ ρήματος· μπορεῖ νὰ συμπεριληφθεῖ ἢ νὰ παραλειφθεῖ κατὰ βούληση, ἰδίως γιὰ μετρικὸς λόγους. Πρὶν ἀπὸ τὴν ἀποκρυπτογράφηση τοῦ Ventris, ἔμοιαζε ἴσως βásiμη ἢ ἀποψη ὅτι ἡ αὐξηση ἀποτελοῦσε ἀναπόσπαστο μέρος τοῦ ἐλληνικοῦ ρηματικοῦ συστήματος, ἀλλὰ ὅτι ἡ λογοτεχνικὴ ἢ ποιητικὴ γλώσσα ποὺ χρησιμοποιοεῖ ὁ Ὅμηρος ἀνεχόταν τὴν παράλειψή της. Ἡ μυκηναϊκὴ μαρτυρία ἀποδεικνύει ὅτι μιὰ τέτοια ἀποψη δὲν εὐσταθεῖ. Οἱ τύποι ποὺ παρατίθενται στὶς ἐπιγραφὰς ἀπο-

δεικνύουν ότι η αύξηση συνήθως παραλείπεται: στην πραγματικότητα υπάρχει μιὰ μόνο περίπτωση ρήματος ιστορικού χρόνου που πιθανῶς περιέχει αύξηση, και συγκεκριμένα τὸ a-re-do-ke (ἀπέδωκε;): ἀλλὰ κι αὐτὸ ἄλλοῦ γράφεται χωρίς αύξηση: a-ru-do-ke (ἀπύδωκε). Ἔτσι εἶναι ἀδύνατο νὰ ὑποστηριχθεῖ πλέον ὅτι ἡ παράλειψη τῆς αύξησης εἶναι καθαρὰ ποιητικὸ φαινόμενο, ἀφοῦ ἀποτελεῖ συνήθη τύπο σὲ αὐτὰ τὰ ἐξαιρετικὰ πεζὰ κείμενα. Φαίνεται ὅτι ἡ ἐναλλαγή ἀνάμεσα στὸν αύξημένο καὶ τὸν ἀναύξητο τύπο, ποὺ προηγουμένως ἐθεωρεῖτο χαρακτηριστικὸ τῆς γλώσσας τοῦ Ὀμήρου, ἀντιπροσωπεύει ἓνα χαρακτηριστικὸ τῆς κοινῆς ἐλληνικῆς.

[129] (II) Στὴ μυκηναϊκὴ ἐμφανίζονται οἱ ἀκόλουθες ἐπιρρηματικὲς προθέσεις, γνωστὲς καὶ ἀπὸ τὴν κλασικὴ ἐλληνικὴ:

a-ri = ἀμφί, «ἐκατέρωθεν», εἰδικὰ σὲ σύνθετες λέξεις, π.χ. a-ri-e-ke = ἀμφιέχει.

a-ru = ἀπύ, ὁ αἰολικὸς/ἀρκαδοκυπριακὸς τύπος (ἀττικὸ ἀπό).

e-ne-ka = ἐνεκα (μὲ γενική) (§ 93, 203).

e-n- = ἐν (μόνο στὴ σύνθετη λέξη e-ne-e-si = ἐνέενσι).

e-ri (ἐπί), καὶ συνηθέστερα o-ri (ὀπί): ἀπαντῶνται καὶ οἱ δύο σὲ σύνθετες λέξεις ἀλλὰ καὶ ἀνεξάρτητα: τὸ ὀπί ἐμφανίζεται σποραδικὰ στὴ μεταγενέστερη ἐλληνικὴ γλώσσα.

ku-su (ξύν: ἀττικὸ σύν) καὶ me-ta (μετά), μὲ δοτικὴ.

pa-ro μὲ δοτικὴ: χρησιμοποιοεῖται ὅπως τὸ μεταγενέστερο παρά.

Ἡ ἔννοιά του εἶναι ἴσως «ἀπό», ἀλλὰ σὲ μερικὲς φράσεις μπορεῖ νὰ σημαίνει «εἰς».

re-da μὲ αἰτιατικὴ, «(κίνηση) πρὸς»: τὸ πεδὰ ἀπαντᾶται στὴν αἰολικὴ καὶ σὲ μερικὲς δωρικὲς διαλέκτους.

re-ri καὶ ro-ro ἀντιπροσωπεύουν τὰ περι- καὶ προ- ἀντίστοιχα (μόνο σὲ σύνθετες λέξεις).

ro-si νοηματικὰ ἀναλογεῖ πρὸς τὸ πρὸς: λειτουργεῖ ὡς ἐπιρρημα, «ἐπί».

u-ro (ὕπό) χρησιμοποιεῖται ὡς ἐπίρρημα.

[130] (12) Προθέματα καὶ ἐπιθήματα. Εἴκοσι περίπου ἐπιγραφές τῆς Γραμμικῆς Β ἀρχίζουν μὲ προκλιτικὸ ο- ἢ jo-· σὲ ὅλες, ἐκτὸς ἀπὸ μία, τὸ ο- ἢ jo- γράφεται ὡς μέρος τῆς πρώτης λέξης τῆς ἐπιγραφῆς. Σχεδὸν πάντα, ἡ λέξη ποὺ ἔχει πρόθεμα τὸ ο-/jo- εἶναι κύριο ρῆμα· ἢ, γιὰ νὰ εἴμαστε πιὸ σαφεῖς, ἡ παρουσία τοῦ ο-/jo- φέρνει τὸ κύριο ρῆμα στὴν ἀρχὴ τῆς πρότασης. Ἡ ἐναλλαγὴ ἀνάμεσα στὸ ο- καὶ τὸ jo- ὀφείλεται καθαρὰ στοὺς γραφεῖς· οἱ δύο τύποι δὲν διαφέρουν σὲ νόημα. Συνήθως ἐξηγοῦνται ὡς ὀρθογραφίες κάποιου ἀναφορικοῦ (ὡς ἢ ὄ) ἢ δεικτικοῦ (ὡς)· στὴν πραγματικότητα, ὅμως, ἡ μυκηναϊκὴ χρῆση δὲν παραλληλίζεται στενὰ μὲ καμία ἀπὸ τίς χρήσεις τῆς μεταγενέστερης ἑλληνικῆς. Ὅποια καὶ νὰ ἴναι ἡ ὀρθὴ ἐξήγηση, ἡ λειτουργία τοῦ ο-/jo- εἶναι ἀρκετὰ σαφής· χρησιμοποιεῖται ὡς εἰσαγωγικὸ μόριο ὄχι μόνον μιᾶς ἐπιγραφῆς, ἀλλὰ μερικὲς φορὲς ὀλόκληρης συλλογῆς κειμένων (§ 207, 229, 308).

[131] Ὡς προεκτάσεις τοῦ «εἰσαγωγικοῦ» ο- ἐμφανίζονται τρεῖς λέξεις: o-a₂, o-da-a₂ καὶ o-de-qa-a₂. Ἀπὸ αὐτές, ἡ πρώτη καὶ ἡ τρίτη παρουσιάζονται μόνον μία φορὰ καὶ μοιάζουν νὰ ἀποτελοῦν ἀπλὲς παραλλαγές τοῦ o-da-a₂. Ἡ λειτουργία καὶ τῶν τριῶν εἶναι νὰ εἰσάγουν νέα «παράγραφο» μέσα στὸ σῶμα μιᾶς ἐπιγραφῆς.

[132] Τὰ ἀρνητικὰ ο-u-(οὐ-) καὶ ο-u-ki- (οὐκι-) γράφονται ὡς μέρη τῆς λέξης ποὺ ἔπεται. Ἐπίσης ἀπαντᾶται καὶ τὸ ο-u-qe (οὔτε).

[133] Ἀπὸ τὰ μυκηναϊκὰ ἐπιθήματα, τὸ -de (προφερόμενο ὡς μέρος τῆς λέξης ποὺ προηγεῖται) λειτουργεῖ σχεδὸν ἀκριβῶς ὅπως καὶ στὴ μεταγενέστερη ἑλληνικὴ γλῶσσα. Χρησιμοποιεῖται: (α) ὅπως τὸ ἀντιθετικὸ μόριο δέ· (β) ὅπως τὸ δεικτικὸ ἐπίθημα (στὸ to-so-de κτλ.)· (γ) ὅπως τὸ τοπικὸ δε ποὺ δηλώνει κίνηση πρὸς τόπο (allative). Αὐτὴ ἡ χρῆση τοῦ ἐπιθήματος -de εἶναι ἐκτεταμένη στὰ κείμενα τῆς Γραμμικῆς Β. Πολὺ σπα-

νιότερο, ἂν καὶ μαρτυρεῖται σχετικὰ ἀσφαλῶς, εἶναι τὸ ἐπιρρηματικὸ ἐπίθημα *-te* (*-θεν*), ποὺ δηλώνει κίνηση ἀπὸ τόπο, π.χ. *a-ro-te-ro-te* = ἀμφοτέρωθεν.

[134] Τὸ *-qe*, γραφόμενο ὡς τμημα τῆς λέξης ποὺ προηγεῖται, χρησιμοποιεῖται, ὅπως τὸ *te* στὴ μεταγενέστερη ἑλληνική, ὡς συνδετικὸ μόριο λέξεων ἢ προτάσεων. Μερικὲς φορές ἀπαντᾶται τὸ *-qe*....*qe*.... κατ' ἀντιστοιχίαν πρὸς τὸ *te*.... *te*.... (γιὰ τὸ *o-u-qe* βλ. § 132). Στὶς πινακίδες τῆς σειρᾶς Ε τῆς Πύλου, τὸ *-qe* συνδέεται μὲ τὸ *e-ke* (*ἔχει*) καὶ τὸ *e-ko-si* (*ἔχονσι*) σὲ συνθήκες ποὺ καθιστοῦν τὴν ἔρμηνεία του ὡς συνδετικὸ ἀδύνατη. Ἐπιπλέον, ἡ παρουσία τοῦ *-qe* σὲ αὐτὰ τὰ κείμενα διατάσσει τὴν σειρά τῶν λέξεων, χωρὶς νὰ ἐπιφέρει καμιά αἰσθητὴ ἀλλαγὴ στὸ νόημα. Αὐτὰ τὰ δεδομένα ὑποδηλώνουν ὅτι στὴ σειρά Ε τὸ *-qe* ἀντιπροσωπεύει ἓνα μόριο διαφορετικὸ ἀπὸ τὸ *te*, ὅπως αὐτὸ χρησιμοποιεῖται σὲ κατοπινούς χρόνους.

Σχηματισμὸς λέξεων

[135] Ἐδῶ θὰ γίνῃ ἀναφορὰ μόνον στὰ σημαντικότερα σημεῖα· τὸ ζήτημα ἐξετάζεται περαιτέρω στὶς § 142-151.

[136] (1) Οὐσιαστικὰ σὲ *-e-u* καὶ *-e-ja*. Τὰ οὐσιαστικὰ (ιδίως ὀνόματα προσώπων) σὲ *-e-u* (*-εύς*) ἀφθονοῦν στὰ κείμενα τῆς Γραμμικῆς Β, ἐνῶ μερικὲς φορές ἀπαντῶνται καὶ τὰ ἀντίστοιχα θηλυκά:

<i>i-je-re-u</i> = <i>ἱερεύς</i>	<i>i-je-re-ja</i> = <i>ἱέρεια</i>
<i>ke-ra-me-u</i> = <i>κεραμεύς</i>	<i>ke-ra-me-ja</i> = <i>Κεράμεια</i> (ὡς κύριο ὄνομα)

Ἡ ἀντιστοιχία ἀνάμεσα σὲ αὐτοὺς τοὺς ἀρσενικοὺς καὶ θηλυκοὺς τύπους ἀποτελεῖ τυπικὸ χαρακτηριστικὸ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας. Ἡ ἀπουσία τοῦ *-w-* πρὶν ἀπὸ τὸ *-ja* στὴ Γραμμικὴ Β μπορεῖ ἴσως νὰ ἐξηγηθεῖ μὲ τὴν ὑπόθεση ὅτι στὴν κατάληξη **-efya* / **-ηfya* τὸ σύμπλεγμα *-fy-* ἐξελίχθηκε σὲ *-yy-*.

[137] (2) Ουσιαστικά τοῦ ἐνεργοῦντος προσώπου. Στὰ κείμενα τῆς Γραμμικῆς Β τὰ οὐσιαστικά αὐτὰ ἀντιπροσωπεύονται μὲ κατάληξη *-τηρ* καὶ *-τᾶς*.

[138] Ἀπὸ τὰ δεκαπέντε περίπου μυκηναϊκὰ οὐσιαστικά πὺ λήγουν σὲ *-te* (*-τηρ*), ἐλάχιστα μόνο ἐπιδέχονται ἐρμηνεῖα σὲ ὅ,τι ἀφορᾷ τὸ θέμα τους: π.χ. *i-ja-te* = *ἰᾶτήρ* (ἰατρός). Σὲ αὐτὴ τὴν κατηγορία ἀνήκει μὲ βεβαιότητα ὁ ἐπίσημος τίτλος *ko-re-te*, ἀλλὰ καμὶὰ πειστικὴ ἐξήγηση δὲν ἔχει βρεθεῖ ἀκόμη γιὰ τὸ στοιχεῖο *ko-re*. Τὸ ἀντίστοιχο θηλυκὸ ἀντιπροσωπεύεται ἀπὸ μερικά οὐσιαστικά πληθυντικῶ μὲ κατάληξη *-i-ra₂*, γιὰ παράδειγμα *a-ke-ti-ra₂* καὶ *ra-pi-ti-ra₂*.

[139] Παραδείγματα τοῦ δεύτερου τύπου μὲ κατάληξη *-ta* (*-τᾶς*, ἄττικὸ-ἰωνικὸ *-της*) εἶναι: *ai-ki-ra-ta* = *αἰγι...* (αἰγοβοσκός)· *e-qe-ta* = *ἐπέτᾶς* (ἀκόλουθος)· *e-re-ta* = *ἐρέτᾶς* (ἐρέτης, κωπηλάτης)· *ku-na-ke-ta-i* = *κυνᾶγέτᾱι* (δοτικὴ) (κυνηγός)· *qo-u-qo-ta* = *βουβότᾶς* (βουκόλος)· *ra-wa-ke-ta* = *λᾶφᾶγέτᾶς* (ἡγέτης τοῦ λαοῦ)· *su-qo-ta* = *συβώτᾶς* (χοιροβοσκός)· *to-ko-so-ta* = *τοξότᾶς* (τοξότης).

[140] (3) Οὐσιαστικά σὲ *-i-ko*. Ἀτυχῶς, ἡ κατάληξη *-i-ko*, πὺ ἀπαντᾶται σὲ εἴκοσι περίπου μυκηναϊκὲς λέξεις, μπορεῖ νὰ ἀντιπροσωπεύει, ἐξίσου καλὰ, τὶς καταλήξεις *-ικός*, *-ίσκος* ἢ *-ιχος*. Ἀρκετὰ βέβαιο παράδειγμα τῆς τελευταίας περίπτωσης ἀποτελεῖ τὸ ὄνομα *ma-ni-ko* = *Μάνιχος*; Στὸ *ti-ri-po-di-ko*, ὡστόσο, ἡ κατάληξη πιθανῶς ἀντιπροσωπεύει τὸ ὑποκοριστικὸ *-ισκ-*: *τριποδίσκοι*, «μικροὶ τρίποδες». Παραμένει ἄδηλο ἂν ἀπαντᾶται ποτὲ τὸ *-ικός*: γιὰ παράδειγμα, δὲν ὑπάρχει τίποτα γιὰ νὰ μᾶς βοηθήσει ἂν τὸ γυναικεῖο ὄνομα *ta-ra-mi-ka* προφέρεται *Θαλαμικᾶ* ἢ *Θαλαμίσκᾶ*.

[141] (4) Ἐπίθετα μὲ τὸ ἐπίθημα *-we*/*-we-sa*. Ἡ μυκηναϊκὴ κληρονόμησε τὸ ἐπίθημα **-fent*, καὶ τὸ προσάρτησε ἄμεσα στὸ θέμα τοῦ οὐσιαστικῶ, ἔτσι ὥστε νὰ δημιουργηθεῖ ἓνα ἐπίθετο πὺ σημαίνει «(ἐφοδιασμένος) μέ»: στὴ μεταγενέστερη ἑλληνι-

κή, ἡ κατάληξη *-φεντ-ς ἀπλοποιήθηκε σὲ -εις. Ἡ κατάληξη τοῦ θηλυκοῦ ἦταν ἀρχικὰ *-wηt-yə / *-wet-yə, πού κατὰ τὴ μυκηναϊκὴ πλέον περίοδο εἶχε μεταβληθεῖ σὲ -φεσσα, τὸ ὁποῖο στὴ Γραμμικὴ Β γράφεται -we-sa. Τὸ ἐπίθημα -φεντς / -φεσσα ἐμφανίζεται σὲ τέσσερις σημαντικὲς κατηγορίες πινακίδων (στὶς περισσότερες περιπτώσεις, τὸ θέμα στὸ ὁποῖο προσαρτᾶται εἶναι δύσκολο, ἢ ἀδύνατο, νὰ ἀναγνωρισθεῖ):

- (α) Οὐδέτερες λέξεις πού προσδιορίζουν τὴ λέξη e-ta₃-wo (ἔ-λαιφον): e-ti-we, ku-ra-ro-we, ra-ko-we, wo-do-we. Γιὰ τὶς τρεῖς τελευταῖες λέξεις ἔχουν προταθεῖ ἀντίστοιχα τὰ ἐξῆς ἰσοδύναμα: κυπαρόφεν (ἀναμειγμένο μὲ κύπειρο)· σφακόφεν (ἀναμειγμένο μὲ ἐλελίφασκο = φασκόμηλο)· φορδόφεν (ἀρωματισμένο μὲ ρόδο) (PY Fr). (Γιὰ τὸ e-ti-we, βλ. E. P. Hamp, ZA 32 [1982] 33-34.)
- (β) Οὐδέτερα ἐπίθετα πληθυντικοῦ πού προσδιορίζουν τὴ λέξη a-mo-ta (ἄρμοτα, «τροχοῖ»): o-da-ku-we-ta, μὲ τὶς παραλλαγές του o-da-ke-we-ta καὶ o-da-tu-we-ta (τὸ θέμα τῆς λέξης ὁδοῦς μὲ ἐπίθημα -φεντ;): te-mi-dwe-ta (ἴσως τεμίδφεντα, «ἀναφερόμενα στὴν ἄκρη τοῦ τροχοῦ») (KN So).
- (γ) Θηλυκὰ ἐπίθετα ἐνικοῦ σὲ -we-sa (-φεσσα) πού προσδιορίζουν τὴ λέξη i-qi-ja (ἰππιά): mi-to-we-sa (μιλτόφεσσα, «βαμμένη κόκκινη»); wo-ra-we-sa (μὲ ἄγνωστο θέμα) (KN Sd).
- (δ) Θηλυκὰ ἐπίθετα ἐνικοῦ πού προσδιορίζουν τὶς λέξεις:
- 1) e-ka-ra (ἐσχάρα): au-de-we-sa, i-to-we-sa, pe-de-we-sa (πέδφεσσα, «μὲ πόδια»).
 - 2) qe-ra-na (εἶδος φιάλης): ko-ro-no-we-sa, to-qi-de-we-sa (τορπιδφεσσα, «μὲ σπεῖρες»).
 - 3) to-pe-za (τόρπεζα, «τράπεζα»): pi-ti-ro₂-we-sa (PY Ta).

[142] (5) Ἐπίθετα μὲ τὸ ἐπίθημα -te-ro. Ἐν καὶ τὸ μυκηναϊκὸ ἐπίθημα -te-ro (-τερος) δὲν ὑποδηλώνει συγκριτικὸ ὅπως στὴ μεταγενέστερη ἑλληνικὴ γλῶσσα, χρησιμοποιεῖται γιὰ τὸ σχη-

ματισμό επίθετου από τὸ οὐσιαστικό (ἴσως μὲ κάποια «ἀντιθετική» ἔννοια, ὅπως στὸ μεταγενέστερο ἀρίστερος). Τὸ μόνο σαφές, ἀλλὰ πολὺ σημαντικό, παράδειγμα εἶναι τὸ wa-na-ka-te-ro, *Φανάκτερος*, στὸ ὁποῖο τὸ ἐπίθημα ἔχει προστεθεῖ ἄμεσα στὸ θέμα wanak- (πβ. § 188).

[143] (6) *Ρηματικά ἐπίθετα* σὲ -te-o / -te-jo. Μιὰ λέξη ποὺ ἔχει τὴν ἐμφάνιση καὶ λειτουργία ρηματικοῦ ἐπιθέτου ἀπαντᾶται σὲ δύο διαφορετικούς τύπους στὰ μυκηναϊκὰ κείμενα. Στὴν Πύλο γράφεται qe-te-jo στὸν ἐνικὸ οὐδετέρου, καὶ qe-te-a₂ (= qe-te-ja;) στὸν πληθυντικό· ἀλλὰ στὴν Κνωσὸ ὁ ἐνικός της εἶναι qe-te-o καὶ ὁ πληθυντικός qe-te-a. Τὸ στοιχεῖο qe- ἴσως νὰ εἶναι ταυτόσημο μὲ ἓνα θέμα ποὺ ἐμφανίζεται, γιὰ παράδειγμα, στὸ ἔ-τει-σα, «πλήρωσα». Στὶς αἰολικὲς διαλέκτους, τὸ θέμα γράφεται μὲ π: αὐτὴ ἢ ὀρθογραφία μαρτυρεῖ ὅτι ἀρχικὰ τὸ θέμα ἦταν *k^wei-, τὸ ἀντίστοιχο τοῦ ὁποίου στὴ Γραμμικὴ Β ἦταν qe-. Ἡ τυπικὴ ἀναγνώριση τοῦ qe-te-(j)o ὡς ρηματικοῦ ἐπιθέτου ποὺ ἀντιστοιχεῖ στὸ μεταγενέστερο ἑλληνικὸ †τειτέον θὰ ἦταν ἄψογη, ἂν δὲν ὑπῆρχε μία μορφολογικὴ δυσχέρεια. Τὸ -τέος τοῦ ρηματικοῦ ἐπιθέτου τῆς κλασικῆς ἑλληνικῆς μπορεῖ νὰ προέρχεται μόνον ἀπὸ τὸ *-τέφος. Ἡ κατάληξη -te-jo μερικὲς φορὲς συνδέεται μὲ τὸ φατειὸς τοῦ Ἡσιόδου, ποὺ ἀπαντᾶται στὴ *Θεογονία* 310, ἐπίθετο ποὺ σχηματίζεται ἀπὸ τὸ φημί. Ἀλλὰ ἡ σύνδεση αὐτὴ ἴσως νὰ εἶναι ἀπατηλὴ, γιὰτὶ ἡ κατάληξη τοῦ φατειὸς ἐρμηνεύεται ὡς παράδειγμα μετρικῆς ἔκτασης.⁶ Γιὰ τὸ λόγο αὐτόν, εἶναι ἀπίθανο τὸ qe-te-(j)o νὰ ἀντιπροσωπεύει ἓνα ρηματικὸ ἐπίθετο τοῦ συγκεκριμένου τύπου ποὺ ἀπαντᾶται στὴ μεταγενέστερη ἑλληνικὴ γλῶσσα: ἂν εἶναι ρηματικὸ ἐπίθετο, ἀνήκει σὲ ἓναν τύπο ποὺ δὲν ἔχει διασωθεῖ. Ἀλλὰ τὸ νόημα τῆς λέξεως μπορεῖ νὰ προσδιορισθεῖ μὲ κάποια βεβαιότητα. Στὴν KN Fh 348.2, τὸ qe-te-o χρησιμοποιεῖται σὲ ἀντίθεση πρὸς τὸ ο-πο.

6. Πβ. H. Troxler, *Sprache und Wortschatz Hesiods*, Ζυρίχη 1964, 50.

“Αν και τὸ ἀκριβὲς νόημα τοῦ ο-πο εἶναι ἄγνωστο, ἂν συγκρί-
νουμε τὴν ἐμφάνιση τῆς λέξης αὐτῆς στὴν Κνωσό, τὴν Πύλο
καὶ τὶς Μυκῆνες, θὰ δοῦμε ὅτι προσδιορίζει κάτι σὰν «πληρω-
μή». Ὡς ἐκ τούτου, γε-te-(j)ο θὰ μπορούσε νὰ σημαίνει χοντρι-
κὰ «ἀπουσία πληρωμῆς» ἢ «πληρωτέο».⁷

[144] (7) *Ἐπίθετα ὕλης*. Αὐτὰ τὰ ἐπίθετα ἔχουν μία ἀπὸ τὶς
τρεῖς καταλήξεις τῆς μυκηναϊκῆς ἑλληνικῆς: -e-jo, ποὺ ἀντιπρο-
σωπεύει ἓνα ἀρχαϊκὸ -ειος· ἓνα μεταγενέστερο -e-o (-εος)· -i-jo,
ποὺ θυμίζει τὴν κατάληξη -ιος παρομοίων ἐπιθέτων τῆς αἰολι-
κῆς. Ἡ ἐναλλαγὴ ἀνάμεσα στὰ -ειος καὶ -εος ἀπαντᾶται ἐπί-
σης καὶ στὸν Ὅμηρο, ἂν καὶ ἐκεῖ ὁ πρῶτος τύπος ἴσως νὰ
προέρχεται ἀπὸ μετρικὴ ἔκταση. Μερικὲς φορές, καὶ οἱ τρεῖς
πιθανοὶ τύποι μαρτυροῦνται στὴ μυκηναϊκῆ, γιὰ παράδειγμα:
θέμα φοινῶκ: ro-ni-ke-ja, ro-ni-ke-a, ro-ni-ki-ja· θέμα φρῖν: wi-ri-
ne-jo, wi-ri-ne-o, wi-ri-ni-jo.

[145] (8) *Πατρωνυμικά, ἔθνικὰ καὶ ἄλλα ἐπίθετα σὲ -i-jo καὶ
-we-jo*. Ἐνδιαφέρον παρουσιάζει τὸ γεγονός ὅτι τὸ πατρωνυμι-
κὸ ἐπίθημα εἶναι -i-jo (-ιος)· μπορούμε νὰ συγκρίνουμε τὸ ὀμη-
ρικὸ *Τελαμώνιος Αἴας* καὶ τὴν χρῆση τῶν πατρωνύμικῶν ἐπιθη-
μάτων -ειος καὶ -αιος στὴ λεσβιακὴ διάλεκτο. Μερικὰ κύρια
ὀνόματα, μαζὶ μὲ πατρωνυμικά σὲ -i-jo, ἀπαντῶνται στὶς πινα-
κίδες ο-ka τῆς Πύλου (§ 232), γιὰ παράδειγμα: a-re-ku-tu-ru-wo
e-te-wo-ke-re-we-i-jo, «Ἀλεκτρώων Ἐτεόκλιος (= Ἐτεοκλέους
υἱός)», di-ko-na-ro a-da-ra-ti-jo, «Δικόνανος (;) Ἀδράστιος».

[146] Εἶναι γνωστὰ ἀρκετὰ ἔθνικὰ σὲ -(i)-jo / -(i)-ja, ποὺ
ἀντιστοιχοῦν στὰ ἔθνικὰ σὲ -ιος / -iᾶ τῆς μεταγενέστερης ἑλλη-
νικῆς: a-mi-ni-si-jo «Ἀμνίσιος»· di-ka-ta-jo «Δίκτιος»· ko-no-si-

7. M. Lejeune, *Mémoires* II, 287-312. Μὲ διαφορετικὴ συλλογιστικὴ, ἢ
M. Gérard-Rousseau καταλήγει στὴ σημασία «ἀποτυμημένος»: *Les Mentions
religieuses dans les tablettes mycéniennes*, Ρώμη 1968, 195-197.

jo «Κνώσιος»· ra-i-ti-jo «Φαίστιος»· ra-ki-ja-ni-ja «γυναίκα από την Pakijana»· ro-u-si-jo «Λούσιος»· tu-ri-si-jo «Τυλίσιος».

[147] Τρείς ακόμη τύποι βρίσκονται σε στενή αντίστοιχία με μεταγενέστερα επίθετα: (α) από το ουσιαστικό ko-re-te (-τηρ), ko-re-te-ri-jo (-τέριος)· (β) από το ουσιαστικό ra-wa-ke-ta (-τᾶς), ra-wa-ke-si-jo (-γέσιος)· (γ) από το ουσιαστικό i-je-re-u (-εύς), i-je-re-wi-jo (-ήφιος).

[148] Ἐπιπλέον, ἡ μυκηναϊκὴ παρουσιάζει δύο τύπους ποὺ δὲν ἀντιστοιχοῦν σὲ κανέναν μεταγενέστερο τύπο, καὶ συγκεκριμένα τοὺς τύπους wa-na-se-wi-ja (Φανασσηφία, παράγωγο τοῦ wa-na-sa = Φάνασσα) καὶ ro-ti-ni-ja-we-jo (ἀπαντᾶται ἐπίσης ro-ti-ni-ja-wi-jo καὶ ro-ti-ni-ja-we-i-jo), ποὺ κατὰ κάποιον τρόπο συνδέεται μὲ τὸ ro-ti-ni-ja = Πότνια. Ἡ λέξη δὲν μπορεῖ νὰ σχηματίζεται ἄμεσα ἀπὸ τὸ ro-ti-ni-ja, γιατί σὲ αὐτὴ τὴν περίπτωσι κανονικὰ θὰ ἔπρεπε νὰ ἔχουμε ἓνα ἐπίθετο τοῦ τύπου ro-ti-ni-ja-jo (πβ. di-u-ja-jo ἀπὸ τὸ di-u-ja)· οὔτε κάποιος τύπος ποτινεὺς ἀποτελεῖ πιθανὸ σημεῖο ἐκκίνησης, γιατί τότε μόνον ἡ ὀρθογραφία μὲ κατάληξι -wi-jo εἶναι εὐεξήγητη, καὶ ὄχι ἡ ὀρθογραφία μὲ κατάληξι -we-jo. Καμιὰ ικανοποιητικὴ ἐξήγησι τοῦ δευτέρου τύπου δὲν ἔχει προταθεῖ ἀκόμη. Ἔχει ὑποστηριχθεῖ ὅτι προέρχεται ἀπὸ κάποιον (μὴ μαρτυρημένο) οὐσιαστικὸ ro-ti-ni-ja-wo, ποὺ σημαίνει «περιοχὴ τῆς Πότνιας» (Lejeune)· ἢ κάποιος ποὺ προσεύχεται στὴν Πότνια» (Ruijgh)· ἢ, ἀπὸ μιὰ τελειῶς διαφορετικὴ θεώρησι, ὅτι τὸ -we-jo ἀντιπροσωπεύει ἓνα ἰνδοευρωπαϊκὸ ἐπίθημα ἀνάλογο πρὸς τὸ *-meyo- ποὺ ἐμφανίζεται στὸ ὀμηρικὸ ἀνδρόμεος (Risch) (πβ. § 182).

[149] (9) Ἄλφα στερητικό. Τὰ ἀρνητικὰ σύνθετα σχηματίζονται μὲ τὸ πρόθεμα a(n)- (<*n-), ὅπως ἀκριβῶς καὶ στὴ μεταγενέστερη ἑλληνικὴ:

(α) a-e-ti-to: «χωρὶς eti»·

(β) a-ki-ti-to: «χωρὶς kit»·

(γ) a-na-i-ta, a-na-i-to, a-na-ta: «χωρὶς διακόσμησι»·

- (δ) a-na-mo-to (ἀνάμοστοι): «ἀσύνδετοι;»
 (ε) a-na-ru-ke (ἀνάμπυκες): «χωρίς ἄμπυκες» («χωρίς ταινίες/ διαδήματα ἢ προμετωπίδια ἀλόγου»)
 (ς) a-no-we, a-no-wo-to (ἀνώφες, ἀνώφοτος): «χωρίς λαβές, ὦτα».

Ὁ τύπος a-e-ti-to (α) ἀπαντᾶται σὲ ἀντίθεση πρὸς τὸ e-ti-we σὲ περιγραφὲς λαδιοῦ: δὲν μπορούμε νὰ ποῦμε γιατί γραφόταν ἔτσι ἢ λέξι, καὶ ὄχι a-ne-ti-to. Οἱ τρεῖς τύποι ποὺ ἀναφέρονται στὸ (γ) βρίσκονται σὲ ἀντίθεση πρὸς τὸ a-ja-me-na, ποὺ φαίνεται νὰ σημαίνει «ἐφοδιασμένα». Ἀντίθετα πρὸς τὴ συνήθη πρακτικὴ τῆς μεταγενέστερης ἑλληνικῆς, τὰ a-na-i-ta καὶ a-na-ta προφανῶς εἶναι τριακτάληκτα ἐπίθετα.

[150] (10) Τὸ σύνθετο οὐσιαστικὸ ko-to-no-o-ko. Ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὰ σύνθετα ὀνόματα προσώπων, ἡ συνήθης μυκηναϊκὴ πρακτικὴ εἶναι νὰ παραθέτει τὰ δύο συνθετικὰ μιᾶς σύνθετης λέξεως χωρὶς τὴν παρεμβολὴ φωνήεντος. Ἀλλὰ στὴν περιπτῶση τῆς λέξεως ko-to-no-o-ko, ἡ μυκηναϊκὴ προδιαγράφει τὴν πρακτικὴ τῆς μεταγενέστερης ἑλληνικῆς μὲ τὴν παρεμβολὴ ἐνὸς φωνήεντος -ο- ἀνάμεσα στὸ πρῶτο καὶ τὸ δεύτερο συνθετικόν: ko-to-no-o-ko = κτοιν-ό-χοχος, «κτοينوῦχος, κάτοχος μιᾶς κτοίνας». Τὸ νόημα τῆς λέξεως ἐξετάζεται καὶ στὴν § 273 (ὁ «ἀναμενόμενος» τύπος ko-to-no-ko ἐμφανίζεται στὴν PY Eb 173.1).

Ὄνόματα προσώπων

[151] Τὰ ὀνόματα αὐτὰ εἶναι ἡ μεγαλύτερη κατηγορία λέξεων στὶς ἐπιγραφὲς τῆς Γραμμικῆς Β, καὶ προσφέρουν πολλὰ διδακτικὰ παραδείγματα σχηματισμοῦ λέξεων. Τὰ συμφραζόμενα ὅμως σπανίως ἐπαρκοῦν γιὰ νὰ μᾶς βοηθήσουν ὥστε νὰ τὰ ἀναλύσουμε πειστικὰ μὲ ἑλληνικοὺς ὄρους. Ἄν καὶ μόνο οἱ πιὸ ἀθεράπευτοι σκεπτικιστὲς θὰ ἀρνιόνταν τὴν πιθανότητα ὅτι, γιὰ παράδειγμα, τὸ e-u-me-de εἶναι γραφὴ τοῦ ἑλληνικοῦ ὀνόματος *Εὐμήδης*, ἐλάχιστα ἀπὸ τὰ ὀνόματα τῆς Γραμμικῆς Β

είναι τόσο εύκρινως έλληνικά όσο αυτό. Συνεπώς τὰ έλληνικά «ίσοδύναμα» τὰ όποια προτείνονται στόν συνοπτικό κατάλογο πού ακολουθεί θά πρέπει νά αντιμετωπισθοϋν μέ αύξημένες έπιφυλάξεις. Τὰ όνόματα πού έπιλέξαμε έχουν ταξινομηθεί σε άπλά και σύνθετα.

[152] Άπλά όνόματα

- (α) Όνόματα σε -e-u (-εύς): a-ke-u = Άλκεύς; (άπό τό *άλκή*): di-wi-je-u = Διφιεύς (άπό τό *Ζεύς*, *Διφός*): do-ro-me-u = Δρομεύς (άπό τό *δρόμος*): ka-ke-u = Χαλκεύς (άπό τό *χαλκός*): ku-ke-re-u = Κυκλεύς (άπό τό *κύκλος*): po-ro-te-u = Πρωτεύς (άπό τό *πρώτος*).
- (β) Θηλυκά άπό όνόματα σε -e-u: i-do-me-ne-ja = Ίδομένηα (θηλ. τού *Ίδομενεύς*): ke-ra-me-ja = Κεράμεια (θηλ. τού *Κεραμεύς*).
- (γ) Άπό προσηγορικά: e-ru-to-ro = Έρυθρός: ka-ra-u-ko = Γλαύκος: ko-so-u-to = Ξούθος: po-ri-wo = Πόλιφος.
- (δ) Άπό μετοχές: e-u-ko-me-no = † Έυχόμενος: ku-ru-me-no = Κλύμενος.
- (ε) Ρηματικό έπίθετο: a-nu-to = Άνυτος.
- (ς) Τού ενεργούντος προσώπου σε -τᾶς και -τωρ: e-pi-ja-ta = Έπιηάλτᾶς: o-pe-ta = Όφέλτᾶς: a-ko-to = Άκτωρ: e-ko-to = Έκτωρ: ka-to = Κάστωρ.
- (ζ) Έθνικά σε -τᾶς: e-ko-me-ne-ta-o = Έρχομενάτᾶο: ma-ri-ta = Μαλίτᾶς.
- (η) Όνόματα σε -τᾶς, πού σχηματίζονται άπό οϋσιαστικά: e-u-me-ta = Έυμήτᾶς: o-re-ta = Όρέστᾶς: tu-we-ta = Θυφέστᾶι.
- (θ) Όνόματα σε -a-ro (-αλος ή -αρος): ko-ka-ro = Κώκαλος: pe-ta-ro = Πέταλος.
- (ι) Όνόματα σε -e-ro (-ελος), -i-ro (-ιλος), -u-ro (-υλος): ko-tu-ro₂ = Κότυλος: ku-pe-se-ro = Κύπελος: na-wi-ro = † Νάφιλος;
- (ια) Όνόματα σε -o (-ων): ai-to = Αἶθων: de-u-ka-ri-jo = Δευκαλίων: di-wo = Δίφων: i-ja-wo-ne = Ίάφονες: ma-ka-wo = Μαχάφων.
- (ιβ) Όνόματα σε -a-no (-ᾶνος) και -i-no (-ἴνος): e-ki-no = Έχῖνος: ku-ra-no = Κύλλᾶνος.
- (ιγ) Μή έλληνικά όνόματα σε -so (-σος ή -σος): i-wa-so, ka-ra-pa-so, ke-ra-so, mo-fo-so = Μόφος: pu-ra-so, qa-da-so, qa-nu-wa-so, qa-ra-i-so, re-u-ka-so, tu-na-so, tu-qa-ni-ja-so.

[153] Σύνθετα όνόματα

1) Ταξινομημένα σύμφωνα μέ τό πρώτο συνθετικό:

- (α) μέ πρώτο συνθετικό έπίρρημα / πρόθεση:
 a-pi- (*άμφι*): a-pi-a₂-ro = Άμφιάλος: a-pi-me-de = Άμφιμήδης.
 e-ri- (*έρι*): e-ri-ke-re-we = † Έρικλέφης;

e-u- (εὐ-): e-u-da-mo = *Εὐδᾶμος*· e-u-me-de = *Εὐμήδης*· e-u-me-ne = *Εὐμένης*· e-u-me-ta = *Εὐμητᾶς*.

e-u-ru- (εὐρύ-): e-u-ru-da-mo = *Εὐρύδᾶμος*.

me-t- (μετ-): me-to-qe-u = † *Μετωπέυς*;

o-pi- (όπι-): o-pi-ri-mi-ni-jo = † *Όπιλίμνιος*;

pa- (παν-): pa-di-jo = *Πανδίων*;

pe-ri- (περι-): pe-ri-me-de = *Περιμήδης*.

po-ru- (πολυ-): po-ru-ka-to = † *Πολύκαστος*;

(β) με θέμα οὐσιαστικοῦ ὡς πρῶτο συνθετικό:

a-k- (ἀκτ-): a-ka-ta-jo = *Ἀκταῖος*.

a-k- (ἄλκ-): a-ka-ma-no = *Ἀλκμᾶνωρ*.

ai-ki- (αίγι-): ai-ki-po = † *Αἰγίπων*.

da-i- (δαῖ-): da-i-qa-ta = *Δαῖφόντᾶς*.

na-u-si- (ναυσι-): na-u-si-ke-re- [= *Ναυσικλε-*

ρι-*r-* (φιλ-): pi-ro-we-ko = *Φιλόφεργος*.

qa-u- (βου-): qa-u-qa-ta = *Βουβότᾶι*.

ra-wo- (λαῖφο-): ra-wo-do-ko = *Λαῖφόδοκος*.

wa-tu- (φάστυ-): wa-tu-o-ko = *Φαστύοχος*.

wi-pi- (φιπι-): wi-pi-no-o = *Φῖπίνος*.

wo-no- (φοινο-): wo-no-qa-so = *Φοῖνοψ*.

(γ) με ρηματικό θέμα ὡς πρῶτο συνθετικό:

a-k- (ἀγ- ἢ ἀρχ-): a-ke-ra-wo = *Ἀρχελάφος*;

e-ke- (ἐχε-): e-ke-da-mo = *Ἐχέδᾶμος*· e-ke-me-de = *Ἐχεμήδης*.

ma-na-si- (μνάσι-): ma-na-si-we-ko = *Μνάσιφεργος*.

2) Ταξινομημένα σύμφωνα με τὸ δεύτερο συνθετικό:

-a-no (-ᾶνωρ): a-ka-ma-no = *Ἀλκμᾶνωρ*.

-da-mo (-δᾶμος): e-ke-da-mo = *Ἐχέδᾶμος*· e-u-da-mo = *Εὐδᾶμος*· e-u-ru-da-mo = *Εὐρύδᾶμος*.

-do-ko (-δοκος): ra-wo-do-ko = *Λαῖφόδοκος*.

-do-ro (-δωρος): a-pi-do-ro = *Ἀμφίδωρος*.

-ke-re-we (-κλέφης): e-ri-ke-re-we = † *Ἐρικλέφης*;

-me-de (-μήδης): a-pi-me-de = *Ἀμφιμήδης*· e-ke-me-de = *Ἐχεμήδης*· e-u-me-de = *Εὐμήδης*.

-me-ne (-μένης): e-u-me-ne = *Εὐμένης*.

-o-ko (-οχος): wa-tu-o-ko = *Φαστύοχος*.

-o-qa (-οψ ἢ -ωψ): ai-ti-jo-qa = *Αἰθίοψ*· wo-no-qa-so = *Φοῖνοψ*.

-po-ro-wo (-πλοφος): e-u-po-ro-wo = *Εὐπλοφος*.

-qa-ta (-βοτᾶς): qa-u-qa-ta = *Βουβότᾶι*.

-qa-ta (-φοντᾶς): da-i-qa-ta = *Δαῖφόντᾶς*.

-ra-wo (-λαῖφος ἢ -λαῖφων): a-ke-ra-wo = *Ἀρχελάφος*;

- to-wo (-θοφος): pe-ri-to-wo = *Περίθοφος*.
 -wa-ta (-Fātās) (ὀνόματα με πρῶτο συνθετικό τοπωνύμιο): ka-ra-do-wa-ta = †*ΧαραδοFάτās*; ne-de-wa-ta = †*ΝεδFάτās*; pi-sa-wa-ta = †*ΠισFάτās*;
 -we (-Fενς): ai-ta-ro-we = †*ΑίθαλόFενς*; ko-ma-we = †*ΚομάFενς*;
 -we-ko (-Fεργος): pi-ro-we-ko = *ΦιλόFεργος*.

Τοπωνύμια

[154] Τὰ μυκηναϊκὰ κείμενα προσφέρουν πλούσιες μαρτυρίες γιὰ τὰ τοπωνύμια τῆς Ἑλλάδας στὴν ἐποχὴ τοῦ Χαλκοῦ. Οἱ πινακίδες τῆς Κνωσοῦ περιέχουν γύρω στὶς ἑκατὸ λέξεις ποὺ εἶναι ἀσφαλῶς ἢ πιθανῶς τοπωνύμια, καὶ οἱ πινακίδες τῆς Πύλου ἴσως περισσότερες ἀπὸ ἑκατὸν ἐξήντα. Τὸ 1964 βρέθηκε στὶς Θῆβες τῆς Αἰγύπτου ἓνας κατάλογος τοπωνυμίων ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῆς βασιλείας τοῦ Ἀμένοφη Γ'. Ὁ κατάλογος αὐτὸς χρονολογεῖται στὴν ἀρχὴ τοῦ 14^{ου} αἰῶνα καὶ εἶναι, ὡς ἐκ τούτου, κατὰ προσέγγιση σύγχρονος μετὰ τὶς πινακίδες τῆς Κνωσοῦ. Τὰ περισσότερα ἀπὸ τὰ ὀνόματα τοῦ αἰγυπτιακοῦ καταλόγου δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ ταυτισθοῦν, ἀλλὰ μερικὰ ἀναφέρονται χωρὶς ἀμφιβολία σὲ τοποθεσίες τῆς περιοχῆς τοῦ Αἰγαίου: Ἀμνισός, Κνωσός, Κυδωνία καὶ Μυκῆνες εἶναι τὰ καλύτερα μάρτυρημένα τοπωνύμια. Καμιὰ ἄλλη σύγχρονη ἀναφορὰ σὲ τοποθεσίες τοῦ Αἰγαίου δὲν εἶναι γνωστὴ ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Χαλκοῦ.

[155] Τὰ περισσότερα ἀπὸ τὰ τοπωνύμια ποὺ μνημονεύονται στὶς πινακίδες τῆς Γραμμικῆς Β σχηματίζονται μετὰ τὰ ἴδια ἐπιθήματα ποὺ χρησιμοποιοῦνται γι' αὐτὸ τὸ σκοπὸ καὶ στὴν κλασικὴ ἑλληνικὴ. Εἰδικὰ στὴν Κνωσὸ, μερικὰ τοπωνύμια εἶναι μὴ ἑλληνικά, ἢ ἀποτελοῦνται ἀπὸ ἑλληνικά ἐπιθήματα προσαρτημένα σὲ μὴ ἑλληνικά θέματα.

[156] Ἡ Πύλος, ὅχι ὁμοίως καὶ ἡ Κνωσός, προσφέρει δείγματα σύνθετων τοπωνυμίων καθαρὰ ἑλληνικοῦ τύπου:

a ₂ -ka-a ₂ -ki-ri-jo	= a ₂ -ka-ra + ἄγριος
e-u-de-we-ro	= † Εὐδείφελος;
ke-i-ja-ka-ra-na	= ke-i-ja + κράνᾱ (κρήνη)
ma-to-(ro-)pu-ro	= † Μᾶτρόπυλος
o-re-mo-a-ke-re-u	= o-re-mo + ἄγρευς

[157] Στὴν Πύλο, πάλι, ἓνας τόπος μερικὲς φορές δηλώνεται μὲ ἓνα ὄνομα προσώπου σὲ γενικὴ πτώση, ἀκολουθούμενο ἀπὸ τὴ λέξι wo-wo, ἡ ὁποία ἴσως νὰ ἀντιπροσωπεύει τὸ **φόρφος* (κλασικὸ ὄρος), δηλαδὴ «ὄριο», καὶ συνεπῶς «γῆ, περιοχὴ»:
ke-ra-ti-jo-jo wo-wo· me-ka-o wo-wo· re-qa-se-wo wo-wo· u-po-di-no wo-wo.

[158] Σύνθετα οὐδέτερα πληθυντικῶ μὲ κατάληξι -wo-wi-ja (**φόρφια*) εἶναι τὰ ko-ro-jo-wo-wi-ja καὶ ru-ke-wo-wo-wi-ja.

[159] Ὁ κατάλογος ποὺ ἀκολουθεῖ προσφέρει παραδείγματα τῶν βασικῶν τύπων τοπωνυμίων:

(α) Τοπωνύμια (ἐπὶ τὸ πλεῖστον μὴ ἑλληνικά) σὲ -so (-σος ἢ -σος) καὶ -to (-θος):

KN a-mi-ni-so	= Ἀμισός
KN ko-no-so	= Κνωσ(σ)ός
PY ko-ri-to	= Κόρινθος
PY ku]-pa-ri-so	= Κυπαρισσός
PY o-ru-ma-to	= Ὀρύμανθος
KN ra-su-to	= † Λάσυνθος;
PY ro-u-so	= Λουσός;
KN tu-ri-so	= Τυλισ(σ)ός

(β) Τοπωνύμια σὲ -e-u (-εύς) (ὅλα στὴν Πύλο):

a-ne-u-te· a-pa-re-u-pi· a-po-ne-we·
da-we-u-pi· e-ni-pa-te-we· ku-te-re-u-pi·
te-re-ne-we· wo-no-qa-we· wo-qa-we

(γ) Τοπωνύμιο σὲ -e-jo (-εῖον):

KN da-da-re-jo-de	= Δαιδαλεῖόνδε
-------------------	----------------

(δ) Τοπωνύμια σὲ -a-jo / -a-ja (-αιος / -αιᾱ):

KN ra-ja· PY u-ka-jo

(ε) Τοπωνύμια σὲ -i-jo / -i-ja (-ιος / -ιᾱ) καὶ -u-wa (-υφᾱ):

- KN a-ka-wi-ja-de = Ἀχαϊῶνδε;
 PY a-s(i-j)a-ti-ja
 PY e-wi-te-wi-jo (ἔθνικὸ ἀπὸ τὸ ἀνδρικό ὄνομα e-wi-te-u)
 PY ke-i-jo (ἔθνικὸ ἀπὸ τὸ τοπωνύμιο ke-e)
 KN ku-do-ni-ja = Κυδωνιά
 PY ri-jo = Ῥίον
 KN se-to-i-ja
 PY te-/ti-mi-ti-ja (πβ. ti-mi-to-a-ke-e, § 215)
 PY u-pa-/po-ra-ki-ri-ja (οὐδέτερο πληθ. σὲ -άκρια)
- (ς) Τοπωνύμια σὲ -a-n- (-ᾶν-) (πβ. Ἑλλᾶνες):
 KN u-ta-no· PY pa-ki-ja-na
- (ζ) Τοπωνύμια σὲ -ο (-ων) (ὄλα στὴν Πύλο):
 a-ka-si-jo-ne· e-ko-so-no· pe-re-u-ro-na-de = Πλευρῶνάδε
- (η) Τοπωνύμια σὲ -wo / -wa (-φος / -ῶ) (μόνο στὴν Πύλο):
 a-ke-re-wa· ke-re-ti-wo· ro-o-wa· sa-ma-ri-wa (πβ. sa-ma-ra)
- (θ) Τοπωνύμια σὲ -wo-t- / -we(-t)- (-φοντ- / -φεντ-):
 PY ne-do-wo-te = † Νεδφόντει;
 PY sa-ri-nu-wo-te καὶ se-ri-no-(wo-)te = † Σελινοφόντει;
- (ι) Τοπωνύμια σὲ -ro / -ra (-λος / -ᾶ ἢ -ρος / -ῶ):
 PY ru-ro = Ρύλος
 KN qa-ra
 PY sa-ma-ra
- (ια) Τοπωνύμια μὲ ἐπίθημα -u-:
 KN si-ja-du-we· PY ko-tu-we
- (ιβ) Τοπωνύμια ποὺ σχηματίζονται ἀπὸ θέματα οὐδετέρων
 σὲ -ος / -εσ (μόνο στὴν Πύλο):
 e-ra-te-i = † Ἐράτει;
 e-re-e/i = † Ἐρέει; (πβ. e-re-e-u)
 ke-e (πβ. ke-i-jo)
 ne-de-we (πβ. ne-do-wo-te;)
- (ιγ) Τοπωνύμια σὲ -a-to (-ᾶτος) (πβ. Μιλᾶτος):
 PY e-ro-ma-to
- (ιδ) Τοπωνύμια σὲ -a-ro / -a-ra (μόνο στὴν Πύλο):
 e-wi-ri-po = Ἐφριπος· me-ta-pa = Μέταπα
- (ιε) Τοπωνύμια σὲ -to-no (-θνος / -τνος) (μόνο στὴν Πύλο):
 o-wi-to-no· pe-to-no

(ις) Διάφορα ἄλλα τοπωνύμια:

- KN a-pa-ta-wa = † Ἄπταρφα;
 PY a-pu₂-de
 KN da-*22-to
 KN di-ka-ta-de = Δίκτανδε
 PY e-ko-me-no = † Ἐρχόμενος
 KN e-ra-de
 PY ka-ra-do-ro = Χάραδρος
 KN ku-ta-(i-)to = † Κύταιστος;
 KN ma-ri
 KN pa-i-to = Φαιστός
 PY pi-*82
 KN qa-mo
 KN ra-to = Λᾶτώ
 KN ri-jq-no
 KN su-ri-mo
 KN ti-ri-to
 PY u-wa-si
 KN wa-to (ἐπίσης στή Θήβα)
 PY wo-wo-u-de

Σύνταξη

[160] Ἐπειδὴ οἱ περισσότερες ἀπὸ τὶς ἐπιγραφές τῆς Γραμμικῆς Β ἀποτελοῦνται ἀπὸ ἀπλοὺς καταλόγους, γιὰ τὸ λόγο αὐτὸν παρέχουν ἐλάχιστες πληροφορίες σχετικὰ μὲ τὴ σύνταξη τῆς μυκηναϊκῆς διαλέκτου. Δύο μόνο σειρές, οἱ πινακίδες Τα καὶ Ε τῆς Πύλου, περιέχουν στοιχεῖα μιᾶς περιορισμένα σύνθετης συντακτικῆς δομῆς. Ἐτσι, τὸ μόνο γνωστὸ παράδειγμα χρονικῆς πρότασης ποὺ εἰσάγεται μὲ ο-te (ὅτε) βρίσκεται στὴν πινακίδα Τα 7Π.1 (§ 234). Ἡ πινακίδα Τα 641.1 (§ 241) παρουσιάζει ἐξᾴλλου ἓνα χαρακτηριστικὸ οἰκεῖο στὴ μεταγενέστερη ἑλληνικῆ, τὴν αἰτιατικὴ τῆς ἀναφορᾶς. Ἡ ἴδια ὅμως πινακίδα παρουσιάζει δύο παραδείγματα συντακτικῆς ἀνακολουθίας, ἀναμενόμενης, ἄλλωστε, σὲ καταλόγους ποὺ δὲν νοοῦνται ὡς πρότασεις, ἀλλὰ ἔχουν δομηθεῖ ἀποσπασματικά:

(α) Ὅποια ἐρμηνεῖα κι ἂν ἐπιλέξουμε γιὰ τὸν α' στίχο τοῦ κει-

μένου (§ 239), είναι σαφές ότι δὲν ὑπάρχουν αὐστηροὶ κανόνες σύνταξης: εἴτε λέξεις ἐνικοῦ, e-ke-u καὶ we-ke, βρίσκονται σὲ κατὰ παράταξη σύνταξη πρὸς τὸν δυϊκὸ ti-ri-po-de, ἢ τὸ ti-ri-po-de θὰ πρέπει νὰ θεωρηθεῖ ὀνομαστικὴ ἐπιεφαλίδας (δηλ. ὀνομαστικὴ ἢ ὁποῖα εἶναι γραμματικὰ ἀσύνδετη μὲ τὴν ὑπόλοιπη φράση καὶ δηλώνει τὸ περιεχόμενο τοῦ κειμένου), ἐνῶ ἡ φράση ποὺ ἀρχίζει μὲ τὴ λέξη ai-ke-u εἶναι περιγραφικὴ.

- (β) Στὸν β' στίχο τοῦ κειμένου (§ 243), ὁ δυϊκὸς me-zo-e προσδιορίζει τὸ οὐσιαστικὸ ἐνικοῦ di-pa' ἐξαιτίας ὅμως τῆς παρουσίας δυϊκῶν ἀριθμῶν σὲ ἄλλο σημεῖο αὐτοῦ τοῦ κειμένου, τὸ me-zo-e ὀφείλεται μᾶλλον σὲ λάθος τοῦ γραφέως παρὰ σὲ συντακτικὴ ἀνακολουθία.

[161] Ἡ ἰδιόμορφη συμπεριφορὰ τοῦ μορίου -qe στὴ σειρὰ E ἔχει ἤδη σημειωθεῖ (§ 134). Δὲν φαίνεται δυνατὴ ἡ ἐξήγηση αὐτῆς τῆς συμπεριφορᾶς μὲ βάση τὴν ἐλληνικὴ γλῶσσα ὅπως μᾶς εἶναι σήμερα γνωστὴ. Ἡ ἴδια ὅμως σειρὰ περιέχει ἕνα φαινόμενο ποὺ εἶναι ἐκδηλὰ ἐλληνικὸ ἀπὸ συντακτικὴ ἄποψη, δηλαδή δύο προτάσεις συνδεόμενες μὲ τὸ μόριο -de, καθεμιὰ ἀπὸ τὶς ὁποῖες περιέχει ἕνα λεκτικὸ ρῆμα ἀκολουθούμενο ἀπὸ αἰτιατικὴ καὶ ἀπαρέμφατο (PY Ep 704.5-6):

e-ri-ta i-je-re-ja e-ke e-u-ke-to-qe e-to-ni-jo e-ke-e te-o
Ἐρίθᾱ ἰέρεια ἔχει εὐχετοί τε ἐτώνιον; ἔχεεν θεόν

da-mo-de-mi pa-si...o-na-to e-ke-e
δάμος δέ μίν φᾶσι...ὄνατον ἔχεεν

[162] Ἡ πινακίδα PY Es 644.1-13 ἐμφανίζει τὸν τύπο we-te-i-we-te-i. Πρόκειται γιὰ διπλασιασμένη δοτικὴ τοῦ we-to = *φέτος*, ἢ ὁποῖα χρησιμοποιεῖται μὲ τὴν ἔννοια τοῦ «ἐτησίως». Ἀνάλογοι σχηματισμοὶ ἀπαντῶνται στὴ μεταγενέστερη ἐλληνικὴ καὶ σὲ ἄλλες ἰνδοευρωπαϊκὲς γλῶσσες.

Ἡ μυκηναϊκή διάλεκτος

[163] Τὰ στοιχεῖα πού παρουσιάσαμε ἕως τώρα εἶναι ἐπαρκῆ γιὰ νὰ ἀποδείξουν ὅτι ἓνας ὀρισμένος ἀριθμὸς λέξεων στὰ κείμενα τῆς Γραμμικῆς Β ἀνήκει στὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα: ἀπόδειξη πού ἐδράζεται σὲ φωνολογικὴ καί, πρωτίστως, σὲ μορφολογικὴ καὶ συντακτικὴ βίαση. Τὸ ἐρώτημα πού ἀνακύπτει τώρα εἶναι ἂν, μὲ δεδομένες αὐτὲς τὶς πληροφορίες γιὰ τὶς μυκηναϊκὲς λέξεις ἀφενός, καὶ τὶς ἐκτεταμένες γνώσεις μας γιὰ τὶς ἑλληνικὲς διαλέκτους τῶν ἱστορικῶν χρόνων ἀφετέρου, μποροῦμε νὰ κατατάξουμε τὴ μυκηναϊκὴ ἀνάμεσα στὶς ἄλλες διαλέκτους. Εἶδαμε (§ 101-102) ἀπὸ τὴ ρηματικὴ κατάληξη *-si* καὶ ἀπὸ ἄλλα συριστικοποιημένα μορφήματα, ὅτι εἶναι δυνατὸ νὰ συναχθεῖ πὼς ἡ μυκηναϊκὴ ἀναμφίβολα ἀνήκει στὴν ἀνατολικὴ ἑλληνικὴ καὶ ὄχι στὴ δυτικὴ. "Ἄλλα χαρακτηριστικὰ ὑποδηλώνουν ὅτι ἡ μυκηναϊκὴ ἔχει μιὰ εἰδικὴ σχέση μὲ τὴν ἀρκαδοκυπριακὴ διάλεκτο τῆς ἀνατολικῆς ἑλληνικῆς. Ἡ μέση κατάληξη *-to = τοι* (§ 127) τὴν συνδέει μὲ τὴν ἀρκαδική· καὶ πρόκειται γιὰ μιὰ ἐνθαρρυντικὴ σύνδεση, γιὰτὶ μοιάζει λογικὸ, ἐκ πρώτης ὄψεως, οἱ μυκηναϊκὲς κοινότητες τῆς ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδας νὰ χρησιμοποιοῦσαν κάποια διάλεκτο συγγενὴ πρὸς ἐκείνη πού ἐχρησιμοποιεῖτο στὸ ἐσωτερικὸ τῆς Πελοποννήσου κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους. Καὶ ἂν *ra-to* σημαίνει πράγματι «παρά, ἀπό», εἶναι ἀξιοσημεῖωτο ὅτι συντάσσεται μὲ δοτικὴ: ἀνάμεσα στὶς διαλέκτους τῶν ἱστορικῶν χρόνων, μόνον ἡ ἀρκαδικὴ καὶ ἡ κυπριακὴ χρησιμοποιοῦν τὴ δοτικὴ μὲ λέξεις πού σημαίνουν «ἀπό».

[164] "Ἄλλα, ὅμως, χαρακτηριστικὰ στοιχεῖα τῆς μυκηναϊκῆς ἐμφανίζονται τόσο στὴν αἰολικὴ ὅσο καὶ στὴν ἀρκαδοκυπριακὴ: τέτοια εἶναι ὁ τύπος *a-ru = ἀρύ* (ἀντὶ τοῦ ἀττικοῖωνικοῦ *ἀρό*) καὶ ἡ ἀνάπτυξη τοῦ ἀρχικοῦ συλλαβικοῦ **r* σὲ *ro* ἢ *or*, καὶ ὄχι σὲ *ra* / *ar*, ὅπως στὴν ἀττικὴ-ἰωνικὴ. Μία ἀκόμη σχέση

μέ την αϊολική, ὄχι ὅμως καί μέ την ἀρκαδική, προσφέρει ἕνα καλᾶ τεκμηριωμένο χαρακτηριστικὸ τῆς μυκηναϊκῆς, καί συγκεκριμένα ἡ χρῆση πατρωνυμικῶν σέ -i-jo (-ιος) (§ 145).

[165] Μὲ λίγα λόγια, μποροῦμε νὰ ποῦμε ὅτι ἡ μυκηναϊκὴ δὲν ἀντιστοιχεῖ ἀπόλυτα σὲ καμιὰ ἑλληνικὴ διάλεκτο τῶν ιστορικῶν χρόνων· οὔτε καί θὰ ἔπρεπε νὰ ἀναμένουμε μιὰ τέτοια στενὴ ἀντιστοιχία, δεδομένου τοῦ μεγάλου χρονικοῦ διαστήματος πού μεσολάβησε μεταξύ τῶν τελευταίων ἐπιγραφῶν τῆς Γραμμικῆς Β καί τῆς πρώτης ἐμφάνισης τῆς ἀλφαβητικῆς ἑλληνικῆς γραφῆς· καί ἰδίως ἐπειδὴ στὸ μεσοδιάστημα αὐτὸ συντελέστηκαν ἐκτεταμένες μεταναστεύσεις ἑλληνοφώνων, οἱ ὁποῖες προκάλεσαν σημαντικὲς ἐπικαλύψεις ἀνάμεσα στὶς διαφορὲς ὁμάδες διαλέκτων. Οἱ σχέσεις εἶναι στενότερες μέ την ἀρκαδική, ὅπως διαπίστωσαν οἱ Ventris καί Chadwick ἀμέσως μετὰ την ἀποκρυπτογράφηση τῆς γραφῆς, ἀλλὰ καί οἱ ἀναλογίες μέ την αϊολικὴ διάλεκτο δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ παραβλεφθοῦν. Τὸ τελευταῖο ἴσως ὑποδηλώνει ὅτι ὀρισμένα ἀπὸ τὰ χαρακτηριστικὰ πού ἀργότερα συνδέθησαν μέ την αϊολικὴ, κατὰ την ἐποχὴ τοῦ Χαλκοῦ ἦταν περισσότερο διαδεδομένα στὶς ἀνατολικὲς ἑλληνικὲς διαλέκτους.⁸

[166] Τέλος, εἶναι ἀναγκαῖο νὰ ἀναφέρουμε ἕνα περίεργο χαρακτηριστικὸ τῶν κειμένων τῆς Γραμμικῆς Β, ἐξαιτίας τῶν συμπερασμάτων πού ἐπιτρέπει νὰ ἐξαχθοῦν σχετικὰ μέ τὶς διαλεκτικὲς συνάψεις τῆς μυκηναϊκῆς. Πέραν τῶν ὀρθογραφικῶν ἀνωμαλιῶν πού ἐμφανίζονται σποραδικὰ στὰ κείμενα καί πού φαίνεται νὰ ὀφείλονται σὲ λάθη τῶν γραφέων ἢ σὲ τοπικὲς διαφορὲς ὄχι σημαντικὲς γιὰ τὴ διάλεκτο, εἶναι δυνατὸ νὰ ἀπομο-

8. Ἡ μυκηναϊκὴ μαρτυρία δὲν εἶναι, ἀπὸ μόνη της, ἀρκετὴ γιὰ νὰ ἐπιβεβαιώσῃ τὴν ὑπόθεση τοῦ E. Risch (*MH* 12 [1955] 61-76) ὅτι κατὰ την ἐποχὴ τοῦ Χαλκοῦ ἡ ἀρκαδοκυπριακὴ ὁμάδα ἀποτελοῦσε μέρος τῆς νότιας ἑλληνικῆς γλώσσας, ἡ ὁποία συμπεριλάμβανε τοὺς προδρόμους τῆς ἀττικοῦ-νικῆς ὁμάδας.

νώσουμε έναν αριθμό παραλλαγών, οι οποίες υποδηλώνουν ότι υπήρχαν ουσιαστικές διαλεκτικές διαφορές και μέσα στην ίδια τή μυκηναϊκή:

- (α) Ἡ δοτική-τοπική τῶν οὐσιαστικῶν μὲ συμφωνικὸ χαρακτή-
ρα πάντοτε σχεδὸν λήγει σὲ -e, ἀλλὰ σὲ πέντε περιπτώσεις
λήγει σὲ -i: π.χ. ro-se-da-o-ne / ro-se-da-o-ni (§ 114).
- (β) Ὅρισμένες λέξεις ἐμφανίζονται καὶ σὲ βραχὺ καὶ σὲ μακρὸ
τύπο, π.χ. ku-ta-to καὶ ku-ta-i-to (KN)· wo-ko-de (TH) ἀντὶ
wo-i-ko-de (KN).
- (γ) Ἡ λέξη γιὰ τὸν «σπόρο (σίτου)» εἶναι συνήθως re-mo
(σπέρμο), ἀλλὰ σὲ δύο πινακίδες τῆς Πύλου καὶ σὲ τέσσε-
ρις τῆς Κνωσοῦ γράφεται re-ma (σπέρμα).
- (δ) Μερικὲς λέξεις, ἰδίως ἐκεῖνες μὲ θέμα πού ἀντιστοιχεῖ στο
μεταγενέστερο ἑλληνικὸ θεμ-, παρουσιάζουν μιὰ ἐναλλαγὴ
μεταξὺ e καὶ i: ἔτσι, ἀντὶ τοῦ ti-mi-to καὶ ti-mi-ti-ja, σὲ ἀρ-
κετὲς περιπτώσεις ἐμφανίζεται τὸ te-mi-ti-ja. Τὸ γεγονὸς
αὐτὸ εἶναι σημαντικὸ ἐξαιτίας τῆς μυκηναϊκῆς γραφῆς τῆς
λέξης γιὰ κάποιον δοχεῖο: ἡ λέξη di-ra πρέπει προφανῶς νὰ
ἐξομοιωθεῖ μὲ τὸ ὀμηρικὸ δέπας καὶ μὲ τίποτε ἄλλο, παρὰ
τὴ διαφορὰ στο φωνῆεν.

[167] Ἡ διαφορὰ ἀνάμεσα στὰ re-mo καὶ re-ma, κι ἐκείνη
ἀνάμεσα στὰ ro-se-da-o-ne καὶ ro-se-da-o-ni, ἴσως ἐξηγοῦνται ἀν
ὑποθέσουμε ὅτι τὰ κείμενα τῆς Γραμμικῆς Β εἶναι γραμμένα
ὄχι σὲ μία μονολιθικὴ «μυκηναϊκή» διάλεκτο, ἀλλὰ σὲ δύο του-
λάχιστον διαλέκτους. Αὐτὲς οἱ διάλεκτοι μερικὲς φορές ὀνομά-
ζονται «κανονικὴ» καὶ «εἰδικὴ» μυκηναϊκὴ ἀντίστοιχα. Ὅσο γιὰ
τὴν ἐναλλαγὴ i/e πού εἶδαμε στὴν ὀρθογραφία τῆς Γραμμικῆς
Β γιὰ τίς λέξεις θέμις καὶ δέπας, αὐτὸ φαίνεται νὰ συμβαίνει
συχνότερα σὲ μὴ ἑλληνικὰ θέματα. Ἴσως λοιπὸν νὰ ἀντανακλᾷ
τὴν ἀβεβαιότητα τῶν γραφέων, πού ἐκαλοῦντο νὰ μεταγράψουν
ἦχους γιὰ τοὺς ὁποίους δὲν εἶχαν συγκεκριμένα σύμβολα.

Ἡ μυκηναϊκὴ γλῶσσα

- E. Vilborg, *A Tentative Grammar of Mycenaean Greek*, Gothenburg 1960.
Interpretation, 36-64.
 S. Luria, *Klio* 42 (1964) 5-60.
 C. J. Ruijgh, *Études sur la grammaire et le vocabulaire du grec mycénien*,
 Amsterdam 1967.
 O. J. L. Szemerényi, *AR* II, 715-725.
 O. Panagl, *Orbis* 20 (1971) 207-219.
 — *ZA* 25 (1975) 422-431.
 E. Risch, *DI*, 107-117.
 — *QU* 23 (1976) 7-28.
 J. Chadwick, *Current Trends in Linguistics* XI (ἔπιμ. T. A. Sebeok), Χάγη /
 Παρίσι 1973, 537-568.
Documents, 67-105, 395-405.
 R. Schmitt, *Einführung in die griechischen Dialekte*, Darmstadt 1977, III-
 117.
 A. Morpurgo Davies, *Linear B* 1984, 75-125.

Ὄρθογραφικοὶ κανόνες*Γενικά:*

- M. Lejeune, *Mémoires* I, 321-330· III, 89-104.
 — *BSL* 71 (1976) 195-197.
 F. W. Householder, *MS*, 71-76.
 C. Consani, *SCO* 31 (1981) 205-225.
Διαφορὲς ἀνάμεσα στὰ συστήματα τῆς Πύλου καὶ τῆς Κνωσοῦ:
 E. L. Bennett, *Hesperia* 35 (1966) 259-309.
 Y. Duhoux, *TM*, 105-128.

Ἡ γλῶσσα γιὰ τὴν ὁποία προοριζόταν ἡ Γραμμικὴ Β:

- L. Stephens / J. S. Justeson, *TAPA* 108 (1978) 271-284.

Συλλαβισμός:

- A. Morpurgo Davies, *TM*, 91-104.

Λάθη γραφῶν:

- P. H. Ilievski, *ZA* 15 (1965) 45-59.
 N. Maurice, *Minos* 19 (1985) 29-50.

w:

- M. Doria, *Minos* 8 (1963) 21-36.
 A. Morpurgo Davies, *AM* II, 80-121.

Ὅμαδες συμφῶνων:

- R. S. P. Beekes, *Mnemosyne* 24 (1971) 337-357.
 E. Risch, *RM*, 374-390.

R. Viredaz, *Minos* 18 (1983) 125-207.

qi-si-pe-e:

A. Heubeck, *Minos* 6 (1958) 55-60.

Δίφθογγοι:

A. Bartoněk, *Minos* 8 (1963) 51-61.

a₂:

C. Milani, *Aevum* 32 (1958) 101-138.

E. P. Hamp, *Glotta* 38 (1960) 190-194.

a₃ (ai):

J. Chadwick, *The Thebes Tablets II*, Salamanca 1975, 97.

pte και ra₂:

M. Lejeune, *BSL* 71 (1976) 198-206.

ro₂, ra₂, ta₂:

A. Heubeck, *CM*, 239-257.

Ὀδοντικά:

G. R. Hart, *Kadmos* 12 (1973) 95-97.

Μή δήλωση τοῦ s:

K. Strunk, *IF* 66 (1961) 155-170.

R. Viredaz, *SMEA* 23 (1982) 301-322.

j:

C. Gallavotti, *PP* 15 (1960) 260-281.

F. W. Householder, *Glotta* 39 (1960) 179-190.

L. Deroy, *Kadmos* 13 (1974) 9-26.

Φωνολογία

Γενικά:

M. Lejeune, *Phonétique historique du mycénien et du grec ancien*, Παρίσι 1972.

G. Caracausi, *Formazione e struttura fonologica del miceneo*, Παλέρμο 1973.

Δίγαμμα:

P. Chantraine, *RP* 36 (1962) 15-22.

A. Heubeck, *Sprache* 9 (1963) 193-202.

V. Georgiev, *PCCMS*, 104-124.

C. Camera, *SMEA* 13 (1971) 123-138.

Ποσειδών:

A. Heubeck, *IF* 64 (1959) 229-240.

C. J. Ruijgh, *REG* 80 (1967) 6-16.

Χειλικούπερωικά:

C. Gallavotti, *Athenaeum* 46 (1958) 369-382.

- M. Lejeune, *Mémoires I*, 285-317.
 — *SMEA* 20 (1979) 53-68.
 A. Heubeck, *IF* 65 (1960) 254-262.
 O. J. L. Szemerényi, *SMEA* 1 (1966) 29-52.
 R. Arena, *SMEA* 8 (1969) 7-27.
 Y.-M. Charrue, *RPL* 3 (1972) 77-95.

z:

- H. Mühlestein, *MH* 12 (1955) 119-131.
 J. Chadwick, *EM*, 83-91.
 A. Bartoněk, *SPFFBU* E9 (1964) 89-102.
 G. R. Hart, *PCCMS*, 125-134.
 A. Heubeck, *Kadmos* 10 (1971) 113-124.
Mémoires II, 95-129.
 M. D. Petruševski, *ZA* (1979) 21-24.

Ἑλλησά:

- C. J. Ruijgh, *Mnemosyne* 14 (1961) 193-216.
 A. Morpurgo Davies, *AR* II, 791-814.
 F. Bader, *Minos* 10 (1969) 7-63.
 V. Georgiev, *AM* II, 361-379.
 A. Heubeck, *στὸ ἴδιον*, 55-79.
 J. J. Moralejo Álvarez, *Emerita* 41 (1973) 409-426.

Οὐρανικοποίηση:

- C. Gallavotti, *PP* 15 (1960) 260-281.
 E. Risch, *CM*, 267-281.

Μορφολογία

Γενικά:

- C. J. Ruijgh, *SMEA* 20 (1979) 69-89.

Δοτική και ὀργανική:

- P. H. Ilievski, *SMEA* 12 (1970) 88-116.
 A. Morpurgo Davies, *PP* 19 (1964) 346-354.
 — *PCCMS*, 191-202.
 A. Moreschini Quattordio, *SSL* 11 (1971) 69-88.
 J.-L. Perpillou, *BSL* 76 (1981) 231-240.
 O. Panagl, *RM*, 367-373.

Γενική σέ -ο-jo:

- A. López Eire, *Tres cuestiones de dialectología griega*, Salamanca 1969.
Mémoires III, 11-20.
 M. S. Ruipérez, *CM*, 283-293.

Γενική ἐνικοῦ σέ -ο :

- S. Luria, *PP* 12 (1957) 322-324.
 J. Chadwick, *PP* 13 (1958) 290-291.
 V. Pisani, *PP* 14 (1959) 81-86.
 A. Morpurgo, *RAL* 8 (1960) 33-61.
 C. Gallavotti, *PCCMS*, 180-182.
 R. Lazzeroni, *SSL* 8 (1968) 184-190.

Πληθυντικός σέ -a-i καὶ -o-i :

- D. M. Jones, *Glotta* 37 (1958) 163-165.
 C. J. Ruijgh, *Mnemosyne* 11 (1958) 97-116.
 F. R. Adrados, *Minos* 7 (1961) 49-61.
 K. H. Schmidt, *Glotta* 41 (1963) 8-9.
 C. Gallavotti, *PCCMS*, 182-185.
 O. J. L. Szemerényi, *σπὸ ἴδιο*, 222-225.
 M. Doria, *AR* II, 764-780.
Mémoires III, 253-266.

-pi (-φι) :

- Mémoires* I, 157-184.
 I. M. Tronsky, *Eirene* 1 (1960) 37-50.
 G. P. Shipp, *Essays in Mycenaean and Homeric Greek*, Μελβούρνη 1961, 29-41.
 A. Morpurgo Davies, *Glotta* 47 (1969) 46-54.
 L. Deroy, *AC* 45 (1976) 40-74.

Δυϊκός :

- V. Pisani, *PP* 14 (1959) 241-244.
Mémoires II, 47-62· III, 275-283.
 O. J. L. Szemerényi, *PCCMS*, 217-222.

Γενική ἐνικοῦ σέ -a-o :

- H. Geiss, *Glotta* 35 (1956) 142-144.
 O. J. L. Szemerényi, *σπὸ ἴδιο*, 195-208.

Ἡ λέξις «αἰὶός» στὰ μυκηναϊκά :

- D. J. N. Lee, *Kadmos* 5 (1966) 25-43.
 A. Heubeck, *SMEA* 13 (1971) 147-155.
Mémoires II, 387-390.

Αἰτιατική πληθυντικοῦ σέ -e (-ες) :

- E. Risch, *BSL* 53 (1957-1958) 96-102.

Ἡ κλίση τῆς λέξεως wa-na-ka :

- S. Luria, *Glotta* 40 (1962) 161-162.
 O. Panagl, *Kadmos* 10 (1971) 125-134.

Συγκριτικά:

O. J. L. Szemerényi, *SM*, 25-36.

Ἀνωθυμίες:

C. Milani, *Aevum* 39 (1965) 405-440.

— *Kadmos* 4 (1965) 129-134.

F. Bader, *Minos* 14 (1973) 85-109.

to-to:

M. Lejeune, *RP* 53 (1979) 205-214.

Μεσοπαθητικὸ -τοι:

M. S. Ruipérez, *Emerita* 20 (1952) 8-31.

— *Minos* 9 (1968) 156-160.

Μετοχὴ παρακειμένου:

O. J. L. Szemerényi, *SMEA* 2 (1967) 7-26.

P. Chantraine, *SMEA* 3 (1967) 19-27.

M. Lejeune, *Scritti in onore di G. Bonfante*, I, Brescia 1976, 405-411.

Ἀϋξηση:

M. D. Petruševski, *ZA* 10 (1960) 324.

H. M. Hoenigswald, *MS*, 179-182.

R. Schmitt, *ZVS* 81 (1967) 66-67.

R. Bottin, *SMEA* 10 (1969) 83-84.

H. J. Blumenthal, *IF* 79 (1974) 69-70.

o-pi:

J. T. Killen, *AR* II, 636-643.

L. Deroy, *ZA* 25 (1975) 366-368· 26 (1976) 265-300.

W. Burkert, *MH* 38 (1981) 196.

E. P. Hamp, *MSS* 40 (1981) 39-60.

A. Morpurgo Davies, *RM*, 287-310.

pa-ro:

F. W. Householder, *Glotta* 38 (1959) 1-10.

-de:

E. Risch, *SL*, 833-838.

M. Lejeune, *Mémoires* II, 251-265.

o-/jo-:

J. T. Hooker, *IF* 73 (1968) 72-80.

E. Risch, *AR* II, 686-698.

F. Bader, *Minos* 15 (1974) 164-194.

M. Lejeune, *BSL* 71 (1976) 199-202.

o-da-a₂:

E. D. Floyd, *IF* 83 (1978) 262-289.

- E. P. Hamp, *IF* 86 (1981) 190.
 J. Taillardat, *RP* 55 (1981) 33-35.
o-de-qa-a₂:
 C. Milani, *Kadmos* 4 (1965) 134-137.
-qe:
 J. T. Hooker, *Glotta* 43 (1965) 256-261.
-te:
 P. H. Ilievski, *ZA* 9 (1959) 105-128.

Σχηματισμός λέξεων

- e-u / -e-ja*:
 O. J. L. Szemerényi, *MX*, 159-181.
 D. M. Jones, *Glotta* 37 (1958) 163.
 H. B. Rosén, *Lingua* 7 (1957-1958) 367-376.
 M. S. Ruipérez, *PCCMS*, 211-216.
 H. Humbach, *MSS* 24 (1968) 47-51.
 E. P. Hamp, *SMEA* 11 (1970) 61-62.
 J.-L. Perpillou, *Les Substantifs grecs en -eus*, Παρίσι 1973.
 A. Christol, *BSL* 70 (1975) 137-161.
 A. Quattordio Moreschini, *SMEA* 26 (1987) 35-57.
Ούσιαστικά του ενεργού προσώπου:
 P. Chantraine, *EM*, 99-104 (θηλυκά σέ -τρια).
 M. Lejeune, *Mémoires* II, 197-224 (αρσενικά σέ -τηρ).
 O. J. L. Szemerényi, *AM* II, 301-317 (ὁ τύπος ra-wa-ke-ta).
Ούσιαστικά σέ -i-ko:
 P. Chantraine, *PCCMS*, 161-179.
Ἐπίθετα σέ -we / -we-sa:
 M. Lejeune, *Mémoires* II, 11-33.
Ἐπίθετα σέ -te-ro:
 M. Wittwer, *Glotta* 47 (1970) 69-71.
 M. Lejeune, *Mémoires* II, 267-283.
Ἐπίθετα σέ -e-(j)o:
 L. Derooy, *Kratylos* 10 (1965) 189-190.
 E. Risch, *SCHL*, 309-318.
 J. T. Killen, *TPS* (1983) 66-99.
 A. Heubeck, *MSS* 46 (1985) 123-138.
Πατρωνυμικά σέ -i-jo:
 N. van Brock, *RP* 34 (1960) 222-225.
 A. Sacconi, *RAL* 16 (1961) 275-297.

- J. M. Aitchison, *Glotta* 42 (1964) 132-138.
 O. Masson, *Glotta* 43 (1965) 217-221.
 P. Wathélet, *Les Traits éoliens dans la langue de l'épopée grecque*, Ρώμη 1970, 351-353.
- Ἐθνικά* σὲ *-i-jo*:
 E. Risch, *MH* 14 (1957) 70-74.
 F. Gschnitzer, *RM*, 140-154.
- po-ti-ni-ja-we-jo*:
 C. J. Ruijgh, *SMEA* 4 (1967) 40-52.
 M. Lejeune, *Mémoires* II, 359-364.
 E. Risch, *AM* II, 294-300.
- Ἄλφα στερητικό*:
 A. C. Moorhouse, *Studies in the Greek Negatives*, Cardiff 1959, 47.
 M. Lejeune, *Mémoires* II, 35-45.
- a-no-we* καὶ *a-no-wo-to*:
 O. Szemerényi, *SMEA* 3 (1967) 59-61.
- ko-to-no-o-ko* κτλ.:
 F. Bader, *AM* II, 141-196.
 M. Lejeune, *Mémoires* III, 171-177.
- Ὄνόματα προσώπων**
- Γενικά*:
 O. Landau, *Mykenisch-griechische Personennamen*, Gothenburg 1958.
 T. Milewski, *LP* 8 (1960) 146-182.
 M. Lindgren, *The People of Pylos*, Οὐψάλα 1973.
- Εἰδικὰ ὀνόματα*:
 A. Heubeck, *BN* 8 (1957) 28-35, 268-278.
 — *IF* 64 (1958) 119-135.
 — *BN* 11 (1960) 1-10.
 — *Kadmos* 1 (1962) 59-64.
 — *SMEA* 4 (1967) 35-39.
 L. R. Palmer, *Éranos* 54 (1956) 1-13.
 H. Mühlestein, *MH* 22 (1965) 155-156.
 C. Milani, *RIL* 103 (1969) 640-646.
 O. Masson, *AM* II, 281-293.
 G. Neumann, *RM*, 328-334.
- Μυκηναϊκὰ καὶ κλασικὰ οὐσιαστικά*:
 O. Masson, *SMEA* 2 (1967) 27-40.
- Οὐσιαστικά* σὲ *-e*:
 E. Risch, *TM*, 281-298.

Ούσιαστικά σέ -e-u:

P. Chantraine, *AM* II, 199-202.

M. F. Galiano, *στο ἴδιο*, 207-260.

M. Doria, *Studi Triestini in onore di L. A. Stella*, Τεργέστη 1975, 107-133.

Ούσιαστικά σέ -me-no:

M. Lejeune, *Mémoires* III, 29-37.

de-ki-si-wo:

O. Masson, *Glotta* 39 (1961) 111-112.

ai-wa:

H. Mühlestein, *SMEA* 2 (1967) 41-52.

Προσωπικά ὀνόματα σχηματιζόμενα ἀπὸ στρατιωτικούς ὄρους:

F. Ferluga, *ZA* 25 (1975) 381-387.

Προσωπικά ὀνόματα σχηματιζόμενα ἀπὸ τοπωνύμια:

F. Gschnitzer, *DI*, 90-106.

Προσωπικά ὀνόματα πὸν σχηματίζουν ἀπλές λέξεις:

P. H. Ilievski, *CM*, 135-146.

Ούσιαστικά σέ -u-ro:

P. H. Ilievski, *AM* II, 262-280.

Ούσιαστικά σέ -wo:

C. J. Ruijgh, *Minos* 9 (1968) 109-155.

Μή ἑλληνικά ούσιαστικά:

R. D. Barnett, *JHS* 73 (1953) 140-143.

A. Scherer, *FF* 39 (1965) 57-60.

K. D. Ktistopoulos, *Europa*, 191-193.

P. Chantraine, *AR* II, 574-577.

J. C. Billigmeier, *Minos* 10 (1969) 177-183.

P. H. Ilievski, *ZA* 25 (1975) 413-421.

Ούσιαστικά σέ -a-no:

H. Mühlestein, *Athenaeum* 46 (1958) 361-365.

— *MH* 15 (1958) 223-225.

A. Heubeck, *AM* II, 67-69.

Ούσιαστικά σέ e-ri:

R. Gusmani, *SMEA* 6 (1968) 20.

Ούσιαστικά σέ e-u:

F. Bader, *Études de composition nominale en mycénien* I, Ρώμη 1969, 22-24.

Ούσιαστικά πὸν περιέχουν ra-wo:

A. Heubeck, *Studi linguistici in onore di V. Pisani* II, Brescia 1969, 535-544.

wo-no-ḡo-so:

M. Doria, *PP* 15 (1960) 47-50. 16 (1961) 212-215.

- S. Luria, *PP* 16 (1961) 54-62.
 M. D. Petruševski, *ZA* 11 (1962) 250.

Τοπωνύμια

Ἑλληνικά τοπωνύμια:

- H. Krahe, *Sprache und Vorzeit*, Χαϊδελεβέργη 1954, 144-148.
 D. J. Georgacas, *Names* 7 (1959) 65-83.
 E. Risch, *MH* 22 (1965) 193-205.

Κατάλογος τοῦ 'Αμένοφης Γ':

- E. Edel, *Die Ortsnamenlisten aus dem Totentempel Amenhopis III*, Βόννη 1966.

Μυκηναϊκά τοπωνύμια:

- V. Georgiev, *LB* 9 (1964) 5-39.
 M. D. Petruševski, *Neue Beiträge zur Geschichte der alten Welt* I, Βερολίνο 1964, 163-172.
 M. Doria, *Problemi di toponomastica micenea*, Τεργέστη 1971.

Τοπωνύμια Πύλου:

- M. Doria, *VII Congresso Internazionale di Scienze Onomastiche*, Φλωρεντία 1961, 417-440.
 F. Kiechle, *Kadmos* 1 (1962) 98-116.
 G. Lucchini, *SMEA* 13 (1971) 59-62.
 A. P. Sainer, *SMEA* 17 (1976) 17-63.
 M. Lang, *TTS*, 185-212.

Ούσιαστικά σέ -a-na:

- S. Luria, *Eunomia* 1 (1957) 45-49.
 M. D. Petruševski, *ZA* 9 (1959) 84.
 L. Deroy, *Le Cadastre mycénien de Pylos*, Πώμη 1965, 168-179.

Ούσιαστικά σέ -to-no:

- M. D. Petruševski, *Klio* 58 (1976) 289-294.

Ούσιαστικά σέ -wa:

- M. S. Ruipérez, *EM*, 118-120.
 J. Chadwick, *TPS* (1969) 97.

Ούσιαστικά σέ -wo-:

- A. Heubeck, *BN* 12 (1961) 95-96.
 L. Deroy, *AR* II, 578-579.
 M. Lejeune, *BSL* 64 (1969) 43-56.

Ούσιαστικά σέ -wo-t/-we-t:

- A. Heubeck, *SMEA* 17 (1976) 127-136.

a-pu₂:

- Mémoires* II, 338-355.

ai-ko-ra-i-ja:

K. Δ. Γεωργούλης, *Πλάτων* 16 (1964) 325-328.

e-ko-me-no:

G. Pugliese Carratelli, *SCO* 7 (1958) 45.

ma-to-ro-pu-ro:

A. Heubeck, *Kadmos* 1 (1962) 61-62.

o-na-ka-raf:

W. Merlingen, *Sprache* 8 (1962) 263.

pa-ki-ja-na / -ne:

R. Guglielmino, *SMEA* 23 (1982) 141-193.

*pi-*82*:

L. R. Palmer, *Minos* 4 (1956) 132.

C. Gallavotti, *PP* 12 (1957) 248-249.

M. Doria, *Athenaeum* 46 (1958) 389-398.

J. Chadwick, *Minos* 9 (1968) 64.

qe-re-me-ne:

A. Heubeck, *Kadmos* 1 (1962) 59-60.

ro-o-wa:

H. Mühlestein, *SM*, 115.

Τοπωνύμια Κνωσοῦ:

P. Meriggi, *AGI* 39 (1954) 83-91.

G. R. Hart, *Mnemosyne* 18 (1965) 1-28.

L. R. Palmer, *Kadmos* 11 (1972) 31-46.

J. Chadwick, *3ICretStud* I, 39-45. A. L. Wilson, *Minos* 16 (1977) 67-125.

M. V. Cremona / D. Marcozzi / E. Scafa / M. Sinatra, *La toponomastica cretese nei documenti in lineare B di Cnosso*, Ρώμη 1978.

J. K. McArthur, *The Place-names of the Knossos Tablets* (παράρτημα στὸ *Minos* 19 [1985]).

Σύνταξη

Παράταξη:

Y. Duhoux, *AR* II, 781-785.

Υπόταξη:

F. Bader, *CM*, 295-311.

Σειρά λέξεων:

F. Bader, *Minos* 14 (1973) 85-109.

Y. Duhoux, *Minos* 14 (1973) 123-163.

O. Panagl, *ZVS* 87 (1973) 199-206.

— *CM*, 313-322.

Αιτιατική + ἀπαρέμφατο:

M. D. Petruševski, *ZA* 9 (1959) 56.

we-te-i-we-te-i:

O. Masson, *ZA* 15 (1966) 257-266.

W. Dressler, *IBK* 14 (1968) 39-47.

Ἡ μυκηναϊκή διάλεκτος*Γενικά:*

W. C. Cowgill, *Ancient Indo-European Dialects*, Berkeley / Los Angeles 1966, 77-95.

A. Bartoněk, *SM*, 37-51.

— *AM* II, 329-360.

M. Doria, *La posizione dialettale del miceneo*, Τεργέστη 1968.

Mémoires III, 215-222.

M. S. Ruipérez, *AM* I, 136-169.

F. R. Adrados, *Emerita* 44 (1976) 65-113.

E. Risch, *SMEA* 20 (1979) 91-111.

J. L. García Ramón, *EC* 24 (1980) 5-31.

Σχέσεις με ἀρκαδοκυπριακή:

F. R. Adrados, *IF* 62 (1956) 240-248.

Σχέσεις με αἰολική:

H. Mühlestein, *EM*, 93-97.

A. Tovar, *MX*, 188-193.

— *MS*, 141-146.

C. Gallavotti, *RF* 86 (1958) 113-133.

— *SMEA* 5 (1968) 42-55.

Ἡ μυκηναϊκή ὡς τμήμα τῆς νότιας ἐλληνικῆς:

E. Risch, *EM*, 167-172, 249-258.

A. Heubeck, *Glotta* 39 (1961) 159-172.

Μυκηναϊκή καὶ κεντρική ἐλληνική:

G. Dunkel, *Kadmos* 20 (1981) 132-142.

Ἡ μυκηναϊκή ὡς κοινή:

N. S. Grinbaum, *VY* 8/6 (1959) 78-86.

V. Georgiev, *MS*, 125-139.

A. Bartoněk, *PCCMS*, 95-103.

Σχέσεις μεταξύ μυκηναϊκῆς καὶ ὀμηρικῆς γλώσσας:

C. J. Ruijgh, *L'Élément achéen dans la langue épique*, Assen 1957, 11-18, 89-97.

— *Linear B* 1984, 143-190.

J. Chadwick, *Minoica*, 116-122.

- P. Chantraine, *Athenaeum* 46 (1958) 314-327.
 D. J. N. Lee, *BICS* 6 (1959) 6-21.
 V. Georgiev, *Klio* 38 (1960) 69-74.
 — *Minoica und Homer*, Βερολίνο 1961, 10-19.
 — *PCCMS*, 104-124.
 G. P. Shipp, *Essays in Mycenaean and Homeric Greek*, Μελβούρνη 1961, 1-28.
 F. R. Adrados, *Emerita* 44 (1976) 100-106.
 — *Glotta* 59 (1981) 13-27.
Διαλεκτικές ιδιαιτερότητες τῆς μυκηναϊκῆς:
 M. Doria, *RAL* 18 (1963) 507-525.
 E. Risch, *BSL* 53 (1957-1958) 96-102.
Διαλεκτικῆς διαφορῆς μέσα στῆ μυκηναϊκῆ:
 E. Risch, *PCCMS*, 150-157.
 G. Nagy, *AR* II, 663-679.
 A. Heubeck, *SGIIL*, 97-101.
 J. Chadwick, *RM*, 78-88.
 R. D. Woodard, *Kadmos* 25 (1986) 49-74.
Ἡ ἐναλλαγή i/e:
 N. E. Collinge, *BICS* 4 (1957) 55-59.
 D. A. Hester, *Minos* 6 (1958) 24-36.
 A. Heubeck, *IF* 65 (1960) 252-254.
 S. Luria, *Klio* 42 (1964) 33-35.
 C. Milani, *Aevum* 41 (1967) 225-231.
Πιθανὰ δωρικὰ χαρακτηριστικά:
 J. Chadwick, *PP* 31 (1976) 111-114.
 J. J. Moralejo Álvarez, *Emerita* 45 (1977) 243-267.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ





ΠΙΝΑΚΙΔΕΣ ΞΙΦΩΝ ΤΗΣ ΚΝΩΣΟΥ

Ἡ συλλογή Ra

pi-ri-je-te στῆ Ra 1548: A. M. Biraschi *PP* 33 (1978) 281-287.

*
* *

[168] KN Ra 1540 = *Documents*, ἀρ. 261 = *Interpretation*, ἀρ. 246.

			
to-sa	pa-ka-na	ΞΙΦΟΣ	50

Αὐτὴ ἡ ἀποσπασματικὴ ἐπιγραφή παρατίθεται πρώτη λόγω τῆς ἐξαιρετικῆ ἀπλῆς δομῆς της καὶ τοῦ ἀναμφισβήτητα ἑλλη- νικοῦ χαρακτήρα τῶν δύο φωνητικῶν λέξεων, τόσ(σ)α φάσγα- να. Ἡ πινακίδα προέρχεται ἀπὸ ἓνα μικρὸ ἀρχεῖο τοῦ Διαδρό- μου τῶν Πινακίδων Ξιφῶν, νοτιοδυτικὰ τῆς Κεντρικῆς Αὐλῆς τοῦ ἀνακτόρου τῆς Κνωσοῦ: ἀρχεῖο τὸ ὁποῖο ἀναγνωρίσθηκε ἀ- πὸ τὸν ἀνασκαφέα του πῶς περιέχει πινακίδες ΞΙΦΩΝ ἐξαιτίας τῆς ρεαλιστικῆς ἀπεικόνισης τοῦ ἰδεογράμματος (A. J. Evans, *ABSA* 8 [1901-1902] 94-95).

[169] Ἐπειδὴ ἓνας πολὺ πρῶιμος τύπος γραπτοῦ μνημείου στὴν Κρήτη ἀπετελεῖτο ἀπὸ δύο μόνο μέρη, ἓνα ἰδεόγραμμα καὶ ἓναν ἀριθμὸ, ἡ πινακίδα αὐτὴ ἀντιπροσωπεύει τὸ ἐπόμενο

στάδιο, στο οποίο έχει προστεθεί ένα τρίτο στοιχείο, το φωνητικό. "Αν και το ιδεόγραμμα φαίνεται να επαναλαμβάνει απλώς το «μήνυμα» το οποίο ήδη εκφράζεται ικανοποιητικά από το φωνητικό μέρος, έτσι που να καθίσταται περιττό, ή εντύπωση είναι άπατηλή. Στην ιστορία της γραφής, ή ιδεογραφική απεικόνιση έρχεται πρώτη και κατόπιν ή φωνητική, μερικές φορές μάλιστα πολύ αργότερα. 'Αλλά στη Γραμμική Β, όπως και σε άλλες γραφές της εποχής του Χαλκού στη Μεσόγειο, τα ιδεογράμματα δεν εξέλιπαν, αλλά διατηρήθηκαν σε συνύπαρξη με τα φωνητικά σύμβολα: πβ. W. Nahm, *Kadmos* 9 (1970) 1-21.

[170] 'Αξίζει να σταθούμε στο σχήμα του ιδεογράμματος της Ra 1540. Στη συλλογή Ra απεικονίζονται διάφορα σχήματα όπλων. 'Επειδή το καθένα από αυτά είναι προσεκτικά σχεδιασμένο, και επειδή όλόκληρο το αρχείο γράφτηκε από τον ίδιο γραφέα, το συμπέρασμα ότι παρουσιάζονται διαφορετικά όπλα είναι αρκετά άσφαλές. Παρά την καθιερωμένη περιγραφή αυτών των όπλων ως «ξιφών», το σχήμα τους κάνει πιό πιθανή την έκδοχή ότι πρόκειται για έγχειρίδια: πβ. J. Boardman, *On the Knossos Tablets*, 'Οξφόρδη 1963, 79-80· A. M. Snodgrass, *Kadmos* 4 (1965) 107-109. "Αν ή άποψη αυτή είναι όρθή, ή ελληνική λέξη φάσανον φαίνεται πως αρχικά σήμαινε «έγχειρίδιο», ενώ ή λέξη ξίφος (που άπαντάται στη Γραμμική Β με τη μορφή qi-si-re-e) προοριζόταν για το «ξίφος».

[171] Μιά κάπως πιό σύνθετη έπιγραφή της συλλογής είναι ή:

KN Ra 1548 = *Documents*, άρ. 262 = *Interpretation*, άρ. 245.

de-so-mo

ku-ka-ro

pi-ri-je-te pa-ka-na a-ra-ru-wo-a ΞΙΦΟΣ 3

Παρατηρούμε ότι ἐδῶ τὸ «ξίφος» εἶναι διαφορετικὸ σὲ σχῆμα ἀπὸ ἐκεῖνο ποὺ παρουσιάζεται στὴν Ra 1540. Οἱ λέξεις τῆς ἐπιγραφῆς ἐντάσσονται σὲ δύο ὁμάδες, οἱ ὁποῖες δὲν συνδέονται μὲ κανένα παρεμφατικὸ ρῆμα:

ku-ka-ro	ri-ri-je-te	pa-ka-na	a-ra-ru-wo-a	de-so-mo
Κύκαλος;-τηρ	φάσγανα	ἀραρυφά	δεσμοῖς
ο Κύκαλος;	ὁ	«ξίφη»	ἐνωμένα	μὲ δεσμούς(;)»

Ἡ λέξη ku-ka-ro εἶναι ἀνδρικό ὄνομα ποὺ ξαναεμφανίζεται στὴν πινακίδα προβάτων Da 1238 τῆς Κνωσοῦ. Ἡ λέξη ri-ri-je-te εἶναι πιθανῶς οὐσιαστικὸ τοῦ ἐνεργουῦντος προσώπου σὲ -τηρ, ποὺ προσδιορίζει τὸν ku-ka-ro: εἶναι ἀδύνατο τὸ ri-ri-je-te νὰ περιέχει τὸ θέμα τοῦ πρίω, γιατί τὸ ρῆμα αὐτὸ σημαίνει «πριονίζω», ἐνῶ τὸ νόημα ποὺ ἀπαιτεῖται ἐδῶ εἶναι «ξιφουργός» καὶ ὄχι «πριονιστής». (Ἔνας πληθυντικός ri-ri-je-te-re ἀπαντᾶται στὴν πινακίδα PY An 207.5 σὲ ἕναν κατάλογο τεχνιτῶν.) Τὸ a-ra-ru-wo-a εἶναι οὐδέτερο πληθυντικοῦ τῆς μετοχῆς παρακειμένου τοῦ ἀραρίσκω, «συνδέω», «προσαρμόζω»: ἀντιπροσωπεύει τὸ ἀραρυφά, ἐνῶ τὸ -u- στὴν ὀρθογραφία τῆς Γραμμικῆς Β προκύπτει ἀπὸ τὴν ἐπίδραση τοῦ γειτονικοῦ -w-. Τὸ de-so-mo ἀντιπροσωπεύει μιὰν ὀργανικὴ πληθυντικοῦ δεσμοῖς, «μὲ δεσμούς», ἀλλὰ εἶναι δύσκολο νὰ εἴμαστε πιὸ συγκεκριμένοι. Ἴσως οἱ de-so-mo (δεσμοί) νὰ εἶναι ταινίες ἀπὸ μέταλλο ἢ δέρμα, προσαρμοσμένες στὸ ὄπλο.

ΠΙΝΑΚΙΔΕΣ ΠΡΟΒΑΤΩΝ ΚΑΙ ΜΑΛΛΙΟΥ
ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΥΛΟ ΚΑΙ ΤΗΝ ΚΝΩΣΟ

PY Cn καὶ KN D

PY Cn*Γενικές μελέτες:*M. Doria, *Interpretazioni di testi micenei* II, Τεργέστη 1958.M. L. Lang, *PCCMS*, 250-259.G. F. Polyakova, *VDI* 118 (1971) 3-26.*wo-no-we:*P. H. Ilievski, *ZA* 17 (1967) 23-31.**KN D***Γενικές μελέτες:*J. T. Killen, *ABSA* 59 (1964) 1-15.*Τὰ ιδεογράμματα *106, *107, *108, *109:*L. Godart, *KX* 23 (1971) 89-94.*Προσδιορισμοί:*J. T. Killen, *Eranos* 61 (1963) 69-93.L. Godart, *δ.π.*, 90.*Τὸ ιδεόγραμμα *145:*L. Derooy, *AC* 29 (1960) 312-314 («δέμα», «δέσμη»).J. T. Killen, *Hermathena* 96 (1962) 38-72 (πάντα «μαλλί»).M. Lejeune, *Mémoires* II, 164-165 (δύο ξεχωριστοὶ τύποι: ὁ τύπος τῶν πινακίδων τῆς σειρᾶς D ἀντιπροσωπεύει «μαλλί»).L. Y. καὶ C. W. Beck, *AJA* 82 (1978) 213-215 (πάντα «μαλλί»).*Πινακίδες Dm:*G. Pugliese Carratelli, *PP* 9 (1954) 220-221.L. Derooy, *SMEA* 10 (1969) 48-53.L. Godart / J. T. Killen / J.-P. Olivier, *Minos* 10 (1969) 154-156.M. Lejeune, *Mémoires* II, 364-367.

Πινακίδες Dn:

J.-P. Olivier, *SMEA* 2 (1967) 71-93.

— *Minos* 13 (1972) 22-28.

Dp 997:

J. T. Killen, *PP* 17 (1962) 26-31· 18 (1963) 447-450 (po-ka = πόκος [άκατέρ-
γαστο μαλλί προβάτου]).

*
* *

Οί πινακίδες τῆς συλλογῆς Cn τῆς Πύλου

[172] Σαράντα μία πινακίδες συναποτελοῦν τῆ συλλογῇ Cn. Μὲ ἐξαιρέση τῆ Cn 3 (ἡ ὁποία καταγράφει ἀπλῶς τὴν ὕπαρξη μεμονωμένων βοδιῶν ἢ ταύρων, πού ἴσως προορίζονταν γιὰ κά-
ποιο τελετουργικὸ σκοπὸ) καὶ τῆ Cn 608 (στὴν ὁποία κατανέ-
μονται πολὺ μικροὶ ἀριθμοὶ χοίρων στὶς «έννέα» πόλεις τοῦ κρά-
τους, § 215), τὰ κείμενα αὐτὰ συγκροτοῦν μιὰ ἀπογραφὴ προ-
βάτων, χοίρων καὶ αἰγῶν, τῶν ἀνθρώπων πού τὰ κατέχουν καὶ
τὰ βόσκουν, καὶ μερικὲς φορές καὶ τῶν τοποθεσιῶν στὶς ὁποῖες
βρίσκονται. Ἀντιπροσωπευτικὸ δεῖγμα τῆς δομῆς μιᾶς σημαν-
τικῆς ομάδας ἀποτελεῖ ἡ ἀκόλουθη πινακίδα:

PY Cn 40

1	𐀀𐀁𐀂, 𐀃𐀄, 𐀅, 𐀆𐀇𐀈𐀉𐀊, 𐀋𐀌𐀍	𐀎𐀏
2	𐀀𐀁𐀂, 𐀃𐀄, 𐀅, 𐀆𐀇𐀈𐀉𐀊, 𐀋𐀌𐀍	𐀎𐀏𐀐𐀑
3	𐀀𐀁𐀂, 𐀃𐀄, 𐀅, 𐀆𐀇𐀈𐀉𐀊, 𐀋𐀌𐀍	𐀎𐀏
4	𐀀𐀁𐀂, 𐀃𐀄, 𐀅, 𐀆𐀇𐀈𐀉, 𐀊𐀋𐀌𐀍	𐀎𐀏
5	𐀀𐀁𐀂, 𐀃, 𐀄, 𐀅, 𐀆𐀇	𐀎𐀏
6	𐀀𐀁𐀂, 𐀃, 𐀄, 𐀅𐀆𐀇, 𐀈𐀉𐀊𐀋	𐀎𐀏
7	𐀀𐀁𐀂𐀃, 𐀄, 𐀅𐀆𐀇𐀈𐀉, 𐀊𐀋𐀌𐀍	𐀎𐀏𐀐𐀑
8	𐀀𐀁, 𐀂, 𐀃, 𐀄, 𐀅𐀆	𐀎𐀏𐀐
9	𐀀𐀁, 𐀂, 𐀃𐀄, 𐀅𐀆𐀇	𐀎𐀏𐀐𐀑
10	𐀀, 𐀁, 𐀂𐀃𐀄, 𐀅𐀆𐀇	𐀎𐀏
11	𐀀𐀁𐀂𐀃, 𐀄, 𐀅𐀆𐀇, 𐀈𐀉𐀊𐀋	𐀎𐀏𐀐
12	𐀀, 𐀁, 𐀂𐀃𐀄, 𐀅𐀆𐀇𐀈	𐀎𐀏
13	𐀀𐀁𐀂𐀃, 𐀄, 𐀅𐀆𐀇, 𐀈𐀉𐀊	𐀎𐀏
14	𐀀𐀁𐀂𐀃-𐀄, 𐀅𐀆𐀇𐀈, 𐀉𐀊𐀋𐀌	𐀎𐀏
15		
16		

Κάθε στίχος του παραπάνω κειμένου περιέχει πέντε στοιχεία, ταξινομημένα με την εξής σειρά:

- (1) ένα τοπωνύμιο σε δοτική πτώση
- (2) τη λέξη ra-to και ένα ανθρωπωνύμιο στη δοτική
- (3) ένα ανθρωπωνύμιο στη γενική
- (4) το ιδεόγραμμα ΠΡΟΒΑΤΟ (ΚΡΙΟΣ στους στίχους I-II, ΠΡΟΒΑΤΙΝΑ στους στίχους I2-I4).
- (5) έναν αριθμό.

1	wa-no-jo wo-wo pa-ro ne-ti-ja-no-re pa-ra-jo	ΚΡΙΟΣ 140
2	wa-no-jo wo-wo pa-ro po-so-pe-re-i wo-ne-we	ΚΡΙΟΣ 75
3	wa-no-jo wo-wo pa-ro zo-wi-jo a-ko-so-ta-o	ΚΡΙΟΣ 70
4	wa-no-jo wo-wo pa-ro po-ru-qo-ta we-da-ne-wo	ΚΡΙΟΣ 60
5	e-ko-me-no pa-ro pa-ta pa-ra-jo	ΚΡΙΟΣ 80
6	e-ko-me-no pa-ro [] ma-te-we we-da-ne-wo	ΚΡΙΟΣ 70
7	a-ne-u-te pa-ro ma-ri-ti-wi-jo a-ko-so-ta-o	ΚΡΙΟΣ 83
8	ma-ro-pi pa-ro ro-ko pa-ra-jo	ΚΡΙΟΣ 150
9	ma-ro-pi pa-ro ka-da-ro we-da-ne-wo	ΚΡΙΟΣ 85
10	ma-ro pa-ro tu-ri-ta a-ke-o-jo	ΚΡΙΟΣ 80
11	re-pe-u-ri-jo pa-ro e-zo-wo a[-ko-so-]ta-o	ΚΡΙΟΣ 82
12	ma-ro pa-ro ma-u-ti-jo a-ko-so-ta-o	ΠΡΟΒΑΤΙΝΑ 60
13	a-ne-u-te pa-ro ka-ta-wa a-ko-so-ta<o>	ΠΡΟΒΑΤΙΝΑ 80
14	a-te-re-wi-ja pa-ro e-wi-te-we a-ke-o-jo	ΠΡΟΒΑΤΙΝΑ 70
15		
16		

[173] (1) Ἄν καὶ θεωρητικὰ τὰ περισσότερα τοπωνύμια θὰ μπορούσαν νὰ εἶναι εἴτε σὲ ὀνομαστικὴ εἴτε σὲ δοτικὴ, ἢ παρουσία τῆς κατάληξης -i τῆς δοτικῆς-τοπικῆς στὴ λέξη ma-ro-pi, στοὺς στίχους 8 καὶ 9, ὑποδηλώνει ὅτι ὅλα εἶναι στὴ δοτικὴ. (Δὲν εἶναι γνωστὸ ἂν ἡ λέξη ma-ro στοὺς στίχους 10 καὶ 12 δηλώνει τὸν ἴδιο τόπο πού ὀνομάζεται ma-ro-pi στὶς ἄλλες ἐγγραφές.) Ἐπίσης ἡ λέξη a-ne-u-te (στ. 7 καὶ 13) ἴσως νὰ περιέχει μιὰ κατάληξη δοτικῆς: -te = -τει. Τὸ wa-no-jo wo-wo στοὺς στί-

χους 1-4 είναι ένα σύνθετο τοπωνύμιο, τὸ ὁποῖο ἀποτελεῖται ἀπὸ μιὰ γενική ἐνικοῦ ποὺ λήγει σὲ -o-jo = -οιο, καὶ μιὰ δοτική ἐνικοῦ wo-wo = *φόρφοι*, «ὄρω» (*φόρφος* > ἄττικὸ *ὄρος* [ὄριο] μετὰ τὴν ἀπώλεια τῶν δίγαμμα). Τὸ πρῶτο συνθετικὸ wa-no-jo εἶναι ἀσαφές· πιθανῶς πρόκειται γιὰ ἀνθρωπωνύμιο ἢ γεωγραφικὸ ὄνομα.¹

[174] (2) Τὸ νόημα τοῦ ra-ro + δοτική εἶναι ἀβέβαιο σὲ αὐτὸ τὸ κείμενο. Τὸ πιὸ πιθανὸ εἶναι πῶς σημαίνει «στὸν (τόπο τοῦ), apud, chez» (ὅπως στὴ μεταγενέστερη ἑλληνική τὸ *παρὰ* + δοτική), καὶ ὄχι «ἀπό». Συνεπῶς οἱ ἄνδρες «παρὰ τοῖς ὁποίοις» βρίσκονται τὰ κοπάδια, πρέπει κανονικὰ νὰ εἶναι οἱ ποιμένες.

[175] (3) Ὁμοίως, ἡ τελευταία λέξη σὲ κάθε στίχο (ποὺ πάντα βρίσκεται στὴ γενική) πιθανῶς ἀποδίδει τὸ ὄνομα τοῦ «ιδιοκτήτη» τοῦ κοπαδιοῦ. Δὲν εἶναι σαφές ἂν ὑπάρχει κάποια ἄμεση σχέση ἀνάμεσα στὸν ἄνδρα ποὺ ἀναφέρεται στὸ στοιχεῖο (2) καὶ στὸν ἄνδρα ποὺ ἀναφέρεται στὸ στοιχεῖο (3): πιθανῶς ὁ ἀναφερόμενος στὸ (2) εἶναι «τοπικὸς ἀντιπρόσωπος» ἢ ἀκόμη καὶ ὑπηρέτης τοῦ ἀναφερομένου στὸ στοιχεῖο (3).

Οἱ πινακίδες τῆς σειρᾶς D τῆς Κνωσοῦ

[176] Οἱ πινακίδες τῆς σειρᾶς D τῆς Κνωσοῦ ἀνέρχονται γύρω στὶς 1100. Προέρχονται ἀπὸ τὴν Ἀνατολικὴ Πτέρυγα τοῦ ἀνακτόρου, καὶ οἱ περισσότερες ἀπὸ αὐτὲς ἔχουν γραφεῖ ἀπὸ τὸν ἴδιο γραφέα (τὸ «χέρι 117» τοῦ Olivier). Ἡ συλλογὴ Da καταγράφει ἀριθμοὺς ΚΡΙΩΝ σὲ κατονομαζόμενους τόπους· ἢ Db, ἀριθμοὺς ΚΡΙΩΝ καὶ ΠΡΟΒΑΤΙΝΩΝ· ἢ Dc, ΚΡΙΟΥΣ, μερικοὶ ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἐξειδικεύονται περισσότερο μὲ προσδιορισμοὺς ποὺ ἀναγράφονται πλάι στὸ ἰδεόγραμμα· οἱ Dd, De καὶ Df, ΚΡΙΟΥΣ καὶ ΠΡΟΒΑΤΙΝΕΣ μὲ προσδιορισμούς· οἱ Dk καὶ

1. Συγκρίνατε τὴ δομὴ ἀγγλικῶν τοπωνυμίων ποὺ ἀρχίζουν ἀπὸ Mark- (παλαιὸ ἀγγλικὸ *mearc*: «ὄριο»).

DI, ΚΡΙΟΥΣ, ΠΡΟΒΑΤΙΝΕΣ καὶ ΜΑΛΛΙ· ἢ Dm, ΚΡΙΟΥΣ ταξινομημένους ὡς ai-mi-re-we ἢ e-ka-ra-e-we. Ἡ Dn εἶναι πιθανῶς συλλογὴ ἀθροίσματος.

[177] Τὰ ιδεογράμματα πού υπάρχουν σὲ αὐτὴ τὴ σειρά εἶναι: OVIS^f=θηλυκὸ πρόβατο, OVIS^m=κριός, LANA=μαλλί. (Στὴν DI 463, § 182, χρησιμοποιεῖται ἓνα ιδεόγραμμα πού φαίνεται νὰ εἶναι τὸ σύμβολο ΠΡΟΒΑΤΙΝΑ, ἀλλὰ βάσει τῶν συμφραζομένων θὰ πρέπει νὰ διαβαστεῖ ὡς ΚΡΙΟΣ.) Στὸ ἄρθρο του στὸ ABSA 59, ὁ Killen ἔδειξε ὅτι τὸ ιδεόγραμμα ΚΡΙΟΣ ἀπεικονίζει ὄχι μόνο μὴ εὐνουχισμένα, ἀλλὰ καὶ εὐνουχισμένα ζῶα: παρατήρηση πού μεμῖας ἐξηγεῖ τὴ μεγάλη ἀναλογία κριῶν σὲ σχέση μὲ τὶς προβατίνες σὲ κάθε κοπάδι, καὶ καθιστᾷ πιθανὸ τὸ γεγονός ὅτι οἱ πινακίδες αὐτὲς ἀποτελοῦν ἀπογραφὴ πραγματικῶν κοπαδιῶν μέσα στὴν ἐπικράτεια τῆς Κνωσοῦ. Συνεπῶς οἱ ποσότητες μαλλιῦ πού καταγράφονται στὶς συλλογὲς Dk καὶ DI θὰ πρέπει νὰ ἀντιπροσωπεύουν τὴν παραγωγὴ τῶν κοπαδιῶν πού ἀναφέρονται. Ὅπου τὸ σύμβολο o- συνοδεύει τὸ ιδεόγραμμα ΠΡΟΒΑΤΟ ἢ ΜΑΛΛΙ, πιθανῶς ἀντιπροσωπεύει κάποια λέξη πού ἀρχίζει ἀπὸ o- (ἴσως o-re-ro, «ἐλλειμμα») καὶ προσδιορίζει ἓναν ἀριθμὸ ζῶων ἢ μιὰ ποσότητα μαλλιῦ πού οἱ ἀπογραφεῖς περίμεναν νὰ ὑπάρχει ἀλλὰ ἔλειπε. Ἄν εὐσταθεῖ αὐτὴ ἡ ἐξήγηση, οἱ μεγάλοι ἀριθμοὶ προβάτων πού μνημονεύονται στὶς πινακίδες τῆς σειρᾶς D ὑποδηλώνουν ὅτι ἡ παραγωγὴ μαλλιῦ ἦταν ἓνας ἀπὸ τοὺς πιὸ σημαντικούς τομεῖς παραγωγῆς τῆς μινωικῆς Κρήτης, κατὰ τὸν 15^ο αἰῶνα τουλάχιστον.

[178] Οἱ περισσότερες ἀπὸ τὶς ἐπιγραφὲς τῆς σειρᾶς D, μὲ ἐξάιρεση ἐκείνες πού ἀνήκουν στὴ συλλογὴ Dn, ἔχουν τὴν ἴδια δομὴ. Ἀποτελοῦνται ἀπὸ μιὰ ὁμάδα συμβόλων μεγάλου μεγέθους στὸ ἀριστερὸ μέρος τῆς πινακίδας, καὶ δύο σειρὲς μικρότερων συμβόλων, συνήθως χωρισμένων μὲ διαχωριστικὴ γραμμὴ, στὸ δεξιό. Ἡ λειτουργία τῶν ἀντίστοιχων ὁμάδων συμβόλων μπορεῖ νὰ συναχθεῖ, τουλάχιστον ἐν μέρει, ἀπὸ μιὰν ἐπιγραφὴ ἀπλῆς δομῆς, τὴν KN Da 1156+7236:

we-we-si-jo ΚΡΙΟΣ 100

a-re-ke-se-u	pa-i-to

Ἡ λέξη μὲ τοὺς μεγάλους χαρακτῆρες, ἀριστερά, μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ μὲ βεβαιότητα ὄνομα λόγῳ τῆς κατάληξης -e-u (-εύς), ἐνῶ ἡ λέξη pa-i-to, στὴν κάτω σειρὰ δεξιά, δύσκολα μπορεῖ νὰ εἶναι ὅτιδήποτε ἄλλο παρὰ τὸ τοπωνύμιον Φαιστός. Ἐάν κρίνουμε ἀπὸ τὴν κατάληξή της, ἡ λέξη we-we-si-jo, πρὶν ἀπὸ τὸ ἰδεόγραμμα ΚΡΙΟΣ, πρέπει κι αὐτὴ νὰ εἶναι ἀνθρωπωνύμιον (ποὺ ἴσως σχηματίζεται ἀπὸ κάποιον ἐθνικὸν σὲ -ιος).

[179] Μέχρι τώρα κατέστη ἀδύνατον νὰ ὑποστηριχθεῖ μὲ βεβαιότητα ποιὸς ἦταν οἱ ἀντίστοιχες λειτουργίαι τῶν ἀναφερομένων προσώπων. Ἀλλὰ τὸ πρόβλημα μπορεῖ νὰ ἀποσαφηνισθεῖ μὲ ἀναφορὰ σὲ κάποια ἄλλη πινακίδα, τὴν KN Db 1159:

	ΠΡΟΒΑ-
	we-we-si-jo-jo ΚΡΙΟΣ 144 TINA 56
du-ta-so	pa-i-to

Ἐδῶ, στὴν σειρὰ πάνω ἀπὸ τὴ διαχωριστικὴ γραμμὴ, ἔχουμε τὴ γενικὴ τῆς λέξης ποὺ στὴν Da 1156 ἐμφανίζεται στὴν ὀνομαστικὴ. Ἀπὸ πινακίδα σὲ πινακίδα, ὁ γραφέας γράφει τὴν ὀνομαστικὴν we-we-si-jo ἢ τὴν γενικὴν we-we-si-jo-jo χωρὶς διάκριση (ὁμοίως, σὲ ἄλλες πινακίδες, γράφει ἄλλοτε τὴν ὀνομαστικὴν u-ta-jo καὶ ἄλλοτε τὴν γενικὴν u-ta-jo-jo). Ἀλλὰ καὶ μόνο τὸ γεγονός ὅτι χρησιμοποιεῖ γενικὴν, ὑποδηλώνει ὅτι σὲ αὐτὴ τὴ θέσιν τῆς πινακίδας εἶναι λογικὸν νὰ ἀναμένουμε τὸ ὄνομα τοῦ ἰδιοκτήτη τῶν κοπαδιῶν ποὺ ἀναφέρονται ἀμέσως μετὰ. Ἐάν ἡ

υπόθεση αυτή εύσταθεῖ, τότε τὸ ὄνομα μὲ τοὺς μεγάλους χαρακτῆρες ἀριστερὰ ἀντιπροσωπεύει πιθανότατα τὸ ὄνομα τοῦ βοσκοῦ πὺ εἶναι ἐπιφορτισμένος μὲ τὴ φροντίδα τοῦ κοπαδιοῦ καὶ εἶναι ὑπόλογος γι' αὐτό.² Αὐτὴ ἡ πιθανότητα ἐπιβεβαιώνεται ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι πολλὰ διαφορετικὰ ὀνόματα μὲ μεγάλους χαρακτῆρες συνδέονται μὲ τὸν ἴδιο ἄνδρα, τὸν we-we-si-jo. Ἐκτὸς ἀπὸ τὸν a-re-ke-se-u καὶ τὸν du-ta-so, πὺ ἤδη ἀναφέρθη-καν, ἔχουμε:

- τοὺς «ποιμένες» a-ni-ja-to, a-nu-ko, a-ge-mo, da-i-fo-ta, ku-tu-qa-no, o-ki-ro καὶ wi-se-jo στὴν «τοποθεσία» ra-i-to (Φαιστός).
- ἓναν «ποιμένα» ὄνόματι a-te-mo στὴν «τοποθεσία» ku-ta-to.
- τοὺς «ποιμένες» au-ta₂ καὶ da-ja-ro στὴν «τοποθεσία» di-ro.
- ἓναν «ποιμένα» da-ja-ro στὴν «τοποθεσία» ru-ki-to (Λύκτος).
- τοὺς «ποιμένες» da-ta-ja-ro, ko-ro καὶ su-di-ni-ko στὴν «τοποθεσία» da-*22-to.
- ἓναν «ποιμένα» ma-di στὴν «τοποθεσία» e-ko-so.
- τοὺς «ποιμένες» wi-jo-ka-de καὶ wo-*82-ni-jo στὴν «τοποθεσία» da-wo.

[180] Ἔτσι ὁ we-we-si-jo(-jo) συνδέεται συχνότερα μὲ τὴ Φαιστό. Εἶναι πιθανὸ πὺς οἱ ἄλλες τοποθεσίες πὺ ἀναφέρονται σὲ σχέση μὲ αὐτὸν δὲν ἀπέχουν πολὺ ἀπὸ τὴ Φαιστό. Οὕτως ἢ ἄλλως, ἔχει ἐδραιωθεῖ κάποιος πιθανὸς σύνδεσμος ἀνάμεσα στὴν ra-i-to καὶ τὸ da-wo ἀπὸ τὴν κοινὴ ἐμφάνισή τους σὰν ζευγάρι στὴν ἀκόλουθη πινακίδα ἀθροίσεως:

2. Μερικὲς πινακίδες (π.χ. Db 1097, 1099, 1105 + 1446) δὲν ἀναγράφουν τίποτα στὴ θέση τοῦ «ἰδιοκτήτη». Ὁ Palmer συμπεραίνει (*Interpretation*, 178) ὅτι ὁ ἰδιοκτήτης εἶναι στὴν πραγματικότητα ὁ βασιλιάς, ἀλλὰ τὸ συμπέρασμα αὐτὸ εἶναι ἀτεκμηρίωτο, ἀφοῦ ὁ «ποιμένας» μπορεῖ νὰ εἶναι καὶ «ἰδιοκτήτης».

KN Dn 1094 + 1311 = *Documents*, ἀρ. 79 = *Interpretation*, ἀρ. 66

pa-i-to KPIΟΣ 1509

𐀡𐀢𐀣 𐀤-𐀥-𐀦𐀧𐀨

𐀩𐀪 𐀫𐀬𐀭𐀮

da-wo KPIΟΣ 2440

[181] Ἔνας ἄλλος «ἰδιοκτήτης», ὀνόματι da-mi-ni-jo, ἀναφέρεται στὴν KN Df 1121 + 7689:

ΠΡΟΒΑ-

da-mi-ni-jo KPIΟΣ 143 TINA 36

𐀩𐀪𐀫 𐀬𐀭𐀮𐀯 𐀰𐀱𐀲𐀳 𐀴𐀵𐀶𐀷𐀸𐀹
𐀺𐀻𐀼𐀽 𐀾𐀿𐀽

ti-mi-za

ku-ta-to

pe KPIΟΣ 21

Ἐδῶ, εἴκοσι ἕνας ἀπὸ τοὺς ΚΡΙΟΥΣ προσδιορίζονται ὡς pe, πὺ ἀποτελεῖ, σύμφωνα μὲ τὸν Killen, βραχυγραφία τοῦ re-ru-si-nu-wo, «περυσινό», καὶ ἡ ἔρμηνεία του ἐνισχύεται ἀπὸ τὸ ἐνδιαφέρον κείμενο τῆς KN Do 927:

pe KPIΟΣ 19

𐀰𐀱𐀲 𐀳𐀴𐀵 𐀶

𐀸𐀹𐀺𐀻
𐀼𐀽𐀾𐀿

ΠΡΟΒΑ-

ki

za KPIΟΣ 30 ο KPIΟΣ

30

31

TINA 100

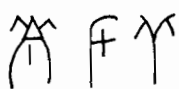
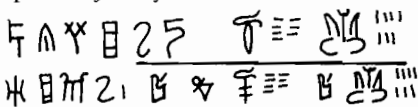
Αὐτὴ ἡ ἐπιγραφή διακρίνει τοὺς κριοὺς pe ἀπὸ τοὺς κριοὺς za. Οἱ προσδιορισμοὶ αὐτοὶ μποροῦν νὰ ἐρμηνευθοῦν πειστικὰ ὡς ἀντιθετικοὶ μεταξύ τους, ἂν ἐκλάβουμε τὸ za ὡς βραχυγραφία τοῦ *za-we-te-jo – πβ. τὸ ἐπίρρημα za-we-te, *κυάφετες*, «ἐφέτος»

(§ 100). Κατὰ τὸν Killen, τὰ πρόβατα κι εἶναι μικρὰ ζῶα καὶ τῶν δύο φύλων.


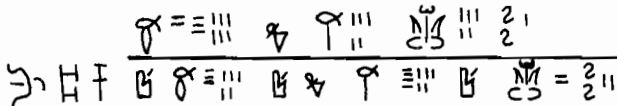
[182] Μέχρι τώρα παρατηρήσαμε τὸ διαχωρισμὸ τῶν προβάτων κατὰ φύλο καὶ ἡλικία, καὶ τὴν ἀναφορά προβάτων ὡς «ἐλλειπόντων» ἢ «ὀφειλομένων». Δύο συλλογές πινακίδων, ἡ Dk καὶ ἡ D1, προσθέτουν πληροφορίες σχετικὰ μὲ τὸ μαλλὶ πού ἔχει ληφθεῖ ἀπὸ τὰ πρόβατα. Δὲν ὑπάρχει σοβαρὴ ἀντίρρηση στὴν ὑπόθεση ὅτι τὸ *I45 ἀντιπροσωπεύει τὸ ἰδεόγραμμα ΜΑΛΛΙ σὲ αὐτὲς τὶς πινακίδες· ὥστόσο, ἀλλοῦ αὐτὸ τὸ νόημα δημιουργεῖ κάποιες δυσκολίες. Ἀκολουθοῦν δύο παραδείγματα πινακίδων πού ἀναφέρουν ἀριθμοὺς ΠΡΟΒΑΤΩΝ καὶ ποσότητες ΜΑΛΛΙΟΥ:

KN D1 946

ΠΡΟΒΑ-
po-ti-ni-ja-we-jo TINA 70 ΜΑΛΛΙ 7

	
ke-u-sa	si-ja-du-we o ki ΚΡΙΟΣ ο ΜΑΛΛΙ 7 70

KN D1 463

		ΠΡΟΒΑ- ΜΑΛΛΙ		
		ΠΡΟΒΑΤΙΝΑ 56 ki TINA; 5 5 M1		
				
mi-ti	ku-ta-to	o ΠΡΟΒΑ- TINA 35	o ki ΠΡΟΒΑ- TINA; 45	o ΜΑΛΛΙ M2 20

Κατ' αναλογίαν πρὸς ἄλλες πινακίδες τῆς σειρᾶς D, θὰ μπορούσαμε νὰ συμπεράνουμε ὅτι τὰ ke-u-sa καὶ mi-ti εἶναι τὰ ὀνόματα τῶν ποιμένων πού εἶναι ἐπιφορτισμένοι μὲ κοπάδια στὶς τοποθεσίαις si-ja-du-we καὶ ku-ta-to ἀντίστοιχα. Ἡ D1 463 δὲν ἐμφανίζει ὄνομα «ἰδιοκτήτη» ἔτσι, ὅπως προτεινάμε πιὸ πάνω, ἴσως ὁ ἴδιος ὁ ποιμένας νὰ εἶναι καὶ ὁ «ἰδιοκτήτης». Στὴν D1 946, στὴ θέση τοῦ ὀνόματος τοῦ «ἰδιοκτήτη» ἔχουμε τὴ λέξη ro-ti-ni-ja-we-jo (ὅπως καὶ σὲ ἄλλες ἐπτὰ πινακίδες αὐτῆς τῆς συλλογῆς). Ἡ λέξη συνδέεται, κατὰ κάποιον τρόπο, μὲ τὴν ro-ti-ni-ja, πότνια. Συχνὰ συνάγεται ὅτι τὰ συγκεκριμένα κοπάδια «ἀνήκουν» στὴν πότνια (εἴτε ἡ λέξη σημαίνει «θεὰ» εἴτε «βασίλισσα»). Ἐὰν αὐτὸ ἀληθεύει, ὁ συγκεκριμένος τύπος τῆς λέξης ro-ti-ni-ja-we-jo δὲν μπορεῖ νὰ ἐξηγηθεῖ (πβ. § 148).

[183] Ἡ πιθανὴ ἐρμηνεία τῶν πινακίδων D1 ἔχει ὡς ἐξῆς: Ἡ ἐγγραφή ἐπάνω δεξιὰ δηλώνει τὸν ἀριθμὸ θηλυκῶν καὶ ἀρσενικῶν προβάτων, καθὼς καὶ τὴν ποσότητα μαλλιῦ πού αὐτὰ ἀπέδωσαν, καὶ ἡ ὁποία πραγματικὰ διαπιστώθηκε ἀπὸ τὸν ἀπογραφέα ἢ ἐπόπτη. Ἡ κάτω σειρά ἐκφράζει τὸ ἔλλειμμα προβάτων καὶ αἰγῶν, καὶ τὴ συνακόλουθη ἔλλειψη μαλλιῦ σὲ σύγκριση μὲ τὴν ἀναμενόμενη ποσότητα. Τὸ μαλλὶ δηλώνεται σὲ μονάδες τοῦ ἰδιογράμματος ΜΑΛΛΙ, καὶ μερικὲς φορές σὲ ὑποδιαιρέσεις (M). Σύγκριση μὲ κείμενα τῆς συλλογῆς Dk θεμελιώνει τὸν λόγο ἀνάμεσα στὸ M καὶ μία μονάδα ΜΑΛΛΙΟΥ ὡς 3:1 (*Interpretation*, 179).

[184] Ἐτσι οἱ πινακίδες D1 διαφέρουν ὡς πρὸς ἓνα σημαντικὸ σημεῖο ἀπὸ ἐκεῖνες τῶν συλλογῶν Da-Df. Ὅταν οἱ τελευταῖες ἀναφέρονται σὲ «ἐλλείποντα» πρόβατα, αὐτὰ εἶναι πάντοτε λιγότερα ἀπὸ τὰ πρόβατα πού ὑπάρχουν πραγματικά. Ὅπου (ὅπως στὴ συλλογὴ Da) ἓνα κοπάδι ἀναφέρεται ὅτι ἀποτελεῖται ἀπὸ 100, 80, 60 ἢ 50 πρόβατα, αὐτοὶ οἱ ἀριθμοὶ πρέπει νὰ θεωρηθοῦν ὅτι ἀντιπροσωπεύουν τὸ θεωρητικὸ μέγεθος τοῦ κοπαδιοῦ. Ἀλλὰ πινακίδες ὅπως ἡ D1 946 καὶ ἡ D1 463 δείχνουν τὴν πραγματικὴ κατάστασι: ἡ πάνω σειρά τους ἐμφανί-

ζει τί πραγματικά βρήκε ο απογραφέας, και ή κάτω τί θεώρησε
ώς ἔλλειμμα· σὲ αὐτὲς τὶς περιπτώσεις, γιὰ νὰ ὑπολογίσουμε
τὸ «θεωρητικὸ» μέγεθος, θὰ πρέπει νὰ προσθέσουμε τοὺς ἀριθ-
μοὺς τῆς πάνω και τῆς κάτω σειρᾶς.

ΠΙΝΑΚΙΔΕΣ ΥΦΑΣΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΜΑΛΛΙΟΥ
ΤΗΣ ΚΝΩΣΟΥ

Ἡ σειρά L

Τὸ ἀρχεῖο γενικά:

G. Björck, *Eranos* 52 (1954) 271-275.

J. L. Melena, *Studies on some Mycenaean inscriptions from Knossos dealing with textiles*, Salamanca 1975.

Lc:

J. T. Killen, *BICS* 13 (1966) 105-109.

— *Hermathena* 118 (1974) 82-90.

Ld:

J. T. Killen, *CM*, 151-181.

Σύνθετα μὲ τὸ στοιχεῖο *o-nu-ka*:

A. Leukart, *TM*, 180-187.

L 693:

E. P. Hamp, *Minos* 19 (1985) 51-53.

A. Heubeck, *Kadmos* 25 (1986) 141-146.

*
* *

[185] Οἱ πινακίδες τῆς σειρᾶς L περιέχουν ἀπογραφὲς ὑφασμάτων. Τὸ ἰδεόγραμμα ΥΦΑΣΜΑ, *159, παρουσιάζεται μὲ τὶς ἐξῆς παραλλαγές:



[186] Ένα άλλο ιδεόγραμμα, τὸ *164, ἀπεικονίζει ἐπίσης ἓνα εἶδος ὑφάσματος. Ἀπαντᾶται μόνο δύο φορές, στοὺς ἐξῆς τύπους:



(L 520)



(L 698)

[187] Οἱ διάφοροι τύποι τοῦ *159 δὲν εἶναι ἀπλῶς παραλλαγές τῶν γραφῶν, ἀλλὰ ἐκφράζουν διάφορα σχήματα ἢ μεγέθη ὑφασμάτων. Τὸ γεγονός αὐτὸ προκύπτει ἀπὸ τὴν παρουσία δύο τύπων σὲ ξεχωριστές ἐγγραφές στὴν ἴδια πινακίδα, τὴν Lc 526 (§ 190), καθὼς ἐπίσης καὶ ἀπὸ τὴν παραλλαγὴ ἀνάμεσα στὸν τύπο μὲ δύο, καὶ στὸν τύπο μὲ τρία «δόντια», στίς ἀκόλουθες πινακίδες:

KN Ld 572

	pe-ne-we-ta	a-ro ₂ -a	*158 1
‡ 2 T	⊕ Ψ 2 Η,	† † †	⊕
	A ⊕ # ⊕	Ψ Ϝ Ϝ ⊕ ⊕	⊕ ='''
pa-we-a	e-qe-si-ja	re-u-ko-nu-ka	ΥΦΑΣΜΑ 25

KN Ld 571 = Documents, ἀρ. 214 = Interpretation, ἀρ. 182

	pe-ne-we-ta	a-ro ₂ -a	*158 1
‡ 2 T	⊕ Ψ 2 Η,	† † †	⊕
	A ⊕ # ⊕	Ψ Ϝ Ϝ ⊕ ⊕	⊕ ='''
pa-we-a	e-qe-si-ja	re-u-ko-nu-ka	ΥΦΑΣΜΑ 25

[188] Οἱ πινακίδες Ld 571 καὶ 572 ἔχουν γραφεῖ ἀπὸ τὸν ἴδιο γραφέα καὶ μεταφέρουν τὴν ἴδια ἀκριβῶς πληροφορία, ἐκτός ἀπὸ τὸν ἀριθμὸ τῶν «δοντιῶν» στὸ ἰδεόγραμμα ΥΦΑΣΜΑ. Ἡ λέξη μὲ τοὺς μεγάλους χαρακτῆρες στὰ ἀριστερὰ εὐκόλα ταυτίζεται μὲ τὸ *φάρφεα*, πληθυντικὸ λέξεως ποὺ στὴ μεταγενέστερη ἑλληνικὴ ἐμφανίζεται ὡς *φᾶρος* ἢ *φάρος*. Τὸ ἀρχικὸ νόημα αὐτῆς τῆς λέξεως φαίνεται νὰ εἶναι «ύφασμάτινος», καὶ τὸ μυκηναϊκὸ *pa-we-a* μπορεῖ νὰ ἐκλήφθῃ ὡς «τεμάχια ύφάσματος» κάποιας εἰδικῆς κατηγορίας. Οἱ ὑπόλοιπες τέσσερις λέξεις, γραμμένες μὲ μικρότερους χαρακτῆρες, εἶναι ὅλες οὐδέτερα ἐπίθετα στὸν πληθυντικὸ, ποὺ προσδιορίζουν τὰ τεμάχια ύφάσματος. Ἀπὸ τίς λέξεις αὐτές, τὸ *pe-ne-we-ta* δὲν μπορεῖ νὰ ταυτισθῇ ἱκανοποιητικὰ μὲ κάποια λέξη τῆς ἑλληνικῆς. Ἡ λέξη *a-ro₂-a* μπορεῖ νὰ θεωρηθῇ συγκριτικὸ μὲ θέμα *ar-*, ποὺ ἐμφανίζεται στὸ συγκριτικὸ τῆς μεταγενέστερης ἑλληνικῆς ἀρείων (§ 118-120): σημαίνει ἐπομένως «καλύτερα, ἀνώτερης ποιότητας». Τὸ *e-qe-si-ja* εἶναι ἐπίθετο ποὺ παράγεται ἀπὸ τὸ οὐσιαστικὸ *e-qe-ta* (ἐπέτᾱς): πρόκειται γιὰ λέξη παράλληλη σὲ λειτουργία μὲ τὸ *wa-na-ka-te-ra* τῆς Lc 525 (§ 190). Ἡ τέταρτη λέξη, *re-u-ko-nu-ka*, εἶναι γραφὴ μιᾶς ἑλληνικῆς λέξεως, *λευκῶνυχα*, καὶ ἐπομένως πρέπει νὰ σημαίνει «(διακοσμημένα μὲ) λευκοὺς ὄνυχες». Ἡ ἀνάλυση εἶναι προφανῶς ἄψογη, ἀλλὰ δὲν μποροῦμε νὰ ποῦμε μὲ βεβαιότητα τί εἶδους διακόσμηση ὑποδηλώνει μιὰ τέτοια περιγραφή. Στὴ μεταγενέστερη ἑλληνικὴ γλῶσσα ἡ λέξη *ὄνυξ* ἔχει δύο βασικὲς ἔννοιες: (α) «ὀπλή» ζώου, «ὄνυχι» πτηνοῦ, ἢ τὸ ἀνθρώπινον «ὄνυχι»· (β) τὸ ὀρυκτὸ «ὄνυξ». Μποροῦμε νὰ θεωρήσουμε ὅτι ἡ ἔννοια (β) εἶχε ἤδη ἀναπτυχθῇ κατὰ τοὺς μυκηναϊκοὺς χρόνους, καὶ ὅτι τὰ ύφάσματα ποὺ ἐξετάζουμε ἦταν διακοσμημένα μὲ ἕναν τρόπο ποὺ θύμιζε ὄνυχα. Μποροῦν νὰ χαρακτηρισθοῦν εἴτε ὡς «λευκά», ὅπως στίς δύο προηγούμενες πινακίδες, εἴτε ὡς «πεποικιλμένα», ὅπως στὴν Ld 598, ὅπου τὸ *po-ki-ro-nu-ka* (ποικιλῶνυχα) ἀντιδιαστέλλεται πρὸς τὸ *re-u-ko-nu-ka* (λευκῶνυχα) στὴν περιγραφή ύφασμάτων. Ὡστόσο, ἡ

έννοια (α) θὰ μπορούσε νὰ θεωρηθεῖ ὅτι ταιριάζει καλύτερα στὰ συμφραζόμενα: σὲ αὐτὴ τὴν περίπτωση, τὸ ἐπίθετο πιθανῶς ἀναφέρεται σὲ κάποιο διακοσμητικὸ μοτίβο, ποὺ θυμίζει ὀπλὲς ζώων ἢ νύχια πτηνῶν.

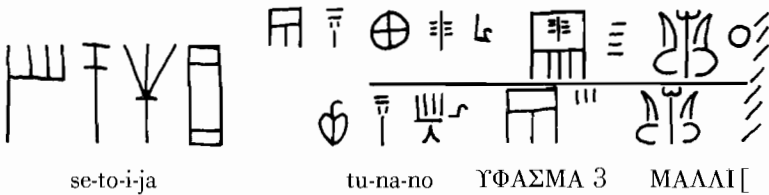
[189] Τὸ ἰδεόγραμμα *158 ἔχει ἄγνωστη σημασία. Πάντοτε ἀκολουθεῖται ἀπὸ τὸν ἀριθμὸ 1, ἄσχετα ἀπὸ τὸ πόσα τεμάχια ὑφάσματος σχετίζονται μὲ αὐτό. Τὸ γεγονός αὐτὸ προκάλεσε τὴν ἐρμηνεία τοῦ Björck «ύφασματοκιβώτιο» (ποὺ ταιριάζει καλὰ μὲ τὰ συμφραζόμενα), καὶ τὴν ἐρμηνεία «καπέλο» τοῦ Furumark (ποὺ ταιριάζει στὸ σχῆμα τοῦ ἰδεογράμματος). Ὅλα αὐτὰ ὅμως εἶναι ὑποθετικά.

*
* *

[190] Οἱ ἐπόμενες πινακίδες παρουσιάζουν ὁμοιότητες μεταξύ τους ὡς πρὸς τὴν δομὴ:

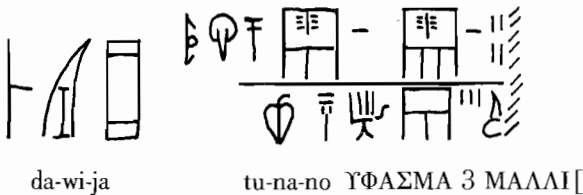
KN Lc 525 = Documents, ἀρ. 209 = Interpretation, ἀρ. 178

wa-na-ka-te-ra ΥΦΑΣΜΑ + TE 40 ΜΑΛΛΙ 100[



KN Lc 526 = Documents, ἀρ. 210

pe-ko-to ΥΦΑΣΜΑ + TE 10 ΥΦΑΣΜΑ + TE 14[



Οι λέξεις που είναι γραμμένες με μεγάλους χαρακτήρες στο άριστερό μέρος αυτών των δύο πινακίδων είναι τα ονόματα τόπων στους οποίους παρήχθη το μαλλί. Στις πλήρεις πινακίδες της συλλογής Lc παρατηρείται ένας αρκετά σταθερός λόγος ανάμεσα στο ιδεόγραμμα ΥΦΑΣΜΑ + TE και το ιδεόγραμμα ΜΑΛΛΙ (I:7). Έτσι είναι πιθανό ότι αυτή η συλλογή καταγράφει φορτία μαλλιού που πρέπει να μεταποιηθεί σε τεμάχια ύφασματος. Τα re-ko-to και tu-na-no είναι τύποι ύφασματος, σχετικά με τους οποίους τίποτα δεν είναι γνωστό, εκτός από το ότι πρέπει να διαφέρουν από τα ra-we-a (φάρφρα), αφού αυτοί οι τρεις όροι αποτελούν τα αντικείμενα ενός καταλόγου στην πινακίδα Lc 535. Ούτε είναι φανερό με ποιόν τρόπο διαφέρει σηματολογικά το απλό ιδεόγραμμα ΜΑΛΛΙ από το ιδεόγραμμα ΜΑΛΛΙ + TE. Ο χαρακτηρισμός wa-na-ka-te-ra αναφέρθηκε ήδη (§ 188): είναι ουδέτερο επίθετο πληθυντικού (και, κατ' αναλογία προς την Ld 571 κλπ., μπορούμε να υποθέσουμε ότι προσδιορίζει το ουσιαστικό ra-we-a που παραλείπεται), και σημαίνει «προορισμένα για τον άνακτα» ή «κατάλληλα για τον άνακτα».

*
* *

[191] 'Η επόμενη πινακίδα συσχετίζει ύφαντά με χαλκό:

KN L 693 = *Documents*, άρ. 222.

ri-no	re-po-to	qe-te-o	ki-to	ΧΑΛΚΟΣ M1
sa-pa	P 2	Q 1	e-pi-ki-to-ni-ja	ΧΑΛΚΟΣ M1[

Ἐδῶ τρία ἀντικείμενα συνδέονται μὲ ποσότητες ΧΑΛΚΟΥ: τὸ πρῶτο καὶ τὸ τρίτο σαφῶς, καὶ τὸ δεύτερο συμπερασματικά: (α) *ri-no re-ro-to re-te-o ki-to*· (β) *sa-ra*· (γ) *e-ri-ki-to-ni-ja*. Εὐκόλα ἐξηγοῦνται τὸ (α) καὶ τὸ (γ) στὰ ἑλληνικά. Τὸ (α) εἶναι τυπικὰ ταυτόσημο μὲ τὰ λίνον λεπτόν, κ^ωειτέος χιτῶν, «λεπτό λινὸ ὕφασμα, κ^ωειτέος χιτῶν». Τὸ νόημα «λίνον» φαίνεται ἀρκετὰ βέβαιον: C. Milani, *Aevum* 44 (1970) 303-305. Ἐπίσης, οὔτε ἡ λέξις *re-ro-to* ἐμφανίζει δυσκολία: σύμφωνα μὲ τοὺς κανόνες ὀρθογραφίας, ταιριάζει ἀπόλυτα στὸ λεπτόν. Ἡ παρουσία τῆς λέξεως *χιτῶν* εἶναι ἐνδιαφέρουσα, γιὰτὶ ἀποτελεῖ σαφὲς παράδειγμα δάνειας σημιτικῆς λέξεως σὲ χρῆσιν στὴν περιοχή τοῦ Αἰγαίου ἀπὸ τὸν 14^ο αἰῶνα: E. Masson, *Recherches sur les plus anciens emprunts sémitiques en grec*, Παρίσι 1967, 27-29.

[192] Ὅσο γιὰ τὸ *re-te-o*, τὰ γλωσσολογικὰ προβλήματα ποὺ προκύπτουν ἀπὸ τὴν κατάληξιν ἔχουν ἤδη ἐξετασθεῖ (§ 143). Ἀναλύοντας τὴν πινακίδα L 693, ὁ Lejeune ὑποστήριξε ὅτι τὸ *re-te-o* ἀναφέρεται καὶ στὰ τρία ἀντικείμενα τοῦ καταλόγου, καὶ ὄχι μόνον στὸ *ki-to*: *Mémoires* II, 302. Μποροῦμε νὰ προχωρήσουμε περισσότερο καὶ ὁμοίως νὰ συσχετίσουμε τὶς λέξεις *ri-no re-ro-to* μὲ ὅλα τὰ ἀντικείμενα· διαφορετικὰ, εἶναι δύσκολο νὰ ἀντιληφθοῦμε γιὰτὶ προτάσσεται στὴν ἀρχὴ τῆς ἐπιγραφῆς μόνον τὸ ὄνομα τοῦ ὑλικοῦ καὶ ὄχι τὸ ὄνομα τοῦ ἀντικειμένου. Ἄν εὐσταθεῖ αὐτὴ ἡ ἄποψη, καὶ ἐπειδὴ γνωρίζουμε ὅτι τὸ *ki-to* εἶναι τὸ ὄνομα κάποιου ἐνδύματος, ἔπεται ὅτι καὶ τὰ τρία ἀντικείμενα τοῦ καταλόγου εἶναι λέξεις γιὰ ἐνδύματα, ἔστω κι ἂν τὸ νόημα τοῦ *sa-ra* εἶναι ἄγνωστο. Τὸ τρίτο ἀντικείμενο, *e-ri-ki-to-ni-ja*, πρέπει νὰ εἶναι κάποιον οὐδέτερον στὸν πληθυντικό, ποὺ κατὰ λέξιν σημαίνει «αὐτὸ ποὺ εἶναι ἐπὶ τοῦ *ki-to*, ἐπιχιτῶνιον»: δηλαδὴ ἓνα ἐπ-ένδυμα ὅπως ὁ μανδύας (συγκρίνατε τὴ δομὴ τοῦ *o-ri-a₂-ra*, § 230, καὶ τοῦ *o-ri-i-ja-ri*, § 304). Στὴ μεταγενέστερη ἑλληνικῇ, ὁ ὄρος γιὰ ἓναν τέτοιο μανδύα εἶναι *χλαῖνα* ἢ *χλαμύς*, ἀλλὰ οἱ λέξεις αὐτὲς δὲν ἀπαντῶνται στὰ σωζόμενα μυκηναϊκὰ κείμενα.

[193] Τὰ ἀρχαιολογικὰ εὐρήματα δὲν μᾶς λένε τίποτα γιὰ τὴ χρῆση χιτῶνος στὴν ὑστερομινωικὴ Κρήτη, ἂν ἡ λέξη αὐτὴ ἐκληφθεῖ μὲ τὴν ἔννοια «χιτῶν» τῆς μεταγενέστερης ἑλληνικῆς. Ἴσως ἡ λέξη χιτῶν νὰ σήμαινε διαφορετικὰ ἐνδύματα στὰ διάφορα στάδια τῆς ἱστορίας της — εἶναι ἐξίσου πιθανὸ ὅτι ἓνας ὀρισμένος τύπος τέτοιου ἐνδύματος ἐχρησιμοποιεῖτο στὴν ὕστερη ἐποχὴ τοῦ Χαλκοῦ, ἀλλὰ δὲν ἐμφανίζεται στὰ σωζόμενα ἀρχαιολογικὰ εὐρήματα: πβ. H. L. Lorimer, *Homer and the Monuments*, Λονδίνο 1950, 360-362· S. Marinatos, *Kleidung Haar- und Barttracht*, *Archaeologia Homerica I*, Göttingen 1967, A 22-25. Οἱ τοιχογραφίες καὶ οἱ σφραγίδες, ἀπὸ τὶς ὁποῖες προέρχονται οἱ πληροφορίες μας, σπανίως ἀπεικονίζουν σκηνές ἀπὸ τὴν καθημερινὴ ζωὴ: οἱ παραστάσεις τοὺς ἀφοροῦν εἴτε τελετὲς στὸ ἀνάκτορο, κατὰ τὶς ὁποῖες οἱ συμμετέχοντες φοροῦν ἓνα εἶδος κοντομάνικου ἐπενδύτη πού φτάνει μέχρι τὸ ἔδαφος, εἴτε ἄνδρες σὲ γρήγορη κίνηση πού φοροῦν πολὺ κοντὸ ζῶμα.

[194] Ἄπομένει νὰ ἐξετασθεῖ ἡ σχέση ἀνάμεσα στὰ ἐνδύματα καὶ στὶς ποσότητες χαλκοῦ. Ἐχουν γίνεи τρεῖς ὑποθέσεις: (α) ὁ χαλκὸς ἀναφέρεται σὲ πραγματικὰ ἐξαρτήματα τῶν ἐνδυμασιῶν (συνεπῶς πρόκειται γιὰ ἐξαρτήματα πανοπλιῶν)· (β) οἱ ποσότητες χαλκοῦ ὑποδηλώνουν τὸ βᾶρος τῶν ἀντίστοιχων ἐνδυμάτων· (γ) ἡ ἀξία τῶν ἐνδυμάτων μετρίεται μὲ χαλκὸ. Ἄπὸ αὐτὲς τὶς ὑποθέσεις, ἡ τρίτη φαίνεται ἡ πιὸ πιθανή. Τὰ «λεπτὰ λινὰ» εἶναι ἓνα ἀπίθανο ὑλικὸ γιὰ νὰ δεχθοῦν ἐλάσματα πανοπλίας, ἐνῶ οἱ ποσότητες χαλκοῦ πού ἀναφέρονται εἶναι πολὺ μεγάλες γιὰ νὰ ἀποτελοῦν τὸ κατὰ προσέγγιση βᾶρος ὑφασμάτων λεπτῆς ποιότητος.

ΟΜΑΔΕΣ ΓΥΝΑΙΚΩΝ

Ἡ σειρά Α τῆς Πύλου

*Aa καὶ Ab:*T. B. L. Webster, *BICS* 1 (1954) 11-12.*Aa, Ab, Ad:*E. L. Bennett, *EM*, 121-136.C. Milani, *Aevum* 51 (1977) 89-111.J. T. Killen, *PCA*, 49-63.J. Chadwick, *TTS*, 43-95.*Ae:*M. Benavente, *EC* 12 (1968) 307-309.*Ἡ κοινωνικὴ θέσση τῶν γυναικῶν:*F. J. Tritsch, *Minoica*, 406-445.Ja. A. Lençman, *Die Sklaverei im mykenischen und homerischen Griechenland* (μτφρ. M. Bräuer-Pospelova), Wiesbaden 1966, 153-169.*DA καὶ TA:*L. R. Palmer, *Sprache* 5 (1959) 137-142.E. L. Bennett, *Temple University Aegean Symposium* 2, Philadelphia 1977, 16-18.*ra-mi-ni-ja:*S. Hiller, *ZA* 25 (1975) 388-412.*
* *

[195] Οἱ πινακίδες τῆς σειρᾶς Α τῆς Πύλου περιλαμβάνουν μερικὲς σημαντικὲς συλλογὲς ποὺ διαφέρουν πολὺ μεταξύ τους, μὲ μοναδικὸ κοινὸ στοιχεῖο τὸ γεγονὸς ὅτι καταγράφουν ἀριθμοὺς προσώπων ποὺ ἀπασχολοῦνται σὲ διάφορες δραστηριότητες. Εἶναι προτιμότερο νὰ ἀρχίσουμε μὲ ἀπλὲς ἐπιγραφές, οἱ ὁποῖες ἀναφέρονται σὲ ἀριθμοὺς γυναικῶν, ἀγοριῶν καὶ κοριτσιῶν:

PY Aa 85

a-ke-ti-ri-ja ΓΥΝΑΙΚΑ 12 ko-wa 16 ko-wo 8 DA 1 TA 1

PY Aa 717 = *Documents*, ἀρ. 7

ro-u-so a-ke-ti-ri-ja ΓΥΝΑΙΚΑ 32 ko-wa 18 ko-wo 8 DA 1 TA 1

PY Ad 666

pu-ro a-ke-ti-ra₂-o ko-wo ANΔΡΑΣ 20 ko-wo 7

PY Ab 189

pu-ro ki-ni-di-ja ΓΥΝΑΙΚΑ 20 ko-wa 10 ko-wo 10 NI 6 T 7

ΣΙΤΟΣ 6 T 7 TA DA

NI 6 T 7

PY Ab 573

pu-ro mi-ra-ti-ja ΓΥΝΑΙΚΑ 16 ko-wa 3 ko-wo 7 NI 5 1

ΣΙΤΟΣ 5 T 1 DA TA

NI 5 1

[196] Οί γυναίκες που καταγράφονται στη συλλογή Aa δὲν ἀναφέρονται ὀνομαστικά, ἀλλὰ συνήθως προσδιορίζονται σύμφωνα μὲ τὴν ἀπασχόλησή τους. Ἡ πιὸ πιθανὴ ἐξήγηση γιὰ τὴν ἀνάγκη τέτοιων καταγραφῶν εἶναι ὅτι εἶχαν ἀνατεθεῖ εἰδικὰ καθήκοντα σὲ διάφορες ὁμάδες γυναικῶν. Μόνο ὁ ἀριθμὸς τῶν γυναικῶν, ἢ ἀσχολία τους, καὶ (μερικὲς φορές) ἢ τοποθεσία στὴν ὁποία βρίσκονταν ἐνδιέφερε τοὺς γραφεῖς. Ἐπειδὴ οἱ γυναίκες τῆς συλλογῆς Aa ποτὲ δὲν ἀναφέρονται ὀνομαστικά, καὶ ἐπειδὴ σχετίζονται μόνο μὲ ἀγόρια καὶ κορίτσια καὶ ποτὲ μὲ ἄνδρες, πρόκειται πιθανῶς γιὰ σκλάβες ὀργανωμένες κατὰ ὁμάδες ἐργασίας.

[197] Οἱ ἐπιγραφὲς τῆς συλλογῆς Aa περιέχουν ὀρισμένα, ἢ καὶ ὅλα, ἀπὸ τὰ ἐξῆς στοιχεῖα: (α) ἓνα τοπωνύμιο· (β) ἓνα θηλυκὸ οὐσιαστικὸ στὴν ὀνομαστικὴ πληθυντικῆ, τὸ ὁποῖο προσδιορίζει τὸ ἐπάγγελμα ἢ τὴν κοινωνικὴ θέση τῶν γυναικῶν· (γ) τὸ ἰδεόγραμμα ΓΥΝΑΙΚΑ· (δ) ἓναν ἀριθμὸ· (ε) διάφορους ἀριθμοὺς ko-wa (κόρφαί) «κοριτσιῶν» καὶ ko-wo (κόρφοι) «ἀγοριῶν», πού ἴσως πρέπει νὰ θεωρηθοῦν κόρες καὶ γιοὶ τῶν ἀντίστοιχων γυναικῶν· (ς) τὸ φωνητικὸ σύμβολο da, πού συχνὰ ἀκολουθεῖται ἀπὸ τὸν ἀριθμὸ 1· (ζ) τὸ φωνητικὸ σύμβολο ta, πού συχνὰ ἀκολουθεῖται ἀπὸ τὸν ἀριθμὸ 1.

[198] Ἡ λέξη a-ke-ti-ti-ja πιθανῶς περιέχει τὸ θέμα τοῦ ρήματος ἀσκέω, θὰ μπορούσε λοιπὸν νὰ σημαίνει «διακοσμῆτριες» ἢ «φινιρίστριες» (J. T. Killen, *CM*, 165). Τὸ σύμβολο ΓΥΝΑΙΚΑ στὴ συλλογὴ αὐτὴ δὲν ἐκπληρώνει ἀκριβῶς τὴν ἴδια λειτουργία ὅπως, γιὰ παράδειγμα, τὸ ἰδεόγραμμα στὴν πινακίδα KN Ra 1540: ἐκεῖ ἀπλῶς ἐπαναλαμβάνει τὴ φωνητικὴ μορφή τῆς λέξης, ἐνῶ ἐδῶ πρὶν ἀπὸ τὸ σύμβολο ΓΥΝΑΙΚΑ προτάσσεται ὄχι μιὰ φωνητικὴ παράσταση τῆς λέξης «γυναίκα», ἀλλὰ ἓνα οὐσιαστικὸ θηλυκοῦ γένους. Ἔτσι, στίς ἐπιγραφὲς Aa τὸ σύμβολο ΓΥΝΑΙΚΑ δὲν λειτουργεῖ ὡς ἰδεόγραμμα μὲ τὴ στενὴ ἔννοια, ἀλλὰ ὡς εἶδος προσδιοριστικοῦ ἢ ταξινομητικοῦ, πού ἀπαντᾶται καὶ σὲ ἄλλες γραφὲς τῆς ἐποχῆς τοῦ Χαλκοῦ.

[199] Τὸ κείμενο τῆς ἐπιγραφῆς Aa 85 περιορίζεται σὲ μιὰ ξερὴ ἀναφορά, ὅτι δηλαδὴ δώδεκα «διακοσμήτριες» ἀποτελοῦν ὁμάδα μαζί μὲ δεκαέξι κορίτσια καὶ ὀκτὼ ἀγόρια. Τὸ ὄνομα τοῦ τόπου ἐργασίας πρέπει νὰ ἦταν γνωστὸ στὸν γραφέα: ἴσως νὰ ἀναφερόταν σὲ κάποιο σφράγισμα ποῦ τέθηκε πάνω σὲ αὐτὸ τὸ ἀρχεῖο. Σὲ ἄλλες πινακίδες, ὁ τόπος ἀναφέρεται ρητά. Ἡ Aa 717, γιὰ παράδειγμα, δηλώνει ὅτι τριάντα δύο «διακοσμήτριες» μὲ δεκαοκτὼ κορίτσια καὶ ὀκτὼ ἀγόρια ἐργάζονται στὴν τοποθεσία go-u-so. Αὐτὴ ἡ τοποθεσία εἶναι γνωστὴ ἀπὸ ἀρκετὲς ἄλλες πινακίδες ὡς τόπος ὁ ὁποῖος μνημονεύεται συχνὰ ἀπὸ τοὺς γραφεῖς (π.χ. PY Cn 328, Jn 829, Ma 365), ἀλλὰ ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον παρουσιάζει ἡ σύγκριση μὲ τὴν πινακίδα Ad 666. Ἡ πρώτη λέξη αὐτῆς τῆς ἐπιγραφῆς, ru-go, εἶναι καταφανῶς γραφὴ τοῦ τοπωνυμίου Πύλος, καὶ ἔτσι εἶναι φυσικὸ νὰ ἀναζητήσουμε κάποιο τοπωνύμιο στὴν ἀντίστοιχη θέση στὰ κείμενα τῆς συλλογῆς Aa. Ἡ λέξη a-ke-ti-ra₂-o ἀντιπροσωπεύει μιὰ γενικὴ πληθυντικῶν, ἀσκητριῶν, καὶ οἱ λέξεις a-ke-ti-ra₂-o ko-wo πρέπει νὰ σημαίνουν ἀσκητριῶν κόρφοι, «γιοὶ τῶν διακοσμητριῶν». Ἡ προσθήκη ἑπτὰ ko-wo, κούρων, μετὰ τὸ ἰδεόγραμμα ANΔΡΑΣ εἶναι δύσκολο νὰ ἐξηγηθεῖ. Ἄν ἡ Ad 666 ἦταν μιὰ μεμονωμένη πινακίδα, θὰ μπορούσε νὰ ὑποτεθεῖ ὅτι ὁ γραφέας εἶχε παραλείψει τὴν ἐγγραφή «ἑπτὰ κόρφοι», καὶ ὅτι τὴν πρόσθεσε ἀφοῦ εἶχε γράψει τὸ ἰδεόγραμμα. Ὡστόσο, ἡ ἐξήγηση αὐτῆ δὲν εὐσταθεῖ, γιατί τουλάχιστον ἄλλες δεκαεννέα πινακίδες τῆς συλλογῆς Ad ἔχουν τὴν ἴδια ἀκριβῶς δομὴ, μὲ διαφορετικούς ἀριθμούς ko-wo, κούρων, ποὺ ἀναφέρονται μετὰ τὸ ἰδεόγραμμα. Μία ἢ δύο φορές σὲ αὐτὴ τὴ συλλογὴ (π.χ. στὴν Ad 357), ἕνας ἀριθμὸς ἀνδρῶν ἀναφέρεται ὡς o-re-go. Ἄν (ὅπως γενικὰ πιστεύεται) ἡ λέξη αὐτὴ σημαίνει ὄφελος («ἔλλειμμα»), πρέπει νὰ συμπεράνουμε ὅτι ὁ ἀπογραφέας περίμενε νὰ βρεῖ ὀρισμένον ἀριθμὸ ko-wo, κούρων, σὲ κάθε ὁμάδα. Αὐτὸ τὸ συμπέρασμα ὀδηγεῖ ἄμεσα σὲ ἓνα ἄλλο, ὅτι δηλαδὴ οἱ ἀπογραφεῖς ἔλεγχαν τοὺς πραγματικούς ἀριθμούς ποὺ ἔβρισκαν ἔναντι «θεω-

ρητικῶν» μεγεθῶν πού ἀναφέρονταν σέ κάποια ἄλλα στοιχεῖα πού εἶχαν στήν κατοχή τους (πβ. Tritsch, *Mipoica*, 433-435). Τό μόνο πού μπορεῖ νά λεχθεῖ μέ βεβαιότητα γιά τή συλλογή Ad εἶναι ὅτι καταγράφει ἀριθμούς ko-wo, κούρων, πού κατὰ κάποιον τρόπο ἐξαρτῶνται ἢ συνδέονται μέ τίς γυναῖκες πού ἀναφέρονται στή συλλογή Aa. Πουθενά δέν δηλώνεται τό ἐπάγγελμα ἢ ἡ ἀσχολία αὐτῶν τῶν ko-wo, κούρων· συνάγεται λοιπόν ὅτι εἶναι ἀκόμη πολὺ νέοι γιά νά συμμετέχουν ἰσότιμα στό ἐργατικό δυναμικό. Γιατί φαίνεται ἀδιανόητο, ὑπὸ τίς συγκεκριμένες συνθήκες, νά μὴν ἔχει ἀνατεθεῖ κάποιο ἔργο σέ ἄρρενες ἐνήλικους καί ἱκανοὺς γιά ἐργασία. Σέ κάποια δὲ σχέση μέ μερικές ομάδες τέτοιων ἐξαρτημένων ko-wo, βρίσκονται ἄλλοι (ἴσως ἀνεξάρτητοι) ko-wo, κοῦροι, πού γιά τοὺς σκοποὺς τῆς ἀπογραφῆς συνυπολογίζονται μέ αὐτούς.

[200] Ἡ συλλογή Ab παρουσιάζει τὰ ἐξῆς ἐνδιαφέροντα σημεῖα. Σέ μερικές, ἴσως καί σέ ὅλες, τίς πινακίδες τῆς συλλογῆς Ab, ἡ λέξη πού βρίσκεται ἀνάμεσα στό τοπωνύμιο καί τό ἰδεόγραμμα ΓΥΝΑΙΚΑ δέν ὑποδηλώνει ἐπάγγελμα, ἀλλὰ ἐμφανίζεται ὡς ἐθνικὸ ὄνομα. Στὴν Ab 189 ἀναφέρονται ki-ni-di-ja = *Κνίδιαι*, «γυναῖκες ἀπὸ τὴν Κνίδα», καί στὴν Ab 573 mi-ra-ti-ja = *Μιλᾶτιαι*, «Μιλῆσιες», «ἀπὸ τὴ Μίλητο» — τύπος σχηματισμοῦ ἐθνικῶν πού εἶναι διαδεδομένος στή μεταγενέστερη ἑλληνική: E. Risch, *MH 14* (1957) 63-66. Τὸ γεγονός ὅτι καί ἡ Κνίδα καί ἡ Μίλητος εἶναι ὀνόματα παραλιακῶν πόλεων τῆς νοτιοδυτικῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἀπὸ τίς ὁποῖες ἡ Μίλητος τουλάχιστον εἶναι γνωστὸ ὅτι βρισκόταν σέ στενὲς ἐπαφές μέ τοὺς Μυκηναίους, μᾶς κάνει νά ὑποθέσουμε ὅτι δέν πρόκειται γιά σύμπτωση. Γι' αὐτὸ τὸ λόγο εἶναι πιθανὸ ὅτι οἱ ki-ni-di-ja («Κνιδιες») καί οἱ mi-ra-ti-ja («Μιλῆσιες») ἦταν σκλάβες πού μεταφέρθηκαν στὴν Πύλο ἀπὸ τοὺς ἀντίστοιχους τόπους πού ὑποδηλώνουν τὰ ἐθνικά τους. Δέν μποροῦμε νά ἐννοήσουμε γιατί μερικές ομάδες γυναικῶν προσδιορίζονται μέ λέξεις δηλωτικὲς τῆς ἀπασχόλησής τους, καί ἄλλες μέ ἐθνικά. Ἡ ἐντύ-

Ἡ Ae 303 εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ ἐλάχιστα κείμενα τῆς Γραμμικῆς Β πὺ ἐπιτρέπουν ἄμεση μεταγραφή στὴν ἑλληνικὴ:

Πύλος· ἱερείᾱς δοέλαι ἔνεκα χρυσοῖο ἱεροῖο· ΓΥΝΑΙΚΑ 14 +

Πύλος: δοῦλες τῆς ἱέρειας ἔνεκα τοῦ ἱεροῦ χρυσοῦ: γυναῖκες 14+

[203] Ἐκ πρώτης ὄψεως, ἴσως νὰ φαίνεται παράξενο ὅτι οἱ γυναῖκες τῆς πινακίδας Ae 303 δηλώνονται ρητὰ ὡς σκλάβες, ἐνῶ οἱ γυναῖκες στὶς πινακίδες Aa καὶ Ab δὲν χαρακτηρίζονται ἔτσι, παρὰ τὸ ὅτι προφανῶς εἶναι σκλάβες. Ἡ πιθανὴ ἐξήγηση εἶναι ὅτι πρόκειται γιὰ διαφορετικοὺς τύπους «δουλείας». Στὴ μία βαθμίδα εἶναι γυναῖκες προορισμένες γιὰ ὀρισμένου εἴδους ὑπηρετικὴ ἐργασία. Στὴν ἄλλη, σίγουρα ὑψηλότερη, εἶναι ἐκεῖνες πὺ προσδιορίζονται ὡς «δοῦλες τῆς ἱέρειας». Ἀκόμη ὑψηλότερα μποροῦμε νὰ υποθέσουμε ὅτι βρίσκονται οἱ «δοῦλες τοῦ θεοῦ» πὺ ἀναφέρονται στὶς πινακίδες E. Ἡ ἔκφραση «δούλη τῆς ἱέρειας» ξαναεμφανίζεται ἐπίσης σὲ μιὰ ἀπὸ αὐτὲς τὶς πινακίδες, στὴν Eo 224.6. Εἶναι ἀξιοσημείωτο ὅτι σὲ αὐτὴ τὴν περίπτωσι ἡ «δούλη» ἀναφέρεται ὀνομαστικὰ (e-ra-ia-ra), εἶναι κάτοχος γῆς, καὶ συμπεριλαμβάνεται στὸν ἴδιο κατάλογο μὲ τὴν ἱέρεια (§ 269). Μὲ λίγα λόγια, ὅλα φανερώουν μιὰ θέσι πολὺ ὑψηλότερη ἀπὸ τὴ θέσι πὺ κατεῖχαν οἱ οἰκιακὲς ὑπηρετρίες: τόσο ὑψηλὴ, πὺ πραγματικὰ ἡ ἴδια ἡ ἔκφρασι «δούλη τῆς ἱέρειας» θὰ ἔπρεπε ἴσως νὰ θεωρηθεῖ τιμητικὸς τίτλος. (Γιὰ τὴ λέξι e-ne-ka, βλ. § 93.)

[204] Ἡ εἰκόνα πὺ προκύπτει ἀπὸ τὴ μελέτη τῆς πινακίδας Ae 303 εἶναι μιᾶς ὀμάδας ἢ συντεχνίας ἱερειῶν (μὲ τὴν προϋπόθεσι ὅτι ἡ i-je-re-a ἦταν ἀπλῶς prima inter pares) πὺ ἔχουν ἐπιφορτισθεῖ μὲ τὸ ἔργο τῆς φροντίδας τοῦ ἱεροῦ θησαυροῦ.

Η ΑΠΟΓΡΑΦΗ ΚΑΙ Η ΔΙΑΝΟΜΗ ΧΑΛΚΟΥ

PY Jn

Γενικές μελέτες

- G. Pugliese Carratelli, *SCO* 12 (1963) 242-253.
M. S. Ruipérez, *Minos* 8 (1963) 37-50.
M. L. Lang, *Hesperia* 35 (1966) 397-412.
A. Morpurgo Davies, *PP* 23 (1968) 220-222.
A. Hurst, *SMEA* 5 (1968) 92-96.
M. Lejeune, *Mémoires* II, 167-195· III, 113-133.
S. Hiller, *SMEA* 15 (1972) 51-72.

Όνόματα χαλκουργῶν

P. Attinger, *ZA* 27 (1977) 55-75.

a-ke-te-re:

M. Lejeune, *Mémoires* II, 207-208.

a-ta-ra-si-jo:

I. Tegyeu, *AC(D)* 4 (1968) 3-5.

du-ma-te:

M. Lejeune, *Mémoires* I, 187-201.

ka-ko na-wi-jo:

A. Leukart / S. Hiller, *CM*, 183-195.

ko-re-te καὶ po-ro-ko-re-te:

M. S. Ruipérez, *EM*, 105-120.

A. Heubeck, *IF* 64 (1959) 132-135.

— *WJ* 4 (1978) 97-98.

K. Murakawa, *JCS* 7 (1959) 1-24.

J. Taillardat, *REG* 73 (1960) 1-5.

M. Lejeune, *Mémoires* II, 214-215.

J. T. Hooker, *ZA* 26 (1976) 27-29.

po-ti-ni-ja-we-jo:

C. J. Ruijgh, *SMEA* 4 (1967) 40-52.

qa-si-re-u:

J. L. O'Neil, *ZA* 20 (1970) 11-14.

ta-ra-si-ja:

Y. Duhoux, *AVEM*, 69-115.

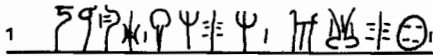

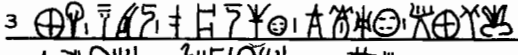
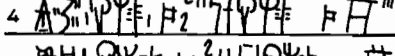
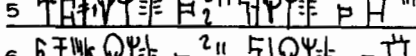
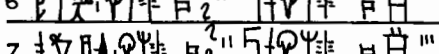
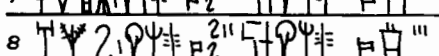
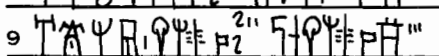
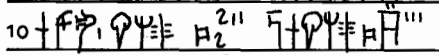
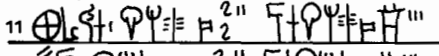
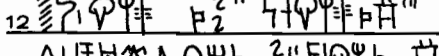
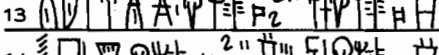
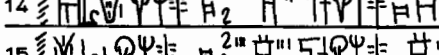
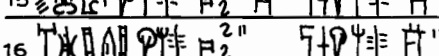
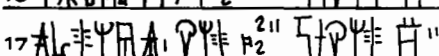
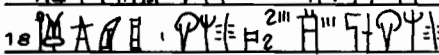

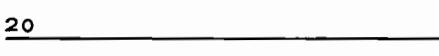
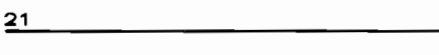
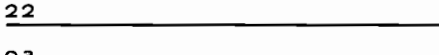



*
* *

[205] Οί πινακίδες τῆς συλλογῆς Jn χαρακτηρίζονται ἀπὸ τὴν παρουσία τοῦ ἰδεογράμματος ΧΑΛΚΟΣ, πὸ συχνὰ συνοδεύεται ἀπὸ τὶς κλασματικὲς ποσότητες N, M ἢ L. Οἱ σωζόμενες πινακίδες τῆς συλλογῆς Jn ἀνήκουν σὲ δύο κατηγορίες, πὸ πρέπει νὰ μελετηθοῦν χωριστά:

- (1) Ἡ πρώτη κατηγορία περιλαμβάνει τὴν πινακίδα Jn 829 καὶ τὸ ἀποσπασματικὸ κείμενο τῆς πινακίδας Jn 881, πὸ καταγράφουν ποσότητες ΧΑΛΚΟΥ σὲ διάφορα μέρη τῆς ἐπικράτειας τῆς Πύλου.
- (2) Ἡ δεύτερη κατηγορία περιλαμβάνει ὅλα τὰ ἄλλα κείμενα τῆς συλλογῆς Jn, πὸ καταγράφουν τὴ διανομὴ ποσοτήτων ΧΑΛΚΟΥ σὲ χαλκουργοὺς γιὰ ἐπεξεργασία.

Ἡ ἀπογραφή χαλκοῦ

[206] PY Jn 829 = Documents, ἀρ. 257 = Interpretation, ἀρ. 173

- 1 
- 2 
- 3 
- 4 
- 5 
- 6 
- 7 
- 8 
- 9 
- 10 
- 11 
- 12 
- 13 
- 14 
- 15 
- 16 
- 17 
- 18 
- 19 
- 20 
- 21 
- 22 
- 23 

1	jo-do-so-si ko-re-te-re du-ma-te-qe
2	po-ro-ko-re-te-re-qe ka-ra-wi-po-ro-qe o-pi-su-ko-qe o-pi-ka-pe -e-we-qe
3	ka-ko na-wi-jo pa-ta-jo-i-qe e-ke-si-qe ai-ka-sa-ma
4	pi-*82 ko-re-te ΧΑΛΚΟΣ M2 po-ro-ko-re-te ΧΑΛΚΟΣ N3
5	me-ta-pa ko-re-te ΧΑΛΚΟΣ M2 po-ro-ko-re-te ΧΑΛΚΟΣ N3
6	pe-to-no ko-re-te ΧΑΛΚΟΣ M2 po-ro-ko-re-te ΧΑΛΚΟΣ N3
7	pa-ki-ja-pi ko-re-te ΧΑΛΚΟΣ M2 po-ro-ko-re-te ΧΑΛΚΟΣ N3
8	a-pu ₂ -we ko-re-te ΧΑΛΚΟΣ M2 po-ro-ko-re-te ΧΑΛΚΟΣ N3
9	a-ke-re-wa ko-re-te ΧΑΛΚΟΣ M2 po-ro-ko-re-te ΧΑΛΚΟΣ N3
10	ro-u-so ko-re-te ΧΑΛΚΟΣ M2 po-ro-ko-re-te ΧΑΛΚΟΣ N3
11	ka-ra-do-ro ko-re-te ΧΑΛΚΟΣ M2 po-ro-ko-re-te ΧΑΛΚΟΣ N3
12	ri-]jo ko-re-te ΧΑΛΚΟΣ M2 po-ro-ko-re-te ΧΑΛΚΟΣ N3
13	ti-mi-to-a-ke-e ko-re-te ΧΑΛΚΟΣ M2 po-ro-ko-re-te ΧΑΛΚΟΣ N3
14	ra-]wa-ra-ta ₂ ko-re-te ΧΑΛΚΟΣ M2 N3 po-ro-ko-re-te ΧΑΛΚΟΣ N3
15	sa-]ma-ra ko-re-te ΧΑΛΚΟΣ M3 N3 po-ro-ko-re-te N3
16	a-si-ja-ti-ja ko-re-te ΧΑΛΚΟΣ M2 po-ro-ko-re-te N3
17	e-ra-te-re-wa-pi ko-re-te ΧΑΛΚΟΣ M2 po-ro-ko-re-te N3
18	za-ma-e-wi-ja ko-re-te ΧΑΛΚΟΣ M3 N3 po-ro-ko-re-te N3
19	e-re-i ko-re-te ΧΑΛΚΟΣ M3 N3 po-ro-ko-re-te N3
20	
21	
22	
23	

[207] Ἡ πινακίδα Jn 829 ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο μέρη, μιὰ «ἐπικεφαλίδα» (στ. 1-3) καὶ ἕναν «κατάλογο» (στ. 4-19). Τὰ ἀκόλουθα χαρακτηριστικὰ ὑποδηλώνουν ὅτι ἀποτελοῦσε τὸ πρῶτο ἀπὸ μιὰ ομάδα κειμένων πού συνδέονταν στενὰ μεταξύ τους καὶ πού ὅλα ἀφοροῦσαν τὸ ἴδιο ἀντικείμενο. Ἐνῶ στὴν «ἐπικεφαλίδα» ἀναφέρονται ἕξι κατηγορίες ἀξιωματούχων, στὸν «κατάλογο» αὐτῆς τῆς πινακίδας ἀναγράφεται ἡ συνεισφορά δύο μόνο κατηγοριῶν. Εἶναι ἀρκετὰ λογικὸ τὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ συνεισφορά τῶν ὑπόλοιπων τεσσάρων κατηγοριῶν ἀναγραφόταν σὲ ἄλλες πινακίδες. Ἐπιπλέον, τὸ πρόθεμα jo-, προσαρτημένο στὴν ἀρχικὴ λέξη τοῦ στ. 1, ὑποδηλώνει ὅτι μέσα στὴ δεδομένη ομάδα τῶν πινακίδων Jn πού ἀναφέρονται σὲ ἀπογραφές, τὸ κείμενο αὐτὸ εἶναι τὸ πρῶτο (§ 130).

[208] Ἐξετάζουμε πρῶτα τὴ δομὴ τῆς «ἐπικεφαλίδας»: Μετὰ τὸ ρῆμα do-so-si (δώσονσι, «θὰ δώσουν») (πιθανῶς μὲ τὴν προστακτικὴ ἔννοια «[πρέπει] νὰ δώσουν») πού ἀπαντᾶται στὴν κλασικὴ ἑλληνικὴ), ἔρχονται τὰ ἕξι ὑποκείμενα, ὅλα στὴν ὀνομαστικὴ πληθυντικῶ καὶ ὅλα, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ πρῶτο, συνδεδεμένα μεταξύ τους μὲ τὸ συμπλεκτικὸ ἐπίθημα -qe (τε):¹ «οἱ ko-re-te-re καὶ du-ma-te καὶ ro-ro-ko-re-te-re καὶ ka-ra-wi-ro-ro καὶ o-ri-su-ko καὶ o-ri-ka-re-e-we». Αὐτές, λοιπόν, εἶναι οἱ ἕξι κατηγορίες προσώπων πού πρέπει νὰ δώσουν τὶς ἀναγραφόμενες ποσότητες.

[209] Ἡ πρώτη κατηγορία ἀποτελεῖται ἀπὸ τοὺς ko-re-te-re, λέξη πού εἶναι σχεδὸν βέβαιο ὅτι ἀντιπροσωπεύει ἕνα ἑλληνικὸ οὐσιαστικὸ τοῦ ἐνεργουῦντος προσώπου μὲ κατάληξη -τηρες. Ἀλλὰ τὸ θέμα ko-re- δὲν μπορεῖ νὰ ταυτισθεῖ μὲ κανένα γνωστὸ θέμα τῆς ἑλληνικῆς. Ὅποια θέση κι ἂν κατεῖχαν οἱ ko-re-te-re στὸ κράτος τῆς Πύλου, σίγουρα ἐπρόκειτο γιὰ σημαντικὴ θέση.

1. Σύμφωνα μὲ τὴ συνήθη πρακτικὴ τῶν γραφῶν τῆς Γραμμικῆς Β: πβ. PY Ta 714.1, 722.1.

Οί ko-re-te-re, μαζί με τούς ro-ro-ko-re-te-re, ξαναεμφανίζονται στην ΡΥ Jo 438, ή όποια αναφέρεται σέ απογραφή ΧΡΥΣΟΥ σέ όρισμένες τοποθεσίες, όπως ακριβώς ή Jn 829 αναφέρεται σέ απογραφή ΧΑΛΚΟΥ. Οί ko-re-te-re παρουσιάζονται ξανά στην αποσπασματική πινακίδα ΡΥ On 300 σέ κατονομαζόμενους τόπους. 'Από τόν τρόπο με τόν όποιο αναφέρονται οί ko-re-te-re και οί ro-ro-ko-re-te-re σέ αυτά τά κείμενα, γίνεται φανερό ότι σέ κάθε τόπο υπήρχε ένας μόνο ko-re-te και ένας μόνο ro-ro-ko-re-te. Πρόκειται λοιπόν για κάποιο είδος τοπικών άξιωματούχων. (Ένα ko-re-te-ri-jo ke-ke-me-no αναφέρεται στην ΡΥ An 830.6. 'Επειδή τó ko-re-te-ri-jo είναι επίθετο πού σχηματίζεται από τó ko-re-te, και έπειδή τó θηλυκό τού ke-ke-me-no αντιπροσωπεύει ένα είδος γαιοκατοχής στις πινακίδες E, § 260, ή όλη φράση πιθανώς αναφέρεται στο κτήμα ενός ko-re-te σέ συγκεκριμένο τόπο. Στην KN V 865 αναφέρονται ένας ko-re-te και ένας ro-ro-ko-re-te στην τοποθεσία qa-ra.) Είναι αδύνατο νά προσδιορισθεί ή ακριβής σχέση ανάμεσα σέ έναν ko-re-te και έναν ro-ro-ko-re-te, διότι ή σημασία τού προθέματος ro-ro- είναι άγνωστη. Αυτό τó πρόθεμα συχνά έξηγγείται με αναφορά στο λατινικό pro, με αποτέλεσμα ó ro-ro-ko-re-te νά θεωρείται κάποιο είδος «αναπληρωτή ko-re-te». 'Αλλά δέν είναι ανάγκη νά αναζητήσουμε εκτός τής έλληνικής γλώσσας κάποιο παράλληλο τού τύπου ro-ro-ko-re-te. Τó κλασικό πρό, και ως ανεξάρτητη λέξη και ως πρόθεμα σέ σύνθετες λέξεις, σημαίνει «πρίν, μπροστά (άπό)». Σύνθετα με ουσιαστικό πού δηλώνει πρόσωπο είναι σπάνια, αλλά μαρτυροϋνται οί τύποι πρόμαντις και πρόξενος. Και στις δύο αυτές λέξεις, τó πρόθεμα έχει τή συνήθη έννοια: ó πρόμαντις είναι ó προφήτης στα μάτια τού κοινού, ένω ó πρόξενος αναγνωρίζεται έπίσημα από τó κράτος. 'Ισως θά ήταν σωστό νά έρμηνεύσουμε τόν μυκηναϊκό όρο ro-ro-ko-re-te με παρόμοιο τρόπο, αφήνοντας άνοιχτή τήν πιθανότητα νά είναι τó ro-ro- ή γραφή κάποιου προθέματος διαφορετικού από τó προ-

[210] Τó νόημα τής λέξης du-ma-te (du-ma-τες) και ή σχέ-

ση της (ἂν ὑπάρχει τέτοια) μὲ τὸ da-ma-te (§ 267) δὲν μπορεῖ νὰ ἐπιβεβαιωθεῖ. Ἄλλοῦ ἀπαντᾶται μερικὲς φορές στοὺς σύνθετους τύπους ro-ro-du-ma-te (PY Fn 50.7) καὶ me-ri-du-ma-te (PY An 39.2, 424.3, 427.2, 594.2).

[211] Ἡ λέξις ka-ra-wi-ro-ro συνήθως ἐννοεῖται ὡς κλαῖφιφόροι, καὶ ἀναλύεται ὡς σύνθετο τοῦ *κλαῖφιδ- «κλειδί». Ἐνας ἱερατικὸς τίτλος κλαῖκοφόρωι (ποὺ σχηματίζεται ἀπὸ κάποιο θέμα *κλαῖφι-) ἀπαντᾶται σὲ μιὰ ἐλληνιστικὴ ἐπιγραφή ἀπὸ τὴ Μεσσηνίη: F. Bechtel, *Die griechischen Dialekte II*, Βερολίνο 1923, 426. Οἱ «κλειδοῦχοι» τῆς Jn 829 (ἂν πρόκειται γιὰ τέτοιους) εἶναι πιθανότατα γυναῖκες, γιὰτὶ στὴν PY Ep 704.7 ἡ λέξις ka-ra-wi-ro-ro τίθεται ὡς προσδιορισμὸς τοῦ γυναικείου ὀνόματος ka-ra-ti-ja. Δὲν εἶναι ἀπίθανο σὲ κάθε τοποθεσία νὰ ὑπῆρχε μιὰ ἱέρεια ποὺ ἔφερε ἕναν τιμητικὸ τίτλο, καὶ ἡ ὁποία ἦταν ὑπεύθυνη γιὰ τὴν ἀπόδοση μιᾶς ποσότητος χαλκοῦ. Ταυτόχρονα ὅμως, πάντα ἐλλοχεύει κάποιος κίνδυνος μὲ τὴν υἱοθέτηση τέτοιων καθαρὰ «ἐτυμολογικῶν» ἐρμηνειῶν, ὅταν τὰ συμφραζόμενα δὲν εἶναι ἐπαρκῆ γιὰ νὰ βεβαιώσουν τὸ ἀκριβὲς νόημα.

[212] Καμιὰ ἱκανοποιητικὴ ἔννοια δὲν μπορεῖ νὰ δοθεῖ στὶς ἄλλες δύο λέξεις, o-ri-su-ko καὶ o-ri-ka-re-e-we, οἱ ὁποῖες βρίσκονται στὴν ὀνομαστικὴ πληθυντικοῦ. Ἡ ὑπαρξὴ τοῦ προθέματος o-ri- (ὀπι-) ὑποδηλώνει ὅτι καὶ οἱ δύο εἶναι κατηγορίες προσώπων («υπεύθυνων γιὰ») ὀρισμένα πράγματα· ἀλλὰ μὲ τὸ νὰ ἐκλάβουμε τὴν πρώτη κατηγορία ὡς «ἐπιστάτες σύκων» (μὲ τὴν προϋπόθεσις ὅτι -su-ko εἶναι γραφή τοῦ σῦκον) ἢ τὴ δεύτερη ὡς «ἐπιστάτες σκαμμάτων ἢ σκαφῶν» (μὲ τὴν προϋπόθεσις ὅτι τὸ -ka-re ἀντιπροσωπεύει τὸ θέμα σκαφ-), παραδεχόμεστε ἀπλῶς τὴν ἄγνοιά μας σχετικὰ μὲ τὸ πραγματικὸ νόημα αὐτῶν τῶν ὄρων.

[213] Οἱ ἐπόμενες δύο λέξεις τῆς «ἐπικεφαλίδας», ka-ko na-wi-jo, ἀποτελοῦν τὸ ἀντικείμενο τοῦ ρήματος do-so-si. Τὸ ka-ko ἀντιπροσωπεύει τὴν αἰτιατικὴν ἐνικοῦ χαλκόν, ἐνῶ τὸ na-

wi-jo είναι επίθετο (νάφιον) που προσδιορίζει το χαλκόν. Το ερώτημα που ανακύπτει είναι αν το νάφιον σχηματίζεται από το θέμα του ναῦς «πλοῖο», ή από το θέμα του νάφος «ναός».² Αν και η δεύτερη έρμηνεία έχει περισσότερους υποστηρικτές, κανένα όριστικό συμπέρασμα δεν είναι δυνατό να έξαχθει. Ακόμη κι αν η έννοια «ναός» είναι πιο πιθανή, ο γραφέας της πινακίδας μπορεί να είχε κατά νου ένα από τα ακόλουθα, έντελως διαφορετικά, ένδεχόμενα, και συγκεκριμένα: η (α) ο χαλκός βρισκόταν ήδη σε ναούς και προοριζόταν για την κατασκευή των όπλων που προσδιορίζονται με τις λέξεις που ακολουθούν (χρήση του na-wi-jo ως επιθετικού προσδιορισμού)· η (β) ο χαλκός προοριζόταν για χρήση σε ναούς (χρήση του na-wi-jo ως κατηγορήματος). Αν και η περίπτωση (β) σπανίως θεωρείται ή σωστή εξήγηση, στην πραγματικότητα αποδίδει καλύτερο νόημα, αν ληφθούν υπόψη οι μικρές ποσότητες του χαλκού: οι ποσότητες αυτές ταιριάζουν περισσότερο στην έννοια «ἀναθηματικῶν» όπλων, παρά σε κυριολεκτικά πολεμικό έξοπλισμό. Αν, πάλι, ο γραφέας καταγράφει απλώς ποσότητες χαλκού που πρόκειται να συγκεντρωθούν από διάφορους τόπους, είναι δύσκολο να κατανοήσουμε γιατί η παρούσα χρήση ή η θέση του χαλκού τόν ενδιαφέρει τόσο πολύ: εκείνο που τόν απασχολεί είναι ο προορισμός και όχι η προέλευση του μετάλλου.

[214] Νοηματικά ακολουθεί η τελευταία λέξη του στίχου 3, σε αίτιατική πληθυντικού, κατά παράθεση προς τόν «χαλκό»: ai-ka-sa-ma = αἰξμάνς (ἀττικὸ αἰχμάς) «αἰχμές». Τέλος, οι λέξεις ra-ta-jo-i-qe e-ke-si-qe, σε δοτική πληθυντικού, αποδίδουν καλὸ νόημα στην έλληνική: παλταῖοι-ί τε εἰχχεσί τε, «καὶ για

2. Στην έννοια «ναός» δεν πρέπει να επιμείνουμε υπερβολικά. Εφόσον δεν έχουν ἀνακαλυφθεί ακόμη στην ήπειρωτική Ελλάδα τῶν μυκηναϊκῶν χρόνων ἀνεξάρτητοι «ναοί», η λέξη «ἱερό» θά ἦταν ἴσως πιο κατάλληλη. Ο Ἡρόδοτος, 6.19.3, χρησιμοποιεῖ τὸ νηός «ἱερό» κατ' ἀντίθεση προς τὸ ἱρόν «ναός». Ὑπῆρχε ἄραγε παρόμοια διάκριση στὴ μυκηναϊκὴ έλληνική;

βέλη και για δόρατα» (ή λέξη παλτόν μαρτυρείται στη μεταγενέστερη ελληνική).

[215] Ἔτσι ἡ «ἐπικεφαλίδα» τῆς πινακίδας δηλώνει τὸ σκοπὸ γιὰ τὸν ὁποῖο ἀπαιτεῖται ἡ συνεισφορά χαλκοῦ καθὼς καὶ τὶς κατηγορίες προσώπων πού θὰ συνεισφέρουν. Ὁ κατάλογος πὺ ἀκολουθεῖ καθορίζει ἐπακριβῶς πόσο χαλκὸ θὰ συνεισφέρουν οἱ ko-re-te καὶ οἱ ro-ro-ko-re-te σὲ κάθε τόπο. Τὰ ὀνόματα δύο τοποθεσιῶν τοῦ βασιλείου τῆς Πύλου ἔχουν ἤδη ταυτισθεῖ ἀπὸ τὶς πινακίδες τῆς σειρᾶς Α (§ 199): ru-ro καὶ ro-u-so. Ἄν καὶ τὸ ὄνομα ru-ro δὲν παρουσιάζεται σὲ αὐτὸν τὸν κατάλογο, τὸ ro-u-so ἀπαντᾶται στὸ στίχο 10. Οἱ πρῶτες ἑννέα λέξεις τοῦ καταλόγου εἶναι ταξινομημένες σὲ μιὰ σειρά πὺ ἐπαναλαμβάνεται καὶ σὲ ἄλλες πινακίδες: ἡ ἐπανάληψη αὐτῆ διευκολύνει τὴν ἀποκατάσταση τῶν φθαρμένων τμημάτων τοῦ κειμένου μας. Τὰ ὑπόλοιπα ἑπτὰ τοπωνύμια δὲν σχηματίζουν κατάλογο σὲ καμιά ἄλλη ἀπὸ τὶς σωζόμενες πινακίδες, ἂν καὶ τὰ περισσότερα ἀπὸ αὐτὰ ἀπαντῶνται μεμονωμένα στὶς πινακίδες Ma, πὺ ἀναφέρονται σὲ ἀπογραφὲς προϊόντων σὲ κατονομαζόμενους τόπους (§ 315-319). Ὁ πίνακας στὴν ἀπέναντι σελίδα παρουσιάζει τὶς ἀντιστοιχίες.

[216] Τὰ τοπωνύμια στὴ Vn 20 περιέχουν τὸ ἐπίθημα -de, πὺ δηλώνει τοὺς τόπους στοὺς ὁποίους ἔχει διανεμηθεῖ οἶνος (§ 133). Τρεῖς παρατηρήσεις ἴσως νὰ εἶναι χρήσιμες πάνω στὰ ἴδια τὰ ὀνόματα:

- (α) Τὸ τοπωνύμιο πὺ βρίσκεται τέταρτο στὸν κατάλογο, ἀπαντᾶται ἄλλοτε ὡς ra-ki-ja-ne (πληθυντικὸς τύπος σὲ -es), καὶ ἄλλοτε ὡς ra-ki-ja-na (ἐνικὸς θηλυκοῦ, ἢ οὐδέτερο πληθυντικοῦ). Στους παραπάνω καταλόγους, τὸ ra-ki-ja-ri ἀντιπροσωπεύει μιὰ ἀφαιρετικῆ-ὀργανικῆ σὲ -φι, τὸ ra-ki-ja-si μιὰ τοπικῆ πληθυντικοῦ σὲ -σι.
- (β) Ἡ ἐναλλαγὴ μεταξὺ ro-u-so καὶ e-ra-to ἐξηγεῖται ἂν ὑποθέσουμε εἴτε ὅτι ὁ ἴδιος τόπος εἶχε δύο διαφορετικὰ ὀνόματα, εἴτε ὅτι τὸ ἓνα ὄνομα ἀναφέρεται σὲ κάποια πόλη καὶ

<i>Jn 829</i>	<i>Vn 20</i>	<i>Cn 608</i>	<i>Ma</i>
pi-*82	pi-*82-de	pi-*82	225 pi-*82
me-ta-pa	me-ta-pa-de	me-ta-pa	90 me-ta-pa
pe-to-no	pe-to-no-de	pe-to-no	120 pe-to-no
pa-ki-ja-pi	pa-ki-ja-na-de	pa-ki-ja-si	221 pa-ki-ja-pi
a-pu ₂ -we	a-pu ₂ -de	a-pu ₂ -we	124 a-pu ₂ -we
a-ke-re-wa	a-ke-re-wa-de	a-ke-re-wa	222 a-ke-re-wa
ro-u-so	e-ra-to-de	e-ra-te-i	365 ro-u-so
ka-]ra-do-ro	ka-ra-do-ro-de	ka-ra-do-ro	346 ka-ra-do-ro
ri-]jo	ri-jo-de	ri-jo	193 ri-jo
ti-mi-to-a-ke-e			123 ti-mi-to-a-ke-e
ra-]wa-ra-ta ₂			216 ra-wa-ra-ta ₂
sa-]ma-ra			378 sa-ma-ra
a-si-ja-ti-ja			
e-ra-te-re-wa-pi			333 e-ra-te-re-we
za-ma-e-wi-ja			393 za-ma-e-wi-ja
e-re-i			

τὸ ἄλλο στὴν περιοχὴ στὴν ὁποία βρίσκεται ἡ πόλις: C. W. Shelmerdine, *AJA* 77 (1973) 275.

(γ) Ἡ Shelmerdine (*AJA* 85 [1981] 319-325) ταυτίζει τὸ ti-mi-to-a-ke-e μὲ τὰ Νιχώρια.

Ἡ διανομὴ χαλκοῦ

[217] Εἶδαμε ὅτι ἡ Jn 829 ἀναφέρει τὴ συλλογὴ χαλκοῦ ἀπὸ δεκαεῖς κατονομαζόμενους τόπους. Ὅλες σχεδὸν οἱ ἄλλες πινακίδες τῆς συλλογῆς Jn ἔχουν σχέση μετὰ τὴν ἀντίστροφη συναλλαγὴ, δηλαδὴ τὴ διανομὴ ποσοτήτων χαλκοῦ σὲ χαλκουργοῦς γιὰ ἐπεξεργασία. Θεωρητικά, ὁ «πλήρης» τύπος αὐτῶν τῶν πινακίδων διανομῆς ἀποτελεῖται ἀπὸ πέντε παραγράφους, οἱ ὁποῖες κατὰ κανόνα χωρίζονται προσεκτικὰ μεταξύ τους με κενές σειρές:

Παράγραφος 1:

- (α) «Ἐπικεφαλίδα»: τοπωνύμιο ἀκολουθούμενο ἀπὸ τὴ στερεότυπη φράση ka-ke-we ta-ra-si-ja e-ko-te (ἢ e-ko-si), χαλκῆ-φες ταλανσίαν ἔχοντες (ἔχονσι). Σὲ μιὰ πινακίδα, τὴν Jn 832.1, τὸ ka-ke-we τίθεται ὡς προσδιορισμὸς τοῦ a-ke-te-re, οὐσιαστικὸ τοῦ ἐνεργοῦντος προσώπου σὲ -τηρες, ἀγνώστου νοήματος.
- (β) Κατάλογος κατονομαζομένων χαλκουργῶν, δίπλα στοὺς ὁποίους ἀναγράφεται μιὰ ποσότητα ΧΑΛΚΟΥ.
- (γ) Ἡ λέξις qa-si-re-u = βασιλεύς, ἀκολουθούμενη ἀπὸ κατάλογο κατονομαζομένων χαλκουργῶν.

Παράγραφος 2:

Τὸ σύνολο τοῦ ΧΑΛΚΟΥ πού διανεμήθηκε στοὺς χαλκουργοῦς συνήθως εἰσάγεται μετὰ τὴ στερεότυπη φράση to-so-de ka-ko (τόσδε χαλκός) ἢ to-so-pa ka-ko (τόσος πάνς χαλκός).

Παράγραφος 3:

Ἡ στερεότυπη φράση (to-so-de) a-ta-ra-si-jo (ka-ke-we) = (τοσοί-δε) ἀταλάνσιοι (χαλκῆφες), ἀκολουθούμενη ἀπὸ κατάλογο κατονομαζομένων χαλκουργῶν, ἀλλὰ χωρὶς προσδιορισμὸ ποσοτήτων ΧΑΛΚΟΥ.

Παράγραφος 4:

Κατάλογος ανώνυμων δούλων που συνοδεύει τους προαναφερθέντες χαλκουργούς. Τοῦ καταλόγου μερικές φορές προηγείται ἡ στερεότυπη φράση *to-so-de do-e-ro = τοσοῖδε δοέλοι*.

Παράγραφος 5:

Ἡ στερεότυπη φράση *ro-ti-ni-ja-we-jo ka-ke-we ta-ra-si-ja e-ko-te = Ποτνιαφεῖοι; χαλκῆφες ταλανσίαν ἔχοντες, ἀκολουθούμενη ἀπὸ κατάλογο κατονομαζομένων χαλκουργῶν, δίπλα στοὺς ὁποίους ἀναγράφεται διαδοχικὰ μία ποσότητα ΧΑΛΚΟΥ*.

[218] Ἔτσι, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ προβληματικὸ *ka-ke-we a-ke-te-re* στὴν *Jn 832*, διακρίνονται τρεῖς κατηγορίες χαλκουργῶν: μιὰ ὁμάδα πὺ ἔχει *ta-ra-si-ja* (παράγρ. 1)· μιὰ δεύτερη ὁμάδα πὺ εἶναι *a-ta-ra-si-jo* (χωρὶς *ta-ra-si-ja: ἀταλάνσιοι*), δίπλα στὰ ὀνόματα τῶν ὁποίων δὲν ἀναφέρονται ποσότητες ΧΑΛΚΟΥ (παράγρ. 3)· καὶ μιὰ τρίτη ὁμάδα πὺ ἔχει κάποια σχέση μὲ τὴν Πότνια (παράγρ. 5).

[219] Τὸ νόημα τῆς λέξης *ta-ra-si-ja* δὲν μπορεῖ νὰ προσδιορισθεῖ μὲ βεβαιότητα· ἀλλὰ τὸ γεγονός ὅτι μόνο στοὺς χαλκουργοὺς μὲ *ta-ra-si-ja* διανέμονται ποσότητες χαλκοῦ ὑποδηλώνει ὅτι ἡ λέξη αὐτὴ περιέχει ἓνα θέμα πὺ ἐμφανίζεται στὸ μεταγενέστερο ἑλληνικὸ *τάλαντον*, καὶ συνεπῶς σημαίνει «ζυγισμένη ποσότητα». Δεῖγμα τῆς σχολαστικότητος τῆς λογιστικῆς εἶναι τὸ γεγονός ὅτι οἱ γραφεῖς καταγράφουν ὄχι μόνο ἐκείνους τοὺς χαλκουργοὺς πὺ ἔχουν ποσότητες χαλκοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐκείνους πὺ δὲν ἔχουν: *a-ta-ra-si-jo = ἀταλάνσιοι*, «χωρὶς *ta-ra-si-ja*». Ἡ σύνδεση τῆς τρίτης ὁμάδας μὲ τὴν Πότνια δὲν ὑποδηλώνει κατ' ἀνάγκη ὅτι οἱ χαλκουργοὶ αὐτοὶ βρίσκονται στὴν ὑπηρεσία κάποιου θεᾶς. Ἡ λέξη *ro-ti-ni-ja*, «δέσποινα», δὲν ἀναφέρεται ὑποχρεωτικὰ σὲ θεότητα· ἐφόσον, ἄλλωστε, οἱ πινακίδες *Jn* δὲν φέρουν καμιὰ ἔνδειξη ὅτι οἱ χαλκουργοὶ συνδέονται καθ' οἷονδήποτε τρόπο μὲ τὴ λατρεία, δὲν ἔχουμε λόγους νὰ ἐπιμείνουμε ὅτι ἐδῶ πρόκειται γιὰ ἱερὸ λειτουργημα.

[220] Στις πινακίδες Jn 431, 601 και 845, ἡ λέξη qa-si-re-u ἀπαντᾶται σὲ συσχετισμὸ μὲ κάποιους χαλκουργοὺς («ποῦ ἔχουν ta-ra-si-ja»). Στὴν 431.6 ἡ λέξη εἶναι γραμμένη στὴν ἀρχὴ τοῦ στίχου, ἀκολουθούμενη ἀπὸ τὰ ὀνόματα δύο χαλκουργῶν· στὴν 601.8 ἀκολουθεῖται ἀπὸ τὸ ὄνομα ἑνὸς χαλκουργοῦ· στὴν 845.7 ἔχει τεθεῖ μετὰ τὸ ὄνομα τοῦ χαλκουργοῦ e-ri-ko-wo. Ἄν λάβουμε ὑπόψη αὐτὰ τὰ δεδομένα καὶ σημειώσουμε τὴν τυπικὴ ἰσοτιμία τοῦ qa-si-re-u πρὸς τὸ βασιλεὺς τῆς ἀλφαβητικῆς ἐλληνικῆς, μποροῦμε νὰ ὑποθέσουμε ὅτι τὸ qa-si-re-u ὑποδηλώνει κάποιον εἶδος τοπικοῦ ἀξιωματοῦχου. Ἡ μεταγενέστερη ἐπέκταση τοῦ ὄρου, ποὺ κατέληξε νὰ ὑποδηλώνει πολὺ ὑψηλότερη θέση, δὲν ἀναιρεῖ τὴν ἐγκυρότητα τῆς παραπάνω ὑπόθεσης. Οὔτε ἡ μαρτυρία τῆς PY Jo 438 βρίσκεται σὲ διάσταση μὲ αὐτή· μεταξύ τῶν προσώπων ποὺ κατὰ τὸ κείμενο συνεισφέρουν ποσότητες ΧΡΥΣΟΥ, καὶ στὰ ὁποῖα περιλαμβάνονται οἱ ko-re-te, ro-ro-ko-re-te καὶ mo-ro-qa, στὸ στίχο 20 ἀναφέρεται συγκεκριμένα ἡ συνεισφορά τοῦ a-ke-ro qa-si-re-u.

[221] Ὁ πίνακας στὴ σ. 193 ἀποδίδει σχηματικὰ τὴ δομὴ τῶν καλὰ διατηρημένων πινακίδων διανομῆς χαλκοῦ: μὲ x σημειώνονται ὅσα ἀπὸ τὰ πιθανὰ συστατικὰ στοιχεῖα πραγματικὰ ἀπαντῶνται σὲ κάθε κείμενο.

[222] Ἀκολουθοῦν τρία παραδείγματα τῶν πινακίδων διανομῆς Jn:

Πινοαΐδες	Παράγραφοι						
	1			2	3	4	5
	(α)	(β)	(γ)				
Jn 310	x	x			x	x	x
320	x	x		x	x		
389	x	x		x	x		
413	[x]	x		x	x	x	
415	x	x		x	x		
431	x	x	x	x	x	x	x
478	x	x		x	x		
601	x	x	x	x	x		
605	x	x			x	x	
658	x	x		x	x		
692	x	x			x		
693	x	x			x		
706	x	x		x	x	x	
725	x	x		x			
750	x	x			x	x	
832	x	x			x		
845	[x]	x	x	x	x		
881	x	x					
927	[]			x		
937	x	x	[

PY Jn 605

1 Υ Α Ψ Α Δ Ξ Θ Ζ, Η Λ Κ Θ Α Ρ Φ
 2 Γ ρ ρ Ρ² Η" Α ρ ρ Ψ Ρ Ρ² Η"
 3 Υ Θ ρ ρ Ρ² Η" Δ Λ Η Ρ² Η"
 4 Ρ Ρ Η Ρ² Η" Θ Ε Θ Ρ² Η"
 5 _____
 6 Υ Η Λ Κ ρ, Θ Ζ
 7 Δ Δ Υ ρ' ρ Ψ ρ ρ' Υ Ζ ρ ρ ρ'
 8 _____
 9 Γ ρ ρ, ρ Α ρ
 10 Ψ ρ Ψ ρ" ρ ρ Α Δ" Υ Θ ρ ρ ρ'
 11 Δ Λ Η ρ'

[223] Τὸ κείμενο αὐτὸ διαιρεῖται σὲ τρία ξεχωριστὰ μέρη:

Τὸ πρῶτο μέρος παρουσιάζει ποσότητες χαλκοῦ πού διανεμήθηκαν σὲ κατονομαζόμενους χαλκουργοὺς «πὺ ἔχουν ta-ra-si-ja». Ἡ πρώτη λέξη, a-ri-no-e-wi-jo, πὺ ἀπαντᾶται ἑξὶ φορές σὲ διάφορες ἄλλες πινακίδες τῆς Πύλου, εἶναι πιθανῶς ἐθνικό, τὸ ὁποῖο ὑποδηλώνει τὸν τόπο ὅπου οἱ χαλκουργοὶ αὐτοὶ διεκπεραίωνουν τὴν ἐργασία τους.

1	a-pi-no-e-wi[-jo] ka-ke-we ta-ra-si-ja e-ko-te
2	to-ri-jo ΧΑΛΚΟΣ M1 N2 e-do-mo-ne-u ΧΑΛΚΟΣ M1 N2
3	mi-ka-ri-jo ΧΑΛΚΟΣ M1 N2 pu-ra-ta ΧΑΛΚΟΣ M1 N2
4	u-wa-ta ΧΑΛΚΟΣ M1 N2 ka-ta-wa ΧΑΛΚΟΣ M1 N2
5	
6	a-ta-ra-si-jo ka-ke-we
7	wi-ti-mi-jo 1 ma-no-u-ro 1 a-we-ke-se-u 1
8	
9	to-so-de do-e-ro
10	pe-re-qo-no-jo 2 ai-ki-e-wo 2 mi-ka-ri-jo-jo 1
11	pu-ra-ta-o 1

Τὸ δεύτερο μέρος ἀναφέρει ὀνομαστικὰ τρεῖς χαλκουργοὺς «χω-
ρὶς ta-ra-si-ja» (a-ta-ra-si-jo ka-ke-we).

Τὸ τρίτο μέρος μνημονεύει ἕξι δούλους ἐξαρτημένους ἀπὸ τοὺς
χαλκουργοὺς τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα ἀναφέρονται σὲ γενικὴ
πτώση: τὸ mi-ka-ri-jo-jo στὸ στίχο 10 εἶναι ἡ γενικὴ τοῦ ὀνό-
ματος τοῦ χαλκουργοῦ mi-ka-ri-jo (στ. 3), καὶ τὸ pu-ra-ta-o στὸ
στίχο 11 εἶναι ἡ γενικὴ τοῦ ὀνόματος pu-ra-ta (στ. 3).

[224] PY Jn 845

1
 2 $\equiv \equiv \equiv \equiv \oplus \text{ϩ} \text{ϩ}, \text{ϩ} \text{ϩ} \text{ϩ} \text{ϩ}, \text{A} \text{P} \text{ϩ} \text{ϩ}$
 3 $\text{ϩ} \text{ϩ} \text{ϩ} \text{ϩ} \text{P}_2^2 \text{ϩ}'' \text{ϩ}'' \text{ϩ}'' \text{ϩ}'' \text{ϩ}'' \text{P}_2^2 \text{ϩ}''$
 4 $\text{ϩ} \text{ϩ} \text{ϩ} \text{ϩ} \text{P}_2^2 \text{ϩ}'' \text{ϩ}'' \text{ϩ}'' \text{ϩ}'' \text{P}_2^2 \text{ϩ}''$
 5 $\oplus \text{ϩ} \text{ϩ} \text{ϩ} \text{ϩ} \text{P}_2^2 \text{ϩ}'' \text{ϩ}'' \text{ϩ}'' \text{ϩ}'' \text{P}_2^2 \text{ϩ}''$
 6 $\text{ϩ} \text{ϩ} \text{ϩ} \text{ϩ} \text{P}_2^2 \text{ϩ}'' \text{ϩ}'' \text{ϩ}'' \text{ϩ}'' \text{P}_2^2 \text{ϩ}''$
 7
 8 $\text{A} \text{P} \text{ϩ} \text{ϩ}, \text{ϩ} \text{ϩ} \text{ϩ} \text{ϩ}$
 9 $\text{ϩ} \text{ϩ} \text{ϩ}, \oplus \text{P} \text{P}_2^{2-11}$
 10
 11 $\text{ϩ} \text{ϩ} \text{ϩ}, \text{ϩ} \text{ϩ} \text{ϩ} \text{ϩ}$
 12 $\text{ϩ} \text{ϩ} \text{ϩ}, \text{ϩ} \text{ϩ} \text{ϩ} \text{ϩ}$
 13 $\text{ϩ} \text{ϩ} \text{ϩ}, \text{ϩ} \text{ϩ} \text{ϩ}, \text{ϩ} \text{ϩ} \text{ϩ}$
 14 $\oplus \text{ϩ} \text{ϩ} \text{ϩ} \text{ϩ}$
 15

Σε αυτή την ἐπιγραφή περιέχονται τέσσερα στοιχεῖα: τὸ πρῶτο (στ. 1-6) ἐξειδικεύει ποσότητες ΧΑΛΚΟΥ που διανεμήθηκαν σὲ κατονομαζόμενους χαλκουργούς (αὐτοὶ ἔχουν ta-ra-si-ja) (τὸ τοπωνύμιο ἔχει χαθεῖ, διότι ἡ πάνω ἀριστερὴ γωνία τῆς πινακίδας εἶναι ἀκρωτηριασμένη).

1

2] ka-ke-we ta-ra-si-ja e-ko-te

3 po-ru-qo-ta ΧΑΛΚΟΣ M1 N2 sa-ri-qo-ro ΧΑΛΚΟΣ M1 N2

4 pu-ke-se-ro ΧΑΛΚΟΣ M1 N2 re-qo-we ΧΑΛΚΟΣ M1 N2

5 qe-ta-ra-je-u ΧΑΛΚΟΣ M1 N2 du-re-u ΧΑΛΚΟΣ M1 N2

6 a-pa-je-u ΧΑΛΚΟΣ M1 N2 pa-pa-ra-ko ΧΑΛΚΟΣ M1 N2

7

8 e-ri-ko-wo qa-si-re-u 1

9 to-so-de ka-ko ΧΑΛΚΟΣ M12

10

11 to-so-de a-ta-ra-si-jo

12 po-so-ro 1 na-pu-ti-jo 1 ma-ta-ko 1

13 ku-ke-re-u 1 a-ti-ja-wo 1 wa-ra-ko-no 1

14 qe-re-me-ne-u 1

15

τὸ δεύτερο (στ. 8) προσθέτει: e-ri-ko-wo, qa-si-re-u·

τὸ τρίτο (στ. 9) καθορίζει τὴ συνολικὴ ποσότητα τοῦ διανεμη-
μένου ΧΑΛΚΟΥ (M12)·

τὸ τέταρτο (στ. 11-14) ἀναφέρει ὀνομαστικὰ ἑπτὰ χαλκουργοὺς
χωρὶς ta-ra-si-ja (a-ta-ra-si-jo).

1	a-ke-re-wa ka-ke-we ta-ra-si-ja e-ko-te
2	ti-qa-jo ΧΑΛΚΟΣ M1 N2 qe-ta-wo ΧΑΛΚΟΣ M1 N2
3	ai-so-ni-jo ΧΑΛΚΟΣ M1 N2 ta-mi-je-u ΧΑΛΚΟΣ M1 N2
4	e-u-ru-wo-ta ΧΑΛΚΟΣ M1 N2 e-u-do-no ΧΑΛΚΟΣ M1 N2
5	po-ro-u-te-u ΧΑΛΚΟΣ M1 N2 wi-du-wa-ko ΧΑΛΚΟΣ M1 N2
6	
7	to-so-de a-ta-ra-si-jo ka-ke-we
8	pa-qa-si-jo 1 ke-we-to 1 wa[]re-u{
9	pe-ta-ro 1
10	
11	to-so-de do-e-ro ke-we-to-jo 1 i-wa-ka-o 1
12	pa-qa-si-jo-jo 1 po-ro-u-te-wo 1
13	
14	po-ti-ni-ja-we-jo ka-ke-we ta-ra-si-ja e-ko-te
15	i-ma-di-jo ΧΑΛΚΟΣ M2 tu-ke-ne-u ΧΑΛΚΟΣ M3
16] ΧΑΛΚΟΣ M3 i-wa-ka ΧΑΛΚΟΣ M3
17	a-]ta-ra-si-jo pu ₂ -si-ja-ko 1

κουργούς με τόν προσδιορισμό «χωρίς ta-ra-si-ja») (ἀταλάνσιους).

Τὸ τρίτο μέρος (στ. 11-12) καταγράφει δούλους πὸ ἀνήκουν στοὺς χαλκουργούς ke-we-to, i-wa-ka, pa-qa-si-jo καὶ po-ro-u-te-u, ἀντίστοιχα.

Τὸ τέταρτο μέρος (στ. 14-17) ἀναφέρει ὀνομαστικὰ τέσσερις χαλκουργούς («τῆς Πότνιας») (po-ti-ni-ja-we-jo) πὸ ἔχουν ta-ra-si-ja, καὶ ἓναν πὸ δὲν ἔχει.

Η ΣΥΛΛΟΓΗ Ο-ΚΑ

Πιννακίδες Αν τῆς Πύλου

*Γενικὲς μελέτες:*H. Mühlstein, *Die o-ka Tafeln von Pylos*, Βασιλεία 1956.L. R. Palmer, *Eranos* 54 (1956) 1-13.— *Minos* 4 (1956).E. Risch, *Athenaeum* 46 (1958) 334-359.L. Deroy, *Les Leveurs d'impôts dans le royaume mycénien de Pylos*, Πώμη 1968.R. Schmitt-Brandt, *SMEA* 7 (1968) 69-96.H. Mühlstein, *RM*, 311-327.A. Uchitel, *Kadmos* 23 (1984) 136-163.*e-ge-ta:*G. Pugliese Carratelli, *Minoica*, 319-326.N. van Brock, *RP* 34 (1960) 222-225.A. M. Ticchioni Jasink, *SMEA* 17 (1976) 85-92.S. Deger-Jalkotzy, *E-QE-TA: Zur Rolle des Gefolgschaftswesens in der Sozialstruktur mykenischer Reiche*, Βιέννη 1978.*o-pi-a₂-ra:*O. Panagl, *SMEA* 13 (1971) 156-165.*o-u-ru-to:*P. Wathelet, *SM*, 105-111.F. Bader, *BSL* 66 (1971) 148-149, 202-204.*o-wi-to-no:*M. D. Petruševski, *Klio* 58 (1976) 292-294.*
* *

[227] Μιά σημαντική ομάδα πέντε κειμένων, οι πινακίδες An 657, 519, 654, 656 και 661, είναι γνωστή ως πινακίδες ο-ka επειδή σε όλες απαντάται η λέξη ο-ka. Όλες είναι γραμμένες από τον ίδιο γραφέα. Καθώς είναι πολύ όμοιες μεταξύ τους σε δομή, μπορούν να αντιπροσωπευθούν από ένα και μόνο παράδειγμα, την PY An 657 (βλ. στίς σσ. 202-203 την πινακίδα και τη μεταγραφή της).

[228] Από την εποχή της δημοσίευσης των σχετικών μελετών του Mühlestein και του Palmer (1956), οι πινακίδες ο-ka γενικά θεωρούνται καταγραφές στρατιωτικών μετακινήσεων: δηλαδή πρόκειται για λεπτομέρειες απόσπασης ανδρών επιφορτισμένων με τη φύλαξη των άκτων. Αύτη η έρμηνεία εδράζεται σε μάλλον ασθενή θεμέλια, διότι πολλοί από τους χρησιμοποιούμενους όρους (συμπεριλαμβανόμενης και της ίδιας της λέξης ο-ka) αντιστέκονται στην ακριβή ταύτιση, ενώ είναι αδύνατο να αναφερθεί έστω και ένας όρος του οποίου το νόημα να είναι υποχρεωτικά και αναντίρρητα «στρατιωτικό». Τελείως διαφορετικές γραμμές έρμηνείας ακολουθεί ο Deroy (οί «άποστολές στρατιωτών» είναι στην πραγματικότητα τοπικοί άξιωματοῦχοι που διορίζονται για φορολογικούς σκοπούς) και ο Uchitel (οί «άποστολές» είναι ομάδες έργατων γῆς). Για τους λόγους αυτούς, η απόδοση της λέξης ο-ka ως «στρατιωτική άποστολή» γίνεται με πολλές επιφυλάξεις.

[229] Όπως τὸ jo- στην αρχή της PY Jn 829 (§ 207), έτσι και τὸ ο- στην αρχή της An 657 δείχνει ὅτι αὐτὴ εἶναι ἡ πρώτη πινακίδα κάποιας ομάδας. Ὁ γραφέας ἔχει διαιρέσει προσεκτικά τὸ κείμενό του σὲ τρεῖς «παραγράφους», πὺ καθεμιά (φαίνεται νὰ) ἀφορᾷ μία ἀπόσπαση.

[230] *Παράγραφος 1* (στ. 1-4). Όπως στην Jn 829, έτσι κι ἐδῶ ἡ «ἐπικεφαλίδα» στὸ στίχο 1 ἐκθέτει τὸ λόγο γιὰ τὸν ὁποῖο ἔγινε ἡ καταγραφή. Ἡ λέξη -u-tu-to ἴσως ἀντιπροσωπεύει ἓνα γ' πληθυντικὸ ἐνεστώτος *φρύντοι*, ἀποθετικὸ ρῆμα πὺ ἀπαντᾷ στὸν Ὅμηρο μὲ τὸ νόημα «φρουρῶ, προστατεύω».

PY An 657 = Documents, ἀρ. 56 = Interpretation, ἀρ. 43

1 $\overline{\text{B F Y T, B A T L, A A Q A,}}$
 2 $\overline{\text{E S Y A, B O, B A T L,}}$
 3 $\overline{\text{T E S H A, B Y H, A F H, Q Y T,}}$
 4 $\overline{\text{E Z A T, B A A Y T, B O Y X =}}$
 5
 6 $\overline{\text{Y T H H B, B O, A A T A,}}$
 7 $\overline{\text{T A X H, E S L = F, H Y Q,}}$
 8 $\overline{\text{Y T A = F, A V A, H A H T X =}}$
 9
 10 $\overline{\text{A H Y F H, H A H T, A V A, X -}}$
 11 $\overline{\text{H H O, E Y, A O H, A Y T,}}$
 12 $\overline{\text{T A A T H, A L F, A H Y,}}$
 13 $\overline{\text{B O L, E S X = A V A O, T Y O Y,}}$
 14 $\overline{\text{X = H H O E Y A O H, A O H,}}$
 15

Τὸ ὑποκείμενο αὐτοῦ τοῦ ρήματος εἶναι ἡ λέξη e-ri-ko-wo, ὀνομαστική πληθυντικοῦ ἀρσενικοῦ, πὺν μπορεῖ νὰ ταυτισθεῖ μετὰ τὸ *ἐπίκοφοι*, «παρατηρητές» (τὸ θέμα *kof-* εἶναι σχετικὸ μετὰ ἐκεῖνο τοῦ *κοφέω*, «παρατηρῶ, ἀκούω», καὶ τοῦ λατινικοῦ *caveo*). Τὸ ἀντικείμενο τοῦ ρήματος εἶναι μιὰ αἰτιατικὴ πληθυντικοῦ οὐδετέρου, o-ri-a₂-ra, πὺν μοιάζει μετὰ γραφῆ τοῦ *ὄπι + ἄλα*, «τὰ μέρη κοντὰ στὴ θάλασσα» — δηλ. «παραλιακὲς περιοχές». Σύμφωνα μετὰ τὴ συνήθη ἐρμηνεία, οἱ ἐπόμενες σειρὲς προσδιορίζουν αὐτοὺς τοὺς «παρατηρητὲς-φύλακες τῶν παραλιακῶν περιοχῶν». Ὁ στίχος 2 περιέχει μιὰ ἀπλή δήλωση, χωρὶς ρῆμα: τὸ o-ka εἶναι ὀνομαστικὴ· τὸ ma-re-wo, γενικὴ ἀνδρικοῦ ὀνόματος πὺν ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴ λέξη o-ka· τὸ o-wi-to-no, δοτικὴ-τοπικὴ κά-

1	o-u-ru-to o-pi-a ₂ -ra e-pi-ko-wo
2	ma-re-wo o-ka o-wi-to-no
3	a-pe-ri-ta-wo o-re-ta e-te-wa ko-ki-jo
4	su-we-ro-wi-jo o-wi-ti-ni-jo o-ka-ra ₃ ΑΝΔΡΑΣ 50
5	
6	ne-da-wa-ta-o o-ka e-ke-me-de
7	a-pi-je-ta ma-ra-te-u ta-ni-ko
8	a ₂ -ru-wo-te ke-ki-de ku-pa-ri-si-jo ΑΝΔΡΑΣ 20
9	
10	ai-ta-re-u-si ku-pa-ri-si-jo ke-ki-de ΑΝΔΡΑΣ 10
11	me-ta-qe pe-i e-qe-ta ke-ki-jo
12	a-e-ri-qo-ta e-ra-po ri-me-ne
13	^{o-wi-} o-ka-ra to-no ΑΝΔΡΑΣ 30 ke-ki-de-qe a-pu ₂ -ka-ne
14	me-ta-qe pe-i ai-ko-ta e-qe-ta
15	ΑΝΔΡΑΣ 20

ποιου τοπωνυμίου. 'Ολόκληρη ή φράση μπορεί να σημαίνει κάτι σαν «ἀποστολή του ma-re-u στο ο-wi-to-no». 'Ο στίχος 3 περιέχει τέσσερα όνόματα στην όνομαστική (a-pe-ri-ta-wo, o-re-ta, e-te-wa και ko-ki-jo): ύποτίθεται ότι είναι άξιωματούχοι, ύφιστάμενοι του «άρχηγού» ma-re-u. Τό νόημα του στίχου 4 δύσκολα γίνεται κατανοητό. 'Η πρώτη λέξη su-we-ro-wi-jo θά μπορούσε να είναι όνομαστική ένικοϋ, και συνεπώς να αντιπροσωπεύει τό όνομα ενός άλλου «άξιωματούχου» (τό όποιο συνεχίζει τόν κατάλογο που άρχισε στο στίχο 3) ή όνομαστική πληθυντικοϋ που προσδιορίζει τούς πενήντα ΑΝΔΡΕΣ που άποδίδονται με τό ιδεόγραμμα. Μπορεί επίσης να είναι τοπική ένικοϋ, που αναφέρεται στον δεύτερο τόπο παράλληλα με τό ο-wi-to-no. "Όποια

και να είναι η σωστή απάντηση, η λέξη o-wi-to-ni-jo είναι πιθανώς ονομαστική πληθυντικού κάποιου έθνικου ονόματος, «άνδρες του o-wi-to-no, [o-wi-to-νιοι]». Το o-ka-ra₃ είναι επίσης άσαφές. Έχοντας κατά νου το o-ka (στ. 2) και το o-ka-ra (στ. 13), θα μπορούσαμε να το θεωρήσουμε περιγραφικό των ΑΝΔΡΩΝ.

[231] *Παράγραφος 2* (στ. 6-8). Αναφέρεται ότι η «άποστολή» του ne-da-wa-ta (*Νεδφάτᾶς*;) περιλαμβάνει τους «άξιωματούχους» e-ke-me-de, a-ri-je-ta, ma-ra-te-u και ta-ni-ko. Οί λέξεις πού αποτελούν το στίχο 8 υποτίθεται ότι αναφέρονται στους είκοσι ΑΝΔΡΕΣ στο τέλος. Από αυτές, το a₂-ru-wo-te ίσως είναι δοτική-τοπική τοπωνυμίου, το ke-ki-de ονομαστική πληθυντικού κάποιας λέξης πού λήγει σε -ιδες (το όποιο άπαντᾶται και άλλοῦ στή συλλογή o-ka, καθώς και στήν ΡΥ Na 514), και το ku-ra-gi-si-jo, ονομαστική πληθυντικού έθνικου, «Κυπαρίσσιοι».

[232] *Παράγραφος 3* (στ. 10-14). Ο στίχος 10 αναφέρει δέκα έπιπλέον άνδρες ku-ra-gi-si-jo και ke-ki-de, πού αύτή τή φορά σταθμεύουν στο ai-ta-re-u-si, τοπική πληθυντικού ενός τοπωνυμίου σε -εύς. Ο στίχος 11 περιέχει μιᾶ στερεότυπη φράση πού επαναλαμβάνεται στο στίχο 14 καθώς και άλλοῦ στή συλλογή o-ka: me-ta-qe re-i e-qe-ta ke-ki-jo = μετά τέ σφεις έπέτᾶς *Κέρκιος*, «και μαζί τους ο έπέτας Κέρκιος». Η δοτική πληθυντικού γ' προσώπου τῆς προσωπικῆς άντωνυμίας re-i = σφεις μνημονεύθηκε ἤδη στήν § 121. Η λέξη e-qe-ta φαίνεται να χρησιμοποιείται ως τιμητικός τίτλος, σαν να είχε συμπεριληφθεῖ σε όρισμένες ομάδες κάποιος ύψηλός άξιωματούχος. Οί στίχοι 12 και 13 άφοροῦν μιᾶ ἄλλη «άποστολή»: πρώτα αναφέρονται ονομαστικά οί τέσσερις «άξιωματούχοι» (a-e-gi-qi-ta, e-ra-ro, gi-me-ne, o-ka-ra)· μετά, ἡ θέση τους («στο o-wi-to-no»)· τέλος, ο αριθμός «άπλῶν στρατιωτῶν και βαθμοφόρων», δηλαδή τριάντα. Οί στίχοι 13-14 περιγράφουν ακόμη μιᾶ «άποστολή», πού αύτή τή φορά άποτελεῖται από είκοσι στρατιῶτες, οί όποιοι προσδιορίζονται ως ke-ki-de και a-ru₂-ka-ne· ἡ τελευταία λέξη

είναι πιθανῶς ὀνομαστική πληθυντικοῦ ἑνὸς ἔθνικοῦ ὀνόματος, διότι ἕνας ἑνικός a-ru₂-ka χρησιμοποιεῖται γιὰ νὰ περιγράψει κάποιον e-qe-ta ὀνόματι ka-e-sa-me-no στὴν πινακίδα An 656.19-20. Στὸ τέλος τοῦ στίχου 14, κάποιος e-qe-ta ὀνόματι ai-ko-ta συσχετίζεται μὲ αὐτὴ τὴν ὀμάδα (μετά τέ σφεις ai-ko-ta ἐπέτᾱς).

ΑΠΟΓΡΑΦΕΣ

Πιννακίδες Τα τῆς Πύλου

Γενικὲς μελέτες:

M. Doria, *Interpretazioni di testi micenei* I, Τεργέστη 1956.

— *Varia Mycenaea*, Τεργέστη 1973.

L. R. Palmer, *Minos* 5 (1957) 58-92.

— *BICS* 7 (1960) 57-63.

D. H. F. Gray, *στό ἴδιο*, 64-65.

C. Gallavotti, *RF* 90 (1962) 137-149.

— *SMEA* 15 (1972) 24-32.

S. Hiller, *Eirene* 9 (1971) 69-86.

Ta 641:

C. W. Blegen, *AE* (1953-1954/1) 59-62.

V. Pisani, *Minoica*, 294-303.

Ta 716:

J. Taillardat, *REG* 73 (1960) 13-14.

a-ja-me-no στὴν Τα 707 κτλ.:

D. J. N. Lee, *Glotta* 39 (1961) 195, σημ. 1.

P. Chantraine, *RP* 36 (1962) 11-15.

ai-ke-u:

M. D. Petruševski, *ZA* 9 (1959) 154.

M. Lejeune, *Mémoires* III, 251-252.

C. J. Ruijgh, *Minos* 19 (1985) 149-157.

da-mo-ko-ro:

J.-P. Olivier, *Minos* 8 (1967) 118-122.

L. R. Palmer, *στό ἴδιο*, 123-124.

A. Heubeck, *AR* II, 611-614.

di-pa:

N. E. Collinge, *BICS* 4 (1957) 55-59.

e-ne-wo-pe-za:

K. Γιαννουλίδου, *Πλάτων* 15 (1963) 177-180.

ke-re-si-jo we-ke:

F. Bader, *Les Composés grecs du type de demiourgos*, Παρίσι 1965, 165-167.

A. Heubeck, *MSS* 47 (1986) 81-85.

H. Mühlestein, *TM*, 233-235.

o-wo-we:

C. Gallavotti, *PP* 11 (1956) 23-24.

D. J. N. Lee, *PP* 15 (1960) 407.

M. Doria, *PP* 16 (1961) 56-62.

O. Szemerényi, *SMEA* 3 (1967) 56-58.

qe-ra-na:

M. D. Petruševski, *ZA* 15 (1965) 60.

qi-si-pe-e:

A. Heubeck, *Minos* 6 (1958) 55-60.

se-re-mo-ka-ra-a-pi:

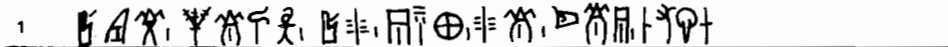

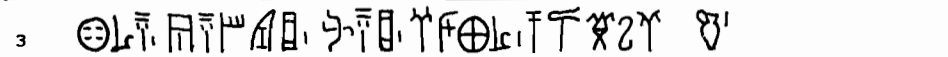
H. Mühlestein, *Glotta* 36 (1958) 152-156.

E. Risch, *SMEA* 1 (1966) 53-66.

*
* *

[233] Ἡ συλλογὴ Τα ἀποτελεῖται ἀπὸ δεκατρεῖς πινακίδες, πὸν ὅλες ἔχουν γραφεῖ ἀπὸ τὸ ἴδιο χέρι. Ἐδῶ θὰ ἐξετάσουμε μόνο δύο, τὶς ΡΥ Τα 711 καὶ ΡΥ Τα 641.

[234] PY Ta 7II = *Documents*, ἀρ. 235 = *Interpretation*, ἀρ. 248

1 
 2 
 3 

1 o-wi-de pu₂-ke-qi-ri o-te wa-na-ka te-ke au-ke-wa da-mo-ko-ro

2 qe-ra-na wa-na-se-wi-ja qo-u-ka-ra ko-ki-re-ja ΠΡΟΧΟΥΣ 1 qe-ra-na a-mo-te-wi-ja ko-ro
no-we-sa

3 qe-ra-na wa-na-se-wi-ja ku-na-ja qo-u-ka-ra to-qi-de-we-sa ΠΡΟΧΟΥΣ 1

Ἡ πινακίδα Ta 7II φαίνεται νὰ εἶναι ἡ πρώτη τῆς συλλογῆς, ἀπὸ τὴν ὑπαρξὴ «ἐπικεφαλίδας» πού εἰσάγεται μὲ τὸ πρόθεμα o-, στὸ στίχου I. Ἡ δομὴ τοῦ στίχου I εἶναι:

o-wi-de pu₂-ke-qi-ri o-te wa-na-ka te-ke au-ke-wa da-mo-ko-ro
-Fίδε Φυ..... ὅτε φάναξ θῆκε Αὐγέφαν; δάμοκλον;

Τὸ νόημα τοῦ στίχου αὐτοῦ μπορεῖ νὰ ἀποδοθεῖ ὡς ἐξῆς: «ὁ Φυ... (κύριο ὄνομα σὲ πτώση ὀνομαστική) εἶδε ὅταν ὁ ἀναξ ὄρισε τὸν Αὐγέα; ὡς δάμοκλον;» (μιὰ ἐναλλακτικὴ ἐρμηνεῖα, «ὁ Φυ... εἶδε ὅταν ὁ ἀναξ ἔθαψε τὸν δάμοκλον», εἶναι δυνατὴ, ἀλλὰ φαίνεται λιγότερο πιθανή). Ὁ da-mo-ko-ro εἶναι κάποιος ἀξιωματοῦχος, ἄγνωστος στὴ μεταγενέστερη ἑλληνικὴ, ἀλλὰ προφανῶς συνδέεται μὲ τὴ λέξη da-mo = δᾶμος (δῆμος). Σὲ ἄλλες πινακίδες, τόσο τῆς Πύλου ὅσο καὶ τῆς Κνωσοῦ, ὁ da-mo-ko-ro ἀπαντᾷται μαζί μὲ τοὺς du-ma-te στὰ ἴδια κείμενα.

[235] Μετὰ τὴν «ἐπικεφαλίδα» ἀκολουθεῖ, τόσο σὲ αὐτὴ ὅσο καὶ στὶς ἄλλες δώδεκα πινακίδες τῆς συλλογῆς Ta, ἓνας κατάλογος ἀντικειμένων τὰ ὅποια περιγράφονται ἐξαιρετικὰ λεπτομερῶς: πολλὰ ἀπὸ αὐτὰ τὰ ἀντικείμενα πρέπει νὰ ἦταν

μεγάλης αξίας, ενώ άλλα ήταν σκεύη καθημερινής χρήσης, μερικές φορές με φθορές. Ἡ ἑτερόκλητη συλλογή περιλαμβάνει πρόχους (κανάτες), τρίποδες, ξίφη, τραπέζια και σκαμνιά.

[236] Συχνά έχει τεθεί τὸ ἐρώτημα ποιά σχέση μπορεί νὰ ὑπάρχει ἀνάμεσα στὴν ἐπιθεώρηση, τὴν τοποθέτηση τοῦ Augewas καὶ τὴ σύνταξη ἑνὸς τέτοιου καταλόγου. Θὰ μπορούσε νὰ ὑποστηριχθεῖ ὅτι ἡ σχέση εἶναι καθαρὰ χρονικὴ – ὅτι ὁ γραφέας προσδιόρισε τὴν ἡμερομηνία αὐτῆς τῆς λεπτομεροῦς ἐπιθεώρησης ἢ ἀπογραφῆς, μὲ ἀναφορὰ στὴν ἐγκατάσταση ἑνὸς ὑψηλοῦ ἀξιωματοῦχου: βλ. σχετικὰ S. Hiller, *Eirene* 9 (1971) 72.

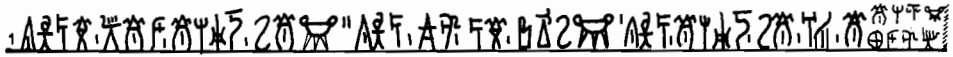
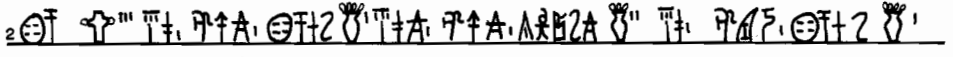
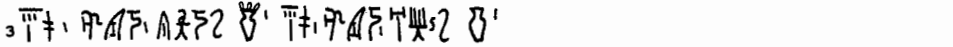
[237] Ὁ κατάλογος ποὺ καταλαμβάνει τοὺς στίχους 2 καὶ 3 τῆς Ta 711 παρουσιάζει πολλὰ προβλήματα. Ἡ λέξη *qe-ra-na* ἐμφανίζεται σὲ κάθε ἀντικείμενο τοῦ καταλόγου, δύο φορές συνοδευόμενη ἀπὸ τὸ ἰδεόγραμμα *204, καὶ μία χωρὶς αὐτό. Τὸ σχῆμα τοῦ ἰδεογράμματος δείχνει σαφῶς ὅτι *qe-ra-na* εἶναι ἓνα εἶδος ἀγγείου (πρόχους), ἀλλὰ καμιά ἀντίστοιχη ἑλληνικὴ λέξη δὲν εἶναι γνωστὴ. Ὁ κατάλογος ἀποτελεῖται ἀπὸ:

qe-ra-na wa-na-se-wi-ja qo-u-ka-ra ko-ki-re-ja
qe-ra-na a-mo-te-wi-ja ko-ro-no-we-sa
qe-ra-na wa-na-se-wi-ja ku-na-ja qo-u-ka-ra to-qi-de-we-sa

Κάθε φορά, ἡ λέξη *qe-ra-na* συνοδεύεται ἀπὸ θηλυκὰ ἐπίθετα. Τὸ πρῶτο ἀπὸ αὐτά, *wa-na-se-wi-ja* = *Φανασηφιά*, σχηματίζεται ἀπὸ τὴ λέξη *Φάναξ* ἢ *Φάνασσα*, καὶ ἔτσι θὰ πρέπει νὰ σημαίνει «τοῦ ἀνακτος» ἢ «τῆς ἀνάσσης», ἀλλὰ εἶναι ἀδύνατο νὰ προσδιορίσουμε τὴ φύση τῆς σχέσης μὲ τὸν Ἄνακτα ἢ τὴν Ἄνασσα. Τὰ *qe-ra-na* θὰ μπορούσαν νὰ εἶναι δῶρο στὸν Ἄνακτα (ἢ τὴν Ἄνασσα), δῶρο ἀπὸ τὸν Ἄνακτα (ἢ τὴν Ἄνασσα), ἰδιοκτησία τοῦ Ἄνακτα (ἢ τῆς Ἄνασσας) κτλ. Ἡ ἐρμηνεία «διακοσμημένη μὲ θεὰ» δὲν εἶναι εὐλογοφανῆς, δεδομένου ὅτι τὰ μυκηναϊκὰ ἀντικείμενα τοῦ εἴδους ποὺ ἀπεικονίζεται ἐδῶ (ἀπὸ ὅσα τουλάχιστον γνωρίζουμε) δὲν φέρουν σκηνές λατρείας. Μικρὴ ἀμφιβολία μπορεί νὰ ὑπάρχει ὅτι τὸ ἐπόμενο ἐπίθετο, *qo-*

u-ka-ra, περιγράφει τὴ διακόσμηση τῆς πρόχου. Ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο στοιχεῖα τὰ ὁποῖα μαρτυροῦνται καλῶς στὴ μεταγενέστερη ἑλληνική: qo-u- εἶναι τὸ θέμα τῆς λέξης βούς, καὶ -ka-ra τὸ θέμα τῆς λέξης κάρᾱ, «κεφαλή». Τὸ εἶδος τῆς διακόσμησης ποὺ δηλώνει αὐτὴ ἢ λέξη εἶναι ἐκεῖνο τῶν «βουκρανίων», ποὺ ἀπαντᾶται στὴν κεραμικὴ τῆς Ὑστερομινωικῆς Ια περιόδου: A. Furumark, *The Mycenaean Pottery: Analysis and classification*, Στοκχόλμη 1972, 247. Κανένα ὅμως παρόμοιο μυκηναϊκὸ μοτίβο δὲν ἔχει μαρτυρηθεῖ στὴν ἀντίστοιχη περίοδο. Τὸ τρίτο ἐπίθετο τοῦ πρώτου ἀντικειμένου, ko-ki-re-ja, ἴσως συνδέεται μὲ τὸ κόλχος, ποὺ σημαίνει εἶδος ὄστρακου μὲ σπειρωτὸ κέλυφος: ἂν εἶναι ἔτσι, θὰ μπορούσε νὰ δώσει τὸ νόημα «διακοσμημένη μὲ σχέδιο ὄστρακου». Τὰ δύο ἐπίθετα ποὺ περιγράφουν τὸ δεύτερο ἀντικείμενο, a-mo-te-wi-ja καὶ ko-ro-no-we-sa, εἶναι τελείως ἀσαφῆ: ἐδῶ οἱ ὑποθέσεις φαίνονται μάταιες. Ἀπὸ τὰ τέσσερα ἐπίθετα ποὺ συνοδεύουν τὸ τρίτο ἀντικείμενο, τὰ wa-na-se-wi-ja καὶ qo-u-ka-ra ἐξετάσθησαν ἤδη. Τὸ ku-na-ja ταιριάζει ἀπόλυτα μὲ τὶς συλλαβὲς τοῦ ἐπιθέτου γυναῖᾱ, ποὺ σχηματίζεται ἀπὸ τὴ λέξη γυνή. Ἄν αὐτὴ εἶναι ἢ λέξη ποὺ πραγματικὰ ἐκφράζεται, τὸ ὑποθετικὸ φάσμα τῶν νοημάτων τῆς εἶναι τόσο εὐρὺ, ὥστε εἶναι ἀδύνατο νὰ γνωρίζουμε τί ἐννοοῦσε ὁ γραφέας: ἢ ἔννοια «ἀνήκουσα σὲ γυναῖκα» εἶναι ἐξαιρετικὰ συγκεχυμένη, ἐνῶ ἂν σημαίνει «διακοσμημένη μὲ γυναῖκα», τότε ἢ περιγραφὴ ἀναφέρεται σὲ μοτίβο ποὺ δύσκολα ἀπαντᾶται στὴ μυκηναϊκὴ Ἑλλάδα. Ἡ ἀπόδοση «πρὸς χρῆσιν γυναικὸς» φαίνεται νὰ προκαλεῖ τὶς λιγότερες ἀντιρρήσεις. Τὸ θέμα τοῦ to-qi-de-we-sa ἴσως νὰ ἔχει κοινὴ ρίζα μὲ τὸ λατινικὸ torqueo, «στριφτό»: ἔτσι τορκ^Wιδφεσσα θὰ μπορούσε νὰ σημαίνει «διακοσμημένη μὲ σπειρωτὸ σχέδιο», καὶ θὰ μπορούσε νὰ εἶναι συνώνυμο τοῦ to-qi-de-ja (τορκ^Wιδεῖᾱ) τῆς Ta 709.1

[238] PY Ta 64I = Documents, ἀρ. 236 = Interpretation, ἀρ. 250

1.  2.  3. 

ti-ri-po-de ai-ke-u ke-re-si-jo we-ke ΤΡΙΠΟΥΣ 2 ti-ri-po e-me po-de o-wo-we ΤΡΙΠΟΥΣ
 1 ti-ri-po ke-re-si-jo we-ke a-pu ke-^{ke-re-a₂} ΤΡΙΠΟΥΣ
_{ka-u-me-no}

2 qe-to ΠΙΘΟΣ 3 di-pa me-zo-e qe-to-ro-we ΑΓΓΕΙΟ 1 di-pa-e me-zo-e ti-ri-o-we-e ΑΓΓΕΙΟ
 2 di-pa me-wi-jo qe-to-ro-we ΑΓΓΕΙΟ 1

3 di-pa me-wi-jo ti-ri-jo-we ΑΓΓΕΙΟ 1 di-pa me-wi-jo a-no-we ΑΓΓΕΙΟ 1

Ἡ πινακίδα PY Ta 64I καταγράφει τὰ ἐξῆς ἀντικείμενα:

Στίχος 1:

- (α) ti-ri-po-de ai-ke-u ke-re-si-jo we-ke ΤΡΙΠΟΥΣ 2
- (β) ti-ri-po e-me po-de o-wo-we ΤΡΙΠΟΥΣ 1
- (γ) ti-ri-po ke-re-si-jo we-ke a-pu ke-ka-u-me-no ke-re-a₂ ΤΡΙΠΟΥΣ [1

Στίχος 2:

- (δ) qe-to ΠΙΘΟΣ 3
- (ε) di-pa me-zo-e qe-to-ro-we ΑΓΓΕΙΟ 1
- (ς) di-pa-e me-zo-e ti-ri-o-we-e ΑΓΓΕΙΟ 2
- (ζ) di-pa me-wi-jo qe-to-ro-we ΑΓΓΕΙΟ 1

Στίχος 3:

- (η) di-pa me-wi-jo ti-ri-jo-we ΑΓΓΕΙΟ 1
- (θ) di-pa me-wi-jo a-no-we ΑΓΓΕΙΟ 1

[239] (α) Ὁ γραφέας κατέγραψε τὴν παρουσία δύο τριπόδων: ἐξ οὗ καὶ ὁ δυϊκὸς ti-ri-po-de = τρίποδε. Τὸ ke-re-si-jo we-ke ἴσως ἀντιπροσωπεύει κάποια σύνθετη λέξη ποὺ θὰ γραφόταν ὡς μία λέξη στὴν ἀλφαβητικὴ ἐλληνικὴ, καὶ συγκεκριμένα τὸ Κρησιοφεργῆς, (κρητικῆς κατασκευῆς). Ἄν αὐτὴ ἡ ἀνάλυση εἶ-

ναι ὀρθή, συνεπάγεται (καὶ σὲ αὐτὸ συνηγοροῦν καὶ τὰ ἀρχαιο-
λογικὰ εὐρήματα) ὅτι ἀποδιδόταν μεγάλη ἀξία σὲ προϊόντα τέ-
χνης ποὺ κατασκευάζονταν ἀπὸ μινωίτες τεχνίτες ἢ μὲ μινωικὴ
τεχνοτροπία (γιατὶ αὐτὴ ἢ σύνθετη λέξις θὰ μπορούσε νὰ καλύ-
πτει ὅποιοδήποτε ἀπὸ αὐτὰ τὰ δύο νοήματα). Ὁ γραφέας δὲν
ἔβαλε αὐτὸ τὸ ἐπίθετο στὸν δυϊκὸ ἀριθμὸ, ἔτσι ποὺ νὰ τὸ κά-
νει νὰ συμφωνεῖ μὲ τὸ ti-ri-po-de. Αὐτὴ εἶναι μία μόνο ἀπὸ τὶς
πολλὲς ἀσυμφωνίες ποὺ παρουσιάζει τὸ κείμενο. Γιὰ παρά-
δειγμα, ἡ λέξις ai-ke-u βρίσκεται στὴν ὀνομαστικὴ ἐνικοῦ καὶ
ἔτσι δὲν μπορεῖ νὰ προσδιορίζει ἄμεσα τὸ ti-ri-po-de (§ 160).
Ἐμφανίζονται δύο διαφορετικὲς ἐξηγήσεις τῆς λειτουργίας τοῦ
ai-ke-u. Εἴτε τὸ ai-ke-u εἶναι ὄνομα (Αἰγέυς;) ἐνὸς ἀνδρα ποὺ
ἔχει κάποια σχέση μὲ τοὺς τρίποδες (ἴσως ὁ κατασκευαστής, ὁ
ιδιοκτήτης ἢ ὁ παραλήπτης τους): εἴτε λειτουργεῖ ὡς ἐπίθετο
καὶ περιγράφει τὴ διακόσμηση τοῦ τρίποδα: ἔχει διατυπωθεῖ ἢ
ἀποψη ὅτι τὸ ai-ke-u περιέχει τὸ θέμα αἰγ- «αἰγᾶ», καὶ ὡς ἐκ
τούτου σημαίνει «διακοσμημένο μὲ κεφαλὲς αἰγῶν». Ἡ τελευ-
ταία ἐξήγηση προϋποθέτει κάποια ἐπιθετικὴ χρῆση λέξεων σὲ
-εύς ποὺ δὲν ἀπαντᾶται στὴν ἱστορικὴ ἑλληνικὴ γλῶσσα· καὶ
δὲν ἔχουμε βásiμους λόγους νὰ ὑποθέσουμε τὴν ὑπαρξὴ της στὴ
μυκηναϊκὴ. Στενὴ ἀντιστοιχία μὲ τὸ ai-ke-u παρουσιάζει ἕνας
τύπος σὲ μιὰ ἄλλη πινακίδα αὐτῆς τῆς συλλογῆς, στὴν Ta 709.3:

ti-ri-po ke-re-si-jo we-ke *34-ke-u ΤΡΙΠΟΥΣ 1

ti-ri-po ke-re-si-jo we-ke o-pi-ke-wi-re-je-u ΤΡΙΠΟΥΣ 1

Ἄν ὁ γραφέας αὐτῶν τῶν πινακίδων εἶχε συνηθίσει νὰ συνδέει
ἕναν τρίποδα («κρητικῆς κατασκευῆς») μὲ μιὰ λέξις ποὺ λήγει σὲ
-εύς, θὰ εἶχε τὴν τάση νὰ γράφει τὴ λέξις αὐτὴ στὸν ἐνικό,
ἀκόμη κι ἂν εἶχε νὰ κάνει μὲ δύο τρίποδες. Ἐτσι, ὁ ἐνικός
ἀριθμὸς τῆς λέξεως ai-ke-u στὴν Ta 641 θὰ μπορούσε νὰ ἔχει μία
ἀπλὴ ἐξήγηση. Ἡ παρουσία τοῦ *34-ke-u, ὅπως ἐκείνη τοῦ ai-
ke-u, ὑποδηλώνει ὅτι πρόκειται γιὰ ὄνομα. Κατ' ἀναλογία, καὶ
τὸ o-pi-ke-wi-re-je-u εἶναι ἐπίσης πιθανῶς κύριο ὄνομα, στὸ ὁ-

ποῖο ἡ παρουσία τοῦ προθέματος ο-ρι- προδίδει μιὰ λέξη δηλω-
τική ἐπαγγέλματος πού κατέληξε νὰ γίνῃ ἀνδρικό ὄνομα μὲ
τὴν προσθήκη τοῦ -e-u. Μποροῦμε νὰ κάνουμε καὶ σύγκριση μὲ
τὸν ἐπαγγελματικό ὄρο ο-ρι-te-ke-e-u στὴν PY Un 2.2.

[240] (β) Ἐδῶ ὁ τρίπους περιγράφεται ὡς ο-wo-we καὶ
συνοδεύεται ἀπὸ δύο λέξεις στὴν ὀργανική ἐνικοῦ: e-me ro-de.
Τὸ ο-wo-we εἶναι μία ἀπὸ τὶς τέσσερις ἐπιθετικές σύνθετες λέ-
ξεις αὐτοῦ τοῦ κειμένου πού περιέχουν τὸ -o-we (δηλ. -ῶφης,
οὐδέτερο -ῶφες) ὡς δεύτερο συνθετικό. Αὐτὸ τὸ συνθετικό ἐκ-
φράζει τὴν πρωταρχική ἐλληνική λέξη γιὰ τὸ «ἀφτί», *ῶφός,
ἀπὸ τὴν ὁποία προέρχεται ἐπίσης τὸ ἀττικό οὔς: P. Kiparsky,
Language 43 (1967) 627, καὶ O. J. L. Szemerényi, *SMEA* 3 (1967)
56. Στὸ παρὸν κείμενο, τὸ πρῶτο συνθετικό τῆς λέξης ὑποδη-
λώνει τὸν ἀριθμὸ τῶν «ἀφτιῶν» ἢ λαβῶν πού ἔχει κάθε σκεῦος
ἀντίστοιχα (τὸ ἀμφῶες τοῦ Θεοκρίτου I.28, «μὲ λαβὴ σὲ κάθε
πλευρά»), εἶναι μιὰ σύνθετη λέξη τοῦ ἴδιου ἀκριβῶς τύπου).
Ἔτσι, στὰ ἀντικείμενα (ε) καὶ (ζ), τὸ γε-to-ro-we ἀντιστοιχεῖ
στὸ τετρῶφες, «μὲ τέσσερα ὦτα, λαβές»· στὸ ἀντικείμενο (ς),
τὸ ti-gi-o-we-e (δυϊκός) ἀντιστοιχεῖ στὸ τριῶφες, «τριῶτοι»· στὸ
ἀντικείμενο (η), τὸ ti-gi-jo-we (ἐνικός) στὸ τριῶφες· καὶ στὸ
ἀντικείμενο (θ), τὸ a-no-we (μὲ ἄλφα στερητικό) στὸ ἀνῶφες,
«χωρὶς λαβή». Ὅπως θὰ ἀνέμενε κανεὶς, τὸ γε-to-ro-we συνο-
δεύεται ἀπὸ ἓνα ἰδεόγραμμα πού δείχνει τέσσερις λαβές, τὸ ti-
gi-o-we-e ἀπὸ ἓνα ἰδεόγραμμα πού δείχνει τρεῖς λαβές, καὶ τὸ
a-no-we ἀπὸ ἓνα ἰδεόγραμμα πού δὲν εἰκονίζει καμιά λαβή. Τὸ
πρόβλημα μὲ τὸ ο-wo-we εἶναι ὅτι τὸ συνοδευτικό ἰδεόγραμμα
παρουσιάζει σαφῶς ἓνα ἄγγεῖο μὲ δύο λαβές. Αὐτὸ προκαλεῖ
δισταγμὸ στὴν ἀποδοχὴ τῆς ἐρμηνείας τοῦ ο-wo-we ὡς οἰῶφης,
«μὲ μιὰ λαβή» (ὅπου τὸ πρῶτο συνθετικό ταυτίζεται μὲ τὸ
θέμα τοῦ οἶος, «μοναδικός, μόνος»), ἂν καὶ συμπίπτει στὴν ὀρ-
θογραφία. Μιὰ ἀπλή (ἴσως ὑπερβολικὰ ἀπλή) διέξοδος ἀπὸ τὴ
δυσκολία εἶναι νὰ θεωρήσουμε ὡς δεδομένο κάποιον λάθος τοῦ
γραφέως καὶ νὰ ὑποθέσουμε ὅτι ὁ γραφέας ἤθελε νὰ γράψῃ ὡς

πρῶτο συνθετικό τὸ du: τὸ du-wo-we (διδύμης, «μὲ δύο λαβές») θὰ ἔδινε ἓνα ἰκανοποιητικὸ παράλληλο πρὸς τὶς ἄλλες λέξεις ποὺ λήγουν σὲ -o-we. Δὲν ὑπάρχει καμιά ἀμφιβολία γύρω ἀπὸ τὸ νόημα τῆς φράσης e-me ro-de: ἀποτελεῖται ἀπὸ τὴν ὀργανική τοῦ ἀριθμητικοῦ «ἓνα» (§ 123) καὶ τὴν ὀργανική τῆς λέξης γιὰ τὸ «πόδι» (ποῦς, ποδ-), καὶ συνεπῶς ἀντιστοιχεῖ στὸ «ἐνίπους». Ἀλλὰ γιατί νὰ βάλει ὁ γραφέας τὴ λέξη «ἐνίπους» σὲ ἀγγεῖο ποὺ καὶ ἐξ ὀρισμοῦ καὶ ἀπὸ τὴν εἰκονογράφηση εἶναι τριποδικό; Ἡ μόνη λογικὴ ἐξήγηση εἶναι ὅτι αὐτὸς ὁ τρίπους, ὅπως κι ἐκεῖνος ποὺ ἀναφέρεται στὸ ἀντικείμενο (γ), ἔχει ὑποστει φθορὲς καὶ ἔχει χάσει δύο ἀπὸ τὰ πόδια του.

[241] (γ) Ἡ περιγραφή αὐτοῦ τοῦ σκεύους μπορεῖ νὰ ἐκφρασθεῖ στὴν ἀλφαβητικὴ ἐλληνικὴ ὡς ἐξῆς: *τρίπους Κρησιο-φεργῆς ἀπὸ κεκαυμένους σκέλεα*, «τρίπους κρητικῆς τεχνοτροπίας μὲ καμένα πόδια». Τὸ ἀπὸ ἔχει τὸ πρωταρχικὸ του νόημα τοῦ χωριστικοῦ ἐπιρρήματος «χωριστὰ ἀπὸ, μακράν»: τὸ *κεκαυμένος* εἶναι ἀναδιπλασιασμένη μετοχὴ παθητικοῦ παρακειμένου τοῦ *καίω*: τὸ οὐδέτερο πληθυντικοῦ *σκέλεα* (συνηρημένο στὴν ἀττικὴ διάλεκτο σὲ *σέλη*) εἶναι αἰτιατικὴ τῆς ἀναφορᾶς (§ 160).

[242] (δ) Τὸ *qe-to* εἶναι ὀνομαστικὴ πληθυντικοῦ κάποιου οὐσιαστικοῦ μὲ θέμα σὲ ο-. Τὸ *qe-to* παλαιότερα ἐθεωρεῖτο ἰσοδύναμο τοῦ *πίθος*, καὶ ἀποτελοῦσε παράδειγμα τῆς ἀλλαγῆς τοῦ *i* σὲ *e* ποὺ ἀπαντᾶται στὴ λέξη *di-ra*. Ἡ πιθανότητα αὐτὴ παραμένει, ἀλλὰ στὸ *Documents*, 493-494, οἱ Ventriss καὶ Chadwick ἐκφράζουν σοβαρὲς ἀντιρρήσεις γιὰ τὴν ταύτιση. Ὅπως κι ἂν ἔχει τὸ πρᾶγμα, εἶναι ἐξαιρετικὰ πιθανὸ ὅτι τὸ *qe-to* δὲν εἶναι ἐλληνικὴ λέξη.

[243] (ε) Αὐτὸ καθὼς καὶ τὰ ὑπόλοιπα ἀντικείμενα ἀποτελοῦν ἓναν κατάλογο σκευῶν διαφόρων τύπων γνωστῶν ὡς *di-ra* (ὀμηρικὸ *δέπας*, «κύπελλο»). Τὸ ἐπίθετο *me-zo-e* εἶναι ἓνα συγκριτικὸ τοῦ τύπου ποὺ περιγράφηκε ἤδη (§ 118). Τὸ τελικὸ -e πλεονάζει: μποροῦμε νὰ ὑποθέσουμε ὅτι γράφτηκε ἀπὸ γρα-

φέα πού πρὸς στιγμὴν νόμισε ὅτι καταγράφει τὴν ὑπαρξὴ δύο σκευῶν, ὅπως στὸ ἀντικείμενο (στ) (§ 160).

[244] (ς) Ἐδῶ ἡ ὀρθότητα τῶν δυϊκῶν τύπων di-ra-e, me-zo-e, καὶ ti-ri-o-we-e ἐπιβεβαιώνεται ἀπὸ τὸν ἀριθμὸ «2».

[245] (ζ) Αὐτὸ τὸ di-ra περιγράφεται ὡς me-wi-jo = μείον, «μικρότερο» (§ 118).

ΠΙΝΑΚΙΔΕΣ ΓΗΣ

Ἡ σειρά Ε τῆς Πύλου καὶ τῆς Τίρυνθας

Γενικὲς μελέτες:

- F. R. Adrados, *Emerita* 24 (1956) 353-416· 29 (1961) 53-116.
E. L. Bennett, *AJA* 60 (1956) 103-133.
W. E. Brown, *Historia* 5 (1956) 385-400.
E. Will, *REA* 59 (1957) 5-50.
S. Calderone, *SG* 13 (1960) 81-102.
L. Deroy / M. Gérard, *Le Cadastre mycénien de Pylos*, Πώμη 1965.
I. Tegye, *AC(D)* 1 (1965) 1-10.
D. M. Jones, *PCCMS*, 245-249.
J. Masai, *RBPB* 45 (1967) 97-115.
C. J. Ruijgh, *SMEA* 15 (1972) 91-104.
Y. Duhoux, *Kadmos* 13 (1974) 27-38.
M. Paroussis, *Les Listes de champs de Pylos et Hattuša et le régime foncier mycénien et hittite*, Παρίσι 1985.
C. Milani, *Aevum* 62 (1988) 3-15.
- PY Ea:*
M. Lejeune, *Minos* 15 (1974) 81-115.
S. Deger-Jalkotzy, *TTS*, 97-122.
- PY Ed:*
P. de Fidio, *Kadmos* 22 (1983) 14-39.
- PY En:*
M. Lejeune, *RP* 48 (1974) 247-266.
- PY Ep:*
M. Lejeune, *Mémoires* III, 107-111.
- PY Er:*
M. Lejeune, *Minos* 14 (1973) 60-76.
J. T. Hooker, *Kadmos* 18 (1979) 101-105.
- PY Es:*
A. Heubeck, *Sprache* 4 (1958) 80-95.

TI Ef:

L. Godart / J.-P. Olivier, *Tiryns VIII*, Mainz 1975, 43-50.

M. Lejeune, *RP* 50 (1976) 194-197.

da-ma-te:

A. Morpurgo, *PP* 13 (1958) 322-324.

G. Maddoli, *Minos* 13 (1972) 161-172.

A. Moreschini Quattordio, *Studi in onore di T. Bolelli*, Πύζα 1974, 217-224.

C. J. Ruijgh, *TM*, 299-322.

da-mo:

G. Maddoli, *SMEA* 12 (1970) 7-57.

M. Lejeune, *Mémoires III*, 137-154.

e-me και du-wo-u-pi:

A. Heubeck, *ZA* 19 (1969) 3-12.

e-ri-ta:

W. F. Witton, *AJP* 81 (1960) 415-421.

e-to-ni-jo:

J.-L. Perpillou, *BSL* 76 (1981) 225-230.

ka-ma και ka-ma-e-u:

A. Heubeck, *ZA* 15 (1965) 267-268.

M. R. Cataudella, *Ka-ma: studi sulla società agraria micenea*, Πύζα 1973.

Y. Duhoux, *AVEM*, 27-40.

A. M. Jasink Ticchioni, *SMEA* 21 (1980) 231-245.

ke-ke-me-na και ki-ti-me-na:

A. Heubeck, *ZA* 17 (1967) 17-21.

O. Panagl, *AC(D)* 9 (1973) 3-14.

L. R. Palmer, *Antiquitates Indogermanicae*, Innsbruck 1974, 13-14.

AVEM, 9-27.

G. Dunkel, *Minos* 17 (1981) 18-29.

M. Carpenter, *Minos* 18 (1983) 81-88.

ko-to-no-o-ko:

G. F. Polyakova, *VDI* 139 (1977) 61-70.

o-na-to:

E. Cantarella, *RIL* 107 (1973) 844-862.

AVEM, 41-62.

te-o-jo do-e-ro:

A. Tovar, *Minos* 7 (1961) 101-122.

te-re-ta:

A. I. Tyumenev, *VDI* 70 (1959) 24-32.

F. R. Adrados, *Minos* 10 (1969) 138-150.

P. Carlier, *TM*, 65-73.

wo-ro-ki-jo-ne-jo:

A. Heubeck, *ZA* 15 (1965) 268-270.

*
* *

[246] Ένας μεγάλος αριθμός από τις πινακίδες τῆς σειρᾶς E τῆς Πύλου καὶ δύο ἀποσπάσματα ἀπὸ τὴν Τίρυνθα καταγράφουν διάφορες ποσότητες ΣΙΤΟΥ. Στὴν πραγματικότητα, τὰ κείμενα αὐτὰ ἔμμεσα μόνον ἔχουν νὰ κάνουν μὲ σίτο· οἱ ποσότητες σιτηρῶν ἀναφέρονται μὲ σκοπὸ νὰ δηλωθεῖ τὸ μέγεθος τῶν ἀγροτεμαχίων πὺ κατέχουν διάφορα πρόσωπα σύμφωνα μὲ διάφορα δικαιώματα κατοχῆς. Φαίνεται λοιπὸν ὅτι οἱ γραφεῖς δὲν εἶχαν ἄλλο τρόπο γιὰ νὰ περιγράψουν τὴν ἔκταση τῆς γῆς. Ὅπως καὶ νὰ ἔχει τὸ πράγμα, μποροῦμε νὰ ὑποθέσουμε ὅτι ἡ παραγωγικότητα ἢ ἡ σοδειὰ ἐνὸς ἀγροτεμαχίου τοὺς ἐνδιέφερε περισσότερο ἀπὸ ὅ,τι ἡ ἔκτασή του. Τὸ *re-ma* ἢ *re-mo*, πὺ συχνὰ προηγεῖται τοῦ ἰδεογράμματος ΣΙΤΟΣ, σημαίνει ἀκριβῶς «σπόρος» (*σπέρμα* / *σπέρμο*), ἀπὸ τὸ ὁποῖο καὶ ἡ ἔννοια «σιταρόσπορος» στὰ κείμενα τῆς σειρᾶς E· ἔτσι, κάθε ἐγγραφή ΣΙΤΟΥ εἶναι πιθανότερο νὰ ἀναφέρεται στὴν ποσότητα σιταρόσπορου πὺ ἀπαιτεῖται γιὰ τὴ σπορὰ ἐνὸς ἀγροτεμαχίου, παρὰ στὴ σοδειὰ. Ἡ ἀριθμητικὴ σχέση ἀνάμεσα στὶς ποσότητες ΣΙΤΟΥ καὶ τὶς ἐκτάσεις γῆς εἶναι, φυσικά, ἄγνωστη: δὲν ἦταν δυνατὸ νὰ ὑπάρχει ἕνας σταθερὸς λόγος ἀπὸ χρόνον σὲ χρόνον ἢ ἀπὸ περιοχὴ σὲ περιοχὴ.

[247] Γιὰ λόγους εὐκολίας, θὰ ἀσχοληθοῦμε μὲ τὸ ἐκτεταμένο σωζόμενο ὑλικὸ χωρίζοντάς το σὲ δύο κατηγορίες: σὲ ἀπλὲς κατοχὲς γῆς (πινακίδες Πύλου) καὶ σὲ συνθετότερες κατοχὲς (πινακίδες Πύλου καὶ Τίρυνθας).

Ἀπλές γαιοκατοχές

[248] Ὁ ἀπλούστερος τύπος πινακίδας γαιοκατοχῆς ἀπλῶς ἀναφέρει ὅτι ὀρισμένα χωράφια κατέχονται ἀπὸ ὀρισμένα πρόσωπα:

PY Er 312 = Documents, ἀρ. 152 = Interpretation, ἀρ. 101

1		wa-na-ka-te-ro te-me-no
2		to-so-jo pe-ma ΣΙΤΟΣ 30
3		ra-wa-ke-si-jo te-me-no ΣΙΤΟΣ 10
4		
5		te-re-ta-o to-so pe-ma ΣΙΤΟΣ 30
6		to-so-de te-re-ta ΑΝΔΡΑΣ 3
7		wo-ro-ki-jo-ne-jo e-re-mo
8		to-so-jo pe-ma ΣΙΤΟΣ 6
9		

Τὸ κείμενο αὐτὸ μπορεῖ νὰ διαιρεθεῖ σὲ πέντε «παραγράφους» ὡς ἐξῆς:

[249] *Παράγραφος 1* (στ. 1-2): wa-na-ka-te-ro te-me-no to-so-jo pe-ma ΣΙΤΟΣ 30. Ἡ φράση αὐτὴ σημαίνει: *Φανάκτερον τέμενος· τοσοῖο σπέρμα* – δηλαδὴ «τέμενος τοῦ ἄνακτος, σίτος τόσης (ποσότητος), 30 μονάδες σίτου». Ὅπως στὶς πινακίδες τῆς Κνωσοῦ πού ἤδη ἐξετάσαμε (§ 190), τὸ *Φανάκτερον* εἶναι ἐπίθετο πού παράγεται ἀπὸ τὴ λέξη *Φάναξ*. Ἄν καί, θεωρητικά, ὁ συγκεκριμένος *Φάναξ* θὰ μπορούσε νὰ ἦταν θεϊκὸς ἢ ἀνθρώπινος ἄρχοντας, ἡ τελευταία περίπτωση γίνεται πιθανότερη ἀπὸ τὴν παρουσία στὸν ἴδιο κατάλογο ἀνθρώπινων ὄντων. Ἄντι γιὰ τὴ στερεότυπη φράση to-so-de pe-ma, ὁ γραφέας ἔχει ἐκφράσει

τὴν πρώτη λέξη σὲ γενική, προφανῶς μὲ τὸ νόημα πού ἀποδίδει ἢ παραπάνω μετάφραση.

[250] *Παράγραφος 2* (στ. 3): ra-wa-ke-si-jo te-me-no ΣΙΤΟΣ 10 = *λαῖφαῖγάσιον τέμενος*, δηλαδή «τέμενος τοῦ Λαφαγέτα, 10 μονάδες σίτου». Τὸ ra-wa-ke-si-jo εἶναι ἐπίθετο πού σχηματίζεται ἀπὸ τὴ λέξη ra-wa-ke-ta = *λαῖφαῖγέτα*: ἡ λειτουργία του εἶναι ἀντίστοιχη μὲ τοῦ wa-na-ka-te-ro, καὶ εἶναι ὅμοιο σὲ σχηματισμὸ μὲ τὸ e-qe-si-jo (ἀπὸ τὴ λέξη e-qe-ta) (§ 188). Ἡ λέξη *λαῖφαῖγέτα* εἶναι εὐκόλο νὰ ἀναλυθεῖ μὲ ἀναφορὰ στὴν ἐλληνική: εἶναι σύνθετη λέξη ἀπὸ τὸ θέμα τῆς λέξης *λαῖφος*, «λαός» (πού στὴν ἀττική διάλεκτο μεταβάλλεται σὲ *λεῖω* μετὰ ἀπὸ κανονικὲς ἠχητικὲς ἀλλαγές) καὶ τὸ θέμα τοῦ ἄγω, «ὀδηγῶ». Ὁ Πίνδαρος χρησιμοποιεῖ τὸν συνηρημένο τύπο *λαῖγέτα* στοὺς Ὀλυμπιονίκους 1.89 καὶ ἀλλοῦ. Ἡ λέξη «ἡγέτης τοῦ λαοῦ» πιθανῶς χρησιμοποιεῖται ἐδῶ ὡς τιμητικὸς τίτλος καὶ χαρακτηρίζει τὸ μόνον πρόσωπο πού ἔχει *τέμενος*, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν ἄνακτα. Δὲν ὑπάρχει ἐπαρκὲς λόγος νὰ μεταφράσουμε τὸ ra-wa-ke-ta ὡς «στρατιωτικὸς ἡγήτορας» ἢ «ἡγέτης τῆς στρατιᾶς», νόημα πού προτάθηκε ἀπὸ τὸν Palmer (*TPS* [1954] 35-37) καὶ πού ἔκτοτε ἐπαναλαμβάνεται. Ἀντίθετα, μὲ βάση ὅσα μπορούμε νὰ συναγάγουμε ἀπὸ τὶς σωζόμενες πινακίδες, ὁ συγκεκριμένος ἄνδρας σχετίζεται μὲ τὴ λατρεία: ἔτσι, στὴν PY Un 219.10 (σὲ ἕναν κατάλογο πού περιέχει ἀνθρώπινα καὶ θεῖα πρόσωπα) ἐμφανίζεται ὡς ἀποδέκτης προσφορῶν, ἐνῶ στὴν Un 718.9 εἶναι ἐκεῖνος πού κάνει τὶς προσφορὲς (§ 290). Ὁ ra-wa-ke-ta ἀναφέρεται ξανὰ στὴν PY An 724.7, πινακίδα πού ἀσχολεῖται μὲ τὴν ἀπουσία κωπηλατῶν, ἀλλὰ τὸ κείμενο αὐτὸ ἔχει τόσα χάσματα πού δὲν ἐπιτρέπει τὴν ἐξαγωγή κάποιου βásiμου συμπεράσματος σχετικὰ μὲ τὴ θέση τοῦ ra-wa-ke-ta.

[251] *Παράγραφος 3* (στ. 5): te-re-ta-o to-so pe-ma ΣΙΤΟΣ 30. Ἐνα ἀκόμη τμήμα γῆς (πού ὅμως δὲν θεωρεῖται *τέμενος*) προσδιορίζεται μὲ ἀναφορὰ σὲ «σιταρόσπορο»: βρίσκεται στὴν κατοχή, ἴσως καὶ στὴ νομή, μιᾶς κατηγορίας προσώπων γνω-

στῶν ὡς te-re-ta. Σὲ αὐτὸ τὸ κείμενο οἱ te-re-ta ἀναφέρονται στὴ γενικὴ πληθυντικοῦ· ἄλλοῦ ὅμως στὰ κείμενα E τῆς Πύλου ἐμφανίζονται (στὴν ὀνομαστικὴ ἑνικοῦ ἢ πληθυντικοῦ) ὡς πραγματικοὶ κύριοι γῆς (πβ. § 266), καὶ σὲ μιὰ μόνη πινακίδα τῆς Κνωσοῦ, στὴν Am 826, ἀναφέρονται σαράντα πέντε τουλάχιστον te-re-ta. Ἄν καὶ τὸ te-re-ta εἶναι ἡ ἀναμενόμενη ὀρθογραφία τοῦ τελεστάς, καὶ μπορεῖ πραγματικὰ νὰ ἐκφράζει αὐτὴ ἀκριβῶς τὴ λέξη, δὲν θὰ πρέπει νὰ ἐπιμεινόμεναι στὴν ταύτιση. Ἡ ἀσάφεια τοῦ συλλαβικοῦ συστήματος γραφῆς τῆς Γραμμικῆς B εἶναι τέτοια πού κι ἄλλες δυνατότητες θὰ πρέπει νὰ παραμείνουν ἀνοιχτές. Ἀκόμη κι ἂν ἡ ἐξίσωση te-re-ta = τελεστάς εἶναι βέβαιη, μόνον νὰ εἰκάσουμε μποροῦμε τὴ λειτουργία τοῦ te-re-ta στὰ μυκηναϊκὰ κείμενα. Καὶ πραγματικὰ ἔχουν προταθεῖ δύο ἐντελῶς διαφορετικὲς ἐρμηνεῖες τῆς λέξης: (α) ὅτι ὁ te-re-ta εἶναι ἓνας θρησκευτικὸς λειτουργὸς (γιατὶ συνδέεται μὲ τὰ τέλη, «θρησκευτικὲς ὑποχρεώσεις»)· (β) ὅτι κατέχει μιὰ θέση στὴ «φρουδαρχικὴ» δομὴ τῆς κοινωνίας (διότι ὀφείλει τέλος, ἀπληρεσία, πληρωμὴ). Καμιὰ ὅμως ἀπὸ τίς δύο αὐτὲς ἔννοιες δὲν προκύπτει ἄμεσα ἢ ἔστω ἔμμεσα ἀπὸ τὰ συμφραζόμενα τῶν κειμένων τῆς Γραμμικῆς B στὰ ὁποῖα ἀπαντᾶται ἡ λέξη.

[252] *Παράγραφος 4* (στ. 6): to-so-de te-re-ta ANΔΡΑΣ 3: «τόσοι τε...ται, τρεῖς ἄνδρες».

[253] *Παράγραφος 5* (στ. 7-8): wo-ro-ki-jo-ne-jo e-re-mo to-so-jo re-ma ΣΙΤΟΣ 6. Καμιὰ, ἔστω καὶ ἀμυδρὰ εὐλογία, ἐξήγηση δὲν ἔχει προταθεῖ ἀκόμη γιὰ τὸ νόημα τῆς πρώτης λέξης. Ὁ ἴδιος ὁ τύπος τῆς εἶναι ἄγνωστος, ἀφοῦ θεωρητικὰ θὰ μποροῦσε νὰ εἶναι ἐξίσου εἴτε ὀνομαστικὴ πληθυντικοῦ ἀρσενικοῦ (καὶ νὰ ἀναφέρεται στὰ πρόσωπα πού κατέχουν αὐτὸ τὸ τμήμα γῆς), εἴτε ὀνομαστικὴ ἑνικοῦ οὐδετέρου (καὶ νὰ ἀναφέρεται στὸ ἴδιο τὸ τμήμα γῆς). Οὕτως ἢ ἄλλως, ἡ λέξη e-re-mo = ἐρήμον, «ἐρημο, ἐγκαταλελειμμένο», ὑποδηλώνει ὅτι αὐτὸ τὸ τμήμα τοῦ κειμένου σχετίζεται μὲ ἀνεκμετάλλευτη γῆ πού προορίζεται γιὰ καλλιέργεια.

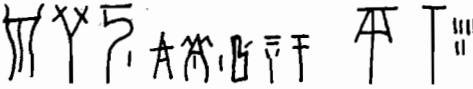
[254] Ἄν ὑπάρχει κάποιο συνδετικό νῆμα ἀνάμεσα στίς πέντε παραγράφους τῆς Εἰ 312, αὐτό πιθανῶς ἐντοπίζεται στήν τοποθεσία. Ὁ γραφέας φαίνεται νά ἔχει ἐντάξει στήν ἴδια ομάδα ἀρκετές κατοχές γῆς, οἱ ὁποῖες εἶναι ἑτερογενεῖς σέ χαρακτηριστήρα, ἀλλά ἔχουν ὡς κοινὸ στοιχεῖο τὸ ὅτι ὅλες βρίσκονται στήν ἴδια περιοχή.

Πιὸ σύνθετες γαιοκατοχές

[255] Οἱ περισσότερες ἀπὸ τίς πινακίδες Ε σχετίζονται μὲ καταγραφές πού ἀφοροῦν τμήματα γῆς. Στὴ συλλογὴ Εα οἱ καταστάσεις πού περιγράφονται εἶναι τελειῶς ἀπλές· στίς συλλογές Εb, Εο, Ερ καὶ Εη εἶναι λιγότερο ἀπλές. Τὸ ἔργο τῆς γραφῆς τῆς πλειονότητος αὐτῶν τῶν κειμένων μοιράσθηκε σὲ τρεῖς γραφεῖς, πού σχηματικὰ μποροῦν νά παρουσιασθοῦν ὡς ἐξῆς: ὁ γραφέας Α ἔγραψε τὴ συλλογὴ Εα, ὁ γραφέας Β τίς συλλογές Εb καὶ Εο, καὶ ὁ γραφέας Γ τίς συλλογές Ερ καὶ Εη.

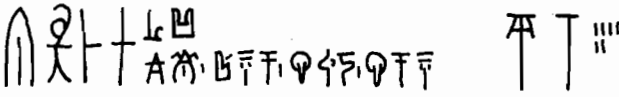
[256] Πρῶτα θὰ ἐξετάσουμε μερικὰ τυπικὰ κείμενα ἀπὸ τὴ συλλογὴ Εα (πού περιέχει συνολικὰ ἐξήντα ἑπτὰ πινακίδες), γιατί ἡ ὁρολογία τους προσφέρει μιὰ καλὴ εἰσαγωγὴ στήν ὁρολογία τῶν ἐκτενέστερων καὶ πιὸ λεπτομερῶν κειμένων.

PY Ea 811



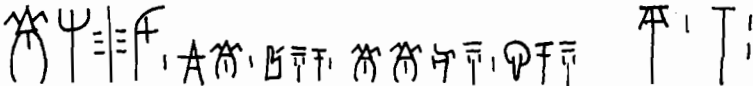
 du-ni-jo e-ke o-na-to ΣΙΤΟΣ Τ6

PY Ea 754

ra-pte


 ti-ri-da-ro e-ke o-na-to ko-do-jo ko-to-na ΣΙΤΟΣ Τ6

PY Ea 806



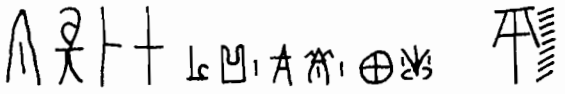
 ke-re-te-u e-ke o-na-to ke-ke-me-na ko-to-na ΣΙΤΟΣ 1 T2

PY Ea 821



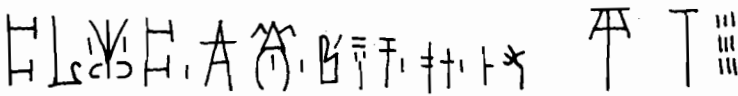
 ta-ra-ma-ta-o ko-to-na ki-ti-me-na ΣΙΤΟΣ 5 T7 V3

PY Ea 28



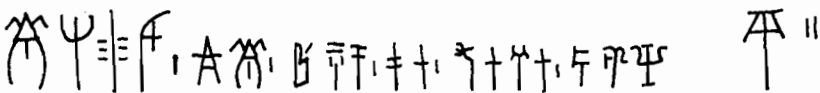
 ti-ri-da-ro ra-pte e-ke ka-ma ΣΙΤΟΣ[

PY Ea 778



 ta-ra-ma-ta e-ke o-na-to pa-ro da-mo ΣΙΤΟΣ T9

PY Ea 800 = Documents, ἀρ. 110



 ke-re-te-u e-ke o-na-to pa-ro mo-ro-qo-ro po-me-ne ΣΙΤΟΣ 2

[257] Ἀπὸ τὰ κείμενα ποὺ ἐπιλέξαμε, θὰ σταθοῦμε πρῶτα σὲ ἓνα κείμενο ἀπλῆς μορφῆς: ἡ πινακίδα Ea 811 καταγράφει τὸ γεγονός ὅτι ἓνας ἄνδρας ὀνόματι du-ni-jo «κατέχει» (e-ke = ἔχει) ἓνα o-na-to. Ἡ λέξη o-na-to ἐμφανίζεται ἐπανειλημμένα στὴ σειρὰ E. Ἐρμηνεύεται συμβατικά ὡς ἓνα οὐδέτερο οὐσιαστικό, ὄνατον, ποὺ δὲν ἐπέζησε στὴν κλασικὴ ἑλληνικὴ, καὶ ἀναφερόταν σὲ κάποια ἐπωφελὴ χρῆση γῆς (ποὺ ἴσως ἀντιστοιχεῖ χονδρικά στὸν ἀγγλικὸ ὄρο «lease» [«μίσθωση»]), ἂν τὸ θέμα ταυτίζεται ὀρθὰ μὲ τὸ θέμα τοῦ ρήματος ὀνίναμι, «παρέχω ὄφελος».

[258] Ἡ δεύτερη πινακίδα, Ea 754, μπορεῖ νὰ ἀναλυθεῖ ὡς ἐξῆς:

ti-ti-da-ro ra-pte e-ke o-na-to ko-do-jo ko-to-na

Ti.....ος ράπτηρ ἔχει ὄνατον· Κο...οιο κτοίνᾱ

«ὁ ράπτης Ti.....ος κατέχει "μίσθιο": τὸ κτῆμα τοῦ Κο...οιου»

Ἡ ἀλφαβητικὴ ἑλληνικὴ προσφέρει ἓνα οὐσιαστικὸ τοῦ ἐνεργούντος προσώπου ράπτης ἀπὸ τὸ ράπτω. Τὸ ράπτηρ δὲν μαρτυρεῖται, ἀλλὰ εἶναι δύσκολο νὰ σκεφθοῦμε ὅποιοδῆποτε ἄλλο πιθανὸ ἰσοδύναμο τοῦ ra-pte.

[259] Ἡ λέξη ko-to-na ταυτίζεται εὐκόλα μὲ τὸ κτοίνᾱ, «(τμῆμα (γῆς))». Στὴν Ea 754, τὸ ko-to-na δὲν ἔχει κανέναν περιγραφικὸ ὄρο ποὺ νὰ συνδέεται μαζί του, ἀλλὰ σὲ πολλὰ ἄλλα κείμενα τῆς σειρᾶς E διακρίνονται δύο τύποι ko-to-na. Ἔχουμε εἴτε ke-ke-me-na ko-to-na (ὅπως στὴν Ea 806), εἴτε ko-to-na ki-ti-me-na (ὅπως στὴν Ea 821). Οἱ δύο αὐτοὶ τύποι ἀποκλείονται ἀμοιβαῖα, καὶ μποροῦν νὰ περιγραφοῦν ὡς ἀκολουθῶς:

[260] Ἡ φράση ke-ke-me-na ko-to-na ἀναφέρεται σὲ ἓνα εἶδος κοινῆς γῆς, συνηθέστατα «μισθωμένης» ἀπὸ τὸν da-mo. Ἡ τελευταία λέξη εἶναι τυπικὰ ἰσότιμη μὲ τὸ δᾶμος (ἀττικὸ δῆμος), ποὺ στὰ μυκηναϊκὰ κείμενα ἴσως μπορεῖ νὰ ἀποδοθεῖ ὡς «τοπικὴ κοινότητα». Ὁ τύπος τῆς λέξης ke-ke-me-na ἔχει γίνεи ἀντικείμενο μεγάλης διαμάχης: εἶναι σαφῶς μετοχὴ παθητικοῦ

παρακειμένου, αλλά είναι αδύνατο νὰ ποῦμε ποιοῦ ρήματος. Ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖο χρησιμοποιεῖται στὰ κείμενα τῆς Γραμμικῆς Β κάνει πιθανὴ μιὰ σχέση μὲ τὸ κοινὸς ἢ μὲ τὸ κεάζω, κἀβω». Ἡ λέξις ka-ma, ποὺ ἐμφανίζεται ὡς τὸ ἀντικείμενο τοῦ ρήματος e-ke στὴν Ea 28, εἶναι προφανῶς ἓνας εἰδικὸς τύπος ko-to-na ke-ke-me-na, ἐνῶ ka-ma-e-u (καμαεὺς) σημαίνει «ἀάτοχος ἐνὸς ka-ma».

[261] Ἡ φράσις ko-to-na ki-ti-me-na, ἀντιθέτως, ἀναφέρεται σὲ ἰδιωτικὴ γῆ, ποὺ συχνὰ μνημονεύεται στὶς πινακίδες ὡς «μισθωμένη» ἀπὸ κατονομαζόμενα πρόσωπα. Τὸ ki-ti-me-na εἶναι μετοχὴ παθητικοῦ ἐνεστώτος ἐνὸς ἀγνώστου ρήματος. Μπορεῖ νὰ σχηματίζεται ἀπὸ κάποιον ἀθέματο τύπο τοῦ ρήματος κτήμι ἢ κτεῖμι, ποὺ ἀργότερα ἀντικαταστάθηκε ἀπὸ τὸν θεματικὸν τύπο κτίζω.

[262] Ἡ τελευταία πινακίδα ποὺ ἐξετάζεται ἐδῶ, ἡ Ea 800, προσθέτει κάποιες πληροφορίες σὲ ἐκεῖνες ποὺ προσφέρει ἡ Ea 811 καὶ παρόμοια κείμενα. Δηλώνει ὅχι ἀπλῶς ὅτι ὁ ke-re-te-u κατέχει ἓνα «μίσθιο», ἀλλὰ καὶ ὅτι τὸ κατέχει παρὸ M.....ωι ποιμένει, δηλαδὴ «ἀπὸ τὸν M.....ο τὸν ποιμένα» (γιὰ τὴ σύνταξη τοῦ pa-fo μὲ δοτικὴ βλ. § 163).

*
* *

[263] Ἄν καὶ μερικὲς φορές ἡ σειρά E περιγράφεται κατὰ προσέγγιση ὡς «κτηματολόγιο», στὴν πραγματικότητά οἱ πινακίδες δὲν ἀναφέρουν τὴν τοποθεσίαν τῶν κτημάτων ἐπιπλέον, δὲν μᾶς πληροφοροῦν σχετικὰ μὲ τὸ ποιὸς κατέχει τὸ κάθε συγκεκριμένο τμήμα γῆς. Ἡ μόνη ἔνδειξις γιὰ τὴν τοποθεσίαν κάποιου κτήματος ὑπάρχει στὴν πινακίδα En 609, ὅπου ἡ πρώτη λέξις δείχνει ὅτι ἡ πινακίδα αὐτὴ (καί, κατ' ἐπέκτασιν, καὶ οἱ ἄλλες πινακίδες En 74, 659 καὶ 467, ποὺ συναποτελοῦν μιὰ

συγγενή ομάδα) αναφέρεται στην Rakijana, η οποία ήδη έχει ταυτισθεί ως μία από τις «έννεα» πόλεις (§ 216). Δεν υπάρχει τρόπος να διακρίνουμε εάν κάποια από τις άλλες πινακίδες της σειράς E αναφέρεται ομοίως στην Rakijana. Διάφορα ονόματα επαναλαμβάνονται από τη μια πινακίδα στην άλλη, αλλά εκτός από τις περιπτώσεις που η τοποθεσία ή το επάγγελμα κάποιου άνδρα αναφέρεται μαζί με το όνομά του, το ίδιο όνομα δεν υποδηλώνει αναγκαστικά και το ίδιο πρόσωπο.

[264] Μόλις οι πινακίδες της σειράς E ταξινομήθηκαν και μελετήθηκαν λεπτομερώς, έγινε φανερό ότι υπήρχε μια ειδική σχέση ανάμεσα στις συλλογές Eo και Ep αφενός, και ανάμεσα στις συλλογές Eb και Ep αφετέρου. Σε γενικές γραμμές, μπορούμε να παρατηρήσουμε ότι η συλλογή Eo περιέχει μικρότερες πινακίδες και η Ep μεγαλύτερες, καθώς επίσης ότι οι πινακίδες Ep συγκεφαλαιώνουν και δίνουν όριστική μορφή στις πληροφορίες που ήδη υπάρχουν στις πινακίδες της συλλογής Eo. Με τον ίδιο τρόπο, οι μεγάλες πινακίδες της συλλογής Ep αντιπροσωπεύουν μια «μεταγενέστερη έκδοχή» των σύντομων πινακίδων της συλλογής Eb. Η βασική διαφορά ανάμεσα στις «πρότερες» (Eb και Eo) πινακίδες και τις «μεταγενέστερες» (Ep και Ep) είναι ότι οι πρώτες χρησιμοποιούν πιο συχνά το e-ke-ge για να εκφράσουν το νόημα «έχει / κατέχει», ενώ οι «μεταγενέστερες» συνήθως το απλό e-ke (συγκρίνατε, για παράδειγμα, την Eb 846, με τη μεταγενέστερη έκδοχή της, την Ep 301.2, και την Eo 211.3 με τη μεταγενέστερη έκδοχή της, την Ep 609.6). Υπάρχουν όμως αρκετές εξαιρέσεις σε αυτόν τον κανόνα: έτσι, η Ep 301, αν και «μεταγενέστερη» πινακίδα, παρουσιάζει τον τύπο e-ke-ge στους στίχους 8-14. Έπειδή και το e-ke και το e-ke-ge μερικές φορές εμφανίζονται στην ίδια πινακίδα, και επειδή η παρουσία του -ge πάντοτε επιδρά στη σειρά των λέξεων της έγγραφης στην οποία απαντάται, πρέπει να υπάρχει κάποια νοηματική διαφορά ανάμεσα στο e-ke και το e-ke-ge, αλλά δεν είναι σαφές σε τί συνίσταται η διαφορά αυτή.

[265] Για μιὰ πρώτη σύγκριση μιᾶς «πρότερης» μὲ μιὰ «μεταγενέστερη» συλλογή, παραθέτουμε δύο παλαιότερες πινακίδες, τὴν Εο 211 καὶ τὴν Εο 224, τῶν ὁποίων ἡ μερικῶς καταστραμμένη πινακίδα Επ 609 ἀποτελεῖ κατοπινὴ ἀναθεώρηση.

PY Eo 211 = Documents, ἀρ. 118 = Interpretation, ἀρ. 79

1	ἡτῆς ἑξῆς, ὅτι ἔστιν ἡ ἀπορία	ἄ" ἱ
2	τὸ ὅτι ἀπορία ἔστιν ἡ ἀπορία, ὅτι ἔστιν ἡ ἀπορία	ἄ" ἱ
3	ἡ ἀπορία ἔστιν ἡ ἀπορία, ὅτι ἔστιν ἡ ἀπορία	ἄ" ἱ
4	ἡ ἀπορία ἔστιν ἡ ἀπορία, ὅτι ἔστιν ἡ ἀπορία	ἄ" ἱ
5	ἡ ἀπορία ἔστιν ἡ ἀπορία, ὅτι ἔστιν ἡ ἀπορία	ἄ" ἱ
6		

PY Eo 224 = Documents, ἀρ. 119 = Interpretation, ἀρ. 80

1	τὸ ὅτι ἀπορία ἔστιν ἡ ἀπορία	ἄ" ἱ
2	ὅτι ἔστιν ἡ ἀπορία, ὅτι ἔστιν ἡ ἀπορία	ἄ" ἱ
3	ἡ ἀπορία ἔστιν ἡ ἀπορία, ὅτι ἔστιν ἡ ἀπορία	ἄ" ἱ
4	ἡ ἀπορία ἔστιν ἡ ἀπορία, ὅτι ἔστιν ἡ ἀπορία	ἄ" ἱ
5	ἡ ἀπορία ἔστιν ἡ ἀπορία, ὅτι ἔστιν ἡ ἀπορία	ἄ" ἱ
6	ἡ ἀπορία ἔστιν ἡ ἀπορία, ὅτι ἔστιν ἡ ἀπορία	ἄ" ἱ
7	ἡ ἀπορία ἔστιν ἡ ἀπορία, ὅτι ἔστιν ἡ ἀπορία	ἄ" ἱ
8	ἡ ἀπορία ἔστιν ἡ ἀπορία, ὅτι ἔστιν ἡ ἀπορία	ἄ" ἱ

1	wa-na-ta-jo-jo ko-to-na ki-ti-me-na	ΣΙΤΟΣ 2[
2	a-tu-ko e-te-do-mo e-ke-qe o-na-to pa-ro wa-na-ta[-jo]	ΣΙΤΟΣ[
3	i-ni-ja te-o-jo do-e-ra e-ke-qe o-na-to pa-ro wa-na-ta[-jo]	ΣΙΤΟΣ[
4	e-*65-to te-o-jo do-e-ro e-ke-qe o-na-to pa-ro wa-<na>ta-jo	ΣΙΤΟΣ[
5	si-ma te-o-jo do-e-ra e-ke-qe o-na-to pa-ro wa-na-ta-jo	ΣΙΤΟΣ T1
6		

1	a-ma-ru-ta-o ko-to-na ki-ti-me-na	ΣΙΤΟΣ 2 T[
2	so-u-ro te-o-jo do-e-ro e-ke-qe o-na-to pa-ro pa-ra-ko	ΣΙΤΟΣ V3
3	e-do-mo-ne-u te-o-jo do-e-ro e-ke-qe o[-na-to] pa-ro pa-ra-ko	ΣΙΤΟΣ T1
4	e-sa-ro te-o-jo do-e-ro e-ke-qe o-na[-to] pa-ro a-ma-ru-ta	ΣΙΤΟΣ V3
5	wa-na-ta-jo te-re-ta e-ke-qe o-na-to pa-ro a-ma-ru-ta	ΣΙΤΟΣ T1
6	e-ra-ta-ra i-je-re-ja do-e-ra pa-ki-ja-na e-ke-qe pa-ro a-ma-ru-ta	ΣΙΤΟΣ T1
7	po-so-re-ja te-o-jo do-e-ra e-ke-qe o-na-to pa-ro ta-ta-ro	ΣΙΤΟΣ T1 V3
8	i-je-re-ja pa-ki-ja-na e-ke-qe o-na-to pa-ro a-ma-ru-ta	ΣΙΤΟΣ T3

1	pa-ki-ja-ni-ja to-sa da-ma-te DA 40
2	to-so-de te-re-ta e-ne-e-si ANΔΡΑΣ 14
3	wa-na-ta-jo-jo ko-to-na ki-ti-me-na to-so-de pe-mo ΣΙΤΟΣ 2 V1
4	o-da-a ₂ o-na-te[-re] e-ko-si wa-na-ta-jo-jo ko-to-na
5	a-tu-ko e-te-do-mo wa-na-ka-te-ro o-na-to e-ke <to-so->de pe-mo ΣΙΤΟΣ V1
6	i-ni-ja te-o-jo do-e-ra o-na-to e-ke to-so-de pe-mo ΣΙΤΟΣ T2 V4
7	e-*65-to te-o-jo do-e-ro o-na-to e-ke to-so-de pe-mo ΣΙΤΟΣ T2
8	si-ma te-o-jo do-e-ra o-na-to e-ke to-so-de pe-mo ΣΙΤΟΣ T1
9	
10	a-ma-ru-ta-o ko-to-na ki-ti-me-na to-so-de pe-mo ΣΙΤΟΣ 2 T3
11]ma-ru-ta-o ko-to-na o-na-te-re
12]e-ro o-na-to e-ke to-so-de pe-mo ΣΙΤΟΣ V3
13]jo do-e-ro o-na-to e-ke to-so-de pe-mo ΣΙΤΟΣ T1
14]e-ro o[] e-ke [] pe-mo ΣΙΤΟΣ V3
15]na-to e-ke to-so-de pe-mo ΣΙΤΟΣ T1
16]pa-ki-ja-na o-na-to e-ke to-so-de pe-mo ΣΙΤΟΣ T1
17]o-na-to e-ke to-so-de pe-mo ΣΙΤΟΣ T1 V3
18]to e-ke to-so-de pe-mo ΣΙΤΟΣ T3

καθώς και στίς άλλες τρείς πινακίδες τῆς συλλογῆς En, και χωρίζονται μεταξύ τους με κενές σειρές. Οἱ «παράγραφοι» αὐτὲς περιγράφουν κτήματα ἰδιοκτησίας τῶν te-re-ta και τὰ «μίθια» κτήματα πού ἄλλα πρόσωπα κατέχουν ἀπὸ αὐτοῦς. Εἶναι ἄγνωστο γιατί περιγράφονται οἱ διακατοχικὲς σχέσεις δεκα-

τριῶν μόνο te-re-ta, ἐνῶ στὴν Ep 609.2 ἀναφέρονται δεκατέσσερις: εἴτε ὁ γραφέας ἔγραψε λανθασμένο ἀριθμὸ, εἴτε ἀπὸ τὴ συλλογὴ λείπει μία πινακίδα.

[267] Στὴν «ἐπικεφαλίδα» τῆς Ep 609 (στ. 1-2), ὁ στίχος 1 περιέχει τρεῖς λέξεις θηλυκοῦ γένους στὴν ὀνομαστικὴ πληθυντικοῦ. Τὸ da-ma-te εἶναι σαφῶς ὁ πληθυντικὸς ἐνὸς συμφωνόληκτου οὐσιαστικοῦ ποὺ λήγει σὲ -es· ἴσως νὰ συνδέεται μὲ τὸ δᾶμος ἢ τὸ δόμος: δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ ἐπιχειρηθεῖ κάποια μετάφραση, ἀλλὰ τὸ νόημα ἴσως νὰ πλησιάζει ἐκεῖνο τῶν «οἰκογενειακῶν ὀμάδων» ἢ «νοικοκυριῶν» (familiae). "Ὅποιο καὶ νὰ εἶναι τὸ νόημα τῆς λέξης, ἡ πρώτη συλλαβὴ τῆς (da-) φαίνεται νὰ ἔχει ἀπομονωθεῖ καὶ χρησιμοποιεῖται ὡς ἰδεόγραμμα πρὶν ἀπὸ τὸν ἀριθμὸ 40. Τὸ ra-ki-ja-ni-ja εἶναι πληθυντικὸς θηλυκοῦ ἐνὸς ἐθνικοῦ ἐπιθέτου ποὺ σχηματίζεται (ὀμαλά) ἀπὸ τὸ τοπωνύμιο ra-ki-ja-na. Ἔτσι, ὁ στίχος 1 μεταδίδει τὸ γενικὸ νόημα: «τόσες οἰκογενειακὲς ὀμάδες στὴν Pakijana, δηλαδὴ 40». Ὁ στίχος 2 (to-so-de te-re-ta e-ne-e-si ANΔΡΑΣ 14) μπορεῖ νὰ μεταγραφεῖ: τοσοῖδε τε...ται ἐνέενσι, «(σὲ αὐτὲς) (ἐν)υπάρχουν τόσοι τε...ται, δηλαδὴ 14».

[268] Παράγραφος 1 (στ. 3-8). Τὴ διάταξη αὐτῆς τῆς παραγράφου ἀκολουθοῦν στενὰ οἱ ἐπόμενες παράγραφοι. Ὁ στίχος 3 προσδιορίζει τὸ μέγεθος τοῦ ko-to-no ki-ti-me-na (αἰδιωτικὸ κτῆμα), ἰδιοκτησίας κάποιου te-re-ta: τὸ ὄνομά του τίθεται στὴ γενικὴ (wa-na-ta-jo-jo). Ὁ στίχος 4 εἰσάγει τὸν κατάλογο προσώπων ποὺ κατέχουν o-na-to ἀπὸ τὸν wa-na-ta-jo. Γιὰ τὴν «εἰσαγωγικὴ» λέξη o-da-a, βλ. § 131. Τὸ ὑποκείμενο ἐκφράζεται μὲ τὴν ὀνομαστικὴ πληθυντικοῦ o-na-te-re (οὐσιαστικὸ τοῦ ἐνεργοῦντος προσώπου ποὺ σχηματίζεται ἀπὸ τὸ o-na-to καὶ συνεπῶς σημαίνει «μισθωτὲς» ἢ κάτι παρόμοιο). e-ko-si = ἔχονσι, «(κατ)έχον». Τὸ ko-to-na, κτοίνᾶν, εἶναι τὸ ἀντικείμενο τοῦ ρήματος. Ἔτσι, σὲ ἀδρὲς γραμμές, ἡ φράση σημαίνει: «θέμα: μισθωτὲς κατέχουν τὸ κτῆμα τοῦ W.». Στούς στίχους 5-8 κατονομάζονται τὰ τέσσερα πρόσωπα ποὺ κατέχουν «μίσθια» ἀπὸ

τὸν W. Ἐνας ἄνδρας ὀνόματι a-tu-ko χαρακτηρίζεται ὡς e-te-do-mo wa-na-ka-te-ro: ἡ πρώτη λέξις σίγουρα ὑποδηλώνει τὸ ἐπάγγελμα αὐτοῦ τοῦ ἄνδρα, ἀλλὰ ἡ σύνθετη αὐτὴ λέξις ἀντιστέκεται στὴν πειστικὴ ἀνάλυση μὲ ὄρους τῆς ἐλληνικῆς. Τὸ wa-na-ka-te-ro σημαίνει «στὴν ὑπηρεσία τοῦ ἄνακτα» (ἄγνωστο ἂν ἀναφέρεται σὲ ἄνθρωπο ἢ θεότητα). Ἡ περιγραφή πού συνοδεύει τὰ πρόσωπα στοὺς στίχους 6-8 δὲν ἀποκλείει νὰ πρόκειται περὶ θεϊκοῦ ἄνακτα. Οἱ χαρακτηρισμοὶ te-o-jo do-e-ra (θεοῖο δσέλᾱ, «δούλη τοῦ θεοῦ»), καὶ te-o-jo do-e-ro («δοῦλος τοῦ θεοῦ») ἐμφανίζονται σὲ πολλὰ ἀπὸ τὶς πινακίδες τῆς σειρᾶς E. Τὰ πρόσωπα ὅμως πού περιγράφονται μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο πρέπει νὰ κατεῖχαν ὑψηλότερη θέση ἀπὸ τὶς γυναῖκες πού ἀναφέρονται στὶς πινακίδες τῆς σειρᾶς A τῆς Πύλου. Ἐκεῖ οἱ γυναῖκες ποτὲ δὲν ἀναφέρονται ὀνομαστικά, καὶ μόνο ὁ ἀριθμὸς, τὸ ἐπάγγελμα καὶ (μερικὲς φορές) ὁ τόπος τῆς ἐργασίας τους ἐνδιαφέρουν τοὺς γραφεῖς. Ἀντίθετα, οἱ «δοῦλοι τοῦ θεοῦ» τῆς σειρᾶς E μνημονεύονται πάντοτε ἀτομικὰ καὶ ὀνομαστικά, καὶ πάντοτε κατατάσσονται στοὺς κατόχους γῆς. Σύμφωνα μὲ αὐτά, ὁ χαρακτηρισμὸς «δοῦλος τοῦ θεοῦ» φαίνεται νὰ ἀποτελεῖ τιμητικὸ τίτλο, ἴσως κάποιας ἱερατικῆς κάστας (βλ. στ. 16 καὶ 18, § 269). Ἡ παρουσία μιᾶς τέτοιας κάστας στὴν Pakijana θὰ ἔπρεπε νὰ ἀναμένεται, γιατί ἄλλες πινακίδες τῆς Πύλου (ιδίως ἡ Tn 316 καὶ ἡ Un 2) καθιστοῦν σαφὲς ὅτι ὁ τόπος αὐτὸς ἦταν σημαντικὸ κέντρο λατρείας.

[269] *Παράγραφος 2* (στ. 10-18). Ἡ δομὴ εἶναι ἴδια μὲ τῆς παραγράφου I, μὲ ἐξαιρέση τῆ διαφορετικῆ σειρᾶ τῶν λέξεων στὸ στίχο II. Ἀναφέρεται ὅτι ἑπτὰ πρόσωπα κατέχουν «μίσθιο» ἀπὸ κάποιον ἄνδρα ὀνόματι a-ma-ru-ta. Τέσσερις ἀπὸ αὐτοὺς (so-u-ro, e-do-me-ne-u,¹ e-sa-ro καὶ po-so-re-ja) χαρακτηρί-

I. Ἡ παραλλαγή ἀνάμεσα στὸ e-do-me-ne-u (Ἐδομενεύς) καὶ τὸ ὀμηρικὸ Ἰδομενεύς εἶναι ἀντίστοιχη μὲ τὴν παραλλαγή ἀνάμεσα στὸ di-ρα καὶ δέπας (§ 167).

ζονται ως «δούλοι του θεού». Η έγγραφη στο στίχο 15 παρουσιάζει ενδιαφέρον διότι ο *te-re-ta* ονόματι *wa-na-ta-jo*, ο οποίος στην παράγραφο 1 (§ 268) εμφανίζεται ως κύριος κτήματος, ἐδῶ κατέχει ένα «μίσθιο» από κάποιον άλλο *te-re-ta*. Στο στίχο 16, η λέξη *i-je-re-ja* είναι σε γενική πτώση (*ιερειᾶς*) που ἐξαρτᾶται από την ονομαστική *do-e-ra*, ἐνῶ η λέξη *pa-ki-ja-na* είναι πιθανόν ονομαστική του τοπωνυμίου, που βρίσκεται σε ἐλεύθερη παράθεση προς τὸ ὑπόλοιπο κείμενο: «Ἡ *e-ra-ta-ra* δούλη τῆς *ιέρειας* (στὴν) *Pakijana* κατέχει μίσθιο, τόσος σιταρόσπορος...». Τὸ γεγονός ὅτι ἡ δούλη τῆς *ιέρειας* περιλαμβάνεται στὸν αὐτὸ κατάλογο με τὴν ἴδια τὴν *ιέρεια* (στ. 18), ἐπιβεβαιώνει τὴν ὑπόθεση πὸς ἔγινε στὴν § 268 ὅτι ἡ ἔκφραση «δούλος» στὶς πινακίδες τῆς σειρᾶς E δὲν ἀναφέρεται σὲ ὑπηρετικὴ θέση με τὴ στενὴ ἔννοια, ἀλλὰ μπορεῖ νὰ δηλώνει ἀκόμη καὶ μιὰ προνομιοῦχο τάξη.

*
* *

[270] Ἐνῶ οἱ συλλογές *En / Eo* περιγράφουν τὶς κατοχές *ko-to-na ki-ti-me-na* («ιδιωτικῶν γαιῶν»), οἱ συλλογές *Er / Eb* ἀσχολοῦνται με *ke-ke-me-na ko-to-na* («κοινὲς γαῖες»). Τὰ παραδείγματα πὸς ἀκολουθοῦν δείχνουν πῶς οἱ καταγραφές σὲ μιὰ μεμονωμένη πινακίδα τῆς συλλογῆς *Er* (τὴν 301) βασίζονται στὶς πληροφορίες πὸς περιέχουν δώδεκα πινακίδες τῆς προηγούμενης συλλογῆς *Eb*:

PY Eb 818 = *Documents*, ἀρ. 132

ke-ke-me-na ko-to-na a-no-no to-so-de pe-mo ΣΙΤΟΣ 1 T1

PY Eb 846 = *Documents*, ἀρ. 133 = *Interpretation*, ἀρ. 182

ai-ti-jo-qo e-ke-qe o-na-to ke-ke-me-na ko-to-na

pa-ro da-mo ko-to-no-o-ko to-so-de pe-mo ΣΙΤΟΣ 1 T4 V3

PY Eb 369

ljo e-ke-qe o-na-to ke-ke-me-na ko-to-na

ljo ko-to-no-o-ko to-so-de pe-mo ΣΙΤΟΣ T5

PY Eb 747

a-da-ma-o e-ke-qe o-na-to ke-me-na ko-to-na

pa-ro da-mo ko-to-no-o-ko to-so-de pe-mo ΣΙΤΟΣ T4

PY Eb 874 + 902

]ke-ke-me-na ko-to-na

]o-ko to-so-de pe-mo ΣΙΤΟΣ V3

PY Eb 496

pi-ke-re-u e-ke-qe ke[

ko-to-no-o-ko [

PY Eb 566

ra-ku-ro e-ke-qe ke-ke-me-na ko-to-na [

ko-to-no-o-ko

to-so[

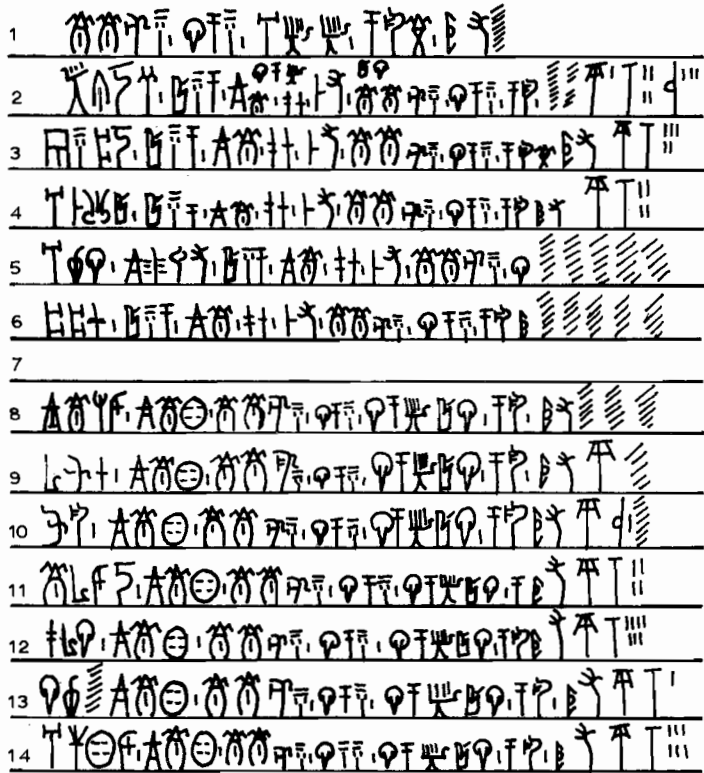
PY Eb 893 + 897

ku-so e[]ke-me-na ko-to-na

ko-to-no[

to-so-de pe-mo ΣΙΤΟΣ V3

PY Ep 301 = Documents, ἀρ. 131 = Interpretation, ἀρ. 81



[271] 'Η πινακίδα Ep 301 χωρίζεται σὲ τρεῖς «παραγράφους».

[272] *Παράγραφος 1* (στ. 1). Τόση γῆ, (πού εἶναι) ke-ke-me-na ko-to-na, χαρακτηρίζεται ὡς a-no-no. Ἐπειδὴ ἡ λέξη αὐτὴ εἶναι σύνθετο ἐπίθετο, τὸ θηλυκὸ ἔχει τὴν ἴδια μορφή μὲ τὸ ἀρσενικό. Καθὼς ὅλες οἱ καταχωρίσεις τῆς παραγράφου 2 ἀναφέρονται σὲ πρόσωπα «πού ἔχουν o-na-to», ἡ λέξη a-no-no μᾶλλον σημαίνει κτῆμα «ἀνεκμίσθωτο» ἢ, ἴσως, κτῆμα «πού δὲν ὑπόκειται σὲ μίσθωση». Ἔτσι, τὸ a-no-no θεωρεῖται ὅτι ἀποτελεῖται ἀπὸ ἄλφα στερητικὸ καὶ τὸ θέμα ὄν- πού ὑπάρχει στὸ ὄ-

1	ke-ke-me-na ko-to-na a-no-no to-so-de pe-mo [
2	ai-ti-jo-qo o-na-to e-ke ^{ko-to-no-} pa-ro da-mo ^{-o-ko} ke-ke-me-na ko-to-na to-so[] ΣΙΤΟΣ 1 T4 V3
3	wa-na-ta-jo o-na-to e-ke pa-ro da-mo ke-ke-me-na ko-to-na to-so-de pe-mo ΣΙΤΟΣ T5
4	a-da-ma-o o-na-to e-ke pa-ro da-mo ke-ke-me-na ko-to-na to-so pe-mo ΣΙΤΟΣ T4
5	a-tu-ko e-te-do-mo o-na-to e-ke pa-ro da-mo ke-ke-me-na ko[
6	ta-ta-ro o-na-to e-ke pa-ro da-mo ke-ke-me-na ko-to-na to-so pe[
7	
8	pi-ke-re-u e-ke-qe ke-ke-me-na ko-to-na ko-to-no-o-ko to-so pe-mo[
9	ra-ku-ro e-ke-qe ke-ke-me-na ko-to-na ko-to-no-o-ko to-so pe-mo ΣΙΤΟΣ [
10	ku-so e-ke-qe ke-ke-me-na ko-to-na ko-to-no-o-ko to-so pe-mo ΣΙΤΟΣ V1[
11	ke-ra-u-jo e-ke-qe ke-ke-me-na ko-to-na ko-to-no-o-ko to<so> pe-mo ΣΙΤΟΣ T4
12	pa-ra-ko e-ke-qe ke-ke-me-na ko-to-na ko-to-no-o-ko to-so pe-mo ΣΙΤΟΣ T7
13	ko-tu[-ro ₂] e-ke-qe ke-ke-me-na ko-to-na ko-to-no-o-ko to-so pe-mo ΣΙΤΟΣ T1
14	a-i-qe-u e-ke-qe ke-ke-me-na ko-to-na ko-to-no-o-ko to-so pe-mo ΣΙΤΟΣ T6

νάτον, ἀλλὰ καμιά ἀνάλογη σύνθετη ἑλληνική λέξη δὲν μαρτυρεῖται.

[273] *Παράγραφος 2* (στ. 2-6). Πέντε πρόσωπα περιγράφονται νὰ κατέχουν o-na-to pa-ro da-mo, «μίσθιο ἀπὸ τὴν τοπικὴ κοινότητα», καὶ ἡ γῆ ποὺ κατέχουν ἀποκαλεῖται ke-ke-me-na ko-to-na. Τὸν a-tu-ko τὸν e-te-do-mo τὸν συναντήσαμε στὴν Eb 609 (§ 268). Καὶ σὲ αὐτὴ τὴν πινακίδα, ὅπως καὶ στὴν Eb 846, στὴν ὁποία βασίζεται ἡ συγκεκριμένη καταχώριση, τὸ πρῶτο μέλος τοῦ καταλόγου ἀποκαλεῖται ko-to-no-o-ko. Εἶναι δύσκολο νὰ καθορίσουμε τὴ σημασία αὐτοῦ τοῦ ὄρου («κτινοῦχος, κά-

τοχος γῆς») σὲ αὐτὰ τὰ συμφραζόμενα, διότι ὅλα τὰ πρόσωπα πού ἀναφέρονται ἐδῶ εἶναι ἐξ ὀρισμοῦ κάτοχοι γῆς. Τὸ προφανὲς συμπέρασμα εἶναι ὅτι στὰ κείμενα τῆς Γραμμικῆς Β ἡ λέξη ko-to-no-o-ko ἀποδίδει κάποια εἰδικὴ τεχνικὴ ἔννοια πού πρὸς τὸ παρὸν μᾶς διαφεύγει (γιὰ τὴν ἀνάλυση αὐτῆς τῆς σύνθετης λέξεως, βλ. § 150).

[274] *Παράγραφος 3* (στ. 8-14). Ἐπτὰ ἄνδρες χαρακτηρίζονται ὡς κάτοχοι τῶν ke-ke-me-na ko-to-na. Ἡ βασικὴ διαφορὰ ἀνάμεσα σὲ αὐτὴν καὶ τὴν προηγούμενη παράγραφο εἶναι ὅτι ἐδῶ τὸ e-ke-ge τῶν κειμένων τῆς συλλογῆς Eb διατηρεῖται σὲ κάθε ἐγγράφῃ. Τὸ γεγονὸς ὅτι αὐτὸς ὁ τύπος διατηρεῖται μὲ συνέπεια σὲ αὐτὴ τὴν παράγραφο, καὶ μὲ τὴν ἴδια συνέπεια μεταβάλλεται σὲ e-ke στὴν παράγραφο 2, θεμελιώνει τὸ ἰσχυρότερο ἐπιχείρημα ὑπὲρ τῆς ἄποψης ὅτι τὸ e-ke διαφέρει σὲ νόημα ἀπὸ τὸ e-ke-ge. Καὶ οἱ ἑπτὰ ἄνδρες ἀποκαλοῦνται ko-to-no-o-ko· σὲ ἀντίθεση μὲ τὰ πρόσωπα πού ἀναφέρονται στὴν παράγραφο 2, οἱ ἑπτὰ αὐτοὶ ἄνδρες δὲν ἀναφέρεται νὰ κατέχουν τὰ κτήματά τους ra-ro da-mo («ἀπὸ τὸν δῆμο»).

*
* *

[275] Δύο ἐνεπίγραφα ἀποσπάσματα πινακίδων ἀπὸ τὴν Τί-
 ρυνθα σίγουρα ἀνήκουν σὲ πινακίδες γῆς:

TI Ef 2

TI Ef 3

]qo-u-ko-ro DA 1 to-sa pe-mo ΣΙΤΟΣ 6

di-ko-na-re-ja

ke-ke-me [

Ὁ συνδυασμὸς τοῦ DA μὲ τὸ ἰδεόγραμμα ΣΙΤΟΣ στὴν Ef 2, καὶ ἡ ἐμφάνιση στὴν Ef 3 μιᾶς λέξης πὺ δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ κάποιος τύπος τοῦ ke-ke-me-na, ἀρκοῦν γιὰ νὰ δείξουν ὅτι οἱ γραφεῖς τῆς Τίρυνθας τηροῦσαν κάποιες πινακίδες γῆς ἀρκετὰ παρόμοιου τύπου μὲ τὶς πινακίδες τοῦ μεγάλου ἀρχεῖου τῆς Πύλου.

ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΝΩΣΟ,
ΤΗΝ ΠΥΛΟ ΚΑΙ ΤΗ ΘΗΒΑ

Γενικές μελέτες:

G. Pugliese Carratelli, *PP* 12 (1957) 81-96.

L. A. Stella, *Numen* 5 (1958) 18-57.

W. K. C. Guthrie, *BICS* 6 (1959) 35-46.

M. Gérard-Rousseau, *Les Mentions religieuses dans les tablettes mycénienes*,
Ρώμη 1968.

— *SMEA* 13 (1971) 139-146.

F. R. Adrados, *AM* I, 170-203.

i-pe-me-de-ja:

G. Neumann, *MSS* 46 (1985) 165-171.

*pe-re-*82:*

P. Scarpi, *BIFG* 2 (1975) 230-251.

ti-ri-se-ro-e:

B. Hemberg, *Éranos* 52 (1954) 172-190.

KN Fp:

A. Sacconi, *SMSR* 35 (1964) 137-159.

J. Chadwick, *PCCMS*, 27-30.

L. Baumbach, *CM*, 197-205.

S. Hiller, *Kadmos* 21 (1982) 33-63.

J. T. Killen, *TM*, 163-177.

PY Fr:

E. L. Bennett, *The Olive Oil Tablets of Pylos*, Salamanca 1958.

L. R. Palmer, *TPS* (1958) 1-35.

C. Gallavotti, *PP* 14 (1959) 87-105.

N. van Brock, *RP* 34 (1960) 229-231.

M. Doria, *PP* 15 (1960) 188-202.

F. R. Adrados, *Minos* 7 (1961) 49-61.

M. Gérard, *AC* 35 (1966) 207-209.

M. D. Petruševski, *SMEA* 12 (1970) 127-130.

— *AM* II, 122-137.

- M. Wylock, *SMEA* 11 (1970) 116-133.
 J. T. Hooker, *Kadmos* 18 (1979) 107-111.
 A. M. Jasink, *Kadmos* 22 (1983) 40-53.
Τύποι ελαίου στις πινακίδες Γραμμικῆς Β:
 J. L. Melena, *Minos* 18 (1983) 89-123.
TH Of:
 T. G. Spyropoulos / J. Chadwick, *The Thebes Tablets II*, Salamanca 1975, 86-107.
 J. T. Hooker, *Minos* 16 (1977) 174-178.
 A. M. Jasink Ticchioni, *SMEA* 21 (1980) 205-220.
PY Tn 316:
 A. Furumark, *Eranos* 52 (1954) 51-53.
 P. Meriggi, *Glotta* 34 (1955) 19-22.
 L. R. Palmer, *Eranos* 53 (1955) 1-13.
 C. Gallavotti, *RF* 84 (1956) 225-236.
 — *PP* 12 (1957) 241-249 14 (1959) 96-98.
 G. Pugliese Carratelli, *PP* 12 (1957) 352-354.
 — *SCO* 7 (1958) 27-31.
 W. Merlingen, *Athenaeum* 46 (1958) 383-388.
 I. Chirassi, *AR* II, 945-991.
 M. Gérard, *στο ἴδιο*, 596-597.
 E. L. Bennett / H. Mühlestein, *SM*, 221-237.
 A. Sacconi, *SMCG*, 551-555.
PY Un 718:
 H. Mühlestein, *SM*, 114-115.
 M. Lejeune, *Minos* 14 (1973) 60-76.
 J. Chadwick, *Le Monde grec: hommages à C. Préaux*, Βρυξέλλες 1975, 450-453.
 P. de Fidio, *I dosmoi pili a Poseidon: una terra sacra di età micenea*, Ρώμη 1977, 77-129.

*
* *

Οἱ πινακίδες τῆς συλλογῆς Fr τῆς Κνωσοῦ

[276] Οἱ πινακίδες τῆς συλλογῆς Fr τῆς Κνωσοῦ καταγράφουν τὴ διανομὴ ποσοτήτων λαδιοῦ σὲ πρόσωπα (μερικὰ ἀπὸ τὰ ὅποια μὲ βεβαιότητα εἶναι ἱερά) καὶ τὴν ἀποστολὴ τους σὲ

ἀναφερόμενους τόπους. Τὸ ὄνομα τοῦ μήνα συνήθως παρατίθεται στὴν «ἐπικεφαλίδα» κάθε κειμένου. Ἀντιπροσωπευτικὸ δείγμα ἀποτελεῖ ἡ μεγαλύτερη ἀπὸ τὶς σωζόμενες πινακίδες τῆς συλλογῆς Fr:

KN Fr 1 + 31 = *Documents*, ἀρ. 200 = *Interpretation*, ἀρ. 116

1		de-u-ki-jo-jo me-no
2		di-ka-ta-jo di-we ΛΑΔΙ S1
3		da-da-re-jo-de ΛΑΔΙ S2
4		pa-de ΛΑΔΙ S1
5		pa-si-te-o-i ΛΑΔΙ 1
6		qe-ra-si-ja ΛΑΔΙ S1 [
7		a-mi-ni-so pa-si-te-o-i S1 [
8		e-ri-nu ΛΑΔΙ V3
9		*47-da-de ΛΑΔΙ V1
10		a-ne-mo i-je-re-ja V4
11		
12		to-so ΛΑΔΙ 3 S2 V2

[277] Τὸ κείμενο αὐτὸ διαιρεῖται σὲ τρία μέρη: μία ἐπικεφαλίδα πὺ δηλώνει τὸ μήνα κατὰ τὸν ὅποιο ἔγινε (ἢ πρέπει νὰ γίνε) ἡ διανομή· ἕναν κατάλογο ἀποδεκτῶν, μαζί μὲ τὴν ποσότητα λαδιοῦ πὺ ἀπεστάλη στὸν καθένα· τὸ σύνολο τῆς ποσότητας τοῦ λαδιοῦ πὺ διατέθηκε.

[278] Ἡ ἐπικεφαλίδα (στ. 1). me-no (μηνός) «κατὰ τὸ μήνα»· de-u-ki-jo-jo, «τοῦ Δευκίου».

[279] Ὁ κατάλογος (στ. 2-10). Ἐμφανίζονται τρεῖς τύποι

λέξεων: ἡ ὀνομαστική ἢ ἡ δοτική (χρησιμοποιούμενες γιὰ ἀποδέκτες-πρόσωπα) καὶ ἡ αἰτιατική μετὰ τὸ ἐπίθημα -de πού ὑποδηλώνει εἰς τόπον κίνηση (χρησιμοποιούμενη γιὰ τόπους στοὺς ὁποίους παραδόθηκε τὸ λάδι). Ὀνομαστική (προφανῶς) εἶναι τὸ e-ri-nu. Δοτική εἶναι τὰ di-we, pa-si-te-o-i, qe-ra-si-ja καὶ i-je-re-ja. Εἰς τόπον κίνηση ὑποδηλώνουν οἱ λέξεις da-da-re-jo-de καὶ *47-da-de. Εἶναι ἀδύνατο νὰ εἴμαστε βέβαιοι ἂν τὸ pa-de εἶναι δοτική ἢ αἰτιατική + -de. Οἱ δύο λέξεις στὸ στίχο 2, di-ka-ta-jo di-we, ἀντιπροσωπεύουν τὸ *Δικταίω Διφεί*, «στὸν Δικταῖο Δία»: ἔκφραση πού δείχνει ὅτι τὴν ἐποχὴ σύνταξης αὐτοῦ τοῦ κειμένου εἶχε ἤδη συντελεστεῖ κάποιος βαθμὸς ἀφομοίωσης ἀνάμεσα στὴν ἐλλαδικὴ καὶ τὴ μινωικὴ λατρεία. Τὸ «Δικταῖος Ζεὺς» ἴσως ὑποδηλώνει τὸν Δία πού εἶχε τόπο λατρείας τὸ ὄρος Δίκτη ἢ τὸν Δία πού κυβερνᾷ τὴ Δίκτη σὰν μιὰ ἀπὸ τὶς εἰδικὲς περιοχὲς κυριαρχίας του. Τὸ da-da-re-jo-de στὸ στίχο 3 εἶναι πιθανῶς αἰτιατική κάποιου τόπου + ἐπίθημα -de (εἰς τόπον κίνηση), *Δαιδαλεῖόνδε*: σὲ αὐτὴ τὴν περίπτωσι, ὁ συσχετισμὸς τῆς Κνωσοῦ μετὰ τὸν Δαίδαλο (ἢ τουλάχιστον μετὰ κάποιον Δαίδαλο) φαίνεται νὰ ἀνάγεται στὴν ἐποχὴ τοῦ Χαλκοῦ. Ὁ στίχος 5 περιέχει μιὰ φράση πού ξαναεμφανίζεται στὴν ἴδια πινακίδα, καθὼς καὶ σὲ ἄλλες πινακίδες τῆς συλλογῆς Fr: pa-si-te-o-i = πᾶνσι θεοῖς, «γιὰ ὅλους τοὺς θεούς». Ἡ λέξι qe-ra-si-ja στὸ στίχο 6 ἀντιπροσωπεύει πιθανότατα μιὰ λέξι πού στὴ μεταγενέστερη ἐλληνικὴ θὰ γραφόταν *Θηρασιάι*, «στὴν Κυνηγόν», μετὰ κανονικὴ ἀνάπτυξη τοῦ χειλικοῦπερωικοῦ (βλ. § 96): δὲν γνωρίζουμε ἂν ἡ λέξι αὐτὴ πρέπει νὰ θεωρηθεῖ τίτλος τῆς Ἀρτεμης, ἂν καὶ θὰ ταίριαζε σὲ αὐτήν. Ἐπειδὴ στὰ κείμενα τῆς συλλογῆς Fr ἡ δοτικὴ πτώσι φαίνεται νὰ χρησιμοποιεῖται γιὰ πρόσωπα ἀποδέκτες, ἡ λέξι a-mi-ni-so στὸ στίχο 7 πιθανότερα ἀποτελεῖ ὀνομαστικὴ παρὰ δοτικὴ: δὲν εἶναι σαφὲς ἂν ἡ λέξι «Ἀμνισὸς» ἀναφέρεται ἀπλῶς στὸ pa-si-te-o-i, ἢ ἐνεργεῖ ὡς «ὑπότιτλος», πού εἰσάγει στοὺς ἀποδέκτες οἱ ὁποῖοι κατονομάζονται στοὺς στίχους 7-10. Ὅσο γιὰ τὴ λέξι e-ri-nu, στὸ στίχο

8, ἡ ἑλληνικὴ λέξις Ἐρινύς ταιριάζει ἀπόλυτα στὶς συλλαβές· ἂν ἡ ἐξίσωση αὐτὴ εἶναι ὀρθή, οἱ γνώσεις μας γιὰ τὴν αἰγαιακὴ λατρεία δὲν πλουτίζονται, ἀφοῦ ὁ ρόλος τῆς Ἐρινύος καὶ τῶν Ἐρινύων δὲν προσδιορίζεται σαφῶς οὔτε στὴν κατοπινὴ ἑλληνικὴ λατρεία: πβ. A. H. Krappé, *RhM* 81 (1932) 305-320. Ὁ στίχος 9 περιέχει κάποιον ἄγνωστο τοπωνύμιον σὲ αἰτιατικὴ + ἐπίθημα -de (εἰς τόπον κίνησης). Ὁ στίχος 10 καταγράφει τὴν παράδοση λαδιοῦ a-ne-mo i-je-re-ja, ἀνέμων ἱερείαι, «στὴν ἰερεία τῶν ἀνέμων»: φράση ποὺ φαίνεται νὰ ὑποδηλώνει τὴν ὑπαρξὴ λατρείας μὲ ἐπίκεντρο τὶς ἄγριες φυσικὲς δυνάμεις.

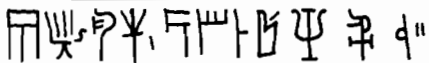
[280] *Τὸ ἄθροισμα* (στ. 12). to-so «(τόσον) (λάδι)· 3 ἀκέραιες μονάδες, 2 μεσαῖες, 2 μικρές». Οἱ μεγάλες ποσότητες ποὺ ἀναφέρονται στὸ ἄθροισμα τῶν πινακίδων τῆς σειρᾶς F τῆς Πύλου καὶ τῆς Κνωσοῦ μαρτυροῦν τὴν εὐρεία χρῆση λαδιοῦ γιὰ λατρευτικὸς σκοποῦς, ἀλλὰ ὁ ἀκριβὴς τρόπος αὐτῆς τῆς χρήσης εἶναι ἄγνωστος. Ἴσως (ὅπως ἔχει προταθεῖ) νὰ προοριζόταν γιὰ τελετουργικὲς ἐπαλείψεις.

[281] Ἄλλες θεότητες ποὺ ἀναφέρονται στὶς πινακίδες τῆς Κνωσοῦ ὡς ἀποδέκτριες προσφορῶν εἶναι οἱ: e-re-u-ti-ja (Ἐλευθία) στὴν Ἀμνισό (Gg 705.1) a-ta-na-po-ti-ni-ja (Ἀθάνᾶ πότνια ἢ Ἀθάνᾶς πότνια), e-nu-wa-ri-jo (Ἐνυφάλιος), pa-ja-wo-ne (Παιᾶφόνει), po-se-da-o-ne (Ποσειδᾶόνει) (V 52+8285). Στὸ κάτω ἄκρο τῆς τελευταίας πινακίδας μπορεῖ νὰ διαβαστεῖ ἡ (σβησμένη) λέξις e-ri-nu-we: πρόκειται εἴτε γιὰ ὀνομαστικὴ πληθυντικῶς, εἴτε γιὰ δοτικὴ ἐνικοῦ τῆς λέξεως e-ri-nu.

Οἱ πινακίδες τῆς συλλογῆς Fτ τῆς Πύλου

[282] Ἡ συλλογὴ Fτ περιέχει σύντομα κείμενα ποὺ ἀναφέρουν τὴν ἀποστολὴ λαδιοῦ σὲ διάφορα πρόσωπα, πολλὰ ἀπὸ τὰ ὁποῖα εἶναι θεότητες. Γιὰ παράδειγμα:

PY Fr 1219 = *Interpretation*, ἀρ. 140

1
 2 
 wa-no-so-i po-se-da-o-ne ΛΑΔΙ+Α V2

PY Fr 1220 = *Documents*, ἀρ. 307 = *Interpretation*, ἀρ. 141

ro-u-si-jo a-ko-ro pa-ko-we ΛΑΔΙ+ΡΑ V4
 1 
 2 
 di-pi-si-jo-i wa-na-ka-te ΛΑΔΙ+ΡΑ S1

[283] Στὴν πινακίδα Fr 1219, ὁ γραφέας ἔγραψε κατὰ λάθος wa-no-so-i ἀντὶ wa-na-so-i (ποὺ γράφεται σωστὰ σὲ ἄλλες πινακίδες τῆς συλλογῆς Fr). Ποιὸ εἶναι τὸ νόημα αὐτοῦ τοῦ κειμένου; Ἔχει προταθεῖ ὅτι καὶ τὸ wa-no-so-i καὶ τὸ po-se-da-o-ne βρίσκονται στὴ δοτικὴ, ὡς ἀποδέκτες τοῦ λαδιοῦ, καὶ ὅτι τὸ wa-no-so-i εἶναι ὁ δυϊκὸς τοῦ wanassa, «ἄνασσα, βασίλισσα»: σύμφωνα μὲ αὐτὴ τὴν ἄποψη, τὸ λάδι προορίζεται γιὰ μιὰ θεϊκὴ τριάδα, ἢ ὁποῖα περιλαμβάνει δύο θεές καὶ ἕνα θεὸ (ὅπως καὶ στὴ φράση wa-na-ka-te wa-na-so-i στὴν πινακίδα Fr 1227). Ἡ ἀπουσία ρήματος ποὺ νὰ ἐνώνει τίς δύο λέξεις (γιὰ νὰ μὴν ἀναφέρουμε τὴ δυσκολία ἐξήγησης τῆς φράσης μὲ λατρευτικούς ὄρους) δὲν καθιστᾷ τὴ θεωρία αὐτὴ εὐλογοφανή. Εἶναι καλότερο νὰ θεωρήσουμε τὸ wa-no-so-i ὡς τοπικὸ ἐπιρρηματικὸ τύπο, ποὺ θὰ μπορούσε νὰ σημαίνει «στὸν (τόπο τοῦ) wanax»: ἐνδέχεται ὅμως ἡ ὁμοιότητα ἀνάμεσα στὰ wa-no-so-i καὶ wa-na-ka εἶναι συμπτωματικὴ, καὶ τὸ wa-no-so-i νὰ ἀποτελεῖ ἐπιρρηματικὸν τύπον ἑνὸς τοπωνυμίου. Τὸ ἰδεόγραμμα ΛΑΔΙ συμπλέκεται

έδῶ μὲ τὸ συλλαβικὸ σύμβολο a, τὸ ὁποῖο ἴσως ἀποτελεῖ συντομογραφία τοῦ a-ro-ra (ἀλοιφᾶ), «ἀλοιφή».

[284] Ἡ πινακίδα Fr 1220 περιέχει δύο ἐγγραφές ποὺ μπορεῖ νὰ σχετίζονται ἢ καὶ νὰ μὴ σχετίζονται μεταξύ τους. Τὸ ro-u-si-jo a-ko-ro εἶναι εἴτε ὀνομαστικὴ εἴτε δοτικὴ τοῦ Λούσιος ἄγρός (ὄνομα περιοχῆς). Τὸ ra-ko-we εἶναι πιθανῶς γραφὴ ἑνὸς οὐδετέρου ἐπιθέτου στὸν ἐνικό, *σφακόφεν*, «ἀρωματισμένο μὲ σφάκος (φασκόμηλο)»: πρόκειται γιὰ οὐδέτερο, ποὺ βρίσκεται σὲ συμφωνία μὲ τὸ e-ra₃-wo = ἔλαιφον, τὸ ὁποῖο ἐννοεῖται. Τὸ σύμπλεγμα ra πιθανῶς ἀποτελεῖ συντομογραφία τοῦ ra-ko-we. Ὁ στίχος 2 ἔχει δομὴ ὅμοια μὲ τῆς πινακίδας Fr 1219: ἡ λέξις wa-na-ka-te εἶναι δοτικὴ παραλήπτη, *ἀνάκτει*, «στὸν ἄνακτα» (έδῶ, κατὰ πάσα πιθανότητα, πρόκειται γιὰ τὸν θεϊκὸ «ἄνακτα»), καὶ τὸ di-ri-si-jo-i εἶναι τοπικὴ τοπωνυμίου, ἴσως κάποιου λατρευτικοῦ κέντρου.

Οἱ πινακίδες τῆς συλλογῆς Of τῆς Θήβας

[285] Οἱ πινακίδες τῆς συλλογῆς Of τῆς Θήβας ἀναφέρονται σὲ ποσότῆτες μαλλιῶ. Διαφέρουν ἀπὸ τὶς πινακίδες L τῆς Κνωσοῦ, ποὺ ἐξετάσαμε στὶς § 185-194, στὸ ὅτι καταγράφουν ὄχι τὴ συλλογὴ, ἀλλὰ τὴν ἀποστολὴ μαλλιῶ σὲ πρόσωπα (συχνὰ ἱερά), τὰ ὁποῖα βρίσκονται στὴ δοτικὴ, καὶ σὲ τόπους ποὺ ἐμφανίζονται στὴν αἰτιατικὴ + ἐπίθημα -de: ἔτσι εἶναι πολὺ ἀνάλογες μὲ τὶς πινακίδες Fr τῆς Κνωσοῦ (§ 276-281). Στὴν ἀκόλουθη πινακίδα καταγράφονται δύο ἀποστολές ΜΑΛΛΙΟΥ:

TH Of 36

no-ri-wo-ki-de

ku ΜΑΛΛΙ 1 a-ke-ti-ra₂ wa-na-ka[

1 𐀢𐀣𐀤𐀥𐀦 𐀧𐀨𐀩𐀪𐀫𐀬𐀭𐀮𐀯𐀰𐀱

2 𐀲𐀳𐀴𐀵𐀶𐀷𐀸𐀹𐀺𐀻𐀼𐀽𐀾𐀿

po-ti-ni-ja wo-ko-de a-ke-ti-ra₂ ku ΜΑΛΛΙ 1

Ὁ στίχος 1 ἀναφέρει τὴν ἀποστολὴ μιᾶς μονάδας ΜΑΛΛΙΟΥ στὸ no-ri-wo-ki-de: λέξη ἀγνώστου νοήματος, ποὺ θὰ μπορούσε νὰ ἀντιπροσωπεύει εἴτε τὴν ὀνομαστικὴ πληθυντικοῦ μιᾶς «ἐπικεφαλίδας» (ποὺ λήγει σὲ -ιδες), εἴτε τὴν αἰτιατικὴ+ἐπίθημα -de ἐνὸς τοπωνυμίου (ποὺ λήγει σὲ -ινδε), εἴτε τὴ δοτικὴ ἐνικοῦ ἐνὸς ὀνόματος ἀποδέκτη (ποὺ λήγει σὲ -ιδει). Ὁ προσδιορισμὸς ku, μπροστὰ ἀπὸ τὸ ἰδεόγραμμα ΜΑΛΛΙ, φέρνει στὸ νοῦ τὴν παρουσία τοῦ ἴδιου συμβόλου μέσα στὸ ἰδεόγραμμα ὙΦΑΣΜΑ στὴ σειρὰ L τῆς Κνωσοῦ. Οἱ ἄλλες δύο λέξεις στὸ στίχο 1 ἀναφέρονται πιθανῶς στὶς γυναῖκες ποὺ εἶναι ὑπεύθυνες γιὰ τὴν ἐπεξεργασία τοῦ μαλλιοῦ: a-ke-ti-ra₂ wa-na-ka[-te-ra]. Οἱ λέξεις αὐτὲς εἶναι διττὰ ἀσαφεῖς: πρῶτον, εἶναι ἀβέβαιο ἂν πρόκειται γιὰ ὀνομαστικὴ ἐνικοῦ, ὀνομαστικὴ πληθυντικοῦ ἢ δοτικὴ ἐνικοῦ· δεύτερον, δὲν ὑπάρχει τρόπος νὰ διακρίνουμε ἂν ὁ wanax μὲ τὸν ὁποῖο σχετίζονται οἱ γυναῖκες εἶναι ὁ βασιλιάς ἢ κάποιος θεός. Τὴν ἴδια ἀσάφεια παρουσιάζει ἡ λέξη a-ke-ti-ra₂ στὸ στίχο 2, ἀλλὰ τουλάχιστον οἱ δύο προηγούμενες λέξεις εἶναι ἀρκετὰ σαφεῖς. Τὸ po-ti-ni-ja wo-ko-de πρέπει νὰ ἀντιπροσωπεύει τὸ Ποτινῆς Φοῖκόνδε, «στὸν οἶκο τῆς Πότνιας»: πιθανῶς τὸ πρωτοελληνικὸ Φοῖκος, ὅπως καὶ τὸ λατινικὸ aedes, σήμαινε καὶ «οἶκος» καὶ «ἱερό».

Καταγραφές λατρευτικῶν πρακτικῶν στὴν Πύλο

[286] PY Un 718 = Documents, ἀρ. 171 = Interpretation, ἀρ. 102

1		sa-ra-pe-da po-se-da-o-ni do-so-mo
2		o-wi-de-ta-i do-so-mo to-so e-ke-ra ₂ -wo
3		do-se ΣΙΤΟΣ 4 ΟΙΝΟΣ 3 ΒΟΔΙ 1
4		tu-ro ₂ TURO ₂ 10 ko-wo *153 1
5		me-ri-to V3
6		
7		o-da-a ₂ da-mo ΣΙΤΟΣ 2 ΟΙΝΟΣ 2
8		KPIOS 2 TURO ₂ 5 a-re-ro AREPA V2 *153 1
9		to-so-de ra-wa-ke-ta do-se
10		KPIOS 2 me-re-u-ro ΑΛΕΥΡΙ T6
11		ΟΙΝΟΣ S2 o-da-a ₂ wo-ro-ki-jo-ne-jo ^{ma} ka-
12		ΣΙΤΟΣ T6 ΟΙΝΟΣ S1 TURO ₂ 5 me-ri[
13		1 V1

Τὸ κείμενο αὐτὸ μπορεῖ νὰ χωρισθεῖ σὲ μιὰ «ἐπικεφαλίδα» καὶ τέσσερις «παραγράφους»:

[287] Ἐπικεφαλίδα (στ. 1). Ἡ ἐπικεφαλίδα καθορίζει τὸ εἶδος τῶν προσφορῶν πού ἀναφέρονται στὸ κυρίως σῶμα τοῦ κειμένου ὡς po-se-da-o-ni do-so-mo = Ποσειδάωνι δοσμός, «προσφορά στὸν Ποσειδῶνα». Ἡ λέξη sa-ra-pe-da, πιθανότατα τοπωνύμιο, βρίσκεται εἴτε στὴν ὀνομαστική, κατὰ παράταξη πρὸς τὴν ὑπόλοιπη ἐπιγραφή (ὅπως τὰ ru-ro καὶ ro-u-so στὴ σειρὰ Α τῆς Πύλου, § 195), εἴτε στὴ γενική, πού ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸ do-so-mo — «ἢ προσφορά τοῦ Σ.....».

[288] Παράγραφος 1 (στ. 2-5). Τὸ νόημα τοῦ o-wi-de-ta-i εἶναι τελείως ἀσαφές. Ὅσον ἀφορᾷ τὸν τύπο, ἡ λέξη δύσκολα

μπορεῖ νὰ εἶναι ὁτιδήποτε ἄλλο ἐκτὸς ἀπὸ δοτικὴ πληθυντικοῦ. Ἄλλὰ εἶναι ἀκατανόητο γιατί ἐπελέγη μιὰ δοτικὴ πληθυντικοῦ, ὅπως ἄλλωστε καὶ ἡ δοτικὴ *ro-se-da-o-ni*: μήπως οἱ *o-wi-de-ta-i* εἶναι ἱερεῖς ἢ ἰέρειες, ἢ ἔστω ὑποτελεῖς θεότητες, πὺ συνδέονται μὲ τὴ λατρεία τοῦ Ποσειδώνα; Τὸ *e-ke-ra₂-wo* (ὀνομαστική) εἶναι τὸ ὄνομα ἑνὸς ὑψηλὰ ἰστάμενου ἀνδρα. Οἱ λέξεις αὐτές μποροῦν νὰ ἀποδοθοῦν στὴν ἀλφαβητικὴ ἑλληνικὴ ὡς ἐξῆς: *δοσμὸν τόσον Ἐχελᾶφον*; δώσει, (ὁ) Ἐ. θὰ δώσει τὴν ἐξῆς προσφορά). Ἀκολούθως ἀπαριθμοῦνται χωριστὰ τὰ εἶδη πὺ ἀποτελοῦν τὴν προσφορά: 4 μονάδες σίτου, 3 μονάδες οἴνου, 1 βόδι, 10 μονάδες τυριοῦ καὶ ἓνα *ko-wo*. Τὸ τελευταῖο εἶδος ἀποτελεῖ ἴσως παραλλαγή τῆς ὀμηρικῆς λέξης *κῶας*, (προβιά). ἄλλωστε, τὸ ἰδεόγραμμα πὺ ἀκολουθεῖ (*153) φαίνεται πραγματικὰ νὰ παριστάνει δέρμα ἢ προβιά. Ὁ κατάλογος προσφορῶν κλείνει μὲ 3 μονάδες «μελιοῦ»: *me-ri-to* = μέλιτος.

[289] *Παράγραφος 2* (στ. 7-8). Ἡ παράγραφος αὐτὴ ἀρχίζει μὲ τὴν «εἰσαγωγικὴ» λέξη *o-da-a₂*. Τὸ ὑποκείμενο εἶναι *da-mo*, καὶ ἐδῶ πρέπει νὰ ἐννοηθεῖ τὸ *do-se* τῆς παραγράφου 1: (ὁ) δῆμος θὰ δώσει...». Οἱ προσφορὲς θὰ ἀποτελοῦνται ἀπὸ σίτο, οἶνο, κριάρια καὶ τυρί: εἶδη πὺ δὲν παρουσιάζουν καμιὰ δυσκολία. Ἀκολουθεῖ ὅμως μιὰ αἰνιγματικὴ ἐγγραφή. Ἡ φωνητικὴ ἀπόδοση τῆς λέξης *a-re-ro* συνοδεύεται ἀπὸ ἓνα «μονόγραμμα» πὺ σχηματίζεται ἀπὸ τὰ τρία σύμβολα *a+re+ra*. Ὁ γραφέας μᾶλλον ἤθελε νὰ γράψει τὸ † ὡς τελευταῖο σύμβολο τῆς λέξης, ἀλλὰ κατὰ λάθος ἔγραψε ‡: τὸ *a-re-ra* ἀντιστοιχεῖ πιθανῶς στὸ *ἄλειφαρ*, (ἀλοιφή), τὸ ὁποῖο ταιριάζει ἀπόλυτα μὲ τὰ συμφραζόμενα (πβ. § 75).

[290] *Παράγραφος 3* (στ. 9-11). Στὸ στίχο 9 ἀρχίζει νέα ἐγγραφή, ἂν καὶ αὐτὴ τὴ φορά δὲν διαχωρίζεται μὲ κενὴ σειρὰ, οὔτε εἰσάγεται μὲ τὴ λέξη *o-da-a₂*. Τὸ ὑποκείμενο εἶναι ὁ *ra-wa-ke-ta*: ὁ *λαῤῥαγέτας* (§ 250) (πρέπει νὰ δώσει τὰ ἐξῆς): 2 κριάρια, 6 μονάδες *me-re-u-ro*, καὶ 2 μονάδες οἴνου. Τὸ νόημα τῆς λέξης *me-re-u-ro* δὲν εἶναι γνωστὸ μὲ βεβαιότητα: ἴσως νὰ εἶναι

παραλλαγή τοῦ *μάλευρον*, πού κι αὐτός εἶναι ἐναλλακτικὸς τύπος τοῦ *ἄλευρον*, «ἀλεύρι».

[291] *Παράγραφος 4* (στ. 11-13). Ἡ τελευταία παράγραφος εἰσάγεται μὲ τὴ λέξη *o-da-a₂*. Ἐδῶ τὸ ὑποκείμενο εἶναι τὸ *wo-ro-ki-jo-ne-jo ka-ma*, ἡ σκοτεινὴ ἔκφραση πού συναντήσαμε ἤδη στὴν πινακίδα PY Fr 312.7 (§ 253). Ἡ προσφορά ἀποτελεῖται ἀπὸ σίτο, οἶνο, τυρὶ καὶ μέλι.

*
* *

[292] Ἐρχόμαστε τώρα στὸ σημαντικότερο μυκηναϊκὸ γραπτὸ μνημεῖο ἀπὸ ὅσα ἀναφέρονται σὲ λατρευτικὲς πρακτικὲς. Ἡ πινακίδα PY Tn 316 εἶναι γραμμὴν καὶ στὶς δύο πλευρὲς, τὴν μπροστινὴν (*recto*) καὶ τὴν πίσω (*verso*) (βλ. στὶς σσ. 254-255 τὰ κείμενα καὶ τὶς μεταγραφὲς τους).

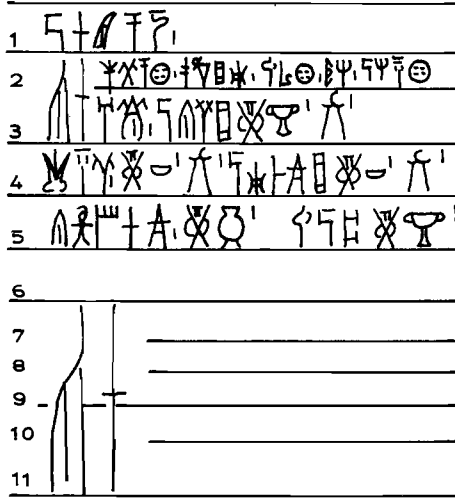
[293] *Recto: Ἐπικεφαλίδα* (στ. 1). Ἡ ἐπικεφαλίδα ἀποτελεῖται μόνον ἀπὸ τὴ λέξη *ro-ro-wi-to-jo*, γενικὴ ἐνικοῦ τοῦ ἀρσενικοῦ οὐσιαστικοῦ *ro-ro-wi-to*, πού ἐμφανίζεται στὴν ὀνομαστικὴ σὲ μερικὲς πινακίδες τῆς συλλογῆς Fr ἀπὸ τὴν Πύλο. Ἡ λέξη συνήθως θεωρεῖται ὄνομα κάποιου μήνα, ὅπως τὸ *de-u-ki-jo-jo* στὴν πινακίδα KN Fr 1.1 (§ 278). Ἔτσι θὰ εἴχαμε μιὰ γενικὴ τοῦ χρόνου, «κατὰ τὸν (μῆνα) *Porowitos*» ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει βεβαιότητα γι' αὐτὴ τὴν ἐρμηνεία, διότι *ro-ro-wi-to* πιθανῶς εἶναι ὄνομα προσώπου στὶς πινακίδες PY Fr 1221 καὶ Fr 1232.

[294] *Παράγραφος 1* (στ. 2-5). Τὸ ἀκριβὲς νόημα τῶν μεγάλων χαρακτῆρων στὰ ἀριστερὰ δὲν εἶναι σαφές. Ἄν σημαίνουν ὅτι οἱ τελετὲς πού περιγράφονται στὸ κείμενο ἔγιναν στὴν Πύλο, τότε ἡ Πύλος καὶ ἡ *Pakijana* πρέπει νὰ βρίσκονταν πολὺ κοντά, διότι ἡ τοπικὴ τῆς δεύτερης, *pa-ki-ja-si*, ἀπαντᾶται στὸ στίχο 2, καὶ πρέπει νὰ ἀναφέρεται στὸν τόπο λατρείας. Ἡ παράγραφος περιέχει τρεῖς προτάσεις, καθεμιὰ μὲ παρεμφατικὸ

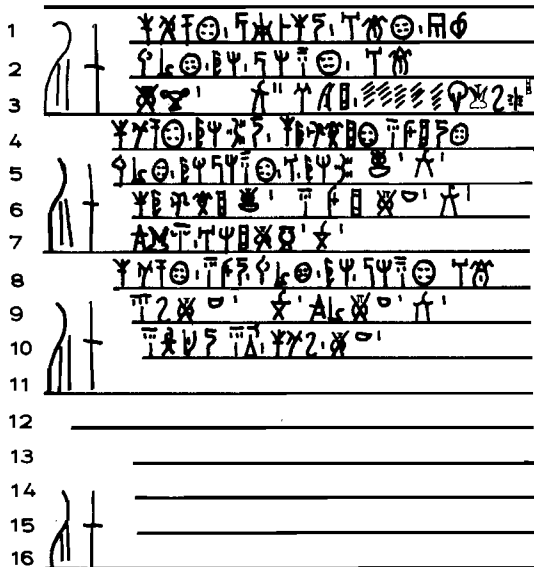
ρῆμα, οἱ δὲ προτάσεις συνδέονται μὲ τὸ συνδετικὸ -qe: ἡ πρότασις 1, i-je-to-qe· ἡ πρότασις 2, do-ra-qe re-re· ἡ πρότασις 3, ro-re-na-qe a-ke. Τὸ νόημα τῶν τριῶν ρημάτων i-je-to, re-re καὶ a-ke εἶναι πολὺ δύσκολο νὰ καθοριστεῖ μὲ βεβαιότητα. Ὄταν ἔγιναν οἱ πρῶτες ἀπόπειρες νὰ ἐξηγηθεῖ αὐτὸ τὸ κείμενο, τὸ i-je-to συνήθως ἐθεωρεῖτο γ' ἐνικὸ μέσης φωνῆς: ἔτοι, ἢ γ' πληθυντικὸ μέσης φωνῆς: ἔντοι (ἀπὸ τὸ ἴημι, «στέλλω»)· συνεπῶς τὸ re-re θὰ πρέπει νὰ ἰσοδυναμεῖ μὲ τὸ φέρει, καὶ τὸ a-ke μὲ τὸ ἄγει: «(κάποιος) στέλνει στὴν Pakijana καὶ ἄγει τὶς προσφορὰς (τὸ ro-re-na ἴσως νὰ εἶναι οὐδέτερο οὐσιαστικὸ στὸν πληθυντικὸ, σχετικὸ μὲ τὸ φέρω)». Σύμφωνα μὲ ἄλλη ἄποψη, ἡ γραφὴ i-je-to μπορεῖ νὰ ὑποκρύπτει κάποιον ρῆμα σχετικὸ μὲ τὸ ἱερός, ἔτσι πού νὰ σημαίνει «(κάποιος) ἐπιτελεῖ πράξη ἀφιέρωσης». Καὶ οἱ δύο ἐρμηνεῖες τοῦ i-je-to προσφέρουν ἓνα ἀρκετὰ πειστικὸ νόημα, ἀλλὰ τόσο αὐτὸ ὅσο καὶ τὰ ἄλλα δύο ρήματα δὲν ἔχουν κάποιον σαφὲς ὑποκείμενο· ἴσως θὰ πρέπει νὰ ἐξαχθεῖ κάποιον ὑποκείμενο ἀπὸ τὸ ro-ro-wi-to-jo ἢ ἀπὸ τὴ λέξη ru-ro. Ὁ Palmer ἔχει προτείνει μιὰ διαφοροτικὴ ὑπόθεσις (*Interpretation*, 264-267): θεωρεῖ τὸ i-je-to ὡς μέσο παθητικὸ ρῆμα πού περιέχει τὸ θέμα τοῦ ἱερός καὶ τὸ ἀποδίδει «τελεῖται ἀφιέρωση». Στὴ δευτέρη πρότασις, ὁ Palmer θεωρεῖ τὸ do-ra = δῶρα ὑποκείμενο. Ὁ πληθυντικὸς οὐδετέρου συντάσσεται, ὡς συνήθως, μὲ ρῆμα στὸν ἐνικό, καὶ ὁ Palmer εἶναι τῆς ἄποψης ὅτι τὸ re-re ἀντιπροσωπεύει ἓναν παθητικὸ ἀόριστο *φρή (ἀπὸ τὸ φέρω), ἔτσι πού ἡ πρότασις νὰ σημαίνει «προσκομίσθησαν δῶρα». Ὁ Palmer πιστεύει ὅτι τὸ a-ke εἶναι ἄλλο ἓνα γ' ἐνικὸ παθητικὸ ἀόριστου: *ἄγη, τὸ ὁποῖο περιέχει τὸ θέμα τῆς λέξης ἄγνος, «λατρευτικὰ καθαρὸς, ἀφιερωμένος». Σὲ μιὰ τέτοια περίπτωσις, τὸ νόημα τῆς πρότασις θὰ ἦταν «οἱ προσφορὰς ἐξαγνίσθησαν». Οἱ βασικὲς ἀντιρρήσεις στὴ θεωρία τοῦ Palmer εἶναι ὅτι καθιστᾶ ἀναγκαῖα τὴ σύνταξιν ὑποθετικῶν τύπων, καὶ ὅτι συνδυάζει τὸν ἐνεστώτα i-je-to μὲ τύπους ἀόριστου. Ἀλλὰ ἡ τελευταία αὐτὴ ἀντίρρηση θὰ μπορούσε ἴσως νὰ

PY Tn 316 = Documents, ἀρ. 172 = Interpretation, ἀρ. 162

Recto



Verso



1 po-ro-wi-to-jo

2 pu-ro { i-je-to-qe pa-ki-ja-si do-ra-qe pe-re po-re-na-qe
3 a-ke po-ti-ni-ja ΧΡΥΣΗ ΔΙΩΤΗ ΚΥΛΙΞ 1 ΓΥΝΑΙΚΑ 1

4 ma-na-sa ΧΡΥΣΗ ΦΙΑΛΗ 1 ΓΥΝΑΙΚΑ 1 po-si-da-e-ja ΧΡΥΣΗ ΦΙΑΛΗ 1 ΓΥΝΑΙΚΑ 1

5 ti-ri-se-ro-e ΧΡΥΣΟ ΚΥΠΕΛΛΟ 1 do-po-ta ΧΡΥΣΗ ΔΙΩΤΗ ΚΥΛΙΞ 1

6

7

8

9 pu-ro {

10

11

1 i-je-to-qe po-si-da-i-jo a-ke-qe wa-tu

2 pu-ro { do-ra-qe pe-re po-re-na-qe a-ke

3 ΧΡΥΣΗ ΔΙΩΤΗ ΚΥΛΙΞ 1 ΓΥΝΑΙΚΑ 2 qo-wi-ja[]ko-ma-we-te^{ja}

4 i-je-to-qe pe-re-*82-jo i-pe-me-da-ja-qe di-u-ja-jo-qe

5 pu-ro { do-ra-qe pe-re-po-re-na-qe a<ke> pe-re-*82 ΧΡΥΣΗ ΦΙΑΛΗ 1 ΓΥΝΑΙΚΑ 1

6 i-pe-me-de-ja ΧΡΥΣΗ ΦΙΑΛΗ 1 di-u-ja ΧΡΥΣΗ ΦΙΑΛΗ 1 ΓΥΝΑΙΚΑ 1

7 e-ma-a, a-re-ja ΧΡΥΣΟ ΚΥΠΕΛΛΟ 1 ΑΝΔΡΑΣ 1

8 i-je-to-qe di-u-jo do-ra-qe pe-re po-re-na-qe a-ke

9 pu-ro { di-we ΧΡΥΣΗ ΦΙΑΛΗ 1 ΑΝΔΡΑΣ 1 e-ra ΧΡΥΣΗ ΦΙΑΛΗ 1 ΓΥΝΑΙΚΑ 1

10 di-ri-mi-jo di-wo i-je-we ΧΡΥΣΗ ΦΙΑΛΗ 1

11

12

13

14 pu-ro {

15

16

ἀντιμετωπισθεῖ μὲ ἀναφορὰ στὸν στερεότυπο χαρακτήρα τῆς τελετουργικῆς γλώσσας. Οἱ στίχοι 3-5 περιέχουν πέντε λέξεις στὴ δοτικὴ, καθεμιὰ ἀπὸ τὶς ὁποῖες συνοδεύεται ἀπὸ ἓνα ἰδεόγραμμα πὺ ἀπεικονίζει ἓνα χρυσὸ σκεῦος, καὶ τρεῖς ἀπὸ αὐτὲς ἐπίσης συνοδεύονται ἀπὸ τὸ ἰδεόγραμμα ΓΥΝΑΙΚΑ. Οἱ λέξεις στὴ δοτικὴ φαίνονται νὰ εἶναι ὀνόματα θεοτήτων, ἐνῶ τὰ ἰδεογράμματα ἀντιπροσωπεύουν προσφορὲς πὺ γίνονται σὲ κάθε θεότητα ἀντίστοιχα. ro-ti-ni-ja = Ποτνιάι, «στὴν Πότνια» — πρόκειται ἄραγε γιὰ ὄνομα θεᾶς, ἢ γιὰ τίτλο κάποιας θεᾶς; Ἡ παρουσία τοῦ ἰδεογράμματος ΓΥΝΑΙΚΑ ἴσως νὰ ὑποδηλώνει ὅτι, ὡς μέρος τῆς τελετῆς, κάποια γυναίκα θυσιάστηκε ἢ ἀφοσιώθηκε στὴν ὑπηρεσία της. Οἱ ὑπόλοιπες λέξεις εἶναι ἐπίσης ὀνόματα θεοτήτων: τὸ νόημά τους εἶναι ἄγνωστο, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ ὅτι ἡ λέξη ro-si-da-e-ja εἶναι θηλυκὸ ὄνομα πὺ σχηματίζεται ἀπὸ τὸ ro-si-da-o: ἡ θεὰ αὐτὴ δὲν μαρτυρεῖται στὴν κατοπινὴ ἑλληνικὴ λατρεία.

[295] Verso: *Παράγραφος 1* (στ. 1-3). Ἡ παράγραφος αὐτὴ ἀποτελεῖται ἀπὸ τέσσερις προτάσεις, οἱ ὁποῖες ἀκολουθοῦνται ἀπὸ ἰδεογράμματα. Ὅπως στὴν μπροστινὴ ὄψη τῆς πινακίδας, οἱ προτάσεις συνδέονται μὲ τὸ συνδετικὸ -qe: i-je-to-qe ro-si-da-i-jo a-ke-qe wa-tu do-ra-qe re-re ro-re-na-qe a-ke. ro-si-da-i-jo = Ποσειδαῖον, «τὸ ἱερὸ τοῦ Ποσειδώνα». Ἡ θεωρία τοῦ Palmer εἶναι ἐξαιρετικὰ ἐλκυστικὴ στὴ δευτέρη πρόταση: *ἄγη τε φάστου, «καὶ ἡ πόλη ἐξαγνίσθηκε». Σὲ ἀντίθεση μὲ τὶς ἀντίστοιχες ἐγγραφὲς στὴν μπροστινὴ ὄψη, οἱ προτάσεις αὐτὲς δὲν περιέχουν τὴ δοτικὴ πτώση τῆς θεότητας στὴν ὁποία ἀφιερώνονται τὸ χρυσὸ σκεῦος καὶ ἡ γυναίκα τοῦ στίχου 3. Ἡ λειτουργία καὶ τὸ νόημα τῶν λέξεων qo-wi-ja... ko-ma-we-te-ja εἶναι ἀβέβαια. Ἴσως νὰ εἶναι ἐπίθετα πὺ προσδιορίζουν τὸ σκεῦος (τὸ ko-ma-we-te-ja ἐπανεμφανίζεται στὴν πινακίδα TH Of 35.1).

[296] *Παράγραφος 2* (στ. 4-7). Τρεῖς προτάσεις, μαζὶ μὲ ἓναν κατάλογο θεοτήτων καὶ προσφορῶν σὲ αὐτὲς, συναποτελοῦν

αὐτὴ τὴν ἐγγραφή. Οἱ προτάσεις ἔχουν τὴν ἀκόλουθη δομὴ:

(α) i-je-to-qe pe-re-*82-jo i-re-me-de-ja<jo>-qe di-u-ja-jo-qe

(β) do-ra-qe pe-re

(γ) ro-re-na-qe a<-ke>.

Ὁ γραφέας ἔχει παραλείψει μία συλλαβὴ στὴν πρόταση (α), καὶ ἄλλη μία στὴν πρόταση (γ). Στὴν πρόταση (α) οἱ λέξεις pe-re-*82-jo, i-re-me-de-ja<jo> καὶ di-u-ja-jo πιθανῶς εἶναι ὀνομαστικές: «καθαγιάζεται (;) τὸ ἱερὸ τῆς Pere*82 καὶ τὸ ἱερὸ τῆς Ἴφιμέδειας καὶ τὸ ἱερὸ τῆς Diwia». Οἱ προτάσεις (β) καὶ (γ) προσθέτουν τὶς συνήθεις πληροφορίες γιὰ τὶς προσφορὰς καὶ τὰ ro-re-na. Οἱ τρεῖς θεότητες τῶν ὁποίων ἔχουν ἀναφερθεῖ τὰ ἱερά, τώρα κατονομάζονται μὲ τὴν ἴδια σειρά: βρίσκονται στὴ δοτική, ἀφοῦ εἶναι ἀποδέκτες τῶν προσφορῶν ποὺ ἀπεικονίζονται στὰ ἰдеоγράμματα: «στὴν Pere*82 ἓνα χρυσὸ σκεῦος καὶ μία γυναίκα: στὴν Ἴφιμέδεια ἓνα χρυσὸ σκεῦος: στὴν Diwia ἓνα χρυσὸ σκεῦος καὶ μία γυναίκα». Τὸ Pere*82 εἶναι τὸ ὄνομα κάποιας ἄγνωστης θεᾶς. Ἡ Ἴφιμέδεια δὲν ἐμφανίζεται στὴν κατοπινὴ λατρεία, ἀλλὰ μνημονεύεται στὴν Ὀδύσεια ὡς παλλακίδα τοῦ Ποσειδῶνα (λ 305) καὶ ἔτσι ἡ σύνδεσή της μὲ τὸν Ποσειδῶνα φαίνεται νὰ ἀνάγεται στὴ μυκηναϊκὴ ἐποχὴ. Τὸ ὄνομα τῆς θεᾶς Diwia σχηματίζεται ἀπὸ τὸ θέμα τοῦ Ζεὺς Διφ-: ὁ σχηματισμὸς αὐτὸς εἶναι ἀνάλογος μὲ ἐκεῖνον τοῦ ro-si-da-e-ja ἀπὸ τὸ ro-se-da-o (στ. 4 τῆς μπροστινῆς ὄψης).¹ Τώρα προστίθεται στὸν κατάλογο ἡ δοτικὴ ἐνὸς ὀνόματος θεοῦ, e-ma-a₂ a-re-ja: στὴ θεότητα αὐτὴ προσφέρονται ἓνα χρυσὸ σκεῦος καὶ ἓνας ἄνδρας. Εἶναι σχεδὸν βέβαιον πὼς ἡ πρώτη λέξις ἀντιπροσωπεύει τὸ Ἑρμάαι, δοτικὴ τοῦ θεϊκοῦ ὀνόματος Ἑρμῆς (ὁμηρικὸ Ἑρμείας, δωρικὸ Ἑρμᾶς): τὸ a-re-ja πρέπει ἐπομένως νὰ λειτουρ-

1. Τὸ Διφία ξαναεμφανίζεται στὴν παμφυλιακὴ διάλεκτο τῆς μεταγενέστερης ἑλληνικῆς: C. Brixhe, *Le Dialecte grec de Pamphylie*, Παρίσι 1976, 139.

γεῖ ὡς ἐπίθετο στὸ ὄνομα τοῦ θεοῦ, ἀλλὰ τὸ νόημά του εἶναι ἀβέβαιο (θὰ μπορούσε νὰ εἶναι ἕνας τύπος τοῦ «Ἄρης»).

[297] *Παράγραφος 3* (στ. 8-10). Καὶ ἐδῶ ἔχουμε τρεῖς προτάσεις ποὺ ἀκολουθοῦνται ἀπὸ τὰ ὀνόματα θεοτήτων καὶ προσφορῶν σὲ αὐτές: (α) i-je-to di-u-jo = «τὸ ἱερὸ τοῦ Δία καθαγιαζέται (;)»· οἱ προτάσεις (β) καὶ (γ) ἀκολουθοῦν τῇ δομῇ τῆς παραγράφου 2. Στὸ στίχο 9 ἡ παράθεση τοῦ di-we = Διφεί, «στὸν Δία», καὶ τοῦ e-ra = Ἡράϊ, «στὴν Ἥρα», ἀποτελεῖ ἰσχυρὸ ἐπιχείρημα ὅτι ἤδη ἀπὸ τότε ἡ Ἥρα ἐθεωρεῖτο σύζυγος τοῦ Δία. Ἡ λέξις di-ti-mi-jo στὸ στίχο 10 ἀντιπροσωπεύει τὸ ὄνομα κάποιου θεοῦ, ἄγνωστου ἀπὸ ἄλλοῦ. Χαρακτηρίζεται ὡς «γιὸς τοῦ Δία»: di-wo i-je-we = Διφὸς (υ)ιεφεί, ὅπου ἡ τελευταία λέξις εἶναι δοτικὴ τοῦ i-jo = (υ)ιός, «γιός».

ΠΙΝΑΚΙΔΕΣ ΤΡΟΧΩΝ ΚΑΙ ΑΡΜΑΤΩΝ

Ἡ σειρά S τῆς Κνωσοῦ

Γενικά:

P. Chantraine, *Minos* 4 (1956) 50-65.D. J. N. Lee, *BICS* 5 (1958) 61-64.— *PP* 15 (1960) 401-414.M. Lejeune, *Mémoires* I, 25-44· III 285-330.R. Wild, *Kadmos* 1 (1962) 126-129.M. Doria, *ZA* 25 (1975) 369-380.C. J. Ruijgh, *Chars et roues dans les tablettes mycéniennes: la méthode de la mycénologie*, Amsterdam 1976.— *CM*, 207-220.

a-ra-ru-ja a-ni-ja-pi:

D. M. Jones, *Glotta* 37 (1958) 117-118.

o-pa:

C. Consani, *SSL* 17 (1977) 31-66.J. L. Melena, *RM*, 258-286.*
* *

Πινακίδες τροχῶν

[298] Οἱ πινακίδες ΤΡΟΧΩΝ καὶ ΑΡΜΑΤΩΝ προέρχονται ἀπὸ τὸ ἀποκαλούμενο Ὀπλοστάσιο (Arsenal) στὰ βορειοδυτικὰ τοῦ ἀνακτόρου τῆς Κνωσοῦ. Εἴκοσι τέσσερις σύντομες πινακίδες συναποτελοῦν τὴ συλλογὴ So. Καταγράφουν ζεύγη τροχῶν, καθὼς καὶ μεμονωμένους τροχοὺς ποὺ ὑπῆρχαν (ἢ ἔπρεπε νὰ ὑ-

πάρχουν) κατά τὸ χρόνο τῆς ἀπογραφῆς. Τὸ ἰδεόγραμμα ΤΡΟΧΟΣ εἶναι προσεκτικὰ σχεδιασμένο, καὶ εἶναι ἐμφανές ὅτι ἀπεικονίζει τροχοὺς διαφόρων τύπων, ὅπως φαίνεται στὰ παραδείγματα πὺ ἀκολουθοῦν:

KN So 4439 = *Documents*, ἀρ. 280 = *Interpretation*, ἀρ. 219

3 1

a-mo-ta e-ri-ka te-mi-dwe-ta ΤΡΟΧΟΣ ΖΕ ΜΟ ΤΡΟΧΟΣ

KN So 4430 = *Documents*, ἀρ. 282 = *Interpretation*, ἀρ. 223

ko-ki-da o-pa ne-wa

e-ri-ka o-da-twe-ta a-ro₂-a ΤΡΟΧΟΣ ΖΕ 22 ΜΟ ΤΡΟΧΟΣ 1

KN So 4440 = *Documents*, ἀρ. 281 = *Interpretation*, ἀρ. 220

de-do-me-na

a-mo-ta pte-re-wa o-da-twe-ta ΤΡΟΧΟΣ ΖΕ 6

KN So 4442 = *Documents*, ἀρ. 283 = *Interpretation*, ἀρ. 222

o-pe-ro

]ja a-mo-te pe-ru-si-nwa ta-ra-si-ja ΤΡΟΧΟΣ ΖΕ 1

[299] Ἡ πρώτη πινακίδα, ἡ So 4439, μπορεῖ νὰ ἀναλυθεῖ ὡς ἐξῆς:

a-mo-ta e-ri-ka te-mi-dwe-ta ΤΡΟΧΟΣ ze 3 mo 1
 ἄρματα ἐλίκαῶς τε...δφεντα ΤΡΟΧΟΣ ζεύγεα 3 μό(ν)φον 1
 τροχοί ἰτιᾶς ; ; 3 ζεύγη τροχῶν, 1 μονὸς τροχὸς

Τὸ a-mo-ta εἶναι ἡ ὀνομαστικὴ πληθυντικῶ ἑνὸς οὐδετέρου οὐσιαστικοῦ a-mo = ἄρμος, ποὺ ἀπαντᾶται στὸν ἐνικὸ στὴν πινακίδα KN Sg 1811. Ἴσοδυναμεῖ μὲ τὸ ἄρμα τῆς μεταγενέστερης ἐλληνικῆς: γιὰ τὴν ἐναλλαγὴν ἄρμος / ἄρμα, πβ. σπέρμος / σπέρμα (§ 167). Στὸν Ὅμηρο τὸ οὐσιαστικὸ ἄρματα σημαίνει «συναρμολόγηση τροχῶν, ἄρμα». Ὅπως θὰ δοῦμε στὴν § 304, ἡ μυκηναϊκὴ χρησιμοποιεῖ διαφορετικὴ λέξι γιὰ τὸ «ἄρμα», ἡ ὁποία ὅμως ἔχει ἀνάλογο τύπο στὴ μεταγενέστερη ἐλληνικὴ. Ἡ λέξι ποὺ ἔρχεται μετὰ τὰ a-mo-ta εἶναι μιὰ γενικὴ τῆς ὕλης ποὺ σχηματίζεται ἀπὸ ἓνα οὐσιαστικὸ τὸ ὁποῖο ἀναφέρεται ἀπὸ τὸν Θεόφραστο καὶ σημαίνει ἓνα εἶδος ἰτιᾶς. Τὸ te-mi-dwe-ta εἶναι οὐδέτερο ἐπίθετο στὸν πληθυντικὸ, ποὺ λήγει σὲ -δφεντα καὶ προσδιορίζει τὰ ἄρματα: κανένα εὐλογοφανὲς νόημα δὲν ἔχει προταθεῖ ἀκόμη γι' αὐτό. Τὸ ze πιθανῶς εἶναι συντομογραφία τοῦ ze-u-ko = ζευγος (ἡ δοτικὴ πληθυντικῶ ze-u-ke-si = ζεύγεσι ἀπαντᾶται στὴν PY Ub 1318.4). Ἐπειδὴ τὸ συλλαβικὸ σύμβολο mo πάντοτε ἀπαντᾶται μαζὶ μὲ τὸν ἀριθμὸ «ἓνα», εἶναι πιθανῶς συντομογραφία τοῦ μό(ν)φον, «μονό».

[300] Ἡ πινακίδα So 4430 περιέχει δύο εἰσαγωγικὲς λέξεις, ko-ki-da o-ra, κατὰ παράθεση πρὸς τὸ ὑπόλοιπο κείμενο. Τὸ ko-ki-da θὰ μπορούσε νὰ εἶναι ὄνομα προσώπου στὴν ὀνομαστικὴ ἢ γενικὴ, ἐνῶ τὸ νόημα τοῦ o-ra εἶναι ἐντελῶς ἄγνωστο. Τὸ a-mo-ta πρέπει νὰ ἐννοηθεῖ μὲ τίς λέξεις ποὺ ἀκολουθοῦν, ὡς ἐξῆς:

ne-wa	(a-mo-ta)	e-ri-ka	o-da-twe-ta	a-ro ₂ -a
νέφα	(ἄρματα)	ἐλίκαῶς	ο...τφεντα	ἀρίσθα
νέοι	(τροχοί)	ἰτιᾶς	; ;	καλύτεροι

Τὸ ne-wa = νέφα εἶναι οὐδέτερο πληθυντικοῦ τοῦ νέφος (> ἄττικὸ νέος)· τὸ o-da-twe-ta εἶναι ἐπίθετο παρόμοιου σχηματισμοῦ μὲ τὸ te-mi-dwe-ta τῆς πινακίδας So 4439, καὶ τὸ νόημά του εἶναι ἐπίσης ἄγνωστο· τὸ a-ro₂-a εἶναι πληθυντικὸς οὐδετέρου ἐνὸς συγκριτικοῦ ἐπιθέτου, «καλύτερα, ἀνώτερης ποιότητος» (§ 118).

[301] Ἡ πινακίδα So 4440 ἀρχίζει μὲ τὴν παρατήρηση de-do-me-na, λέξη πού εἶναι πληθυντικὸς οὐδετέρου μετοχῆς παρκασιμένου, δεδομένα· ἐπομένως, τὸ ἔργο πού ἀνατέθηκε ἔχει ἐκτελεσθεῖ. Αὐτὰ τὰ a-mo-ta εἶναι pte-re-wa = πτελέφᾶς, «ἀπὸ φτελιά».

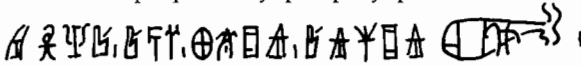
[302] Ἡ πινακίδα So 4442 ἀναφέρει τὴν ἀπουσία τροχῶν τοὺς ὁποίους περιέμενε νὰ βρεῖ ὁ ἀπογραφέας: τὸ κείμενο ἀρχίζει μὲ τὴ λέξη o-pe-ro = ὄφελος, «ὀφειλή». Ἄν ὁ στίχος 2 ἔχει ἀποκατασταθεῖ σωστά, ἀρχίζει μὲ ἓνα τοπωνύμιο se-to-i-ja. Ὁ δυϊκὸς a-mo-te = ἄρμοτε ἐναρμονίζεται μὲ τὸ «ἓνα ζεῦγος» τροχῶν πού ὑποδηλώνεται μὲ τὸ ἰδεόγραμμα +ze. Τὸ re-ru-si-nwa ta-ra-si-ja εἶναι προσδιοριστικὸ τῶν τροχῶν: γιὰ τὸ ta-ra-si-ja, βλ. § 219· re-ru-si-nwa = περυσινφᾶ, «περσινά». Φαίνεται ὅτι κατὰ τὸ προηγούμενο ἔτος τῆς γραφῆς τοῦ κειμένου εἶχαν διανεμηθεῖ ὑλικά γιὰ νὰ κατασκευασθοῦν ὀρισμένα ζεῦγη τροχῶν, ἀλλὰ ἓνα ζεῦγος δὲν κατασκευάσθηκε.

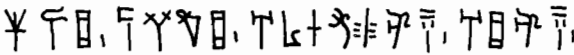
Πινακίδες ἀρμάτων

[303] Οἱ δεκαοκτὼ πινακίδες τῆς συλλογῆς Sd εἶναι ὅλες γραμμένες ἀπὸ τὸ ἴδιο χέρι καὶ περιγράφουν ἄρματα διαφόρων τύπων: ὅπως καὶ στὶς πινακίδες ΤΡΟΧΩΝ, ὁ γραφέας δὲν ἔχει σχεδιάσει ἓνα στερεότυπο ἰδεόγραμμα, ἀλλὰ ἔχει ἀποδώσει τὶς λεπτομέρειες τῆς κατασκευῆς. Τὰ κείμενα τῆς συλλογῆς Sf, τὰ ὁποῖα διακρίνονται γιὰ τὴν παρουσία τοῦ *242 (τοῦ ἰδεογράμματος ΣΚΕΛΕΤΟΣ ΑΡΜΑΤΟΣ, [δίφρος]), ἐμφανίζουν κάποια ὁμοιότητα μὲ τὶς πινακίδες Sd. Τὰ ἀκόλουθα παραδείγματα παρρουσιάζουν ἐπανάληψη στερεότυπων φράσεων:

KN Sd 4409 + ἀποσπάσματα = Documents, ἀρ. 267

APMA ΧΩΡΙΣ
wi-ri-ne-o o-po-qo ka-ke-ja-pi o-pi-i-ja-pi ΤΡΟΧΟΥΣ 1

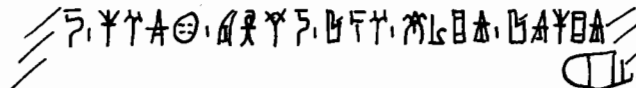
1 

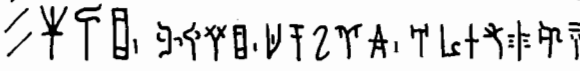
2 

i-qi-ja po-ni-ki-ja a-ra-ro-mo-te-me-na a-ja-me-na

KN Sd 4404 + ἀπόσπασμα = Documents, ἀρ. 269

]jo i-qo-e-qe wi-ri-ni-jo o-po-qo ke-ra-ja-pi o-pi-i-ja-pi

1 

2 

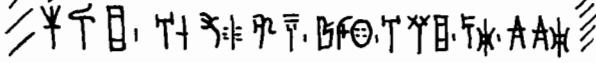
i-qi-ja ku-do-ni-ja mi-to-we-sa-e a-ra-ro-mo-te-me-na

APMA ΧΩΡΙΣ [ΤΡΟΧΟΥΣ]

KN Sd 4422 = Documents, ἀρ. 271

o-pa o-u-qe pe-qa-to u-po APMA ΧΩΡΙΣ [ΤΡΟΧΟΥΣ]

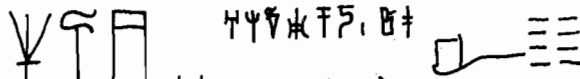
1 

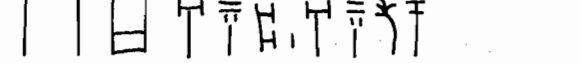
2 

i-qi-ja a-ro-mo-te-me-na o-u-qe a-ni-ja po-si e-e-si

KN Sf 4420 = Documents, ἀρ. 273 = Interpretation, ἀρ. 218

a-re-ki-si-to-jo o-pa

1 

2 

i-qi-ja a-na-ta a-na-mo-to APMA 80

[304] Στὴν πινακίδα Sd 4409, ὅπως καὶ στίς ἄλλες πινακίδες τῆς συλλογῆς Sd, ὁ δεύτερος στίχος πρέπει νὰ διαβαστεῖ πρὶν ἀπὸ τὸν πρῶτο. Τὸ ἀντικείμενο προσδιορίζεται ἀπὸ τὴν πρώτη λέξη τοῦ δευτέρου στίχου, i-qi-ja: ἡ λέξη αὕτῃ ἀντιστοιχεῖ τυπικὰ μὲ τὸ *ἰππίᾱ*, θηλυκὸ οὐσιαστικὸ ποῦ σχηματίζεται ἀπὸ τὸ ἐπίθετο *ἰππιος*. Τὸ οὐσιαστικὸ αὐτὸ χρησιμοποιεῖται μὲ τὴν περιληπτικὴ ἔννοια τοῦ «ἄρματος» (παρόμοιο γλωσσολογικὸ φαινόμενο ἔχουμε στὴν ὁμηρικὴ χρῆση τοῦ δυϊκοῦ *ἰππω* ἢ τοῦ πληθυντικοῦ *ἰπποι* μὲ τὴν ἔννοια τοῦ «ἄρμα»). Τὸ ro-ni-ki-ja εἶναι ἓνα θηλυκὸ ἐπίθετο ποῦ προσδιορίζει τὸ i-qi-ja· ἀντιστοιχεῖ στὸ *φοινικιά*, «πορφυρή», ἀλλὰ δὲν γνωρίζουμε ἂν ἡ χρῆση αὐτῆς τῆς λέξης σημαίνει ὅτι ὁλόκληρο τὸ ἄρμα ἦταν βαμμένο μὲ αὐτὸ τὸ χρῶμα ἢ μόνον ὀρισμένα μέρη του. Τὰ a-ra-ro-mo-te-me-na καὶ a-ja-me-na εἶναι παθητικὲς μετοχὲς θηλυκοῦ (-μένᾱ), ποῦ προσδιορίζουν περαιτέρω τὸ ἄρμα: τὸ πρῶτο εἶναι σχεδὸν βέβαιο ὅτι περιέχει τὸ θέμα τοῦ *ἀραρίσκω*, «ένωνω, συναρμολογῶ», ἀλλὰ οἱ λεπτομέρειες σχηματισμοῦ (ιδίως τοῦ στοιχείου -mo-te-) εἶναι σκοτεινές. Ὁμοίως, τὸ γενικὸ νόημα τοῦ a-ja-me-na («διακοσμημένη») ὑποδηλώνεται ἀπὸ τὸν τρόπο ποῦ χρησιμοποιεῖται ἢ λέξη σὲ αὕτῃ τῇ συλλογῇ, ὅπως καὶ στίς πινακίδες τῆς συλλογῆς Ta τῆς Πύλου, ἀλλὰ δὲν μαρτυρεῖται καμιὰ ἀντίστοιχη ἑλληνικὴ λέξη. Στὸν πρῶτο στίχο, οἱ λέξεις wi-ri-ne-o o-ro-fo βρίσκονται μᾶλλον στὴν ὀνομαστικὴ· θὰ μπορούσε νὰ εἶναι πληθυντικὸς ἢ δυϊκός. Καὶ οἱ δύο λέξεις εἶναι ἐπιδεικτικὲς ἀναλύσεως μὲ ἀναφορὰ στὴ μεταγενέστερη ἑλληνικὴ: o-ro-fo = *ὄρωποι* (ἢ δυϊκὸς *ὄρώπω*), «ἀντικείμενα στοὺς ὀφθαλμούς» (*ὄπ* + *ὄπ*-), δηλαδή «παρωπίδες»· wi-ri-ne-o = *φρίνειοι* (ἢ δυϊκὸς *φρίνειῶ*), «δερμάτινοι». Οἱ τελευταῖες δύο λέξεις εἶναι ἐπίσης σαφῶς ἑλληνικοὶ σχηματισμοί, καθεμία μὲ τὸ ὀργανικὸ ἐπίθημα -ri = -φι: o-ri-i-ja-ri = *ὄπι*- + *ἰᾶφι*, «μὲ ἀντικείμενα στὸ χαλινό» (ἐὰν τὸ θέμα τοῦ *ἰᾶφι* εἶναι ταυτόσημο μὲ κείνο τοῦ *ἰμάς*, «ἰμάντας»): πιθανῶς τὰ μεταλλικὰ μέρη ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ ὅποια περνοῦν οἱ χαλινοί. Τὸ ka-ke-ja-ri εἶναι ἐπί-

θετο πού προσδιορίζει το ο-ri-i-ja-ri: *χαλκείαφι*, «ἀπὸ χαλκό». Μιὰ δοκιμαστικὴ μετάφραση ὀλόκληρου τοῦ κειμένου θὰ μποροῦσε νὰ εἶναι: «ἄρμα, πορφυρό, συναρμολογημένο, διακοσμημένο· δερμάτινες παρωπίδες μὲ χάλκινους συνδέσμους».

[305] Ἡ πινακίδα Sd 4404 ἔχει πολὺ παρόμοια δομὴ. Ἐνδιαφέρον παρουσιάζει τὸ γεγονός ὅτι ὁ γραφέας χρησιμοποίησε τὸ ἐπίθετο *ku-do-ni-ja* γι' αὐτὸ τὸ ἄρμα, ἀλλὰ ἡ ἀσάφεια τῆς λέξης δὲν ἐπιτρέπει τὴν ἐξαγωγή ὁποιουδήποτε βάσιμου ιστορικοῦ συμπεράσματος: πιθανῶς σημαίνει «ἀπὸ τὴν Κυδωνία». Τὸ *mi-to-we-sa-e* περιέχει γραφικὸ λάθος, ἀφοῦ τὸ -e περιττεύει. Ἰσως προστέθηκε ἀπὸ τὸν γραφέα ἐπειδὴ πρὸς στιγμὴν νόμισε ὅτι εἶχε νὰ κάνει μὲ δυϊκὸ τῆς τρίτης κλίσης. Τὸ *mi-to-we-sa*, ὅπως καὶ τὸ *ro-ni-ki-ja*, εἶναι ἐπίθετο χρώματος, καὶ εἶναι ἀδύνατο νὰ γνωρίζουμε σὲ τί διέφεραν τὰ δύο χρώματα μεταξύ τους, γιατί στὸν Ὅμηρο χρησιμοποιοῦνται ἐναλλακτικά: *mi-to-we-sa* = *μιτόφεσσα*, «κόκκινη». Στὸν ἐπάνω στίχο, τὰ *do-we-jo i-qa-e-qa* πιθανῶς εἶναι ὀνομαστικὲς δυϊκοῦ. Τὸ *do-we-jo* = *δορφεῖω*, «ξύλινα», ἀποκαθίσταται ἀπὸ τὴν Sd 4413. Τὸ *i-qa-e-qa* εἶναι σύνθετη λέξη ἢ ὁποῖα (ἂν κρίνουμε ἀπὸ τὸ πρῶτο συνθετικὸ της) πρέπει νὰ δηλώνει κάποιον μέρος τοῦ ἐξοπλισμοῦ. Τὸ νόημα «σέλες», πού προτείνεται καὶ στὸ *Documents* καὶ στὸ *Interpretation*, δὲν εἶναι τίποτα περισσότερο ἀπὸ ἀπλὴ ὑπόθεση.

[306] Στὴν πινακίδα Sd 4422 τὸ *i-qi-ja* πιθανῶς προσδιορίζεται ὡς ο-ρα, ἀλλὰ αὐτὸ δὲν εἶναι βέβαιο, γιατί τὸ ἀριστερὸ μέρος τῆς πινακίδας εἶναι ἀκρωτηριασμένο. Μετὰ ἀπὸ τὴ συνήθη σημείωση *a-ro-mo-te-me-na*, ἀκολουθεῖ νέα πρόταση:

o-u-qa	a-ni-ja	po-si	e-e-si	o-u-qa	pe-qa-to	u-po
οὔτε	άνια	ποσί	ἔενσι	οὔτε	;	ὑπό
οὔτε	ἡνία	ὑπάρχουν	πάνω (του)	οὔτε	;;	κάτω

Καὶ τὸ *ποσί* καὶ τὸ *ὑπό* ἔχουν τὴν ἀρχικὴ τους ἐπιρρηματικὴ ἔννοια. Καμιά πλήρως ἱκανοποιητικὴ ἐξήγηση δὲν ἔχει προταθεῖ ἀκόμη γιὰ τὸ *pe-qa-to*. Ἡ γνώμη ὅμως τοῦ Wild ὅτι τὸ *pe-*

ἀποδίδει ένα θέμα πεδ- μοιάζει νὰ ταιριάζει μὲ τὸ κάτω μέρος τοῦ ἄρματος πὸ ἀπαιτεῖ τὸ ὑπό.

[307] Ἡ πινακίδα Sf 4420 περιγράφει ὀγδόντα σκελετοὺς ἄρμάτων ὡς ο-ρα κάποιου ἀνδρα ὀνόματι a-re-ki-si-to-jo πὸ ἀναφέρεται σὲ γενικὴ πτώση. Τὸ γεγονός ὅτι στὴ συλλογὴ Sf ἓνα ἄρμα χαρακτηρίζεται εἴτε ὡς a-ja-me-na εἴτε ὡς a-na-(i-)ta, ἀλλὰ ποτὲ καὶ μὲ τὰ δύο μαζί, ἔχει ὀδηγήσει στὴν ἄποψη ὅτι a-na-(i-)ta σημαίνει «ἀδιακόσμητο». Ἀλλὰ ὁ συνολικὸς ἀριθμὸς τῶν πινακίδων Sf δύσκολα ἐπαρκεῖ γιὰ νὰ ἐπιβεβαιώσῃ τὴν ὀρθότητα αὐτῆς τῆς ὑπόθεσης. Ἰδιαιτέρη δυσκολία προξενεῖ τὸ γεγονός ὅτι ὁ γραφέας ἔχει χρησιμοποιήσει αὐτὸ τὸ ἀρνητικὸ ἐπίθετο (ἂν εἶναι ὄντως τέτοιο) σὰν λέξη τρικατάληκτη (ἔξ οὗ καὶ ἡ κατάληξη -a), ἐνῶ ἡ λέξη πὸ ἀκολουθεῖ ἀμέσως μετὰ ἔχει δύο μόνο καταλήξεις. Καὶ τοῦτο διότι τὸ a-na-mo-to μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ, μὲ σχετικὴ βεβαιότητα, ὡς γραφὴ τοῦ ἀν-άρ-μοστοι (μὲ τὸ θέμα τοῦ ἀρμόζω), «ἀσύνδετοι».

ΠΙΝΑΚΙΔΕΣ ΚΑΡΥΚΕΥΜΑΤΩΝ

Ἡ συλλογή Ge τῶν Μυκηνῶν

Ἐκδόσεις καὶ σχόλια:

E. L. Bennett κ.ἄ., *The Mycenaean Tablets II*, Philadelphia 1958, 64, 65, 79, 80, 108.

J. Chadwick κ.ἄ., *The Mycenaean Tablets III*, Philadelphia 1963, 71.

J.-P. Olivier, *Kadmos* 8 (1969) 51-52.

A. Sacconi, *Corpus delle iscrizioni in lineare B di Micene*, Ρώμη 1974, 48-49.

Ἡ συλλογή Ge:

J. T. Killen, *RM*, 216-233.

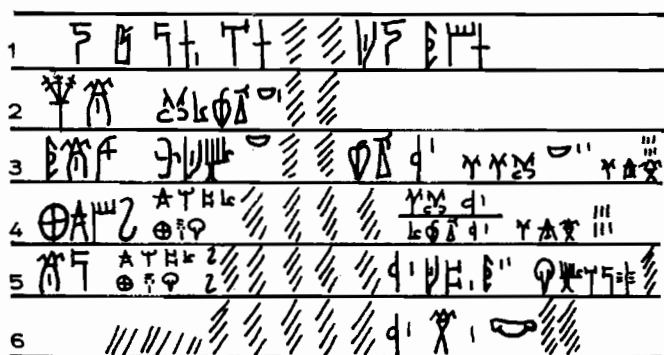
sa-pi-de:

L. Deroy, *AC* 29 (1960) 315-318.

*
* *

[308] Οἱ πινακίδες τῆς συλλογῆς Ge βρέθηκαν στὴν «Οἰκία τῶν Σφιγγῶν» στὶς Μυκῆνες, νότια τοῦ ταφικοῦ κύκλου B: φαίνεται νὰ καταγράφουν δοσοληψίες ἀνάμεσα σὲ ἰδιῶτες. Τὸ κείμενο ποὺ ἐπιλέξαμε ὡς ἀντιπροσωπευτικὸ τῆς συλλογῆς Ge ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο σπασμένα κομμάτια, ποὺ δὲν ἐνώνονται στὸ μέσο:

MY Ge 602 = *Documents*, ἀρ. 105 = *Interpretation*, ἀρ. 166



Στίχος 1. Ὅπως συνήθως, τὸ «εἰσαγωγικὸν» μόριο jo- ἔχει παρασύρει τὸ κύριο ῥῆμα μαζί του, στὴν ἀρχὴ τῆς ἐπιγραφῆς. Τὸ -o-ro-go πιθανῶς ἀντιπροσωπεύει τὸ ὄφλον, γ' πληθυντικὸ ἀορίστου τοῦ ὄφειλα. Ἡ λέξη ποὺ ἀρχίζει ἀπὸ a-ro- εἶναι πιθανῶς τὸ ἀντικείμενο αὐτοῦ τοῦ ῥήματος, καὶ ἡ λέξη ποὺ λήγει σὲ -mi-jo (ὀνομαστικὴ πληθυντικοῦ σὲ -μιοι;) τὸ ὑποκείμενό του. Τὸ re-se-go μοιάζει μὲ δοτικὴ ἀνδρικοῦ ὀνόματος. Ἔτσι ἔχουμε: «οἱμιοι ὄφειλαν ἓνα (τῶ) Ψῆλλω(;)». Ἀκολουθῶς δίνονται τὰ ὀνόματα δύομίων μὲ μεγάλα γράμματα στὰ ἀριστερὰ τῶν στίχων 2 καὶ 3.

Στίχος 2. Ἐνας ἄνδρας ὀνόματι ru₂-ke (ὄφειλε) μιὰ ποσότητα ἀπὸ ma-ra-tu-wo: πβ. μεταγενέστερο ἑλληνικὸ μάραθ(ρ)ον, «μάραθο».

Στίχος 3. Ἐνας ἄνδρας ὀνόματι re-ke-u (ὄφειλε) ποσότητες ἀ-

1	jo-o-po-ro a-ro[]mi-jo pe-se-ro						
2	pu ₂ -ke ma-ra-tu-wo Z1[
3	pe-ke-u ku-mi-no Z[]tu-wo V1 sa-sa-ma Z2 sa-pi-de ⁶						
4	<table border="0" style="width: 100%;"> <tr> <td style="text-align: center;">e-ru-ta-ra [</td> <td style="text-align: center;">]-sa-ma V1</td> </tr> <tr> <td>ka-e-se-we ka-na-ko [</td> <td>]-ra-tu-wo V1 sa-pi-de 6</td> </tr> </table>	e-ru-ta-ra []-sa-ma V1	ka-e-se-we ka-na-ko []-ra-tu-wo V1 sa-pi-de 6		
e-ru-ta-ra []-sa-ma V1						
ka-e-se-we ka-na-ko []-ra-tu-wo V1 sa-pi-de 6						
5	<table border="0" style="width: 100%;"> <tr> <td style="text-align: center;">e-ru-ta-ra</td> <td style="text-align: center;">M [</td> <td style="text-align: center;">] V1 mi-ta PE 2 ko-no-a-po-te[</td> </tr> <tr> <td>ke-po ka-na-ko</td> <td></td> <td></td> </tr> </table>	e-ru-ta-ra	M [] V1 mi-ta PE 2 ko-no-a-po-te[ke-po ka-na-ko		
e-ru-ta-ra	M [] V1 mi-ta PE 2 ko-no-a-po-te[
ke-po ka-na-ko							
6]V1 DE 1 PHXO ΑΓΓΕΙΟ[

πὸ ku-mi-no (κύμῖνον, «κύμινο»), [ma-ra]-tu-wo, sa-sa-ma (σαῶσα-μα, «σησάμι»), καὶ ἔξι sa-pi-de (ἕσως σαρκίδες, «κούτιά»).

Στίχος 4. Ἡ δομὴ αὐτοῦ τοῦ στίχου διαφέρει ἀπὸ τῆ δομῆ τῶν στίχων 2 καὶ 3. Ἀρχίζει μὲ δοτική, σὰν νὰ ἀναφέρει τὸ ὄνομα ἑνὸς νέου «πιστωτῆ» (ὄνομα τὸ ὁποῖο θὰ ἐμφανιζόταν στὴν ὀνομαστικὴ ὡς ka-e-se-u). Σὲ αὐτὸν τὸν ἄνδρα «οφείλονται» ποσότητες ἀπὸ e-ru-ta-ra ka-na-ko (ἐρυθρᾶ κνᾶκος, κόκκινη ζαφορά), [sa]-sa-ma καὶ ma-ra-tu-wo, καὶ ἔξι sa-pi-de.

Στίχος 5. Δὲν γνωρίζουμε ἂν τὸ ὄνομα ke-po εἶναι ὀνομαστικὴ (ὅπως στοὺς στίχους 2 καὶ 3) ἢ δοτικὴ (ὅπως στὸ στίχο 4). Τὰ εἶδη πὸ ἀφορᾶ αὐτῆ ἢ συναλλαγὴ εἶναι κόκκινη ζαφορά, δύο pe («ματσάκια»;) mi-ta (μίνθα, «μέντα») καὶ ἄλλα, πὸ εἶναι ἀσαφῆ. Τὸ σκεῦος πὸ ἀπεικονίζει τὸ ἰδεόγραμμα *I55 μᾶλλον περιεῖχε τὰ καρυκεύματα.

ΑΠΟΓΡΑΦΕΣ ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΑΓΑΘΩΝ

Πινακίδες Μ και Ν
ἀπὸ τὴν Πύλο καὶ τὴν Κνωσὸ

PY Ma:

- M. Lejeune, *Mémoires I*, 65-91, 147-150.
W. F. Wyatt, *AJA* 66 (1962) 21-41.
C. W. Shelmerdine, *AJA* 77 (1973) 261-275.
P. de Fidio, *SMEA* 23 (1982) 84-106.
J. T. Killen, *SMEA* 25 (1984) 173-188.

KN Mc:

- L. Baumbach, *AC(CT)* 14 (1971) 1-16.
J. L. Melena, *Minos* 13 (1972) 29-54.
C. G. Thomas, *AC(CT)* 22 (1979) 145-148.
P. de Fidio, *SMEA* 23 (1982) 116-121.

PY Ma καὶ KN Mc:

- J.-P. Olivier, *BCH* 98 (1974) 23-35.

PY N:

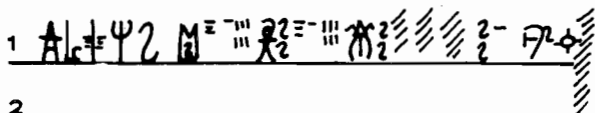
- M. Lejeune, *Mémoires I*, 127-155.
W. A. McDonald, *Minos* 6 (1960) 149-155.
J. T. Killen, *BICS* 26 (1979) 134.
E. D. Foster, *Minos* 17 (1981) 67-121.

*
* *

Οί πινακίδες τῆς συλλογῆς Ma τῆς Πύλου

[309] Οί πινακίδες τῆς συλλογῆς Ma εἶναι δεκαοκτώ. Καθεμία ἀναφέρει τὴν ἀπογραφή ἑξι ἀγαθῶν σὲ κάποια πόλη τοῦ κράτους τῆς Πύλου. Τὰ ἀγαθὰ πάντοτε ἀναφέρονται μὲ τὴν ἴδια σειρά: *146, RI, KE, *152, O, ME. Τὰ πρῶτα πέντε ἀπὸ αὐτὰ τὰ σύμβολα συνοδεύονται ἀπὸ σχετικὰ μικροὺς ἀριθμούς, ἐνῶ τὸ τελευταῖο συνήθως ἀπὸ μεγάλους. Κανένα ὅμως ἀπὸ τὰ σύμβολα αὐτὰ δὲν μπορεῖ νὰ προσδιορισθεῖ μὲ βεβαιότητα. Ὅπως εἶδαμε στὴν § 215, δεκατέσσερα ἀπὸ τὰ κείμενα τῆς συλλογῆς Ma ἀναφέρονται σὲ τόπους ποὺ κατονομάζονται στὸν κατάλογο τῆς πινακίδας PY Jn 829. Οἱ βασικοὶ τύποι ἀντιπροσωπεύονται ἀπὸ τὰ παραδείγματα ποὺ ἀκολουθοῦν:

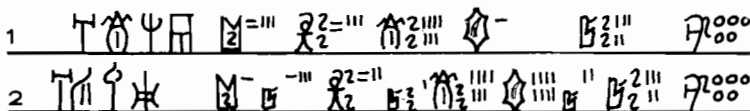
[310] PY Ma 333 + 526



e-ra-te-re-we *146 46 RI M 46 KE M[] M 10 ME 1000 [

Τὸ κείμενο αὐτὸ περιέχει ἓνα τοπωνύμιο στὴ δοτική, καὶ ποσό- τητες τῶν συγκεκριμένων ἀγαθῶν. Ἄν ληφθεῖ ὑπόψη ἡ δομὴ τῶν ἄλλων πινακίδων τῆς συλλογῆς Ma, τὰ ἀγαθὰ αὐτὰ πιθανῶς ἀντιπροσωπεύουν τὴν «ἀπογραφή» ἐκείνων ποὺ ὀφείλει ἡ συγκεκριμένη περιοχὴ.

[311] PY Ma 222 = Documents, ἀρ. 173



3

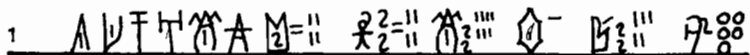

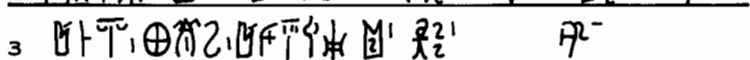
a-ke-re-wa *146 23 RI M 23 KE M 7 *152 10 o M 5 ME 500

a-pu-do-si *146 10 o 13 RI M 22 o M 1 KE M 7 *152 8 o 2 o M 5 ME 500

Ἡ πινακίδα αὐτὴ παρουσιάζει ἕναν πιὸ σύνθετο τύπο. Ἡ «ἀπογραφὴ» στὴν περιοχὴ a-ke-re-wa δηλώνεται στὸ στίχο 1. Ὁ στίχος 2 ἀρχίζει μὲ τὴ λέξη a-pu-do-si = ἀπύδοσις, «παραδόση»: αὐτὸ δείχνει ὅτι ἡ πρώτη ποσότητα πού σχετίζεται μὲ κάθε ἀγαθὸ ἔχει παραδοθεῖ πραγματικά, ἐνῶ ἡ δεύτερη ποσότητα σημειώνεται μὲ 0, δηλαδή ἀκόμη ὀφείλεται ἢ «ἐλλείπει». Σὲ κάθε ἀγαθό, ἡ ποσότητα πού παραδόθηκε, προστιθέμενη στὴν ποσότητα πού λείπει, ἰσοδυναμεῖ μὲ τὴν «ἀπογραφὴ» πού ἀναφέρεται στὸ στίχο 1:

ἀγαθὸ	μονάδες πού παραδόθηκαν	ἐλλείπουσες μονάδες	ἀπογραφὴ
*I46	10	13	23
RI	22	1	23
KE	7	0	7
*I52	8	2	10
O	5	0	5
ME	500	0	500

[3I2] PY Ma 123 = Documents, ἀρ. 176

1 
 2 
 3 

ti-mi-to-a-ke-e *I46 24 RI M 24 KE M 7 *I52 10 o M 5 ME 500

a-pu-do-si *I46 21 o 2 RI M KE M *I52 o M ME

o-da-a₂ ka-ke-we o-u-di-do-si *I46 1 RI M 1 ME 10

Στὴν πινακίδα Ma 123, καὶ σὲ ὀκτώ ἄλλες πινακίδες τῆς συλλογῆς, ἔχει προσθεθεῖ μιὰ τρίτη σειρά. Ὁ στίχος αὐτὸς ἀρχίζει μὲ τὸ «εἰσαγωγικὸ» μόριο o-da₂-a καὶ δηλώνει ὅτι ὀρισμένη κατηγορία τεχνιτῶν (συνήθως, ὅπως ἐδῶ, οἱ ka-ke-we = χαλκῆ-

φες, «χαλκουργοί») «δὲν δίνουν»: o-u-di-do-si = οὐ δίδουσι. Σὲ κάθε ἀγαθὸ πού ὑποδηλώνεται μὲ τὰ σύμβολα *I46, RI καὶ ME, οἱ ποσότητες τῆς ὁποῖες «δὲν δίνουν» οἱ χαλκουργοὶ πρέπει νὰ προστεθοῦν στὶς μονάδες πού «ἐλλείπουν», ἔτσι πού νὰ καταλήξουμε στὴ συνολικὴ «ἀπογραφή». Στὸ στίχο 2, ὁ γραφέας δὲν δηλώνει ποιὲς ποσότητες O καὶ ME παραδόθηκαν πραγματικά, καὶ ἀπὸ τὸ γεγονὸς αὐτὸ πρέπει νὰ ὑποθέσουμε ὅτι δὲν ὑπῆρχε ἔλλειμμα.

ἀγαθὸ	μονάδες πού δὲν δόθηκαν	μονάδες πού παραδόθηκαν	ἔλλειμμα	ἀπογραφή
*I46	1	21	2	24
RI	1	23	0	24
KE	0	7	0	7
*I52	0	10	0	10
O	0	5	0	5
ME	10	490	0	500

[3I3] PY Ma 393 = Documents, ἀρ. 175 = Interpretation, ἀρ. 195

1
 2
 3

za-ma-e-wi-ja *I46 28 RI M 28 KE M 8 *I52 12 o M 5 ME 600
 a-ru-do-si *I46 20 a-ne-ta-de *I46 1 RI M 21 KE M 5 o M 1 *I52 8 o M 6 ME 450
 o-da-a, ma-ra-ne-ni-jo o-u-di-do-si *I46 7 RI M 7 KE M 2 *I52 3 o M 2 ME 150

Στὸ κείμενο αὐτό, ἡ λέξη a-ne-ta-de τίθεται σὲ ἀντίθεση πρὸς τὸ a-ru-do-si. Τὸ a-ne-ta-de συνήθως θεωρεῖται ὅτι περιέχει τὸ ἄνετα μὲ ἐπίθημα τὸ ἀντιθετικὸ μόριο δέ, ἐνῶ τὸ ἄνετος εἶναι ρηματικὸ ἐπίθετο πού σχηματίζεται ἀπὸ τὸ ἀνίημι (ἀφήνω ἐ-

λεύθερο, ἐλευθερώνω). Σὲ αὐτὰ τὰ συμφραζόμενα, τὸ a-ne-ta πρέπει νὰ σημαίνει πῶς τὰ εἶδη ποὺ ἀκολουθοῦν εἶναι «ἀπαλλαγμένα»: δηλαδή τελικὰ δὲν θὰ συνεισφερθοῦν, παρὰ τὸ συνυπολογισμό. Τὸ νόημα τοῦ ma-ra-ne-ni-jo στὸ στίχο 3 εἶναι ἄγνωστο: εἶναι ἡ ὀνομαστικὴ πληθυντικῆς λέξης ποὺ ἴσως δηλώνει ἔθνικὸ ἢ ἐπαγγελματικὸ ὄρο. Ἀκολουθεῖ ἡ ἀνάλυση τῆς Ma 393:

ἀγαθὸ	μονάδες ποὺ δὲν δόθηκαν	μονάδες ποὺ παραδόθηκαν	μονάδες ἀπαλλαγμένες	ἔλλειμμα	ἀπογραφή
*I46	7	20	1	0	28
RI	7	0	21	0	28
KE	2	0	5	1	8
*I52	3	0	0	8	12
O	2	0	0	6	5
ME	150	0	0	450	600

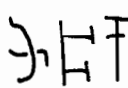
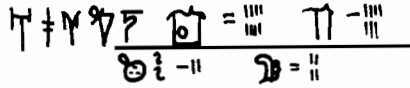
Παρατηροῦμε ὅτι τὸ κατάστιχο δὲν ἰσοσκελίζεται στὰ ἀγαθὰ *I52 καὶ O: οἱ μονάδες τοῦ *I52 εἶναι λιγότερες κατὰ μία ἀπὸ τὶς μονάδες τῆς ἀπογραφῆς, ἐνῶ οἱ μονάδες τοῦ O εἶναι τρεῖς περισσότερες.

Οἱ πινακίδες τῆς συλλογῆς Me τῆς Κνωσοῦ

[314] Οἱ περισσότερες ἀπὸ τὶς εἴκοσι τρεῖς σωζόμενες πινακίδες τῆς συλλογῆς Me τῆς Κνωσοῦ εἶναι πολὺ ἀποσπασματικές. Μοιάζουν μὲ τὰ κείμενα τῆς συλλογῆς Ma τῆς Πύλου στὸ ὅτι καταγράφουν ποσότητες ὀρισμένων ἀγαθῶν: ἐδῶ τὰ εἶδη ἀντιπροσωπεύονται ἀπὸ τὰ τέσσερα ἰдеоγράμματα *I50, AIGA, KEPAS καὶ *I42. Τὸ νόημα τοῦ πρώτου καὶ τοῦ τέταρτου ἰдеоγράμματος εἶναι ἄγνωστο. Χαρακτηριστικὸ δείγμα τοῦ ἐπαναλαμβανόμενου τύπου τῶν ἐπιγραφῶν ἀποτελεῖ ἡ ἀκόλουθη πινακίδα:

KN Mc 4455 + αποσπάσματα

a-pa-sa-ki-jo *150 28 ΑΙΓΑ 17

	
ku-ta-to	*142 M 12 ΚΕΡΑΣ 24

Είναι γνωστό από άλλα κείμενα της Κνωσοῦ ὅτι ἡ λέξη ku-ta-to, γραμμένη μὲ μεγάλα γράμματα στὸ ἀριστερὸ μέρος αὐτῆς τῆς πινακίδας, εἶναι τοπωνύμιο (§ 181). Ἡ ἀναλογία μὲ τὴ συλλογὴ Ma τῆς Πύλου ὑποδηλώνει ὅτι ἐδῶ ἔχουμε τὴν ἀπογραφή ὀρισμένων ἀγαθῶν στὴν περιοχὴ ku-ta-to: σὲ ἀντίθεση ὅμως μὲ τὶς πινακίδες τῆς Πύλου, τὸ κείμενο αὐτὸ ἀναφέρει καὶ ἓνα ὄνομα, τὸν a-pa-sa-ki-jo. Μπορεῖ νὰ εἶναι τὸ ὄνομα ἑνὸς ἀνδρα ὑπεύθυνου γιὰ τὴν παράδοση τῶν συγκεκριμένων εἰδῶν στὴν τοποθεσία ku-ta-to, ἢ, ἐνδεχομένως, τὸ ὄνομα τοῦ ἐπιστάτη ἢ τοῦ ἀπογραφέα.

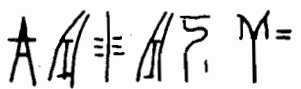
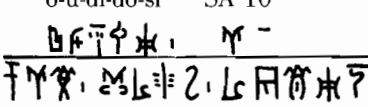
Οἱ πινακίδες τῆς σειρᾶς N τῆς Πύλου

[315] Οἱ πινακίδες τῆς σειρᾶς N σχετίζονται μὲ τὴν ἀπογραφή ἑνὸς ἀγαθοῦ ποῦ ἀντιπροσωπεύεται ἀπὸ τὸ σύμβολο SA, τὸ ὁποῖο ἔχει ἀναγνωρισθεῖ ὡς «λίνον», «λινάρι», μὲ βάση τὴ μαρτυρία τῆς Nn 228.I (παρακάτω).¹ Ἡ συλλογὴ Na ἀποτελεῖται ἀπὸ ἓναν μεγάλο ἀριθμὸ σύντομων κειμένων, ποῦ καθένα περιέχει ἀπογραφή ποσοτήτων SA σὲ κατονομαζόμενη τοποθεσία: ὀρισμένα κείμενα περιέχουν καὶ πληροφορίες σχετικὰ μὲ τὴν παράδοση ἢ μὴ παράδοση ἀπὸ πρόσωπα ὀρισμένης κατηγορίας. Ἡ πινακίδα Nn 228 εἶναι μιὰ ἀθροιστικὴ πινακίδα, ἢ ὁποία συγκεντρώνει πληροφορίες ποῦ περιέχονται σὲ ἄλλες πινακίδες τῆς συλλογῆς Na. Οἱ δύο πινακίδες Ng παρουσιάζουν τὸ γενικὸ

1. Πβ. A. L. H. Robkin, *AJA* 83 (1979) 469-474.

ἄθροισμα τῶν ποσοτήτων SA πὺ παραδόθηκαν ἢ δὲν παραδόθηκαν στὰ δύο μεγάλα τμήματα τοῦ βασιλείου τῆς Πύλου. Στὴ συνέχεια ἐξετάζονται ἀντιπροσωπευτικὰ κείμενα αὐτῆς τῆς σειρᾶς:


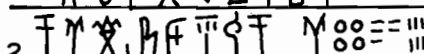
PY Na 245 = *Documents*, ἀρ. 195 = *Interpretation*, ἀρ. 200

	o-u-di-do-si SA 10	
		
e-wi-te-wi-jo SA 20	to-sa-de ma-ra-te-we ra-wa-ke-si-jo	

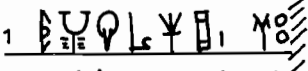

PY Nn 228 = *Documents*, ἀρ. 184 = *Interpretation*, ἀρ. 211

1		o-o-pe-ro-si ri-no o-pe-ro
2		u-ka-jo SA 20 ro-o-wa SA 35
3		pu ₂ -ra ₂ -a-ke-re-u SA 10 ke-i-ja-ka-ra-na
4		SA 5 di-wi-ja-ta SA 60
5		a-pi-no-e-wi-jo SA 28
6		po-ra-pi SA 10 e-na-po-ro SA 33
7		te-tu-ru-we SA 38

PY Ng 319 = *Documents*, ἀρ. 198 = *Interpretation*, ἀρ. 209

	de-we-ro-ai-ko-ra-i-ja SA 1239	
1		
2		
	to-sa-de o-u-di-do-to SA 457	

PY Ng 332 = *Documents*, ἀρ. 199 = *Interpretation*, ἀρ. 210

pe-ra₃-ko-ra-i-ja SA 200[
 1 
 2 
 to-sa-de o-u-di-do-to SA[

[316] Ἡ Na 245 κάνει μιὰ ἀπογραφή εἴκοσι μονάδων SA στὴν τοποθεσία e-wi-te-wi-jo. Ἀκολουθεῖ ἡ ἐγγραφή:

to-sa-de	ma-ra-te-we	ra-wa-ke-si-jo	o-u-di-do-si	SA	10
τοσάδε	Μαλαθῆφες;	λαῖφᾶγέσιοι	οὐ δίδονσι	SA	10

Ἡ πινακίδα αὐτὴ καταγράφει τὴ μὴ παράδοση δέκα μονάδων SA ἀπὸ τοὺς *Μαλαθῆφες* (;) ποὺ ἀνήκουν στὸν λαῖφᾶγέτᾱ. Τὸ ma-ra-te-we εἶναι ὀνομαστικὴ πληθυντικῶς κάποιας λέξης δηλωτικῆς ἐπαγγέλματος, τὸ νόημα τῆς ὁποίας εἶναι ἄγνωστο. Σὲ ἄλλες πινακίδες τῆς Πύλου, τὸ ma-ra-te-u εἶναι ἀνδρικό ὄνομα (§ 231). ὑποθέτουμε ὅτι αὐτὴ ἡ δηλωτικὴ ἐπαγγέλματος λέξη μπορεῖ νὰ λειτουργεῖ καὶ ὡς ὄνομα προσώπου, ὅπως συμβαίνει μὲ τὸ ἀγγλικὸ Smith (σιδεράς) κτλ. Οἱ τεχνίτες περιγράφονται ὡς ἀνήκοντες στὸν λαῖφᾶγέτᾱ: ὅπως μερικοὶ ἀπὸ τοὺς χαλκουργοὺς ποὺ ἀναφέρονται στὶς πινακίδες Mc, κι αὐτοὶ «δὲν δίνουν» ὀρισμένες μονάδες τῆς ἀπογραφῆς, ἀλλὰ τὸ κείμενο δὲν ἀναφέρει ἂν ἔγινε παραίτηση ἀπὸ τὴν ἀξίωση τῆς εἰσφορᾶς ἢ ἂν αὐτὴ ἐκκρεμεῖ ἀκόμη.

[317] Ἡ πινακίδα Nn 228 ἀρχίζει μὲ μιὰ «ἐπικεφαλίδα» ποὺ εἰσάγεται μὲ τὸ ο-, ποὺ θυμίζει τὸ jo- στὴν ἀρχὴ τῆς MY Ge 602 (§ 308):

o-o-pe-ro-si	ri-no	o-pe-ro
ο-ὀφείλονσι	λίνον	ὀφελος
ὀφείλουν	λινάρι;	(ὡς) ἔλλειμμα

Οἱ λέξεις πὸ ἀκολουθοῦν εἶναι τοπωνύμια, καθένα μὲ τὸ ἔλλειμμα τοῦ ἐκφρασμένο σὲ μονάδες SA.

[318] Οἱ πινακίδες Ng 319 καὶ Ng 332 παρουσιάζουν τὴν ἀπογραφή SA στὶς τοποθεσίες de-we-ro-ai-ko-ra-i-ja καὶ re-ra₃-ko-ra-i-ja ἀντίστοιχα. Ὅποιο κι ἂν εἶναι τὸ νόημα τοῦ δεύτερου συνθετικοῦ αὐτῶν τῶν σύνθετων λέξεων, εἶναι σχεδὸν βέβαιο ὅτι τὰ πρῶτα συνθετικά εἶναι συμπληρωματικά μεταξύ τους: ἔτσι, τὸ de-we-ro- ἀντιπροσωπεύει τὸ μεταγενέστερο ἑλληνικὸ δεῦρο² καὶ τὸ re-ra₃- τὸ πέρᾱ-. Συνεπῶς δηλώνουν τμήματα τοῦ βασιλείου, ὅπου τὸ de-we-ro- βρίσκεται κοντύτερα στὸ ἀνάκτορο τῆς Πύλου, καὶ τὸ re-ra₃- πιὸ μακριά. Μὲ τὸν ἴδιο ἀκριβῶς τρόπο, οἱ Ῥωμαῖοι μιλοῦσαν γιὰ Γαλατία Cisalpine (Ἐντεῦθεν τῶν Ἄλπεων) καὶ Transalpine (Πέραν τῶν Ἄλπεων) ἀντίστοιχα: πιθανῶς καὶ τὸ -ai-ko-ra-i-ja νὰ εἶναι ὀνομασία γεωγραφικοῦ χαρακτηριστικοῦ. Ὁ πρῶτος στίχος καὶ τῶν δύο πινακίδων ἀναφέρει τὴ συνολικὴ ἀπογραφή· στὴ συνέχεια, ὁ στίχος 2 δηλώνει:

to-sa-de	o-u-di-do-to
τοσάδε	οὐ δίδοται
τόσα	δὲν δίδονται

2. Πβ. C. J. Ruijgh, *AM* II, 441-450.

ΕΝΕΠΙΓΡΑΦΟΙ ΑΜΦΟΡΕΙΣ, ΣΦΡΑΓΙΣΜΑΤΑ
ΚΑΙ ΔΕΛΤΑΡΙΑ

Ἐνεπίγραφοι ἀμφορεῖς ἀπὸ τῆς Θήβας:

G. Björck, *Eranos* 52 (1954) 120-124.

H. W. Catling / A. Millett, *Archaeometry* 8 (1965) 3-85.

J. Raison, *Les Vases à inscriptions peintes de l'âge mycénien*, Ρώμη 1968, 61-117.

A. Heubeck, *Athenaeum* 57 (1969) 144-153.

L. R. Palmer, *Kadmos* 11 (1972) 27-46.

C. Sourvinou-Inwood, *Minos* 13 (1972) 130-136.

J. καὶ J. McArthur, *Minos* 15 (1974) 68-80.

A. Sacconi, *Corpus delle iscrizioni vascolari in lineare B*, Ρώμη 1974, 121-173.

A. L. Wilson, *Archaeometry* 18 (1976) 51-58.

Ἐνεπίγραφα σφραγίσματα:

J. Chadwick, *BICS* 5 (1958) 1-5.

— *Eranos* 57 (1959) 1-5.

J.-P. Olivier, *Minos* 9 (1968) 173-183.

V. L. Aravantinos, *PCA*, 41-48.

*
* *

Ἐνεπίγραφοι ἀμφορεῖς

[319] Οἱ περισσότεροι ἐνεπίγραφοι ἀμφορεῖς ἔχουν βρεθεῖ στὴ Θήβα παρὰ σὲ ὁποιαδήποτε ἄλλη μυκηναϊκὴ θέση. Οἱ καλύτερα διατηρημένες ἐπιγραφές μποροῦν νὰ τεθοῦν στὴ σειρά:

TH Z 839 = *Interpretation*, ἀρ. 171

⊕ ♂ ♀ ♂ ♂ ♂ ♀ ♂ ♂ ♂ ♂

ka-u-no o-du-ru-wi-jo wa-na-ka-te-ro

TH Z 852

⊕ ♂ ♀ ♂ ♂ ♂ ♂ ♂ ♂

a-re-me-ne wa-to re-u-ko-jo

TH Z 853

♂ ♂ ♂ ♂ ♂ ♂ ♂ ♂ ♂

e-u-da-mo wa-to ri-*82-ta-o

TH Z 854

♂ ♂ ♂ ♂ ♂ ♂ ♂

pi-pi wa-to su-ro-no

Όλα τὰ ἀνωτέρω κείμενα περιέχουν τὰ αὐτὰ τρία στοιχεῖα, μὲ τὴν ἴδια σειρά, καὶ συγκεκριμένα:

(α) ἓνα ἀνδρικό ὄνομα στὴν ὀνομαστική·

(β) ἓνα τοπωνύμιο, ἐπίσης στὴν ὀνομαστική·

(γ) εἴτε ἓνα ἀνδρικό ὄνομα στὴ γενική εἴτε τὴ λέξη wa-na-ka-te-ro.

Δὲν φαίνεται δυνατὴ ἡ ἐξαγωγή κάποιου συμπεράσματος σχετικὰ μὲ τὴ λειτουργία τῶν προσωπικῶν ὀνομάτων. Βάσιμα ὀ-

μως θὰ μπορούσαμε νὰ εικάσουμε ὅτι τὸ στοιχεῖο (α) εἶναι τὸ ὄνομα τοῦ ἀξιωματοῦχου ποὺ ἦταν ὑπεύθυνος γιὰ τὴν ἀποστολὴ (ἴσως καὶ τὴν ἐπεξεργασία) τοῦ λαδιοῦ ποὺ περιεῖχαν ἀρχικὰ οἱ ἀμφορεῖς. Ἡ παρουσία τῆς λέξης wa-na-ka-te-ro ὡς τρίτου στοιχείου στὴν Z 839 ὑποδηλώνει κατὰ πάσα πιθανότητα ὅτι, ὅπως ἀκριβῶς ὁ ἄνδρας ka-u-no «ἐργαζόταν γιὰ» τὸν wanaχ, ἔτσι καὶ ὁ a-re-me-ne «ἐργαζόταν γιὰ» τὸν re-u-ko, ὁ e-u-da-mo γιὰ τὸν gi-*82-ta καὶ ὁ ri-pi γιὰ τὸν su-ro. Τὸ στοιχεῖο ὅμως ποὺ προξενεῖ τὸ μεγαλύτερο ἐνδιαφέρον εἶναι τὸ (β). Ἔχει εἶτε τὸν τύπο wa-to εἶτε τὸν τύπο o-du-gu-wi-jo. Καὶ οἱ δύο λέξεις χρησιμοποιοῦνται ὡς τοπωνύμια στὶς πινακίδες τῆς Κνωσοῦ: στὴν KN C 902, οἱ ko-re-te στὸ o-du-gu-wi-jo καὶ οἱ ko-re-te στὸ wa-to ἀναφέρονται σὲ διαδοχικούς στίχους, ὅπου παράλληλα γίνεταί ἀναφορὰ καὶ σὲ βοοειδή. Εἶναι ἔτσι πιθανὸ ὅτι οἱ ἀμφορεῖς καὶ τὸ περιεχόμενό τους ἐξήχθησαν στὴν ἡπειρωτικὴ χώρα ἀπὸ τὴν Κρήτη καὶ ὅτι wa-to καὶ o-du-gu-wi-jo εἶναι ὀνόματα τοποθεσιῶν στὶς ὁποῖες κατασκευάσθησαν οἱ ἀμφορεῖς καὶ γεμίσθησαν μὲ λάδι.

Ἐνεπίγραφα σφραγίσματα

[320] Κομμάτια πηλοῦ μὲ ἐκτυπώματα σφραγίδων καὶ μὲ χαρακτῆρες Γραμμικῆς Β ἔχουν βρεθεῖ στὴν Κνωσό, τὴν Πύλο καὶ τὶς Μυκῆνες. Ἡ στενὴ ὁμοιότητα ἀνάμεσα σὲ αὐτὲς τὶς ἐπιγραφές καὶ τὶς ἐπιγραφές στὶς πινακίδες τῆς Γραμμικῆς Β δείχνει ὅτι οἱ σφραγίδες ἀποτελοῦσαν μέρος τῆς γραφειοκρατίας τῶν ἀνακτορικῶν γραφείων. Θὰ πρέπει νὰ ὑποθέσουμε ὅτι ἢ μία ἢ δύο λέξεις ποὺ ὑπῆρχαν σὲ κάποιο σφράγισμα ἔπαιζαν ρόλο δείκτη ἢ εὐρετηρίου γιὰ μιὰ κατηγορία πινακίδων, ἐνῶ τὸ σφράγισμα γινόταν μὲ τὴ σφραγίδα κάποιου σημαντικοῦ ἀξιωματοῦχου ἢ ἐπιστάτη, ὁ ὁποῖος εἶχε προηγουμένως ἐλέγξει τὸ περιεχόμενο τοῦ συγκεκριμένου ἀρχείου.

KN Ws 1704 = *Documents*, αρ. 264

↘	AKONTIO
𐀀 𐀁	o-ra
𐀁 𐀂 𐀃	pa-ta-ja

Αυτό καθώς και άλλα σφραγίσματα προέρχονται από το «Όπλοστάσιο» της Κνωσοῦ, στο οποίο βρέθηκαν και οι πινακίδες που καταγράφουν διάφορους αριθμούς όπλων και αρμάτων. Το ακριβές νόημα τῆς λέξης o-ra (που συναντήσαμε ἤδη στις § 303-307) εἶναι ἄγνωστο. Ἡ ἐπιγραφή παρουσιάζει ὡστόσο ἐνδιαφέρον διότι θεμελιώνει μιὰ σχέση ἀνάμεσα στὴ λέξη pa-ta-ja καὶ τὸ ἰδεόγραμμα πὺ ἀπεικονίζει ἕνα βέλος. Εἶναι προφανές ὅτι pa-ta-ja καὶ pa-ta-jo εἶναι ἐναλλακτικοὶ τύποι κάποιας λέξης πὺ ἀργότερα ἐμφανίζεται ὡς παλτόν, «ἐλαφρὺ ἀκόντιο» (πβ. § 214). Τὸ σφράγισμα ἐνεργεῖ ὡς ἔλεγχος σὲ μιὰ σειρά πινακίδων πὺ καταγράφει ἀριθμοὺς ἀπὸ αὐτὰ τὰ ὄπλα.

[321] MY Wt 504

⊕ 𐀁 𐀃
qe-ti-ja

Ἡ μοναδικὴ λέξη σὲ αὐτὸ τὸ σφράγισμα ἀρκεῖ γιὰ νὰ συνδεθοῦμε μὲ τὴν MY Ue 611, πινακίδα πὺ περιέχει ἕναν κατάλογο λέξεων καὶ ἀριθμῶν. Δὲν σημειώνονται ἰδεογράμματα, ἀλλὰ ἡ παρουσία δύο λέξεων (a-ro-re-we = ἀμφορῆφε καὶ ti-ti-ro-di-ko = τριποδίσκοι) ὑποδηλώνει ὅτι οἱ λέξεις τοῦ καταλόγου εἶναι ὀνόματα σκευῶν. Κι ἀκόμη, στὸ στίχο 4 τῆς πινακίδας ἀπαντᾶται ἡ λέξη qe-to. Ἀπὸ τὴν παρουσία τῆς στίς πινακίδες Ta τῆς Πύλου, εἶναι ἐπίσης γνωστὴ ὡς ὄνομα σκευῶν (§ 242)· ἡ λέξη qe-ti-ja στὸ στίχο 3 τῆς πινακίδας εἶναι προφανῶς διαφορετικὸς τύπος τῆς ἴδιας λέξης καὶ δηλώνει ἕνα σκεῦος πὺ μοιάζει μὲ qe-to· ἡ λέξη qe-ti-ja ἔχει ἀπομονωθεῖ ἀπὸ τὰ συμφραζόμενά της καὶ ἔχει γραφεῖ σὲ αὐτὴ τὴ σφραγίδα ὡς ἐνδειξη ὅτι τὸ

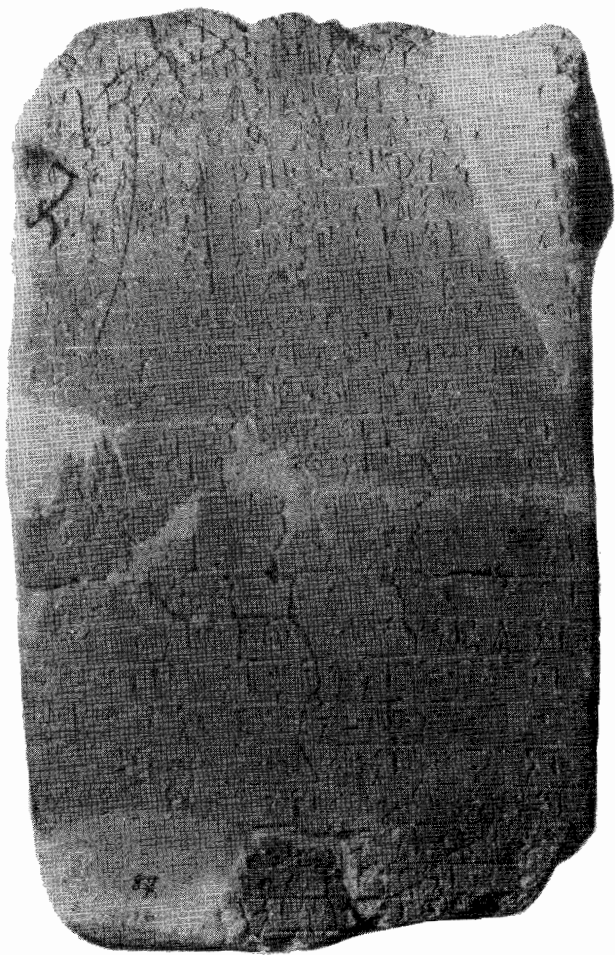
ἀρχεῖο περιέχει σκευή. Μὲ παρόμοιο τρόπο χρησιμοποιοῦνται διάφορα ὀνόματα σκευῶν σὲ ἄλλα σφραγίσματα.

Ἐνεπίγραφα δελτάρια

[322] PY Wa 114

me-ni-jo ΓΥΝΑΙΚΑ
 1 
 2 
 pe-ra₃-ko-ra-i-ja ko-[

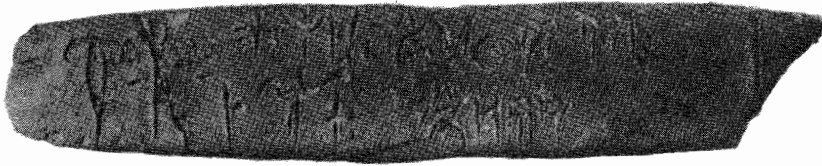
Τὴ λέξη pe-ra₃-ko-ra-i-ja στὸ στίχο 2 τὴν συναντήσαμε στὴν πινακίδα PY Ng 332, ὅπου δηλώνει τὸ «πέραν» μέρος τοῦ βασιλείου (§ 318). Εἶναι λοιπὸν πιθανὸ ὅτι αὐτὸ τὸ δελτάριο ἀναφέρεται σὲ μιὰ κατηγορία πινακίδων πὺ σχετίζονται μὲ εἰσφορὲς ἀπὸ ἢ ἀποστολὲς σὲ πιὸ ἀπόμακρες περιοχές. Τὸ ιδεόγραμμα δείχνει ὅτι οἱ εἰσφορὲς ἢ ἀποστολὲς συσχετίζονται μὲ γυναῖκες. Ἡ λέξη me-ni-jo δὲν μπορεῖ νὰ προσδιορίζει τις γυναῖκες ἄμεσα· ἴσως νὰ δηλώνει τὸ εἶδος / τὰ εἶδη πὺ καταβλήθηκαν ὡς φόροι ἢ διανεμήθηκαν. Ἡ σύνδεση μὲ τὴ λέξη μήν, μήνας, στηρίζεται σὲ ἀπλὴ ὑπόθεση καὶ εἶναι ἀβέβαιη.



1. KN As 1516: μεγάλη «σελιδόσχημη» πινακίδα,
10,16×17,78 εκ.



2. KN V 831: μικρότερη «σελιδόσχημη» πινακίδα,
10,16×13,97 εκ.



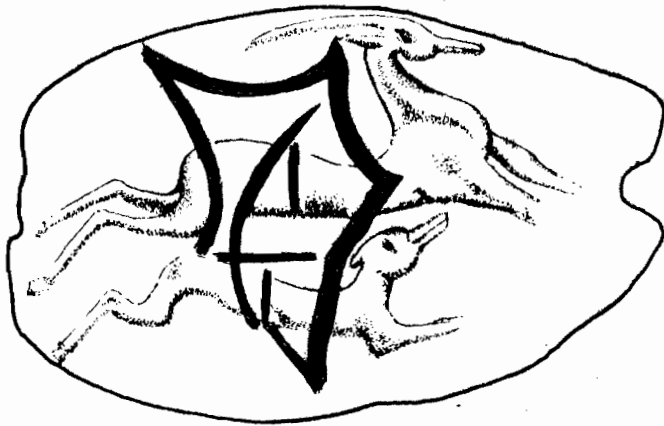
3. KN Uf 839: πινακίδα «φοινικόφυλλου» τύπου,
12,70×2,54 εκ.



4. PY Wa 114: πήλινο δελτάριο,
5,80×2,54 εκ.



5. ΤΗ Ζ 839: ἐνεπίγραφο ἀγγεῖο·
ὕψος: 44,45 ἐκ.· διάμετρος (μέγ.): 31,11 ἐκ.



6α. PY WΓ 1457 (CMS I, 308): πήλινο σφράγισμα, 2,54×1,90 εκ., με σημείο έλέγχου [*152].



6β. PY Wt 1457 (CMS I, 308): πήλινο σφράγισμα,
2,54×1,90 εκ., με ἔνδειξη περιεχομένου [a-pu-do-si].

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΗ

Τὸ *Documents in Mycenaean Greek* [Γραπτὰ μνημεῖα στὴ μυκηναϊκὴ ἑλληνική] ἀποτελεῖ θεμελιώδες ἔργο γιὰ τὴ μελέτη τῆς Γραμμικῆς Β. Ἡ πρώτη ἔκδοση τοῦ βιβλίου εἶδε τὸ φῶς τῆς δημοσιότητας λίγες μόλις ἐβδομάδες μετὰ τὸν ἀδόκητο θάνατο τοῦ Μ. Ventris σὲ τροχαῖο ἀτύχημα (6 Σεπτ. 1956). Τὸ βιβλίο προλογίζει ὁ καθηγητὴς Alan Wace, ἀνασκαφέας τῶν Μυκηναίων. Τὸ 1973 ὁ J. Chadwick προέβη σὲ δεύτερη ἔκδοση τοῦ ἔργου. Πρόκειται γιὰ φωτογραφικὴ ἀνατύπωση τῆς α' ἔκδοσης, στὸ τέλος τῆς ὁποίας ἔχουν προστεθεῖ σχόλια 140 σελίδων, μὲ βάση τίς ἐν τῷ μεταξὺ προόδους στὶς μυκηναϊολογικὰς σπουδὰς.

Τὸ βιβλίο τοῦ L. R. Palmer, *The Interpretation of Mycenaean Greek Texts* [Ἡ ἐρμηνεία τῶν μυκηναϊκῶν ἑλληνικῶν κειμένων] πρωτοκυκλοφόρησε τὸ ἔτος 1963 ἀπὸ τίς ἐκδόσεις Oxford University Press. Μιὰ δεύτερη ἔκδοση, μὲ ἐπουσιώδεις προσθήκες καὶ μεταβολές, ἔγινε τὸ 1969. Παρὰ τὸν πλοῦτο τῶν παρεχομένων πληροφοριῶν, τὸ ἔργο διακρίνεται γιὰ τὴ μονομερείᾳ του καὶ γιὰ τὴν ἀπόρριψη, χωρὶς ἐξέταση, διαφορετικῶν ἀπόψεων. Ὁ Palmer (1906-1984), κορυφαῖος γλωσσολόγος καὶ μυκηναϊολόγος, ὑπῆρξε ἀπὸ τοὺς πρώτους καὶ θερμούς ὑποστηρικτὲς τῆς ὀρθότητος τῆς ἀποκρυπτογράφησης τοῦ Ventris.

Στὸν περιορισμένο ἀριθμὸ ἐκείνων ποὺ γνώριζαν γραφὴ καὶ ἀνάγνωση ἀποδίδεται συνήθως ἡ ἀπουσία γραφῆς κατὰ τοὺς μεταμυκηναϊκοὺς χρόνους (πβ. L. R. Palmer, *Descriptive and Comparative Linguistics*, Λονδίνο 1978, 262). Ἡ ἀπουσία ἐπιγραφικῶν εὐρημάτων στὴν Ἑλλάδα κατὰ τοὺς λεγόμενους «σκοτεινοὺς αἰῶνες» τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος θεωρεῖται ἰσχυρὴ ἔνδειξη ἐξαφάνισης τῆς γραφῆς. Παρατηρεῖται δηλαδὴ κενὸ τετρακοσίων περίπου χρόνων (1150-750 π.Χ.) μεταξὺ τῶν τελευταίων ἐπιγραφῶν Γραμμικῆς Β καὶ τῶν πρώτων ἀλφαβητικῶν ἐπιγραφῶν (σχετικὸ προβληματισμὸ βλ. στὸ Μ. Ἀνδρόνικος, «Μυκηναϊκὴ καὶ ἑλληνικὴ γραφὴ», *Μελέτες γιὰ τὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα*, Πρακτικὰ τῆς 8ης ἐτήσιας συνάντησης τοῦ Τομέα Γλωσσολογίας τῆς ΦΣΑΠΘ – Τιμητικὴ Προσφορὰ στὸν Καθηγητὴ J. Chadwick, Θεσσαλονίκη 1987, 1-24).

- § 20 Στους τόπους εύρημάτων Γραμμικῆς Α ἐκτός τῆς Κρήτης πρέπει τώρα νὰ προστεθοῦν ὁ Ἅγιος Στέφανος Λακωνίας καὶ ἡ Σαμοθράκη· στὴ Θῆρα ἄλλωστε βρέθηκε ἓνα ἐνδιαφέρον «ὄστρακο» μὲ ἐγγάρακτα σύμβολα.
- § 21 Ὁ καθηγητῆς Fr. Schachermeyr, ἀναφερόμενος στὴν κυπρομινωικὴ γραφῆ, ὑποστηρίζει πὼς «man könnte sie etwa als Linear C bezeichnen» («θὰ μπορούσαμε νὰ τὴν χαρακτηρίσουμε ὡς σχεδὸν Γραμμικὴ Γ») (*Kleiner Pauly*, s.v. «Linearschriften»).

Ἡ παλαιότερη ἐπιγραφή τοῦ κλασικοῦ κυπριακοῦ συλλαβαρίου ἔχει βρεθεῖ πάνω σὲ ἓναν χάλκινο ὀβελὸ ἀπὸ τὴν Παλαίπαφο τὸ 1979. Φέρει πέντε σύμβολα ποὺ ἀποδίδουν τὸ ὄνομα Ὀφέλτας ἢ Ὀφέλης σὲ πτώση γενικῆ: o-pe-le-ta-u (= Ὀφέλτου), τύπος ποὺ προσιδιάζει στὴν ἀρκαδοκυπριακὴ διάλεκτο. Τὸ ὄνομα Ὀφέλτας δὲν ἀπαντᾶται στὸν Ὅμηρο, ἔχει ὅμως ἀναγνωρισθεῖ μὲ βεβαιότητα σὲ πινακίδα Γραμμικῆς Β ἀπὸ τὴν Κνωσό (KN Β 799) στὸν τύπο o-pe-ta, ποὺ εἶναι ὀνομαστικὴ ἀνδρωνυμικοῦ.

Ὁ ἐνεπίγραφος αὐτὸς ὀβελός, ποὺ χρονολογεῖται στὸν 11^ο αἰ. π.Χ., ἀποτελεῖ τὴν ἀρχαιότερη μέχρι στιγμῆς μαρτυρία γιὰ τὴ χρήση τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας στὴν Κύπρο (βλ., πρῶχειρα, Β. Καραγεώργης, «Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες στὴν Κύπρο», στὸ ἔργο-ὁδηγὸ τῆς ἐκθεσης *Μυκηναϊκὸς Κόσμος*, ἔκδ. ΥΠΠΕ, Ἀθήνα 1988, 64-65, καὶ Τ. Β. Mitford / Ο. Masson, «The Cypriot Syllabary» στὸ *Cambridge Ancient History*, τόμ. III.3, 1982, 71-82). Στὴν ἑλληνικὴ γλώσσα στὴν Κύπρο ἀναφέρεται ὁ συλλογικὸς τόμος *The History of the Greek Language in Cyprus* (ἐπιμ. J. Karageorghis / Ο. Masson), Λευκωσία 1988. Πρόκειται γιὰ τὰ πρακτικὰ διεθνοῦς συνεδρίου ποὺ διοργάνωσε τὸ Ἴδρυμα Πιερίδη τὸ ἔτος 1986. Γιὰ τὴν ἀποκρυπτογράφηση τοῦ κυπριακοῦ συλλαβαρίου βλ., πρῶχειρα, E. Doblhofer, *Voices in Stone – The Decipherment of Ancient Writings and Scripts* (μτφρ. M. Savill), Λονδίνο 1973 (ἀνατ. 1979), κεφ. VII. Πρόσφατο ἔργο σχετικὰ μὲ τὰ προβλήματα ἀποκρυπτογράφησης τῶν κρητικῶν ἱερογλυφικῶν, τῆς Γραμμικῆς Α καὶ τῆς κυπρομινωικῆς, ὅπως καὶ τῆς Γραμμικῆς Β καὶ τῆς ἔτρουσικῆς, εἶναι ἡ συλλογικὴ ἔκδοση ἀπὸ τοὺς Y. Duhoux / Τ. G. Palaima / J. Bennet, *Problems in Decipherment*, Louvain 1989.

Ἡ κυπρομινωικὴ γραφῆ παρουσιάζει περισσότερες ἐξωτερικὲς ὁμοιότητες μὲ τὴ Γραμμικὴ Α παρὰ μὲ τὴ Γραμμικὴ Β. Τὸ παλαιότερο μέχρι σήμερα δεῖγμα τῆς ἀποτελεῖ μιὰ πινακίδα ἀπὸ τὴν Ἐγκωμη ποὺ ἀνακαλύφθηκε τὸ 1955 καὶ χρονολογεῖται στὸ 1500 π.Χ. περίπου. Ἄν λοιπὸν λάβουμε ὑπόψη μας ὅτι ἡ Γραμμικὴ Β πρωτοχρησιμοποιήθηκε λίγο μετὰ τὴ χρονολογία αὐτή, εἶναι προφανὲς ὅτι ἡ κυπρομινωικὴ ἀποτελεῖ κάποιον ἐνδιάμεσο

στάδιο ανάμεσα στις δύο γραφές (βλ. Ino Nicolau, *Cypriot Inscribed Stones*, Λευκωσία 1971, 1). Ἡ κυπρομινωική χρησιμοποιήθηκε στην Κύπρο ἕως τὴν τελευταία φάση τῆς ὕστερης ἐποχῆς τοῦ Χαλκοῦ ('Υστεροκυπριακή ΠΙγ, δηλ. 1150-1050 π.Χ.) καὶ ἀκόμη δὲν ἔχει διαβαστεῖ. Συμβατικά οἱ εἰδικοί κάνουν λόγο γιὰ ἐτεοκυπριακή (πβ. ἐτεοκρητική) γλῶσσα, ἡ ὁποία δὲν θεωρεῖται ἑλληνική (βλ. V. Karageorghis, *Zypern*, *Archaeologia Mundi* [ἔκδοση τσέπης], Μόναχο 1986, 66).

Στὸ πρωτότυπο, ἡ χρονολόγηση τῶν μεγάλων ψευδόστομων ἀμφορέων τοποθετεῖται «within the fourteenth and fifteenth centuries». Πρόκειται γιὰ προφανή γραφικὴ παραδρομὴ, ποὺ προκύπτει καὶ ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι ὁ 14^{ος} αἰώνας ἀναφέρεται πρῶτος. Ἔτσι κατὰ τὴ μετάφραση διορθώσαμε στὸ σωστό, δηλ. 14^{ος} καὶ 13^{ος} αἰ. ἀντίστοιχα. Πρόσφατη ἐργασία γιὰ τὸ ζήτημα, μὲ νέα εὐρήματα κυρίως ἀπὸ τὰ Χανιά: E. Hallager, «The Inscribed Stirrup Jars, Implications for Minoan Crete», *AJA* 91 (1987) 171-190. § 29

Ὅταν βρισκόμαστε μπροστὰ σὲ ἓνα ἄγνωστο σύστημα γραφῆς, ὑπάρχουν τρεῖς περιπτώσεις: α) ἡ γλῶσσα νὰ εἶναι γνωστὴ ἢ ἐν μέρει γνωστὴ, ἀλλὰ νὰ ἔχει ἀποδοθεῖ σὲ μιὰ ἄγνωστη γραφὴ (περίπτωση ἀρχαίας περσικῆς)· β) ἡ γραφὴ νὰ εἶναι γνωστὴ, ἀλλὰ ἡ γλῶσσα ἄγνωστη (περίπτωση ἐτρουσικῆς)· τέλος, γ) καὶ ἡ γλῶσσα καὶ ἡ γραφὴ νὰ εἶναι ἄγνωστες. Τὸ τελευταῖο αὐτὸ συνέβαινε στὴν περίπτωσι τῆς Γραμμικῆς Β, γεγονός ποὺ ἀναδεικνύει τὴν ἀποκρυπτογράφησι τοῦ Ventris σὲ πραγματικὸ ἄθλο. Δικαίως λοιπὸν ἡ ἀποκρυπτογράφησι αὐτὴ θεωρήθηκε «τὸ Ἔβερσετ τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιολογίας». § 30

Οἱ Ventris/Chadwick (*Documents*, 92) ἀνεβάζουν τὰ κύρια ὀνόματα σὲ 65% τουλάχιστον ἐπὶ τοῦ συνολικοῦ ἀριθμοῦ τῶν λέξεων.

Τὰ συλλαβάρια ἀποτελοῦν ἓνα ἐνδιάμεσο στάδιο ἀνάμεσα στις εἰκονογραφικὲς-ιδεογραφικὲς γραφές καὶ τὸ πραγματικὸ ἀλφάβητο. Ὁ ἄνθρωπος, στὴν ἱστορικὴ πορεία του πρὸς τὸ ἀλφάβητο, πέρασε ἀρχικὰ ἀπὸ τὴν εἰκονογραφία-ιδεογραφία, ὅπου μὲ διάφορα σύμβολα παριστάνονταν ὁλόκληρες λέξεις-ἔννοιες. Τὸ δύσκαμπτο αὐτὸ σύστημα βελτίωσαν σημαντικὰ τὰ συλλαβάρια, ὅπου τὸ κάθε σύμβολο παριστάνει καὶ μιὰ συλλαβή. Τέλος, τὸ ἀλφάβητο πέτυχε τὴ μεγαλύτερη δυνατὴ εὐκαμψία, ὅπου μὲ μικρὸ σχετικά ἀριθμὸ συμβόλων-γραμμάτων (20-35 περίπου) παριστάνονται οἱ φθόγγοι τῆς ἀπο- § 32

τυπούμενης γλώσσας. Απαιτήθηκαν 2000 περίπου χρόνια ιστορίας τῆς γραφῆς γιὰ νὰ καταλήξει ὁ ἄνθρωπος στὸ ἀλφάβητο. Εἰδικὰ σὲ ὅ,τι ἀφορᾷ τὰ συλλαβάρια, ὁ συγγραφέας τοῦ παρόντος βιβλίου σημειώνει ἄλλοῦ: «ὅταν οἱ γραφεῖς πρωτοχρησιμοποίησαν ἓνα λογόγραμμα προκειμένου νὰ ἀντιπροσωπεύσει ὄχι μίαν λέξη ἀλλὰ μίαν συλλαβὴ τῆς γλώσσας τους, ἔκαναν τὴ σημαντικότερη πρόοδο στὴν ἱστορία τῆς γραφῆς» (βλ. τὴν Εἰσαγωγὴ στὸ βιβλίον *Reading the Past – Ancient Writing from Cuneiform to the Alphabet*, ἔκδοση τοῦ Βρετανικοῦ Μουσείου, Λονδίνο 1990).

- § 36 Μεταξὺ τῶν ἐπιστημόνων στοὺς ὁποίους ὁ Ventris ἔκανε γνωστὴ τὴν πορεία τῶν ἐρευνῶν του ἦταν καὶ ὁ Ἕλληνας «μὴ εἰδικὸς» Κωνσταντῖνος Δ. Κτιστόπουλος. Ὁ Κτιστόπουλος εἶναι ὁ Ἕλληνας ποὺ περισσότερο ἀπὸ ὅποιονδήποτε ἄλλον δικό μας ἀσχολήθηκε μὲ τὰ πρῶτα στάδια τῆς ἀποκρυπτογράφησης τῆς Γραμμικῆς Β. Ἀναφέρουμε ἐνδεικτικὰ ὀρισμένες ἀπὸ τὶς ἐργασίες τοῦ Κτιστόπουλου: «Πρῶται παρατηρήσεις ἐπὶ τῶν ἐπιγραφῶν τῆς Πύλου», Ἀθήνα 1951 (πολυγρ.)· «Recherches sur les mots minoens», Ἀθήνα 1952 (πολυγρ.)· «Statistical data on Minoan words», *Minos* 3 (1955) 100-106· «Περὶ τὴν ἀνάγνωσιν τῆς Μινωικῆς γραφῆς», *Πλάτων* 7/2 (1955) 184-240· «Relations entre linéaire A et linéaire B», *EM*, 189-191· «Σχέσεις μεταξὺ καταλήξεων κρητομυκηναϊκῶν λέξεων», *Minoica*, 197-208.
- § 44 aspect (ποιὸν ἐνέργειας): ὑπάρχει πρόβλημα στὴν ἀπόδοση τοῦ ὄρου στὰ ἑλληνικά. Πρόκειται γιὰ γραμματικὴ κατηγορία τοῦ ρήματος ποὺ σημειώνεται μὲ προθέματα καὶ ἐπιθήματα ἢ ἐσωτερικὲς φωνητικὲς μεταβολές. Ἔχουν προταθεῖ οἱ ὄροι τρόπος, ποιὸν κτλ. Ὁ P. Mackridge (*The Modern Greek Language*, OUP, 1987, 102) ἐπισημαίνει τὸ πρόβλημα καὶ προτείνει τὸν ὄρο ὄψη.
- § 49 «Ὄνόματα ομάδων» (group names): κατὰ τὸν Ventris (σημείωση ἐργασίας 18), ὡς τέτοια θεωροῦνται «a town, department, clan or professional guild».
- § 58 Ἡ ἐλληνικότητα τῆς γλώσσας τῆς Γραμμικῆς Β καὶ τοῦ λαμπροῦ μυκηναϊκοῦ πολιτισμοῦ ἀποτελεῖ σήμερον κάτι τὸ δεδομένο καὶ αὐτονόητο. Καὶ ὅμως! Στὰ πρὸ τῆς ἀποκρυπτογράφησης χρόνια, ἓνα ἀπὸ τὰ λίγα a priori δεδομένα ποὺ λάμβανε ὑπόψη του κάθε ἐπίδοξος ἀποκρυπτογράφος συνίστατο στὸ ὅτι ἡ γλώσσα ἦταν ὀτιδήποτε ἄλλο ἐκτὸς ἀπὸ ἑλληνικὴ. Ὁ «παμμυνησιμὸς» τοῦ A. Evans ἔριχνε ἀκόμη βαριὰ τὴ σκιά του... Χρειαστῆκε ἓνας ἄν-

θρωπος χωρίς τις προκαταλήψεις τῶν εἰδικῶν, τὸ φωτισμένο πνεῦμα τοῦ M. Ventris, γιὰ νὰ ἀποδειχθεῖ ἡ ἐλληνικότητα τῆς μυκηναϊκῆς γραφῆς. Ἀναφέρεται σχετικά ὁ Michel Lejeune: «Ventris avait scandalisé en révélant des Hellènes dans l'Égée des XIV^e-XII^e siècles» (SMCG, 10). Ὁ Π. Α. Σινόπουλος ἔχει ἀποδώσει ποιητικὰ τὴν ἐντύπωση ποὺ τοῦ προξένησε ἡ ἀνάγνωση τῆς μυκηναϊκῆς γραφῆς: «Ἐκλείδωτοι οἱ οὐρανοὶ / καὶ ἰδοὺ χαραγμένες πινακίδες... / χαραγμένες μὲ τὴν πρώτη ἐλληνικὴ γραφὴ / τὴ μυκηναϊκὴ / Ἄ! ἡ γραφὴ... ποὺ ὅταν τὴ διάβασαν / οἱ πρῶτοι, ὁ Βέντρις μὲ τὸν Τσάντουικ / ξεχύθηκε καμπανολάλημα / τριαντατριῶν αἰώνων» (ποιητικὴ συλλογὴ *Κέρογος*, Ἀθήνα 1986). Μὲ τοὺς δύο τελευταίους στίχους κλείνει ὁ J. Chadwick τὸν πρόλογο τοῦ βιβλίου του *The Mycenaean World* (Cambridge 1976).

Ἄπ' ὅσα μπορῶ νὰ γνωρίζω, ἀπὸ τὴν ἀχανὴ διεθνή βιβλιογραφία τὴ σχετιζόμενη μὲ τὴ μυκηναϊκὴ γραφὴ, τὰ μοναδικὰ βιβλία ποὺ ἔχουν μεταφραστεῖ στὴ γλῶσσα μας εἶναι δύο μικρά, πλὴν περιεκτικὰ βιβλία τοῦ John Chadwick, καὶ συγκεκριμένα: α) *Decipherment of Linear B*, σὲ μετάφραση Δημήτρη Τζωρτζίδη, μὲ ἐλληνικὸ τίτλο *Γραμμικὴ Β - Ἡ πρώτη ἐλληνικὴ γραφὴ*, Ἀθήνα 1962 (Κακουλίδης), πρὸ πολλοῦ ἐξαντλημένο, καὶ β) *Linear B and Related Scripts* (1987) τῆς σειρᾶς τοῦ Βρετανικοῦ Μουσείου «Reading the Past» ἐλληνικὸς τίτλος: *Γραμμικὴ Β καὶ συγγενεῖς γραφές*, μτφρ. Νικ. Κονομῆ, Ἀθήνα 1992 (Παπαδήμας). Ἐλπίζεται ὅτι ἡ δημοσίευση τοῦ παρόντος εἰσαγωγικοῦ ἔργου θὰ ἐνθαρρύνει νέους ἐρευνητὲς στὴν ἀνάληψη καινούριων, πρωτότυπων ἐργασιῶν.

Περιορισμένος ἀριθμὸς πινακίδων Γραμμικῆς Β ἤλθε πρόσφατα στὸ φῶς § 62
στὴν Πύλο, τὴν Τίρυνθα, τὰ Χανιά καὶ τὴ Θήβα. Σὲ ἀποθήκη τοῦ Μουσείου
Ἡρακλείου βρέθηκαν περὶ τὰ 3000 μικρὰ τεμάχια πινακίδων, καὶ στὴ Θήβα
56 νέα ἐνεπίγραφα σφραγίσματα (βλ. πῶς κάτω, σημεῖωση γιὰ τὴ βιβλιο-
γραφία μετὰ τὴν § 82).

Σταθμά: τὸ L, ποὺ ἀντιπροσωπεύει τὸ λεγόμενο μυκηναϊκὸ τάλαντο, ἰσοδυναμεῖ πρὸς 30 χιλιόγραμμα κατὰ προσέγγιση. Ἐνα L ἰσοδυναμεῖ περαιτέρω
μὲ 30 M. Ἄρα 1 M = 1 κίλο. Ἐνα M ὑποδιαρεῖται σὲ 4 N· ἄρα 1 N = 250
γραμμαρία περίπου. § 79

Ἡ σημασία ἀξιόπιστων ἐκδόσεων τῶν πινακίδων γιὰ τὴν περαιτέρω ἔρευνα § 82
πάνω στὰ κείμενα τῆς Γραμμικῆς Β δὲν χρειάζεται νὰ τονισθεῖ. Γιὰ κάθε
τόπο εὑρεσης πινακίδων (Κνωσός, Πύλος, Μυκῆνες, Θήβα) ἔχει προγραμ-

ματιστεί μιὰ editio major, ἡ ὁποία θὰ περιλαμβάνει φωτογραφίες τῶν πινακίδων, μεταγραφές εἰκόνων καὶ κειμένων, καθὼς καὶ κριτικὴ κειμένου. Ὑστερα ἀπὸ μακρὰ προετοιμασία εἴχαμε, τὸ 1986, τὸν πρῶτο τόμο τῆς μεγάλης ἔκδοσης τῶν πινακίδων τῆς Κνωσοῦ: J. Chadwick / L. Godart / J. T. Killen / J.-P. Olivier / A. Sacconi / J. A. Sakellarakis, *Corpus of Mycenaean Inscriptions from Knossos I*, στὴ σειρὰ «Incunabula Graeca», τόμ. LXXXVIII, Ρώμη 1986 (τόμ. II, 1990). Ἀναμένονται δύο ἀκόμη τόμοι γιὰ τὴ συμπλήρωση τοῦ corpus τῶν ἐπιγραφῶν τῆς Κνωσοῦ.

Στὸ μεταξύ, καὶ ἐπειδὴ ἡ ὀλοκλήρωση τῆς μεγάλης ἔκδοσης προβλέπεται νὰ βραδύνει, εἴχαμε καινούρια, 5^η, ἔκδοση τῆς editio minor τῶν πινακίδων τῆς Κνωσοῦ: *The Knossos Tablets. Fifth edition. A Transliteration by J. T. Killen and J.-P. Olivier*, Suppl. *Minos* 11 (1989).

Σὲ ὅ,τι ἀφορᾷ τὶς πινακίδες τῆς Τίρυνθας, τῆς Θήβας καὶ τῶν Μυκηνῶν, ἡ πλέον πρόσφατη ἔκδοση εἶναι αὐτὴ τῶν J.-P. Olivier / J. L. Melena, *TITHEMY, The Tablets and Nodules in Linear B from Tiryns, Thebes and Mycenae*, Suppl. *Minos* 12 (1991).

Γιὰ ἐπιγραφές Γραμμικῆς Β ἀπὸ τὰ Χανιά, βλ.: L. Godart / Y. Tzedakis, «Les nouveaux textes en linéaire B de la Canée», *RF* 119 (1991) 129-149· E. Hallager / M. Vlassakis / B. P. Hallager, «New Linear B Tablets from Khamia», *Kadmos* 31 (1992) 61-87, καὶ J.-P. Olivier, «KN 115=KH 115. Un même scribe à Knossos et à la Canée au MR IIB: du soupçon à la certitude», *BCH* 117 (1993) 19-33.

Εἰδικὰ γιὰ ἐπιγραφές Γραμμικῆς Β σὲ σφραγίσματα ἀπὸ τὴ Θήβα, βλ.: V. L. Aravantinos, «The Mycenaean inscribed sealings from Thebes: Problems of content and function. The NEH Conference of Aegean seals, sealings and administration. Austin, Jan. 1989», *Aegeum* 5 (1990) 149-174· Chr. Piteros / J.-P. Olivier / J. L. Melena, «Les Inscriptions en linéaire B des nodules de Thèbes (1982)», *BCH* 114 (1990) 103-184.

§ 83 Ἡ χρησιμοποίηση λατινικῶν χαρακτήρων γιὰ τὴ μεταγραφή τῶν ἀρχαιότατων συστημάτων γραφῆς εἶναι παλαιὰ συνήθεια. Ἀποτελεῖ δὲ καθιεστὼς καὶ γιὰ τὴ μεταγραφή τῶν κειμένων τῆς Γραμμικῆς Β. Συνεπῶς, ἡ μεταγραφή τῶν συμβόλων τῆς Γραμμικῆς Β μὲ στοιχεῖα τοῦ ἑλληνικοῦ ἀλφαβήτου — φαινόμενο ποὺ παρουσιάζεται σὲ κάποιους ἡμέτερους εὐκαιριακοὺς μελετητές — μᾶλλον σύγχυση προκαλεῖ παρὰ διευκολύνει. Σκοπὸς τοῦ ἀνά χεῖρας ἔργου εἶναι ἡ ἐξοικείωση τόσο μὲ τὰ κείμενα ὅσο καὶ μὲ τὴν πλουσιότητα διεθνή βιβλιογραφία, ὅπου ἀπαρέγκλιτα χρησιμοποιεῖται ἡ λατινικὴ μεταγραφή.

- Ἡ μὴ διάκριση ἀνάμεσα σὲ μακρὰ καὶ βραχέα φωνήεντα ἀποτελεῖ χαρακτηριστικό καὶ τοῦ πρώιμου ἀττικοῦ, ἀλλὰ καὶ ἄλλων ἐπιχώριων ἐλληνικῶν ἀλφαβήτων (πβ. L. H. Jeffery, *The Local Scripts of Archaic Greece*, Ὁξφόρδη 1960, 66 κ.έ.). Νέα ἀναθεωρημένη ἔκδοσι αὐτοῦ τοῦ σημαντικοῦ βιβλίου εἴχαμε τὸ 1990 ἀπὸ τὸν A. W. Johnston. § 85
- Συλλαβικό γ: σύμφωνα μὲ τὴν κρατούσα πρακτική, ἓνα μικρὸ ὄμικρον κάτω ἀπὸ ἓνα ὑγρὸ ἢ ρινικὸ σύμφωνο λειτουργεῖ ὡς διακριτικὸ συλλαβικῆς ἀξίας. § 123
- Ἡ ἀνυπαρξία τοῦ πρώτου καὶ δεύτερου προσώπου ρημάτων ἢ τῆς ὑποτακτικῆς, προστακτικῆς καὶ εὐκτικῆς εἶναι εὐεξήγητη λόγῳ τῆς φύσεως τῶν κειμένων, ἀφοῦ αὐτὰ περιέχουν ἀντικειμενικὲς περιγραφές/καταγραφές, καὶ μάλιστα συνοπτικοῦ, συνήθως, χαρακτήρα. Γι' αὐτὸ δυστυχῶς τὸ ρηματικὸ σύστημα τῆς μυκηναϊκῆς ἐλληνικῆς παραμένει πολὺ ἀτελῶς γνωστὸ (πβ. E. Vilborg, *A Tentative Grammar of Mycenaean Greek*, 103). Τὸ ἔργο αὐτό, παρόλο ποὺ ἐμφανίστηκε τὸ ἔτος 1960 καὶ φέρει τὸν σεμνὸ τίτλο «tentative» (προσωρινή, δοκιμαστική), ἔχει καταστεῖ κλασικὸ ἐγχειρίδιο ἀναφορᾶς πάλω σὲ θέματα μυκηναϊκῆς γραμματικῆς. § 124
- λαός: πβ. P. Chantraine, *Dictionnaire étymologique de la langue grecque*, Παρίσι 1968, s.v. «λαός». § 139 (καὶ 250)
- Προβληματισμὸ γιὰ τὸ e-ti-we βλ. στὸ C. W. Shelmerdine, *The Perfume Industry of Mycenaean Pylos*, Göteborg 1985, 26. § 141
- Γιὰ τὰ πατρωνυμικά, ἔθνικα καὶ ἄλλα ἐπιθήματα σὲ -i-jo καὶ -we-jo βλ. καί: Δῆμητρα Χ. Θεοφανοπούλου, «Μορφολογικὴ καὶ σημασιολογικὴ ἐξέλιξι τῶν ἐπιθημάτων *-yo-/*-eyo εἰς τὴν ἐλληνικὴν», διδακτορικὴ διατριβή, Ἀθήνα 1971. Εἰδικὰ γιὰ τὰ μυκηναϊκὰ ἐπιθήματα, σσ. 110-138. § 145-146
- Γιὰ τὴν ἐπιγραφὴ στὴ βάση τοῦ ἀγάλματος τοῦ Ἀμένοφι βλ., πρόχειρα: A. Bartoněk, «The name of Thebes in the documents of the Mycenaean era», *Ἐπετηρίδα Ἑταιρίας Βοιωτικῶν Μελετῶν*, τόμ. Α', τχ. α', Ἀθήνα 1988, 140. § 154

- § 167 Ἡ διάκριση μεταξύ «κανονικῆς μυκηναϊκῆς» (mycénien normal) καὶ «εἰδικῆς μυκηναϊκῆς» (mycénien spécial) ὀφείλεται στὸν καθηγητὴ E. Risch. Στηριζόμενος στὴ διάκριση αὐτή, ὁ John Chadwick διατύπωσε τὸ 1976 τὴ ρηξικέλευθη θεωρία του περὶ παρουσίας Δωριέων μέσα στὸν μυκηναϊκὸ κόσμον, θεωρία ποὺ προκάλεσε αἴσθηση, καὶ γιὰ τὴν ὁποία διατυπώθηκαν σοβαρότατες ἀντιρρήσεις, ἀφοῦ ἀνέτρεπε τὴν ἐδραιωμένη ἕως τότε σειρά, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία ἡ ἐμφάνιση τῶν Δωριέων στὸν ἑλληνικὸ χῶρον τοποθετεῖται χρονικὰ μετὰ τοὺς Μυκηναίους. Συγκεκριμένα, ὁ Chadwick ὑποστήριξε ὅτι οἱ Δωριεῖς δὲν ἔφθασαν στὴν Πελοπόννησο στὰ τέλη τῆς ἐποχῆς τοῦ Χαλκοῦ (εἴτε ὡς κατακτητὲς γύρω στὸ 1200 π.Χ. εἴτε κατόπιν διεισδύσεως κατὰ τὸν 11^ο π.Χ. αἰῶνα), ἀλλὰ ὅτι ἀντιθετὰ ὑπῆρχαν ἀπὸ παλαιότερα στὴ μυκηναϊκὴ Πελοπόννησο ὡς κατώτερη τάξη. Αὐτοί, κατὰ τὸν Chadwick, μιλοῦσαν τὴν «εἰδικὴ μυκηναϊκὴ» τοῦ Risch, ἐνῶ τὴν «κανονικὴ μυκηναϊκὴ» τὴ χρησιμοποιοῦσαν οἱ ἀνώτερες, κυρίαρχες τάξεις. Βλ., μεταξύ ἄλλων, τὶς ἀκόλουθες ἐργασίες τοῦ John Chadwick: *The Mycenaean World*, Conclusion, 1976: «Who were the Dorians?», *PP* 31 (1976) 103-117. «Der Beitrag der Sprachwissenschaft zur Rekonstruktion der griechischen Frühgeschichte», *Anzeiger der phil.-hist. Klasse der Österreichischen Akademie der Wissenschaften* 111/6, 183-204. «The Mycenaean Dorians», *BICS* 23, 115-116.
- § 168 Στὶς ἀναλύσεις ποὺ ἀκολουθοῦν, γίνεται συχνὰ λόγος γιὰ συλλογές (sets) καὶ σειρές (series) πινακίδων. Κατὰ τὸν Chadwick, «συλλογὴ (set) εἶναι μιὰ ὁμάδα πινακίδων τὶς ὁποῖες οἱ γραφεῖς τοὺς προόριζαν νὰ διαβαστοῦν ὡς ἐνιαῖο σύνολο» («The organization of the Mycenaean archives», στὸ *Studia Mycenaea*, 1968, 12). Οἱ σειρές (series) ἀποτελοῦνται συνήθως ἀπὸ περισσότερες ὁμοειδεῖς συλλογές (sets), προσδιοριζόμενες κατὰ κανόνα ἀπὸ τὸ ἰδεόγραμμα (κεφαλαῖο γράμμα). Βλ. σχετικὰ S. Hiller / O. Panagl, *Die frühgriechischen Texte aus Mykenischer Zeit*, κεφ. IX («Die Serien»).
- § 216 pa-ki-ja-na ἢ pa-ki-ja-ne: πρόκειται γιὰ τὸ κύριο ἱερὸ τῆς Πύλου, τὸ ὁποῖο δὲν ἔχει ταυτιστεῖ ἀρχαιολογικὰ ἢ τοπογραφικὰ (πβ. W. Burkert, *Greek Religion*, Harvard University Press, 1985, 44). Ἔτσι ἡ μόνη μας πηγὴ γιὰ τὸν σημαντικὸ αὐτὸν τόπον λατρείας παραμένουν οἱ ἐπιγραφές τῆς Γραμμικῆς Β.
- § 260 ka-ma: πβ. Ἡσύχιον: καμάν· τὸν ἀγρὸν Κρήτης.

EYPETHPIA

A'

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΛΕΞΕΩΝ ΤΗΣ ΓΡΑΜΜΙΚΗΣ Β

(Σὲ αὐτό, καθὼς καὶ στὰ ἐπόμενα εὐρετήρια, οἱ ἀριθμοὶ
 παραπέμπουν σὲ παραγράφους.)

a-da-ra-ti-jo	145	a-mo-te-wi-ja	237
a-e-ri-qo-ta	232	a-na-i-ta	149, 307
a-e-ti-to	149	a-na-i-to	149
a-ja-me-na	304, 307	a-na-mo-to	149, 307
a-ka-ma-no	153	a-na-pu-ke	149
a-ka-si-jo-ne	159	a-na-ta	149, 307
a-ka-ta-jo	153	a-ne-mo	103, 279
a-ka-wi-ja-de	159	a-ne-ta-de	313
a-ke	294-296	a-ne-u-te	159, 173
a-ke-ra-wo	153	a-ni-ja	87, 103, 306
a-ke-re-wa	159, 226, 311	a-ni-ja-pi	103
a-ke-ro	220	a-ni-ja-to	179
a-ke-te-re	217	a-no-no	272
a-ke-ti-ri-ja	198	a-no-we	149, 240
a-ke-ti-ra ₂	138, 285	a-no-wo-to	149
a-ke-ti-ra ₂ -o	199	a-nu-ko	179
a-ke-u	152	a-nu-to	152
a-ki-ti-to	149	a-pa-re-u-pi	159
a-ko-ro	284	a-pa-sa-ki-jo	314
a-ko-to	152	a-pa-ta-wa	159
a-ku-ro	84	a-pe-do-ke	128
a-ma-ru-ta	269	a-pe-ri-ta-wo	230
a-mi-ni-si-jo	146	a-pi	84, 129
a-mi-ni-so	49, 50, 84, 159	a-pi-e-ke	129
a-mo	117, 299	a-pi-a ₂ -ro	153
a-mo-si	117	a-pi-do-ro	153
a-mo-ta	84, 117, 141, 299-302	a-pi-je-ta	231
a-mo-te	117, 302	a-pi-me-de	153

- a-pi-no-e-wi-jo 223
 a-pi-po-re-we 109
 a-po-ne-we 159
 a-po-re-we 109, 321
 a-po-te-ro-te 133
 a-pu- 129, 164
 a-pu-do-ke 128
 a-pu-do-si 311, 313
 a-pu₂-ka(-ne) 232
 a-qe-mo 179
 a-ra-ro-mo-te-me-na 304
 a-ra-ru-ja 57
 a-ra-ru-wo-a 57, 128, 171
 a-re-ja 296
 a-re-ke-se-u 178
 a-re-ki-si-to-jo 307
 a-re-ku-tu-ru-wo 145, 152
 a-re-me-ne 319
 a-re-pa 289
 a-ro-mo-te-me-na 306
 a-ro-pa 283
 a-ro₂-a 118, 188, 300
 a-ro₂-e 118
 a-ro₂-jo 118
 a-ta-na-po-ti-ni-ja 281
 a-ta-no 153
 a-ta-ra-si-jo 217-219
 a-te-mo 179
 a-tu-ko 268, 273
 a₂-ka-a₂-ki-ri-jo 156
 a₂-ru-wo-te 231
 ai-ka-sa-ma 103, 214
 ai-ke-u 239
 ai-ki-pa-ta 139
 ai-ki-po 153
 ai-ko-ta 232
 ai-mi-re-we 176
 ai-ta-re-u-si 232
 ai-ta-ro-we 153
 ai-ti-jo-qo 153
 ai-to 152
 au-de-we-sa 141
 au-ke-wa 234
 au-ta₂ 179
 da-da-re-jo-de 159, 279
 da-i-qo-ta 153, 179
 da-ja-ro 179
 da-ma-te 210, 266, 267
 da-mi-ni-jo 181
 da-mo 103, 260, 273, 274, 289
 da-mo-ko-ro 234
 da-ta-ja-ro 179
 da-we-u-pi 159
 da-wo 179, 180
 da-*22-to 179
 -de 133, 216, 313
 de-do-me-na 301
 de-so-mo 103, 171
 de-u-ka-ri-jo 152
 de-u-ki-jo-jo 278, 279, 293
 de-we-ro-ai-ko-ra-i-ja 318
 di-do-si 101
 di-do-to 127, 318
 di-ka-ta-de 159
 di-ka-ta-jo 146, 279
 di-ko-na-ro 145
 di-pa 113, 166, 243, 245, 269
 di-pa-e 244
 di-pi-so-i 284
 di-ri-mi-jo 297
 di-ro 179
 di-u-ja 148
 di-u-ja-jo 148, 296
 di-u-jo 120
 di-we 110, 279, 297
 di-wi-je-u 152
 di-wi-jo 120
 di-wo (Δίφορ) 90, 110, 297
 di-wo (Δίφων;) 152
 do-e-ra 202, 268
 do-e-ro 268

- do-e-ro-i 103
do-ra-qe 294
do-ro-me-u 152
do-se 288, 289
do-so-mo 103, 287
do-so-si 208
do-we-jo 305
du-ma-te 115, 210
du-ni-jo 104, 257
du-ru-to-mo 84
du-ta-so 179
du-wo-u-pi 123
du-wo-we 240

e-do-me-ne-u 269
e-e-si 101, 306
e-ka-ra 86, 141
e-ka-ra-e-we 176
e-ke 134, 257, 258, 264, 274
e-ke-da-mo 153
e-ke-e 126
e-ke-me-de 153, 231
e-ke-qe 264, 274
e-ke-ra₂-wo 153, 288
e-ke-si-qe 214
e-ki-no 152
e-ko 84
e-ko-me-na-ta-o 152
e-ko-me-no 159
e-ko-si 101, 134, 217, 268
e-ko-so 179
e-ko-so-no 159
e-ko-te 217
e-ko-to 152
e-ma-a₂ 296
e-me 123, 240
e-ne-e-si 129, 267
e-ne-ka 93, 129
e-ne-wo 123
e-ni-pa-te-we 159
e-nu-wa-ri-jo 281

e-o 126
e-pi 129
e-pi-ja-ta 152, 153
e-pi-ki-to-ni-ja 192
e-pi-ko-wo 230
e-qe-si-ja 188
e-qe-si-jo 250
e-qe-ta 96, 108, 139, 188, 232, 250
e-qe-ta-e 108
e-qe-ta-i 108
e-ra-po 232
e-ra-ta-ra 203, 269
e-ra-te-i 159
e-ra-to 216
e-re-e 159
e-re-e-u 159
e-re-i 159
e-re-mo 253
e-re-pa 115
e-re-pa-te 115
e-re-pa-to 115
e-re-ta 139
e-re-ta-o 108
e-re-u-ti-ja 281
e-ri-ke-re-we 153
e-ri-ko-wo 220, 224
e-ri-nu 279, 281
e-ri-nu-we 281
e-ro-ma-to 159
e-ru-ta-ra 308
e-ru-to-ro 152
e-ra₃-wo 103, 141, 284
e-sa-ro 269
e-ta-wo-ne-u 152
e-te-do-mo 268, 273
e-te-wa 230
e-te-wo-ke-re-we-i-jo 145
e-ti-we 141
e-u-da-mo 153, 319
e-u-de-we-ro 156
e-u-ke-to 97, 127

- e-u-ko-me-no 152
 e-u-me-de 151, 153
 e-u-me-ne 153
 e-u-me-ta 152, 153
 e-u-po-ro-wo 153
 e-u-ru-da-mo 153
 e-wi-te-u 159
 e-wi-te-wi-jo 159, 316
- i-do-me-ne-ja 152
 i-ja-te 138
 i-ja-wo-ne 152
 i-je-re-ja 136, 202-204, 269, 279
 i-(j)e-re-u 87, 109, 136
 i-je-re-wi-jo 147
 i-je-re-wo 109
 i-je-ro-jo 202
 i-je-to-qe 294-296
 i-je-we III, 297
 i-jo 297
 i-jo-te 87
 i-pe-me-de-ja-jo 296
 i-qi-ja 141, 304
 i-qi-jo 304
 i-qo 99, 103
 i-qo-e-qe 305
 i-to-we-sa 141
 i-wa-ka 226
 i-wa-so 152
- jo- 87, 130, 308
- ka-e-sa-me-no 232
 ka-e-se-u 308
 ka-ke-ja-pi 304
 ka-ke-u 152
 ka-ke-u-si 109
 ka-ke-we 109, 217, 218, 312
 ka-ko 84, 103, 213
 ka-ma 260, 291
 ka-ma-e-u 260
- ka-na-ko 308
 ka-pa-ti-ja 211
 ka-ra-do-ro 159
 ka-ra-do-wa-ta 153
 ka-ra-pa-so 152
 ka-ra-u-ko 152
 ka-ra-wi-po-ro 211
 ka-to 152
 ka-u-no 319
 ka-zo-e 100, 108
 ke-e 159
 ke-i-ja-ka-ra-na 156
 ke-i-jo 159
 ke-ke-me-na 259, 260, 270, 272-
 275
 ke-ki-de 231, 232
 ke-po 308
 ke-ra-a 113
 ke-ra-e 113
 ke-ra-me-ja 136, 152
 ke-ra-me-u 136
 ke-ra-so 152
 ke-ra-ti-jo-jo 157
 ke-re-si-jo we-ke 239
 ke-re-te-u 262
 ke-re-ti-wo 159
 ke-u-sa 182
 ke-we-to 226
 ki-ni-di-ja 200
 ki-ri-ta 103
 ki-ti-me-na 259, 261, 268, 270
 ki-to 191, 192
 ko-do-jo 258
 ko-ka-ro 152
 ko-ki-da 300
 ko-ki-jo 230
 ko-ki-re-ja 237
 ko-ma-we 153
 ko-ma-we-te-ja 295
 ko-no-si-jo 146
 ko-no-so 51, 84, 159

- ko-re-te 138, 220, 319
 ko-re-te-re 209
 ko-re-te-ri-jo 147
 ko-ri-to 159
 ko-ro 179
 ko-ro-jo-wo-wi-ja 158
 ko-ro-no-we-sa 141, 237
 ko-so-u-to 152
 ko-to-na 103, 258, 259, 268, 270,
 272-274
 ko-to-na-o 103
 ko-to-no-o-ko 150, 273, 274
 ko-tu-ro₂ 152
 ko-tu-we 159
 ko-wa 103, 197
 ko-wo («ωῶρος», «γῆδος») 90, 103,
 197, 199
 ko-wo («προβῶν») 288
 ku-do-ni-ja 159, 305
 ku-ka-ro 171
 ku-ke-re-u 152
 ku-mi-no 308
 ku-na-ja 237
 ku-na-ke-ta-i 139
 ku-pa-ri-si-jo 231, 232
 [ku-]pa-ri-so 159
 ku-pa-ro-we 141
 ku-pe-se-ro 152
 ku-ra-no 152
 ku-ru-me-no 152
 ku-ru-so 84
 ku-su 84, 129
 ku-ta-(i-)to 159, 166, 179, 182, 314
 ku-te-re-u-pi 109, 159
 ku-tu-qa-no 179
 ku-wa-no 87

 ma-di 179
 ma-ka-wo 152
 ma-na-si-we-ko 153
 ma-ni-ko 140

 ma-ra-ne-ni-jo 313
 ma-ra-te-u 231, 316
 ma-ra-te-we 316
 ma-ra-tu-wo 308
 ma-re-wo 230
 ma-ri-ta 152
 ma-ro-pi 173
 ma-te 114
 ma-to-(ro-)pu-ro 156
 me-ka-o 157
 me-ni-jo 322
 me-no 278, 279
 me-re-u-ro 290
 me-ri-du-ma-te 210
 me-ri-to 288
 me-ta 129
 me-ta-pa 159
 me-to-qe-u 153
 me-u-jo 92, 118, 120
 me-u-jo-e 118
 me-u-jo-a₂ 118
 me-wi-jo 92, 118, 120, 245
 me-zo 118
 me-zo-e 118, 243, 244
 me-zo-a₂ 118
 -mi 121
 mi-ka-ri-jo(jo) 223
 mi-ra-ti-ja 200
 mi-ta 308
 mi-ti 182
 mi-to-we-sa 141, 305
 mi-to-we-sa-e 305
 mo-qa-so 96, 152
 mo-ro-qa 220

 na-u-si-ke-re[153
 na-wi-jo 213
 na-wi-ro 152
 ne-de-wa-ta 153, 231
 ne-de-wa-ta-o 231
 ne-de-we 159

- ne-do-wo-te 159
 ne-wa 300
 ne-wo 90
 no-ri-wo-ki-de 285

 o- 87, 130, 229, 234, 317
 o-a₂ 131
 o-da-a₂ 131, 268, 289, 291, 312
 o-da-ke-we-ta 141
 o-da-ku-we-ta 141
 o-da-tu-we-ta 141
 o-da-twe-ta 300
 o-de-qa-a₂ 131
 o-du-ru-wi-jo 319
 o-ka 227, 228, 230, 232
 o-ka-ra 230, 232
 o-ka-ra₃ 230
 o-ki-ro 179
 o-na-te-re 268
 o-na-to 257, 258, 268, 272, 273
 o-no (ὄνοι) 85
 o-no («πληρωμή»;) 143
 o-pa 300, 306, 307, 320
 o-pe-ro 199, 302, 317
 o-pe-ro-si 317
 o-pe-ta 152
 o-pi 129
 o-pi-a₂-ra 230
 o-pi-i-ja-pi 304
 o-pi-ka-pe-e-we 212
 o-pi-ke-wi-re-je-u 239
 o-pi-ri-mi-ni-jo 153
 o-pi-su-ko 212
 o-pi-te-ke-e-u 239
 o-po-ɣo 304
 o-po-ro 308
 o-re-mo-a-ke-re-u 156
 o-re-ta 152, 230
 o-ru-ma-to 159
 o-te 98, 160
 o-u 132

 o-u-di-do-si 312, 316
 o-u-di-do-to 318
 o-u-ki- 132
 o-u-ɣe 132, 306
 o-wi-de-ta-i 288
 o-wi-to-ni-jo 230
 o-wi-to-no 159, 230, 232
 o-wo-we 240

 pa-de 279
 pa-di-jo 153
 pa-i-ti-jo 146
 pa-i-to 159, 178-180
 pa-ja-wo-ne 281
 pa-ka-na 86, 103
 pa-ki-ja-na 159, 216, 267, 269
 pa-ki-ja-ne 216
 pa-ki-ja-ni-ja 146, 267
 pa-ki-ja-pi 216
 pa-ki-ja-si 216, 294
 pa-ko-we 141, 284
 pa-qo-si-qo 226
 pa-ro 129, 163, 174, 273, 274
 pa-si 101
 pa-si-te-o-i 279
 pa-ta-ja 320
 pa-ta-jo-i-ɣe 206, 214
 pa-te 84
 pa-we-a 188, 190
 pa-we-pi 113
 pe-da 129
 pe-de-we-sa 141
 pe-i 121, 232
 pe-ke-u 308
 pe-ko-to 190
 pe-ma 117, 166, 249, 253
 pe-mo 86, 117, 166
 pe-ne-we-ta 188
 pe-qa-to 306
 pe-re 294-296
 pe-re-qo-ta 97

- pe-re-u-ro-na-de 159
 pe-re-*82-jo 296
 pe-ri- 129
 pe-ri-me-de 153
 pe-ri-ta 153
 pe-ru-si-nu-wo 181
 pe-ru-si-nwa 302
 pe-ra₃-ko-ra-i-ja 318, 322
 pe-se-ro 308
 pe-ta-ro 152
 pe-to-no 159
 pi-pi 319
 pi-ri-e-te-si 114
 pi-ri-je-te(-re) 171
 pi-ro-we-ko 153
 pi-sa-wa-ta 153
 pi-ti-ro_x-we-sa 141
 po-de 115, 240
 po-ki-ro-nu-ka 188
 po-me 114
 po-me-ne 114
 po-me-no 114
 po-ni-ke-(j)a 144
 po-ni-ki-ja 144, 304
 po-pi 115
 po-re-na(-qe) 294-296
 po-ri-wo 152
 po-ro 103
 po-ro- 84, 129, 209
 po-ro-du-ma-te 210
 po-ro-ko-re-te(-re) 209, 220
 po-ro-te-u 152
 po-ro-u-te-u 226
 po-ro-wi-to(-jo) 293, 294
 po-ru-ka-to 153
 po-se-da-o 94, 102
 po-se-da-o-ne 166, 167, 281, 283
 po-se-da-o-ni 166, 167, 287, 288
 po-si 102, 129, 306
 po-si-da-e-ja 294, 296
 po-si-da-i-jo 295
 po-so-re-ja 269
 po-ti-ni-ja 87, 148, 182, 285, 294
 po-ti-ni-ja-we-(i-)jo 148, 182, 217,
 219
 po-ti-ni-ja-wi-jo 148
 po-ti-ni-ja-wo 148
 pu-ra-so 152
 pu-ra-ta(-o) 223
 pu-ro 159, 199, 202, 215, 294
 pu_x-ke-qi-ri 234
 pu_x-te 308
 pte-re-wa 301
 qa-da-so 152
 qa-nu-wa-so 152
 qa-ra 159
 qa-ra-i-so 152
 qa-si-re-u 85, 96, 217, 220, 224
 -qe 96, 134
 qe-ra-na 141, 237
 qe-ra-si-ja 279
 qe-re-qo-ta-o 97
 qe-te-a 143
 qe-te-a_x 143
 qe-te-(j)o 143, 192
 qe-ti-ja 321
 qe-to 242, 321
 qe-to-ro- 123
 qe-to-ro-we 240
 qi-si-pe-e 84, 113, 170
 qo-o 112
 qo-u-ka-ra 237
 qo-u-qo-ta 139, 153
 qo-wi-ja 295
 ra-ja 159
 ra-pi-ti-ra_x 138
 ra-pte 258
 ra-su-to 159
 ra-to 159
 ra-wa-ke-si-jo 147, 250, 316

- ra-wa-ke-ta 108, 139, 250, 290
 ra-wo- 90
 ra-wo-do-ko 153
 re-qa-se-wo 157
 re-u-ka-so 152
 re-u-ko 319
 re-u-ko-nu-ka 188
 ri-jo 159
 ri-me-ne 232
 ri-no 103, 317
 ri-*82-ta 319
 ro-o-wa 159
 ro-u-si-jo 146, 284
 ro-u-so 159, 199, 215, 216, 284
 ru-ke-wo-wo-wi-ja 158
 ru-ki-to 159, 179
 ru-na-so 152

 sa-ma-ra 159
 sa-ma-ri-wa 159
 sa-pa 192
 sa-pi-de 308
 sa-ra-pe-da 287
 sa-ri-nu-wo-te 159
 sa-sa-ma 308
 se-ri-no-(wo-)te 159
 se-to-i-ja 159, 302
 si-a₂-ro 103
 si-ja-du-we 159, 182
 si-ri-jo 104
 si-to 201
 so-u-ro 269
 su-di-ni-ko 179
 su-qa-ta(-o) 108, 139
 su-ro 319
 su-we-ro-wi-jo 230
 su-za 201

 ta-ni-ko 231
 ta-ra-mi-ka 140
 ta-ra-si-ja 217-220, 223, 224, 226,
 302

 -te 133
 te-ke 234
 te-me-no 113, 249, 250
 te-mi-dwe-ta 141, 299
 te-mi-ti-ja 159, 166
 te-o(-jo) 103, 104, 269
 te-re-ne-we 159
 te-re-ta(-o) 251, 252, 266-269
 ti-mi-ti-ja 159, 166
 ti-mi-to 159, 166
 ti-mi-to-a-ke-e 216
 ti-ri-da-ro 258
 ti-ri-o-we-e 240, 244
 ti-ri-po 115
 ti-ri-po-de 115, 239
 ti-ri-po-di-ko 140, 321
 ti-ri-si 123
 to-e 122
 to-jo 122
 to-ko-so-ta 139
 to-me 122
 to-pe-za 100, 141
 to-pe-zo 103, 107
 to-qi-de-ja 237
 to-qi-de-we-sa 141, 237
 to-sa-de 316, 318
 to-so 251, 280
 to-so-de 122, 217, 252, 267
 to-so-jo 249, 253
 to-so-ne 122
 to-so-pa 217
 to-to 122
 tu-na-no 190
 tu-qa-ni-ja-so 152
 tu-ri-si-jo 146
 tu-ri-so 159
 tu-we-a 87, 113
 tu-we-ta 152

 u-ka-jo 159
 u-pa-ra-ki-ri-ja 159

- u-po 129, 306
 u-po-di-no 157
 u-po-ra-ki-ri-ja 159
 -u-ru-to 230
 u-ta-jo(-jo) 179
 u-ta-no 159

 wa-na-ka 86, 90, 116, 234
 wa-na-ka-te 116, 283, 284
 wa-na-ka-te-ra 188, 190, 285
 wa-na-ka-te-ro 116, 142, 249, 250,
 268, 319
 wa-na-ka-to 116
 wa-na-se-wi-ja 148, 237
 wa-na-so-i 283
 wa-na-ta-jo(-jo) 268, 269
 wa-no-jo 173
 wa-no-so-i 283
 wa-to 159, 319
 wa-tu 90, 295
 wa-tu-o-ko 153
 we-pe-za 123
 we-te-i 113
 we-te-i-we-te-i 162
 we-to 90, 113, 162

 we-we-si-jo(-jo) 178-180
 -wi-de 90, 234
 wi-jo-ka-de 179
 wi-pi-no-o 153
 wi-ri-ne(-j)o 144, 304
 wi-ri-ni-jo 144
 wi-se-jo 179
 wo-do-we 141
 wo-i-ko-de 166
 wo-ko-de 166, 285
 wo-no-qe-we 159
 wo-no-qo-so 153
 wo-qo-we 159
 wo-ra-we-sa 141
 wo-ro-ki-jo-ne-jo 253, 290
 wo-wo 157, 173
 wo-*82-ni-jo 179

 za-we-te 100, 181
 ze-u-ke-si 299
 ze-u-ko 299

 *34-ke-u 239

 *47-da-de 279

B'

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΛΕΞΕΩΝ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ

* δηλώνει αποκατεστημένο ἢ ὑποθετικό τύπο.
 † δηλώνει λέξη πού περιέχει ἑλληνικό θέμα ἀλλά δὲν μαρτυρεῖται στήν ἑλληνική γλώσσα τῶν ἱστορικῶν χρόνων.

ἄγει 294	Ἄμισός 49, 50, 84, 159
* ἄγη 294	ἄμφι 84, 129
ἄγνός 294	Ἄμφιαλος 153
ἄγρεὺς 156	Ἄμφιδωρος 153
ἄγριος 156	ἄμφιέχει 129
ἄγρός 284	Ἄμφιμήδης 153
ἄγω 250	† ἄμφιφορῆφε 109
Ἄθᾶνᾶ (;) 281	† ἄμφορῆφε 109, 321
αἶγ- 239	ἄμφοτέρωθεν 133
Αἰγεύς (;) 239	ἄμφῶες 240
αἶγι- 139	ἀνάμπυκες 149
† Αἰγίπως (;) 153	ἀνάρμοστοι 149, 307
† Αἰθαλόφενς (;) 153	ἀνδρόμεος 148
Αἰθίοψ 153	ἀνέμων 103, 279
Αἴθων 152	ἄνετα 313
† αἰξμᾶνς 103, 214	ἄνιαι 87, 103, 306
αἰχμᾶς 214	† ἄνιάφι 103
Ἄκταῖος 153	ἀνίημι 313
Ἄκτωρ 152	Ἄντᾶνωρ 153
ἄλειφαρ 289	† Ἄνυτος 152
Ἄλεκτρίφων 145, 152	† ἄνῶφες 149, 240
ἄλευρον 290	† ἄνώφοτος 149
Ἄλκεὺς (;) 152	ἄπέδωκε (;) 128
ἄλκη 152	ἄπὸ 164
Ἄλχιμᾶνωρ 153	† Ἄπταρφα (;) 159
ἄλοιφᾶ 283	ἄπυ 129, 164, 241
† Ἀμνίσιος 146	ἄπύδοσις 311

- ἀπύδωκε 128
 †ἀραρφά 57, 171
 ἀραρυῖα 57
 ἀραρίσκω 171, 304
 ἄργυρος 84
 ἀρείων 120, 188
 †ἀρίοια 118
 †ἀρίοες 118
 †ἀρίοος 118
 †ἀρίων 120
 ἄρμα 117, 299
 †ἄρμο 117, 299
 ἀρμόζω 307
 †ἄρμοσι 117
 †ἄρμοτα 84, 117, 141
 †ἄρμοτε 117
 ἀσκέω 198
 ἀσκητριῶν 199
 †ἀταλάνσιοι 217
 †'Αχαιφίᾱνδε (;) 159
 'Αχέλᾱφος (;) 153

 βαίνω 95
 βασιλεὺς 56, 85, 96, 217, 220
 βίος 95
 Βουβότᾱι 153
 Βουβότᾱς 139
 βοῦς / βῶς 112, 237

 Γλαῦκος 152
 γυναῖᾱ 237
 γυνή 237

 Διαδαλεῖόνδε 159, 279
 Δᾱιφόντᾱς 153
 †δᾱμοκλον (;) 234
 δᾱμος 260, 267
 δᾱμωι 103
 δέ, -δε 133, 313
 δεδομένᾱ 301
 δέπας 113, 166, 167, 243, 269

 δεσμοῖς 103, 171
 Δευκαλίων 152
 δεῦρο 318
 δίδονσι 101, 312, 316
 δίδοτοι 318
 Διφεί 110, 279, 297
 Διφείφιλος 114
 †Διφιεὺς 152
 Διφός 90, 152, 297
 Δίφων (;) 152
 Δικταῖος 146
 Δικταίωι 279
 Δίκτᾱνδε 159
 †δοέλᾱ 268
 †δοέλαι 202
 †δοέλοι (δοτ. πληθ.) 103
 †δοέλοι (ὄνομ. πληθ.) 217
 †δοέλος 268
 δόμος 267
 †δορφεῖω 305
 δοσμὸν 103
 δοσμὸς 287
 Δρομεὺς 152
 δρόμος 152
 δρυτόμος 84
 †δυώφης 240
 δῶρα 294
 δῶσει 288
 δῶσονσι 208

 ἔγχεσι 214
 ἔγχος 84
 †'Εδομενεὺς 269
 ἔενσι 101, 306
 ἐκεῖ 114
 'Εκτωρ 152
 ἔλαιφον 103, 141, 284
 †'Ελάτει (;) 159
 †'Ελέει (;) 159
 'Ελευθῖᾱ 281
 †ἐλεφάντει 115

- ἑλέφαντος 115
 ἐλέφᾱς 115
 †ἐμει 123
 †ἐνέενσι 129, 267
 ἔνεκα 93, 129, 202, 203
 ἐνὶ 123
 ἐννεφο- 123
 Ἐνυφάλιος 281
 †ἐπέταε 108
 ἐπέται 108
 ἐπέτᾱς 96, 108, 188
 ἐπὶ 129
 Ἐπιάλτᾱς 152, 153
 †Ἐπικλέφης 153
 †ἐπίκοφοι 230
 ἔπομαι 95
 ἐρέτᾱς 139
 ἐρετᾱών 108
 ἐρῆμον 253
 †Ἐρικλέφης 153
 Ἐρινύς 279
 Ἐρμάᾱι 296
 ἐρυθρᾱ̀ 308
 Ἐρυθρος 152
 †Ἐρχομενάτᾱο 152
 †Ἐρχόμενος 159
 ἐσχάρᾱ 86, 141
 †Ἐτᾱφωνεὺς 152
 ἔτεια 143
 Εὐδᾱμος 153
 †Εὐδείφελος (;) 156
 Εὐμένης (;) 153
 Εὐμήδης 151, 153
 Εὐμήτᾱς 152, 153
 †Εὐπλοφος 153
 Εὐρύδᾱμος 153
 εὐχετοῖ 97
 †Εὐχόμενος 152
 Ἐχέδᾱμος 153
 ἔχεεν 126
 ἔχει 134, 257, 258
 ἔχειν 126
 †Ἐχελάφων / -ᾱφος (;) 153, 288
 Ἐχεμῆδης 153
 Ἐχῖνος 152
 ἔχονσι 101, 134, 217, 268
 ἔχοντες 217
 ἐών 126
 †Φανάκτει 116
 †Φανάκτερον 249
 †Φανάκτερος 268, 319
 Φάνακτος 116
 Φάναξ 86, 90, 116, 234, 237
 Φάνασσα 237
 †Φανασσηγῖᾱ 148, 237
 †Φαρναταῖος (;) 268
 Φάστυ 90
 Φαστύοχος 153
 †Φέκπεζα 123
 Φέτει 113
 Φέτος 90, 113, 162
 Φίδε 90, 234
 Φιφίνος 153
 Φοῖκόνδε 285
 Φοῖνοψ 153
 †Φορδόφεν 141
 *Φόρφια 158
 *Φόρφος 157, 173
 *Φόρφωι 173
 Φρῖν- 144
 †Φρίνειοι / -ω 304
 †Φρόντοι 230
 ζεύγεσι 299
 ζεῦγος 299
 ἡδίων 119
 Ἡρᾱι 297
 θέμις 167
 -θεν 133
 θεοῖο 103, 104, 268

- θῆκε 234
 †Θηρασίαι 279
 †θύφεα 87, 113
 †Θυφέσται 152

 Ἰᾶφονες 152
 ἰᾶτῆρ 138
 †ἰᾶφι 304
 †Ἰδομένεια 152
 Ἰδομενεὺς 152, 269
 †ἰεφεῖ 297
 ἰε(ν)τοι 294
 ἰέρεια 136
 ἰερεῖαι 279
 ἰερεῖας 202, 269
 ἰερεὺς 87, 136
 †ἰερέφιος 147
 †ἰερέφιος 109
 ἰεροῖο 202
 ἰερὸς 294
 ἰήμι 294
 ἰόντες 87
 ἰππίᾱ 141, 304
 ἵππιος 99, 103, 304
 ἵπποι/-ω 304
 ἰρόν 213
 Ἰφμῆδεια 296

 καίω 241
 †κακίους 118
 κακίονες 100
 καλυψαμένω 107
 κάρᾱ 237
 Κάστωρ 152
 κεάζω 260
 κεκαυμένος 241
 κέραα/-ε 113
 †Κεράμεια 136, 152
 κεραμεὺς 136, 152
 *κλαῖφιφόροι 211
 κλαϊκοφόροι 211

 Κλύμενος 152
 κνᾶκος 308
 †Κνίδιαι 200
 Κνώσ(σ)ιος 146
 Κνωσ(σ)ὸς 84, 159
 κοφέω 230
 κοινὸς 260
 †Κομάφενς (;) 153
 κόρφᾱ 103
 κόρφαι 197
 κόρφοι 197
 κόρφος 90, 103
 κορίαννον 54
 Κόρινθος 159
 Κότυλος 152
 κόχλος 237
 κρᾶνᾱ 156
 †Κρηθεὺς (;) 262
 †Κρησιφεργῆς (;) 239, 241
 κριθᾶν 103
 *κτεῖμι 261
 κτίζω 261
 *κτίημι 261
 κτοίνᾱ 259
 κτοίνᾶν 268
 κτοίνᾶς 103
 κτοινᾶων 103
 †κτοινοσχος 150
 Κυδωνία 159
 κύφανος 87
 †Κυθηρεῦφι (;) 109
 Κυκλεὺς 152
 κύκλος 152
 Κύλλανος 152
 κύμινον 308
 κυνᾶγέται 139
 Κυπαρίσσιοι 231
 Κυπαρισσὸς 159
 †κυπαρόφεν 141
 †Κύταιστος (;) 159
 Κύψελος 152

- Κώκαλος 152
 λαγέτᾱς 250
 †λαῤῥαγέσιοι 316
 †λαῤῥαγέσιον 250
 †λαῤῥαγέσιος 147
 †λαῤῥαγέτᾱι 108
 †λαῤῥαγέτᾱς 139, 250, 290
 λαῤῥο- 90
 Λαῤῥόδοκος 153
 λαῤῥός 250
 Λᾱτῶ 159
 λείπω 95
 †λευκῶνυχα 188
 λεῶς 250
 λίνον 103, 317
 Λούσιος 146, 284
 Λουσός/-οί(;) 159, 199
 Λύκτος 159, 179
 †Μαλαθῆρες(;) 316
 μάλευρον 290
 Μαλίτᾱς 152
 μάραθ(ρ)ον 308
 μάτηρ 114
 †Ματρόπυλος 156
 Μαχᾶρων 152
 †μέζοα/-ε/-ες 118
 μέζων 118, 119
 μείζονες 100
 μείζων 119
 †μείοα/-ε/-ες 118
 μεῖον 118, 245
 μείων 92, 118
 μέλιτος 288
 μετᾱ 129
 Μέταπα 159
 †Μετωπεύς(;) 153
 μῆν 322
 μηνός 278
 †Μιλᾱται 200
 †μιλτόφεσσα 141, 305
 μιν 121
 μίνθα 308
 Μνᾱσίφεργος 153
 μόνφον 299
 Μόφος 96, 152
 †Νάφιλος(;) 152
 *νάφιον 213
 νᾱφός 213
 νᾱῦς 213
 Ναυσικλε- 153
 †Νεδῤῥᾱτᾱς(;) 153, 231
 †Νεδῤῥόντει(;) 159
 νέφα 300
 νέφος 90
 νέος 300
 νηός 213
 †ξίφρε 84, 113
 ξίφος 170
 Ξοῦθος 152
 ξύν 84, 129
 ὀ 130
 ὀδοῦς 141
 *ὀφός 240
 οῖφος 240
 †οῖφῶφης 240
 †ὄνᾱτα 103
 †ὄνᾱτῆρες 268
 †ὄνᾱτον 257, 272
 ὄνινᾱμι 257
 ὄνοι 85
 ὄνυξ 188
 ὀπι- 129, 212, 304
 †ὀπίθαλα 230
 †Ὀπιλίμιος(;) 153
 †ὄπωποι/-ω 304
 Ὀρέστᾱς 152
 ὄρος 157, 173
 †Ὀρύμανθος 159

- ὄτε 98, 160, 234
 οὐ 132
 οὐκι- 132
 οὖς 240
 οὔτε 132, 306
 ὀφείλονσι 317
 ὀφείλω 308
 ὀφελος 199, 302, 317
 Ὀφέλτᾱς 152

 Παιᾱφόνοι 281
 †παλταίοι 214
 παλτὸν 214, 320
 Πανδίων (;) 153
 πᾶς 217
 πᾶσι θεοῖς 279
 πάντες 84
 παρὰ 129
 †παρὸ 262
 πεδὰ 129
 †πέδφεσσα 141
 πέρᾱ 318
 περι- 129
 Περιμήδης 153
 Περίτᾱς (;) 153
 περυσινφᾱ 302
 Πέταλος 152
 πίθος 242
 †Πισφᾱτᾱς (;) 153
 Πλευρῶνάδε 159
 †ποδει 115
 ποῖ 95
 †ποικιλώνυχα 188
 †ποιμένει 114, 262
 ποιμένες 114
 ποιμένος 114
 ποιμῆν 114
 Πόλιφος 152
 †Πολύκαστος 153
 †πόπφι 115
 †Ποσειδᾱόνι 287

 †Ποσειδᾱῶν 94
 †Ποσειδᾱόνει 281
 Ποσειδᾱῶν 102
 Ποσειδῶν 94
 †ποσὶ (πρόθεση) 102, 306
 Ποτεδᾱῶνι/-ονος 94
 Ποτειδᾱν 102
 πόντια 87, 148, 182, 281
 ποτνίαι 294
 ποτνίᾱς 285
 πρίω 171
 πρὸ 84, 129, 209
 πρόμαντις 209
 πρόξενος 209
 πρὸς 129
 Πρωτεὺς 152
 πρῶτος 152
 †πτελέφᾱς 301
 Πύλος 159, 199, 294
 πῶλω 103

 †ῥαπτῆρ 258
 ῥάπτῆς 258
 ῥάπτω 258
 ῥίον 159

 σαρπίδες 308
 σᾱσάμᾱ 308
 †Σελινοφόντει (;) 159
 σῆτες 100
 σίαλονος 103
 σῖτος 201
 †σκέλεχα 241
 σκέλη 241
 σπέρμα 117, 249, 251, 253, 299
 †σπέρμο 86, 299
 συβῶτᾱο 108
 συβῶτᾱς 139
 σῦκον 212
 *σῦγκαι 201
 †σφακῶφεν 141, 284

- σφάκος 284
σφεις 121, 232
- †ταλανσίαν 217
τάλαντον 219
τε 95, 96
Τελαμώνιος 145
τελεστάς 251
τέλη, τέλος 251
τέμενος 113, 249-251
- †τερμίδφεντα 141
†τετρῶφες 240
τίς 95
τοξότᾱς 139
- †τόρπεζα 100, 141
†τορπέζω 103
- †τορπίδφεσσα (;) 141, 237
τοῖο 122
τόσ(σ)α/-αι/-οι/-ον/-ος 53, 86,
122, 217, 251, 280
τοσ(σ)άδε 316, 318
τοσ(σ)οῖο 249, 253
- †τοσ(σ)όνε 122
τοσ(σ)όσδε /-οῖδε 122, 133, 217,
267
τράπεζα 100
τρίποδε 115, 239
τριποδίσκοι 140, 321
τρίπως 115, 241
τρισι 123
- †τριώφες /-φες 240
Τυλίσ(σ)ιος 146
Τυλισ(σ)ός 159
- υῖός 111
ὑπό 129, 306
- Φαίστιος 146
Φαιστός 159, 178, 179
- †φάρφρα 188
†φάρφρεσι 113
φᾱρος 188
φάσγανον/-να 86, 103, 168, 170
φᾱσί 101
φατειός 143
φέρει 294
φέρω 294
Φιλόφεργος 153
φοινῖκ- 144
φοινικία 304
*φρῆ 294
- †χαλκείᾱφι 304
χάλκε(ι)ος 144
Χαλκεύς 152
χαλκεῦσι 109
- †χαλκῆφες 109, 217, 312
χαλκόν 213
χαλκός 84, 152
χαλκῶι 103
- †Χαραδοφᾱτᾱς (;) 153
Χάραδρος 159
χείρων 119
χιτών 191, 193
χλαῖνα 192
χλαμύς 192
χρυσοῖο 202
χρυσός 84
- ὦν 126
ὦφλον 308

Γ'

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΕΠΙΓΡΑΦΩΝ ΓΡΑΜΜΙΚΗΣ Β

(Τὸ εὐρετήριο περιλαμβάνει μόνον ὅσες
πινακίδες ἀναλύονται στὸ κείμενο.)

KN Da 1156+7236:	178	PY Aa 189:	195
KN Db 1159:	179	PY Aa 573:	195
KN Df 1121+7689:	181	PY Aa 666:	195
KN Dl 463:	182	PY Aa 717:	195
KN Dl 946:	182	PY Ae 303:	202
KN Dn 1094+1311:	180	PY An 657:	227
KN Do 927:	181	PY Cn 40:	172
KN Fp 1+31:	276	PY Ea 28:	256
KN L 693:	191	PY Ea 754:	256
KN Lc 525, 526:	190	PY Ea 778:	256
KN Ld 571, 572:	187	PY Ea 800:	256
KN Mc 4455:	314	PY Ea 806:	256
KN Ra 1540:	168-170	PY Ea 811:	256
KN Ra 1548:	171	PY Ea 821:	256
KN Sd 4404:	303	PY Eb 369:	270
KN Sd 4409:	303	PY Eb 377:	270
KN Sd 4420:	303	PY Eb 496:	270
KN Sd 4422:	303	PY Eb 501:	270
KN So 4430:	298-302	PY Eb 566:	270
KN So 4439:	298-302	PY Eb 747:	270
KN So 4440:	298-302	PY Eb 818:	270
KN So 4442:	298-302	PY Eb 846:	270
KN Ws 1704:	320	PY Eb 874+902:	270
		PY Eb 892, 893:	270
MY Ge 602:	308	PY Eb 895+906:	270
MY Wt 504:	321	PY En 609:	265
		PY Eo 211:	265
PY Aa 85:	195	PY Eo 224:	265

PY Ep 301:	270-274	PY Ng 332:	315, 318
PY Er 312:	248	PY Nn 228:	315, 317
PY Fr 1219, 1220:	282	PY Ta 641:	238
PY Jn 310:	225	PY Ta 711:	233
PY Jn 605:	222	PY Tn 316:	292-297
PY Jn 829:	206	PY Un 718:	286-291
PY Jn 845:	224	PY Wa 114:	322
PY Ma 123:	318		
PY Ma 222:	317	TH Of 36:	285
PY Ma 333:	316	TH Z 839:	319
PY Ma 393:	319	TH Z 852-854:	319
PY Na 245:	316		
PY Ng 319:	315, 318	TI Ef 2, 3:	275

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΙΚΟΝΩΝ

1. KN As 1516: μεγάλη «σελιδόσχημη» πινακίδα, 10,16×17,78 εκ. 285
2. KN V 831: μικρότερη «σελιδόσχημη» πινακίδα, 10,16×13,97 εκ. 286
3. KN Uf 839: πινακίδα «φοινικόφυλλου» τύπου, 12,70×2,54 εκ. 287
4. PY Wa 114: πήλινο δελτάριο, 5,80×2,54 εκ. 287
5. TH Z 839: ἐνεπίγραφο ἀγγεῖο· ὕψος: 44,45 εκ.· διάμετρος (μέγ.): 31,11 εκ. 288
6. PY WΓ 1457 (CMS I, 308): πήλινο σφράγισμα, 2,54×1,90 εκ.
(α) με σημείο ἐλέγχου [*152] 289
(β) με ἔνδειξη περιεχομένου [a-pu-do-si] 290

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΜΕΝΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ	ΙΙ
ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ	Ι7
ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ	Ι9
ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ	2Ι

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

Α' Ἡ ἐποχὴ τοῦ Χαλκοῦ στὸ Αἶγαῖο	29
<i>Βιβλιογραφία</i>	33
Β' Ἡ γραφὴ στὸ Αἶγαῖο κατὰ τὴν ἐποχὴ τοῦ Χαλκοῦ . . .	35
Ἡ χρῆση τῆς γραφῆς στοὺς Μινωίτες	35
Τὰ τρία στάδια τῆς μινωικῆς γραφῆς	36
Ἡ εἰκονογραφικὴ γραφὴ	38
Ἡ Γραμμικὴ γραφὴ Α	4Ι
Ἡ διάδοση τῆς Γραμμικῆς Α. Ἡ κυπρομινωικὴ γραφὴ . . .	47
<i>Βιβλιογραφία</i>	48
Γ' Ἡ ἀποκρυπτογράφηση τῆς Γραμμικῆς Β	53
Ἡ Γραμμικὴ Β	53
Τὰ προκαταρκτικὰ τῆς ἀποκρυπτογράφησης	56
Ἡ ἀποκρυπτογράφηση τῆς Γραμμικῆς Β ἀπὸ τὸν Ventris . .	6Ι
<i>Βιβλιογραφία</i>	74
Δ' Οἱ ἐπιγραφές τῆς Γραμμικῆς Β	76
Τύποι ἐπιγραφῶν	76
Ἡ ταξινόμηση τῶν ἐπιγραφῶν Γραμμικῆς Β	78
Τὰ στοιχεῖα τῆς Γραμμικῆς Β	79
Συνήθειες γραφῶν	87
<i>Βιβλιογραφία</i>	90

Ε' Ἡ γλώσσα τῶν κειμένων τῆς Γραμμικῆς Β	97
Οἱ ὀρθογραφικοὶ κανόνες	97
Φωνολογία	100
Μορφολογία	105
Σχηματισμὸς λέξεων	119
Ὄνόματα προσώπων	125
Τοπωνύμια	128
Σύνταξη	131
Ἡ μυκηναϊκὴ διάλεκτος	133
Βιβλιογραφία	136

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

Α' Πινακίδες ξιφῶν τῆς Κνωσοῦ: ἡ συλλογὴ Ra	151
Βιβλιογραφία	151
Β' Πινακίδες προβάτων καὶ μαλλιῶ ἀπὸ τὴν Πύλο καὶ τὴν Κνωσό: PY Cn καὶ KN D	154
Βιβλιογραφία	154
Οἱ πινακίδες τῆς συλλογῆς Cn τῆς Πύλου	155
Οἱ πινακίδες τῆς σειρᾶς D τῆς Κνωσοῦ	158
Γ' Πινακίδες ὑφασμάτων καὶ μαλλιῶ τῆς Κνωσοῦ: ἡ σειρὰ L	166
Βιβλιογραφία	166
Δ' Ὀμάδες γυναικῶν: ἡ σειρὰ Α τῆς Πύλου	173
Βιβλιογραφία	173
Ε' Ἡ ἀπογραφὴ καὶ ἡ διανομὴ χαλκοῦ: PY Jn	180
Βιβλιογραφία	180
Ἡ ἀπογραφὴ χαλκοῦ	182
Ἡ διανομὴ χαλκοῦ	190
Ζ' Ἡ συλλογὴ O-KA: πινακίδες An τῆς Πύλου	200
Βιβλιογραφία	200
Ζ' Ἀπογραφές: πινακίδες Ta τῆς Πύλου	206
Βιβλιογραφία	206

H' Πινακίδες γῆς: ἡ σειρά E τῆς Πύλου καὶ τῆς Τίρυνθας	216
<i>Βιβλιογραφία</i>	216
Ἄπλεις γαιοκατοχές	219
Πὺδ σύνθετες γαιοκατοχές	222
Θ' Ὀρησκευτικὰ κείμενα ἀπὸ τὴν Κνωσό, τὴν Πύλο καὶ τὴ Θήβα	242
<i>Βιβλιογραφία</i>	242
Οἱ πινακίδες τῆς συλλογῆς Fr τῆς Κνωσοῦ	243
Οἱ πινακίδες τῆς συλλογῆς Ff τῆς Πύλου	246
Οἱ πινακίδες τῆς συλλογῆς Of τῆς Θήβας	248
Καταγραφὲς λατρευτικῶν πρακτικῶν στὴν Πύλο	250
I' Πινακίδες τροχῶν καὶ ἀρμάτων: ἡ σειρά S τῆς Κνωσοῦ . .	259
<i>Βιβλιογραφία</i>	259
Πινακίδες τροχῶν	259
Πινακίδες ἀρμάτων	262
IA' Πινακίδες καρυκευμάτων: ἡ συλλογὴ Ge τῶν Μυκηνῶν	267
<i>Βιβλιογραφία</i>	267
IB' Ἀπογραφὲς διαφόρων ἀγαθῶν: πινακίδες M καὶ N ἀπὸ τὴν Πύλο καὶ τὴν Κνωσό	270
<i>Βιβλιογραφία</i>	270
Οἱ πινακίδες τῆς συλλογῆς Ma τῆς Πύλου	271
Οἱ πινακίδες τῆς συλλογῆς Me τῆς Κνωσοῦ	274
Οἱ πινακίδες τῆς σειρᾶς N τῆς Πύλου	275
II' Ἐνεπίγραφοι ἀμφορεῖς, σφραγίσματα καὶ δελτάρια . . .	279
<i>Βιβλιογραφία</i>	279
Ἐνεπίγραφοι ἀμφορεῖς	279
Ἐνεπίγραφα σφραγίσματα	281
Ἐνεπίγραφα δελτάρια	283
ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΗ	291
ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ	
A' Λέξεων τῆς Γραμμικῆς B	303
B' Λέξεων τῆς ἑλληνικῆς	312
Γ' Ἐπιγραφῶν Γραμμικῆς B	319
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΙΚΟΝΩΝ	321